

ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ȘTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2 (LIII), 2011

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2011

**MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.2 (LIII),
2011. - Chișinău: AMSP, 2011. – 196 p.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

*prof. Valeriu Moșneaga (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct)
dr. Rodica Rusu (secretar);
conf. Vasile Cujbă;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Cristian Haerpfer (Regatul Unit);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
prof. Victor Moraru;
prof. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarus);
prof. Adrian Pop (România);
prof. Gheorghe Rusnac;
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia)
conf. Vasile Tabară (România);
prof. Valentina Teosa*

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor
și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:

<http://www.usm.md/?mode=437>

S U M A R

Compartimentul ISTORIA, TEORIA ȘI METODOLOGIA ȘTIINȚEI POLITICE		7
<i>Efremov V.</i>	<i>N.Machiavelli, T.Hobbes, J.Locke cu privire la putere: aspecte teoretico-metodologice</i>	7
<i>Pirțac Gr.</i>	<i>Alexandru Zavtur: contribuții la afirmarea științei politice în Republica Moldova</i>	16
<i>Șimandan M.</i>	<i>Metodologia elaborării unui proiect de cercetare în domeniul politologiei</i>	21
<i>Василевский Д.</i>	<i>Диалектика постмодернити: борьба за идентичность и политическое взаимодействие</i>	28
Compartimentul GVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ		36
<i>Galin-Corini V.</i>	<i>Premizele politico-juridice ale elaborării strategiei de mediu. Experiența României</i>	36
<i>Iațco M.</i>	<i>Coeziunea socială și principiile politicii sociale</i>	43
<i>Rața S.</i>	<i>Aspecte conceptuale privind controlul activității autorităților administrației publice</i>	49
Compartimentul SOCIOLOGIA POLITICĂ		61
<i>Bucătaru I., Volentir A., Protsyk O.</i>	<i>Metodologia cercetării sociologice a partidelor politice (din experiența științei politice din Republica Moldova)</i>	61
<i>Орлова Т.</i>	<i>Песенный текст как важный источник для изучения этнической и этноязыковой толерантности</i>	74
<i>Peru A., Băhneanu V.</i>	<i>Gestionarea fenomenului migrației în contextul liberalizării regimului de vize între Republica Moldova și Uniunea Europeană</i>	94
<i>Putină N., Rusnac Gh.</i>	<i>Determinantele geopolitice și culturale externe ale găgăuzilor din Republica Moldova</i>	108

<i>Sandu I., Rusu R.</i>	<i>Valori politice europene: determinare de concept</i>	<i>118</i>
<i>Solomon C.</i>	<i>Tipuri și forme de agitație electorală în campania pentru alegerile parlamentare din 2010 în Republica Moldova</i>	<i>130</i>
<i>Ursul A., Rusandu I.</i>	<i>Dezvoltarea durabilă inovațională în învățământul sec. XXI</i>	<i>148</i>
<i>Цвятков Н.</i>	<i>Толерантность как испытание молдавского общества на пути европейской интеграции</i>	<i>162</i>
Compartimentul RELAȚII INTERNAȚIONALE		172
<i>Solomon C., Ghelețchi I.</i>	<i>Aspecte privind stabilirea relațiilor diplomatice ale Republicii Moldova cu Republica Belarus (1991-2005)</i>	<i>172</i>
<i>Tugui E.</i>	<i>Parteneriatul estic: perspectivele și incertitudinile unui proiect european</i>	<i>183</i>
Compartimentul BIBLIOGLOBUS & INFO		196
<i>Moșneaga V.</i>	<i>Informația privind susținerea tezelor de doctor / doctor habilitat în științe politice în Consiliile științifice specializate din Republica Moldova în anul 2010</i>	<i>196</i>

SUMMARY

CHAPTER: HISTORY, THEORY AND METHODOLOGY OF POLITICAL SCIENCE		7
<i>Efremov V.</i>	<i>N.Machiavelli, T.Hobbes, J.Locke on power: theoretical and methodological issues</i>	7
<i>Pirțac Gr.</i>	<i>Alexandru Zavtur: contributions to the affirmation of political science in the Republic of Moldova</i>	16
<i>Simandan</i>	<i>Methodology of the elaboration of the research project in the political science</i>	21
<i>Vasilevsky D.</i>	<i>Dialectics of postmodernity: the struggle for identity and political interaction</i>	28
CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION		36
<i>Galin-Corini V.</i>	<i>Politico-legal factors of the environment strategy elaboration. The Experience of Romania</i>	36
<i>Iatsco M.</i>	<i>Social cohesion and social policy principles</i>	43
<i>Rata S.</i>	<i>Conceptual aspects on the control of government authorities of public administration</i>	49
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		61
<i>Bucataru I., Volentir A., Protsyk O.</i>	<i>The methodology of the sociological survey of the political parties (from the experience of the political science of the Republic of Moldova)</i>	61
<i>Orlova T.</i>	<i>Song text as an important source for the study of ethnic and ethno-linguistic tolerance</i>	74
<i>Peru A., Bahneanu V.</i>	<i>Managing migration in the context of liberalization of visa regime between Moldova and the EU</i>	94
<i>Putina N., Rusnac Gh.</i>	<i>External geopolitical and cultural determinants of gagauzians from the Republic of Moldova</i>	108

<i>Sandu I., Rusu R.</i>	<i>European Political Values: Determining the Concept</i>	<i>118</i>
<i>Solomon C.</i>	<i>Types and forms of electioneering in the campaign for parliamentary elections in 2010 Republic of Moldova</i>	<i>130</i>
<i>Ursul A., Rusandu I.</i>	<i>Innovative Sustainable Development of Education in the XXI century</i>	<i>148</i>
<i>Tsveatcov N.</i>	<i>Tolerance as challenge of the Moldovan society on the path of European integration</i>	<i>162</i>
CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS		172
<i>Solomon C., Gheletchi I.</i>	<i>The aspects regarding the establishment of the diplomatic relations between Republic of Moldova and Republic of Belarus (1991-2005)</i>	<i>172</i>
<i>Tugui E.</i>	<i>Eastern Partnership: prospects and uncertainties of an European project</i>	<i>183</i>
CHAPTER: BIBLIOGLOBUS & INFO		196
<i>Moşneaga V.</i>	<i>Information on the submission of dissertation for PhD. and DSc. in Political Science at the Specialised Scientific Councils in the Republic of Moldova in 2010</i>	<i>196</i>

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA SI METODOLOGIA STIINTEI

N.MACHIABELLI, T.HOBBS, J.LOCKE CU PRIVIRE
LA PUTERE: ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE

Valeriu EFREMOV

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea "Perspectiva - INT",
șef Catedră Relații Internaționale și Științe Socioumane,
Doctor în filosofie, magistrul în drept internațional, conferențiar,
postdoctorand

The author has made in this article aimed to study the contribution of N.Machiavelli, T.Hobbes, J.Locke in developing theory on political power. By analyzing the work of Il Principe, the Discorsi sopra deca di Tito Livio first, Leviathan or The Matter, Form and Power of the Common Wealth Ecclesiasticall and civil, De Cive, Two Treatises of Government is shown the theoretical – methodological these authors in the study issues of power, state power, political power.

The study of these problems is of great significance for the Republic of Moldova passed to the democratization of society, building the rule of law. It is necessary to further develop knowledge on power, finding the most effective ways for harmonizing powers.

Keywords: power, political power, state power, the social contract.

Epoca Renașterii [5, 162] prin marele gânditor al epocii Nicolo Machiavelli (1469-1527) contribuie la dezvoltarea gândirii politice privind relațiile de putere în societate. Accentul se pune pe analiza realizării practice a puterii, evediențierea factorilor ce stau la baza activității puterii. Machiavelli susține procesul de corupere a formelor de guvernare în modul văzut de Platon și Aristotel. În legătură cu aceasta în „Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio” (Discurs asupra primelor zece cărți ale lui Titus Livius) el va scrie: "Monarhia cu ușurință se transformă în tiranie; Aristocrația în cele mai dese cazuri se transformă într-o guvernare a unei minorități (oligarhia); Guvernarea populară deasemenea cu ușurință se transformă într-un dezmăc perfect. Astfel, legiutorul stabilind în oraș una din cele trei guvernări, o instaurează pe un timp scurt, deoarece el nu dispune de mijloace pentru a preveni trecerea de la bine la rău, deoarece aici binele și răul sunt prea aproape unul de altul" [3, 154]. În această lucrare Machiavelli formulează principiile istorice inerente într-o guvernare romană. În studiul său, Machiavelli se îndepărtează de conceptele

teocratice medievale asupra istoriei, atribuind evenimentele politice, într-o mai mare măsură, capriciilor omenești și elementului neprevăzutului.

Apud Machiavelli statul apare în mod natural. În accepțiunea lui factorii obiectivi impun oamenii la unire și crearea statului. Factorului subiectiv el acordă o deosebită atenție, în special, activității legislative, care din punctul lui de vedere poate contribui la desăvârșirea activității puterii de stat.

Un loc important în creația lui Machiavelli îl ocupă lucrarea „Principile” (Il Principe) în care găsim punctul de vedere a autorului cu privire la rolul puterii în societate, cerințele de care trebuie să se conducă suveranul, descrie metodele prin care un principe poate dobândi și menține puterea politică. În cercetarea sa accentul principal îl pune pe personalitatea principelui, pe relațiile lui de putere cu subalternii și poporul. El încearcă a fi obiectiv, a privi la lucrurile reale nepărtinitor, a privi lucrurile așa cum sunt ele în realitate. Obiect al cercetării sunt relațiile de putere interstatale și cele interne din stat.

Machiavelli a căutat să creeze un stat capabil de a rezista atacurilor externe. Statele sunt împărțite în republici și state - autocrații. Ultimile sunt de două tipuri: monarhii ereditare și state noi. Cele noi la rîndul lor sunt divizate în state în care cetățenii sau deprins a se supune principelui și state în care cetățenii trăiau liber.

Machiavelli consideră că statele se cuceresc prin mijlocul armei proprii sau a armei străine și deasemenea prin mila soartei sau vitejiei. El tratează principiile pe care este bazat un asemenea stat și modalitățile prin care aceste principii pot fi implementate și menținute. Analizînd autocrația, Machiavelli își pune ca scop să răspundă la întrebarea prin ce mijloace conduc principii cu statele și mențin puterea asupra lor. Machiavelli consideră că acel care moștenește puterea o poate menține mai ușor decât noul venit la putere, dat fiind faptul că ajută deprinderea supușilor, ordinele și tradițiile stabilite. În accepțiunea lui Machiavelli de cele mai multe ori noul conducător se dovedește a fi mai rău decît cel precedent și lui îi este cu mult mai greu să îndreptățească așteptările atît a celor pe care ia cucerit cît și acel care a acordat sprigin. Prin cucerire este cu mult mai ușor de a menține statele. În acest caz principalul este de a nimici neamul fostului principe.

În accepțiunea lui Machiavelli mijloacele care ar contribui să mențină statul sub puterea principelui sunt: distrugerea statului; oferirea cetățenilor dreptul de a trăi în conformitate cu propriile legi, încredinșînd puterea oamenilor devotați; trecerea principelui cu traiul în această țară; transformarea țării într-o colonie, menținerea în țară a unui mare contingent armat. Iar pentru a menține populația în supunere este necesar de a folosi două metode: mîngîierea și nimicirea. El este de părerea că cruzimea este benefică atunci cînd se aplică spre binele supușilor și este necesar ca să fie îndeplinită imediat. A efectua răul trebuie într-un volum total imediat, în timp ce

binele trebuie realizat puțin în câte puțin. În același timp el condamnă pe acei guvernanți la care pasiunea de cuceritor este un lucru natural.

În accepțiunea lui Machiavelii scopul scuză mijloacele. De loc nu-l preocupă principiile morale privind cucerirea și menținerea puterii. Sunt ele drepte sau incorecte, servesc binelui sau răului. El analizează metodele de menținere a puterii. Și nu-l interesează dacă ele vor fi aplicate de cineva în practica sa. Lucrarea sa principală „Il principe” este considerată adeseori, ca o sprijinire a tiraniei și despotismului unor conducători, precum Cesare Borgia și este bazată pe credința lui Machiavelli că un suveran nu este constrâns de normele etice tradiționale: “Se pune astfel problema dacă este mai bine să fii iubit decât temut, sau invers. Răspunsul este că ar trebui să fii și una și alta; dar întrucât este greu să împaci aceste două lucruri, spun că, atunci când unul din două trebuie să lipsească, este mult mai sigur pentru tine să fii temut decât iubit.” [3, 106]. În viziunea sa, un principe ar trebui să fie preocupat doar de putere și să se supună doar regulilor care duc spre succes în acțiunile politice. Machiavelli credea că aceste reguli pot fi descoperite, prin deducție, din practicile politice ale vremii, ca și ale perioadelor anterioare.

Autocrația este apreciată după felul cum se formează aparatul birocratic. În cazul când aceste funcții sunt îndeplinite de vasali și baroni, atunci principelui îi sunt "*legate mâinile și picioarele*", în mare măsură este lipsit de independență. În cazul când principele numește funcționarii el este liber în acțiunile sale.

Domnitorul trebuie să tindă de avea relații constante cu cei subordonați, să stimuleze atașamentul poporului față de el. Cu oamenii notabili trebuie de comportat așa cum ei merită, dacă ei susțin principele ei trebuie "*onorați și mângâiați*", pe cei cu firea slabă - de folosit, de ferit de acei ambicioși. Luând în considerație eferențele oamenilor, mai ales în situațiile când apar dificultăți, Machiavelli recomandă principelui de a se baza mai mult pe sama însuflețirii teamei subordonaților, decât prietenie și dragoste. "Doar dragostea se rupe pe legăturile recunoștinței, dat fiind faptul că oamenii sunt răi, aceste legături se rup în orice situație favorabilă oamenilor. Teama însă se bazează pe frică care nu te părăsește nicicând" [3, 106].

Principele pentru a obține succese în orice lucru trebuie să fie puternic, îndrăzneț, rațional, puterea căreia trebuie să aibă o bază sigură. Aceasta poate fi asigurată de armată și lege. Principele trebuie să fie înțelept, să ocoloească viciile care pun în pericol dominația lui. El trebuie să fie asigurat cu un arsenal de mijloace împănător, să fie mecher precum este "*vulpea*" pentru a distinge tertipurile dușmanilor și puternic ca "*leul*" pentru ai nimici [3, 109].

Machiavelli studiază puterea în baza experienței istorice, reeșind din situația reală a Italiei. El își pune drept scop cercetarea mecanismului exercitării puterii, a elaborării recomanărilor, sfaturilor care ar fi de folos principelui.

Cercetarea puterii de către Machiavelli are însemnătate metodologică:

- el se dezice de la stereotipurile stabilite cu privire la putere;
- el pune problema creării științei despre putere care să aibă baza pe metode tehnologice concrete și să servească ca mijoc în exercitarea puterii;
- Machiavelli într-un anumit sens a formulat problema interacțiunii între rațional și irațional în domeniul relațiilor de putere.

Teoria lui Machiavelli privind puterea are un caracter specific dat fiind faptul că se bazează pe abordarea normativă dominantă în acea perioadă istorică. Anterior am menționat că Machiavelli concluziile sale le face reeșind din situația reală a Italiei. Din acest punct de vedere poate fi înțeleasă concluziile lui. Însă absolutizarea imperfecțiunii naturii omului, principiu ce stă la baza concepției lui privind puterea, este unilaterală și nu exprimă întrutotul relațiile de putere în societate. În societate alături de "rău" există și "bine", adică și un alt aspect al relațiilor dintre oameni. Abordarea analitică, normativ abstractă a puterii de către Machiavelli este părtinitoare. El este adeptul multiplelor forme de luptă pentru putere, însă prioritare sunt metodele coiercetive.

Pe parcursul anilor în viața societății europene au loc schimbări esențiale. Realitatea dictează necesitatea de a revedea unele principii stabilite de explicare și întemeiere a naturii puterii și statului, destinația lor în societate. În aceste împrejurări ia naștere teoria "*contractului social*", având într-un anumit sens un spirit revoluționar.

Teoria are importanță teoretico-metodologică:

- fără a intra în contradicție evidentă cu biserica, teoria permitea de a folosi cunoștințele acumulate pentru a explica și cerceta procesele din societate;
- teoria impulsionează gândirea de cercetare științifică, scopul căreia era nu numai de a explica geneza puterii, a statului, ci și de a înțelege esența evenimentelor, căuta răspuns la probleme strigente ale societății și a găsi cele mai eficiente forme de organizare a vieții publice și a statului;
- conținut calitativ nou în baza teoriei capătă categoriile de bază ale științei politice precum "*statul*", "*puterea*", "*suveranitatea*", "*libertatea*", "*egalitatea*", "*legea*" etc.

Filozofii englezi Thomas Hobbes (1588-1679) [5, 262] și John Locke (1632-1704) [5, 269] contribuie în mare măsură la elaborarea și dezvoltarea teoriei "*contractului social*", puterii politice.

În istoria societății T.Hobbes evidențiază două etape specifice. La prima etapă oamenii se află în stare naturală. Având o libertate nelimitată ei se află în

stare de război, în dușmănie unul față de altul. Etapa a doua este rezultatul concordiei, în alegere reciprocă, contractului cu scopul de a evita posibilitatea nimicirii reciproce și crearea condițiilor ce ar asigura securitatea și viața pașnică a oamenilor.

T.Hobbes pune accent pe necesitatea organizării raționale a formei puterii de stat. T.Hobbes precum și N.Machiavelli consideră că natura socială a oamenilor este destul de imperfectă. Din aceste considerente nu poți avea încredere în oameni. Majoritățile oamenilor sunt caracteristice neajunsurile naturale: egoismul, vanitatea, setea de putere și alte vicii. Pentru a limita influența acestor factori asupra vieții sociale este necesar ca aceste neajunsuri naturale ale omului să se afle sub controlul puterii. Apud T.Hobbes cea mai convenabilă formă care ar rezolva această problemă este monarhia absolută sau adunarea oamenilor care prin majoritatea voturilor ar integra toate voinele într-o voință unică. "În acest om sau în adunarea persoanelor constă esența statutului care necesită următoarea definiție: statul este o unică persoană responsabilă pentru acțiunile care au făcut-o pe ea însăși pe calea acordului comun între mulțimea de oameni cu scopul ca această persoană să poată folosi forța și toate mijloacele lor în așa mod cum va considera necesar pentru pacea lor și paza generală" [1, 138-139].

În plan metodologic în concepția lui T.Hobbes cu privire la putere merită atenție următoarele momente:

- Problema influenței factorului uman, particularităților conștiinței și comportamentului oamenilor asupra vieții obștești. Făcând accent pe natura imperfectă a omului, T.Hobbes conștientizează că este necesar de a crea acele mecanisme care ar putea neutraliza manifestările negative ale psihicii și conștiinței oamenilor în sfera relațiilor de putere. Ridică întrebarea în alegerea impactului indirect al naturii umane, cu privire la specificul manifestărilor calităților umane în viața politică și socială;

- Relațiile contractuale între oameni privind constituirea puterii de stat sunt privite drept refuz a voinței omului în favoarea suveranului. Această acțiune este înțeleasă nu drept un act de sclavie a oamenilor ci ca eliberare specifică a oamenilor de la dependența nereglementată, ca o trecere specifică la libertate. Însă libertatea poartă un caracter limitat determinat de particularitățile organizării puterii.

Hobbes presupune că puterea absolută concentrată în mâinile monarhului poate asigura o existență relativ fericită a oamenilor. Organizarea rațională a unei asemenea puteri garantează într-o mai mare măsură ordinea în societate în comparație cu executarea puterii de către "adunare". În același timp T.Hobbes nu exclude și alte forme de guvernare, precum democrația și aristocrația, dacă aceste forme de guvernare în activitatea lor au grijă de binele și apărarea supușilor.

• Hobbes o atenție deosebită acordă factorului moral. Legile reglementează relațiile de putere care în accepțiunea lui T.Hobbes trebuie să fie instituite nu pentru a băga frica în oameni, ci pentru a orienta acțiunile oamenilor. "Regulile după care se demarcă **bine și rău, drept și nedrept, cinstit și necinstit**, sunt esența legilor civile; deaceia tot ce este instituit de legislator trebuie considerat bine, iar tot ce este interzis de el - rău" [2, 370]. Tot odată T.Hobbes înțelege că cerințele morale, etic într-un anumit sens sunt relative și nu totdeauna pot fi înțelese uniform, însă, indiferent de aceasta, ele nu trebuie ignorate.

În concluzie, putem afirma că învățătura lui T.Hobbes cu privire la putere este o etapă specifică în istoria gândirii politice. Reieșind din impertivele timpului său istoric el încearcă în mod critic să revadă unele principii stabilite a predecesorilor săi. "Poporul este ceva unic, el stăpânește o voință unică, popoului îi poate fi prescrisă o acțiune unică. Nimic asemănător nu poate fi spus privitor la masă. Poporul conduce în orice stat; el conduce chiar și în monarhie, fiindcă acolo el manifestă voința sa prin intermediul voinței unui om. Masa însă constă din cetățeni, adică din supuși. La democrație și autocrație cetățenii reprezintă masa, iar adunarea lor este poporul" [2, 372]. Astfel Hobbes ajunge la concluzia că ordinea în stat poate fi asigurată doar de o putere puternică. Participarea masivă a cetățenilor în realizarea puterii nu dă garanții sigure privind stabilirea ordinii, creează un pericol privind existența statului.

Înțelegând caracterul artificial al conceptului "*contractul social*", T.Hobbes, în același timp, consideră această idee nu numai acceptabilă din punct de vedere științific, ci și constructivă. Hobbes este încrezut că știința în baza acestui concept este în drept să studieze existența oamenilor și să facă pronosticuri privind viitorul dezvoltării statului.

Vom menționa și caracterul contradictoriu a unor aspecte ale învățăturii lui T.Hobbes cu privire la putere. Printre acestea am putea menționa absolutizarea naturii imperfecte a omului. Contraversată este și chestiunea cu privire la îmbinarea puterii absolute a monarhului și libertatea supușilor. Cu toate acestea T.Hobbes a fost în stare să pună în discuție chestiuni importante din punct de vedere al științei care au aprofundat înțelegerea esenței puterii, au dat un nou impuls privind studiul în continuare a problemei puterii.

John Locke în lucrarea sa „Two Treatises of Government” în opoziție cu T.Hobbes prezintă punctul său de vedere cu privire la putere. Apud Locke omul în starea naturală este liber, însă această libertate nu este o stare de samavolnicie fiindcă există legea naturii prin care samavolnicia se dirijează și este obligatorie pentru fiecare. Exponent al acestei legi este rațiunea. Pentru Locke noțiunea de "*legea naturii*" este o bază metodologică, reieșind din care trebuie să se adopte legi civile echitabile. În accepțiunea lui Locke starea naturală a

oamenilor este interpretată ca un nivel specific, calitativ al activității vitale a oamenilor care în forma nedevelopată include premisele dezvoltării ulterioare a proceselor, în același timp și o premisă pentru dezvoltarea relațiilor de putere.

În accepțiunea lui Locke starea naturală îndeplinește o funcție specifică a principiului metodologic care permite:

- a coordona teoria " *contractului social*" cuprinsă de divină a oamenilor;
- a explica premisele care au stat la baza apariției statului;
- a arăta succesiunea în evoluție, schimbările calitative și cantitative, care au loc în procesul trecerii de la starea naturală la cea politică.

În creația lui Locke destul de frecvent întâlnim noțiunile: "stat", "societate politică", "societate civilă". Apud Locke statul este orice comunitate independentă care are un anumit set de trăsături. "Societatea politică", "societatea civilă" sunt noțiuni pe care Locke le indentifică ca sinonime după conținut. "Prin urmare, - scrie Locke, - când un anumit număr de oameni sunt adunați într-o unică comunitate, că fiecare din ei se dezice de la puterea sa executivă, inerentă lui în conformitate cu legea naturii, și o transmite societății, apoi atunci, și numai atunci, există societatea politică sau civilă" [6, 138-139]. În alt loc Locke va vorbi despre "puterea legislativă și executivă a societății civile".

Apud Locke puterea politică este forma principală a puterii. Este acea puterea care are dreptul de a elabora legi care prevăd pedeapsa cu moartea, și, corespunzător pedepse mai puțin severe pentru reglementarea și protejarea proprietății, și aplicarea forței comunității întru îndeplinirea acestor legi și apărarea statutului de la atacurile din afară - și toate acestea pentru binele comun. Puterea politică include trei tipuri de putere: legislativă, executivă și federativă.

În dependență de faptul în mâinile cui se află puterea legislativă Locke evidențiază trei forme principale de guvernare: **democrația perfectă**, când majoritatea deține toată puterea comunității, are dreptul la elaborarea legilor, numirea persoanelor în funcție; **oligarhia** când puterea legislativă se află în mâinile câtorva persoane disinse, moștenitorilor, succesorilor lor; **monarhia** (ereditară, eligibilă) când puterea se află în mâinile unei persoane.

Locke a formulat cerințele principale de care trebuie să se conducă puterea legislativă în activitatea sa. Esența lor constă în următoarele:

- conducerea trebuie să se efectueze în baza legilor adoptate, obligatorii pentru toți;
- scopul acestor legi – binele întregului popor;
- fără acordul poporului nu se admite ridicarea impozitelor asupra proprietății;

• organul legislativ nu este în drept să transmită puterea legislativă încredințată lui de către popor în alte mâini.

În plan metodologic prezintă interes ideea lui Locke cu privire la reglementarea conștientă a activității puterii legislative în baza principiilor formulate de către el. Scopul determină vectorul activității organului legislativ, legile și calitatea lor.

Puterea executivă își desfășoară activitatea sa în cadrul legislației existente. Puterea executivă are dreptul să convoace și să dizolve organul legislativ, ce nu-i dă supremația asupra ei, este o împuternicire autorizată dată ei în interesele securității poporului. În același mod rezolvă Locke problema controlului reciproc a acestor două ramuri principale a puterii. Puterii federative după Locke îi revin chestiunile politicii internaționale. În caz de necesitate puterea federativă poate deveni parte componentă a puterii executive. Activitatea judecătorească Locke o consideră parte a lucrului executiv.

Prin învățătura sa cu privire la guvernarea statală și civilă Locke contribuie esențial la dezvoltarea ideilor politice. Deși expunerea are un caracter teoretic, aceste idei au și o importanță practică deoarece au la bază cerințele concrete istorice, apar noi relații sociale, apare noua clasă socială - burghezia. Este abordată și într-un anumit sens este rezolvată chestiunea cu privire la crearea a noi interpretări privind probleme organizării vieții politice a societății în baza valorilor liberale. Însă unele valori burgheze sunt tratate de către Locke în mod uniform. Dacă T.Hobbes absolutează faptul imperfecțiunii naturii omului și de aceea ajunge la concluzia întemeierii necesității monarhiei absolute ca cea mai convenabilă, perfectă formă de guvernare, apoi Locke respinge dreptul la o asemenea formă de guvernare care este incompatibilă cu "contractul social", absolutizează același factori precum "rațiunea", "legea". Aceste tendințe își vor găsi materializarea în creația iluminismului. În ciuda unui anumit utopism, ipotetism teoria contractului social a avut un impact deosebit de mare asupra dezvoltării gândirii social-politice. Într-un anumit sens această influență continuă și azi. "Teoria contractului social pierzându-și semnificația sa și înțelegându-se odată cu dezvoltării etapei istorice a dreptului, evoluționismului și pozitivismului, poate, totuși și în timpul de față da un impuls pozitiv și înțelegându-se politice liberale... Sociologia politică contemporană care consideră relațiile societății și statului ca o problemă centrală a sa, recunoaște că prima ei formulă și înțelegându-se politică a fost dată de această teorie" [4, 22].

Bibliografie

1. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. // Политология. Хрестоматия. / Сост. проф.

М.А.Василик, доц. М.С.Вершинин. - Москва, 2000. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrestom/index.php. (accesat la 14 mai 2011).

2. Гоббс Т. О гражданине. // <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000612/index.shtml>

3. Макиавелли Н. Государь. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. - Ростов-на-Дону, 1998. <http://www.kursach.com/biblio/0001000/000.htm> (accesat, 13 mai 2011).

4. Медушевский А.Н. Демократия и тирания в новое и новейшее время. // Вопросы философии. 1993. №10.

5. Нерсесянц В.С. История правовых и политических учений. – Москва, 1978. - <http://www.kursach.com/biblio/0010021/08.htm> (accesat, 13 mai 2011)

6. Локк Д. Два трактата о государственном правлении. // Политология. Хрестоматия. / Сост. проф. М.А.Василик, доц. М.С.Вершинин. – Москва, 2000. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrestom/index.php. (accesat la 14 mai 2011).

Prezentat la redactie
la 26 aprilie 2011

Recenzent – **Victor SACA**, doctor habilitat în științe politice, profesor

**ALEXANDRU ZAVTUR:
CONTRIBUȚII LA AFIRMAREA ȘTIINȚEI POLITICE
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Grigore PIRȚAC

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Studii Europene din Moldova,
doctor în științe politice, conferențiar

Affirmation of political science as distinct science and discipline of study from the beginning of '90, 20'th century in Republic of Moldova it was a logical consequence of democratic transformation that refers to the process of evaluation.

A valuable contribution to the object, epistemological status and the degree of scientific spirit of political science belongs to scholar Alexandru Zavtur who has devoted his efforts investigating various problems with political science data.

He is one of the first author of textbooks of political science of postsovietic space period. He was the first who developed philosophy glossary guiding in Romanian language and he has trained dozens of doctoral students. He was a prominent personality, prominent moldovan political science and prominent figure of higher education from Republic of Moldova, of the 20th century. He appeared as prodigy and a good organizer of educational and scientific process. Al.Zavtur published over 400 works plus 40 books, brochures and textbooks.

Afirmarea politologiei ca știință distinctă și disciplină de studiu la începutul anilor '90 ai secolului XX în Republica Moldova a fost o consecință logică a transformărilor democratice inițiate în acea perioadă și o acțiune ce a ținut cadența cu pulsul înnoitor al epocii. În atare ordine de idei, constatăm că realizarea acestui deziderat a fost o necesitate vitală, un rezultat al complexelor acțiuni socio-politice, ce se reflectau și în cadrul învățământului superior

Reformarea sistemului de învățământ din Republica Moldova se referă atât la pregătirea fundamentală profesională, precum și la formarea spirituală, filosofică, morală, politică, ceea ce presupune trecerea la noile principii metodice și organizatorice în predarea disciplinelor ciclului social-politic.

Cu certitudine, afirmarea științei politice în această perioadă a fost un proces sincronizat cu frământările majore ale societății noastre, impulsionate de forțele democratice inclusiv din sfera învățământului și a științei, ce și-au propus drept scop promovarea activităților de performanță în procesul de instruire și cercetare științifică în spiritul evoluției societății, restructurării și democratizării acesteia.

În această ordine de idei, o valoroasă contribuție asupra obiectului, statutului epistemologic și gradului de spirit științific a politologiei îi aparține savantului Al.Zavtur, ce și-a consacrat eforturile privind investigarea diferitelor probleme cu caracter politologic, ceea ce a contribuit la înțelegerea a însăși necesității acestei discipline pentru om, pentru progresul cunoașterii.

În această ordine de idei este indiscutabil aportul savantului, omului de stat, distinsului doctor habilitat în filozofie, profesor universitar, membru-corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Al.Zavtur în afirmarea științei politic în Republica Moldova, el fiind unul din primii autori de manuale de politologie în spațiul postsovietic. Al.Zavtur a fost primul conferențiar care a început sa predea filozofia în limba română, a elaborat primul dicționar explicativ de filozofie în limba de stat, a pregătit zeci de doctoranzi, a ocupat funcții de răspundere în aparatul de stat.

Personalitate proeminentă a științei politologice moldovenești și a învățămîntului superior din Republica Moldova începînd cu anii '50 ai sec. XX, Al.Zavtur s-a manifestat ca un prodigios și bun organizator al procesului didactic și științific, a publicat peste 400 de lucrari, inclusiv 40 de cărți, broșuri și manuale.

Printre lucrările sale de referință, putem menționa: Социальная структура Молдавии: Становление социально-политического единства. – Chisinau, 1977; Идеи Великого Октября в свершениях молдавского народа. – Chisinau, 1987; Prelegeri la cursul universitar de politologie. - Chisinau 1991; Puterea politică: aspecte istorico-psiologice. - Chisinau 1999; zeci de articole în „Revista de filozofie și drept”, „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)”, alte reviste de specialitate, axate pe studierea aprofundata a diverselor probleme cu caracter politic și filozofic.

În prima lucrare, viziunea politologică asupra politicilor sociale a savantului se evidențiază prin conturarea unui teren al confruntărilor dintre diferite sisteme ideologice și practici politice, care au promovat fie creșterea rolului statului, fie reducerea implicării acestuia atît in economie, cît și în intervențiile sociale. Studiarea aprofundata a structurii sociale a republicii i-a permis autorului să sublinieze necesitatea strigentă a regîndirii politicilor sociale și a orientării sociale a activității organelor de stat, căutării alternativelor și a modalităților acceptabile de trecere la ordinea sociala adecvată concepțiilor și principiilor dezvoltării sociale durabile.

Autorul susține necesitatea elaborării unei strategii de stat privind protecția socială a populației, care să corespundă intereselor cetățeanului, familiei și societății. Deoarece evoluția stratificării sociale este în funcție de situația economică, formarea unui sistem de protecție socială, precum și a mecanismelor de realizare a acestuia, ar facilita crearea pentru oamenii a unui nivel decent de trai.

Fiind preocupat de eficiența puterii politice, Al.Zavtur își exprimă atitudinea față de fenomenul puterii în cazul societății postsocialiste [1, 23]. El susține

că scopul principal al puterii consta în influența asupra oamenilor prin toate mijloacele accesibile ei în a prevedea, a preîntîmpina, a neutraliza eventualele conflicte social-politice, decline și crize, a obține o stabilitate optimă a societății în general, a contribui la perfecționarea relațiilor sociale, la progresul social. Stabilitatea oricărei societăți este în directă dependență de eficacitatea puterii, care se manifestă în capacitatea ei de a adopta legi și a-i organiza pe oameni să le respecte.

Unele concepții ale savantului referitoare la rolul înțelegerii în societatea contemporană, expuse în lucrarea sa de referință din anul 1977, referitoare la structura socială, le regăsim ulterior în alte cercetări. În lucrarea deja menționată [2], el evidențiază teza, că o condiție importantă a stabilității puterii politice este sprijinul ei pe știință, este susținerea permanentă a cadrelor științifice, a realizărilor tehnico-științifice progresiste.

În articolul "Interacțiunea dintre societatea civilă și societatea politică" (Revista de filozofie și drept, 1998, nr.1), Al.Zavtur subliniază, că noile realități politice din statele postsocialiste au pus în fața științei politice mai multe sarcini de însemnătate primordială. Printre acestea se evidențiază clarificarea naturii interacțiunii dintre societatea politică și cea civilă. Interacțiunea dintre stat și societate civilă este factorul decisiv al dezvoltării organismului social în ansamblu. Aceasta interacțiune trebuie să se bazeze pe următoarele principii:

- dominarea dreptului în toate sferile vieții social-politice;
- funcționarea tuturor organelor de stat în baza legilor;
- inviolabilitatea libertății persoanei, a drepturilor, a cinstei și onoarei omului;
- răspunderea reciprocă a statului și personalității;
- asigurarea controlului permanent asupra persoanelor cu funcții de răspundere;
- existența diferitelor forme de control din partea poporului în ceea ce privește elaborarea și adoptarea actelor normativ-juridice;
- delimitarea puterilor în stat.

Procesul de formare a unei societăți civile în mare măsură este condiționat de interacțiunea unui set întreg de valori fundamentale, a caror păstrare și dezvoltare îi conferă un conținut democratic. Cea mai importantă este egalitatea între oameni și dreptul lor la exprimarea și apărarea intereselor sale. Gradul de optimizare a interacțiunii tendințelor sociale, bazate pe aceste valori, este în directă dependență de organizarea politică a societății ca mecanism de realizare a puterii politice. Dacă în societate credința în valorile democratice este puternică, atunci în sistemul politic se vor susține continuu și se vor consolida elementele care contribuie la dezvoltarea acestor valori. La rindul său, sistemul politic poate avea un conținut democratic, dacă se va sprijini pe concilierea civică care într-o societate totalitară nici nu poate exista, fiindcă lipsa înțelegerii civice în so-

cietate nu e numai rezultatul actiunii unor instituții sociale neadecvate. Un rol însemnat aici îl joacă și asemenea factori, printre care existenta tradițiilor respective în relațiile sociale, nivelul de cultură politică, stabilitatea socială, o atitudine loială față de legislație, de puterea publică.

În context, distinsul savant sustine ca in conditiil perioadei de tranzitiei, cind statele postsocialiste trec printr-o profundă criză social-economică, o deosebita importanță capată factorul politic. Anume acest factor este capabil să salveze societatea din impasul critic existent, iar legitimitatea noilor regimuri politice depind in mare masură de capacitatea lor de a fi receptive la cerințele maseilor. Concomitent, ea depinde de natura noilor valori, deosebirea lor radicala de vechile valori, în consecință, pentru a obține asentimentul cetățenilor în noul guvern și sistem politic, deținatorii puterii politice sunt obligați să modifice instituțiile politice pentru a le adapta la un nou mediu politic. În context, este necesară constituirea unor state puternice, capabile să asigure respectarea drepturilor social-economice ale oamenilor. Numai acel stat se va bucura de susținerea cetățenilor, care va pune la baza activitatii sale factorul uman [3].

Analizând practica guvernării în statele postsocialiste, autorul a identificat un set de factori cu impact negativ asupra modului de exercitare a puterii politice la toate nivelurile organizării sociale, printre aceștia menționând:

- tendința partidelor politice ajunse la guvernare de a recurge la mijloace nedemocratice pentru subminarea opoziției politice;
- prezența mentalitatii vechi la nivelul autoritatilor publice, constituită în mare parte din structurile fostului regim;
- existența corupției, drept o consecință a excesului de putere, saraciei, încălcării principiilor statului de drept;
- predominarea în rîndul populației a culturii politice fragmentare.

Prezența acestor factori negativi poate contribui la declanșarea conflictelor sociale, respectiv devine necesară o abordare practică cu referire la soluționarea conflictelor și crizelor social-politice. Concomitent, Al.Zavtur menționează: „Dezvoltarea istoriei are loc nu numai pe calea conflictelor, dar și pe calea consensului. De aceea este necesară elaborarea teoriei atât a conflictului, cât și a consensului, ceea ce asigură dezvoltarea evoluționistă” [4, 5].

În lucrarea: *Elita politică și societatea*. - Chisinau 2000, savantul înaintează trei solutii privind depasirea situatiei social-economice si politice tensionate [5, 45]:

1. Republica Moldova are nevoie de o putere autoritara și responsabilă. Se are în vedere faptul că presedintele ales de întregul popor, electoratul țării, trebuie să aibă imputernicirile necesare oentru solutionarea problemelor stringente de ordin social-economic si politic, inasa consolidarea puterii acestuia va da rezultate optime numai după crearea unei verticale eficiente a puterii de stat.

2. Pentru Republica Moldova e necesar un “Curs nou”, care ar stabili strategia și tactica dezvoltării societății în noul secol. Acest concept nou de dezvoltare ar consolida poporul și elita politică în jurul unei idei comune, naționale – renașterea și propășirea Moldovei. Printre prioritățile naționale trebuie să figureze nu numai ieșirea din criza generală, dar și ideea reîntrăgirii țării (soluționarea problemei transnistrene), solidarității cetățenilor ei, precum și intrarea în Comunitatea Europeană.

3. Stabilizarea politică și consolidarea societății moldovenești poate fi obținută în baza unirii tuturor forțelor politice în jurul “Noului Centru”, obiectivul caruia ar fi un stat puternic, în care economia de piață este garanția bunăstării fiecărui cetățean. Ideologia centrismului ar favoriza atât stabilitatea politică și formarea unui guvern profesionist (de tehnocrați), cât și depășirea crizei social-economice generale din societatea moldovenească.

Observăm că unele din aceste soluții sunt actuale și azi, deși au trecut mai mulți ani de la înaintarea lor. La etapa actuală de dezvoltare a politologiei în Republica Moldova o deosebită importanță o are reevaluarea conceptelor, ideilor, care se conțin în lucrările distinsului savant, deoarece învățătura sa despre structura socială, fenomenul puterii politice, societății civile, elita politică ar prezenta interes pentru tineretul studios, pentru cei care manifestă interes pentru știința politică.

Bibliografie:

1. Zavgur A., Rusnac Gh., Ciobu E. Puterea politică, esența și mecanismul realizării ei. // Politologia. – Chișinău, USM, 1993.
2. Завгур А. Социальная структура Молдавии: Становление социально-политического единства. – Кишинев, 1977.
3. Zavgur A., Pîrțac G. Puterea politică: aspecte istorico-psihologice. – Chișinău, 1999.
4. Zavgur A., Moșneaga V., Rusnac Gh. Puterea politică și conflictul social (studiu istorico-politologic). – Chișinău, 1999.
5. Zavgur A., Varzari P., Pîrțac G. Elita politică și societatea. – Chișinău, 2000.

Prezentat la redacție
la 2 decembrie 2010

METODOLOGIA ELABORĂRII UNUI PROIECT DE CERCETARE ÎN DOMENIUL POLITOLOGIEI

Matei ȘIMANDAN

România, Arad, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

Doctor, profesor

Practica cercetării științifice a consacrat ideea de competiție pentru obținerea finanțării proiectelor de cercetare, selectarea proiectelor ce urmează să fie finanțate realizându-se pe baza unui proces de evaluare. În cadrul acestui proces se determină valoarea științifică a propunerii de proiect, capacitatea echipei de cercetare de a desfășura activitățile prevăzute, metodologia aplicată pentru atingerea obiectivelor, modul în care vor fi utilizate resursele materiale, financiare și umane, aspectele legate de managementul proiectului, cerințele referitoare la etica cercetării etc. Toate acestea solicită din partea inițiatorului unui proiect de cercetare o temeinică cunoaștere a metodologiei de elaborare a propunerii de proiect, temă ce va fi analizată în cadrul acestui articol, având la bază atât literatura de specialitate, cât și experiența autorului în activitatea de expert-evaluator al proiectelor de cercetare din domeniul științelor sociale și politice.

Cuvinte cheie: proiect de cercetare, inițiator de proiect, metodologie, evaluare.

Introducere

Lansarea unei competiții pentru obținerea finanțării proiectelor de cercetare este însoțită de un pachet de informații elaborat de instituția organizatoare. Acesta cuprinde principiile generale ale programului de cercetare, prezentarea scopului, obiectivelor și a domeniilor de interes științific, tipurile de proiecte finanțate prin programul respectiv, procedura generală de evaluare, modul de prezentare a propunerilor de proiecte și calendarul competiției.

Fie că este vorba despre o competiție națională sau internațională, pachetele de informații detaliază și aspectele ce țin de etica cercetării, criteriile de eligibilitate ale proiectelor, durata proiectului, bugetul și cheltuielile ce pot fi făcute, structura echipei de cercetare, etapele procesului de evaluare și principalele obligații ce revin părților în situația în care propunerea de proiect a fost acceptată pentru finanțare.

Pachetul de informații este postat pe pagina de internet a instituției organizatoare a competiției și cuprinde filosofia de elaborare a programului de cercetare și principiile sale generale, descrierea programului și a tipurilor de proiecte finanțate prin acest program, precum și aspectele legate de estimarea rezultatelor programului de cercetare respectiv.

Pentru a da o notă mai practică discuției de față, voi sistematiza conținutul secțiunilor din propunerea de proiect folosind în acest sens metodologia prevăzută în formularele tipizate (numite și aplicații) concepute de instituția care inițiază competiția pentru finanțarea proiectelor. Fac precizarea că aceste date sunt valabile pentru toate domeniile de cercetare cuprinse într-un program, elementele de particularitate intervenind doar în cazul diferitelor tipuri de proiecte, cum este de exemplu, politologia, sociologia, științele administrative, relațiile internaționale, psihologia socială, etc.

Prezentarea științifică a propunerii de proiect

Fiind axată pe aspectele introductive ale propunerii de proiect, această secțiune are următoarea structură:

- **Partea introductivă**, – în care trebuie precizate succint subiectul propunerii, modul în care acesta răspunde intereselor exprimate de finanțator sub forma criteriilor de eligibilitate, definirea ariilor de interes ale cercetării și a problemelor care urmează să fie cercetate, precum și modul în care aceste probleme se încadrează în tematica competiției și a domeniului științific de cercetare. În acest context, *inițiatorul propunerii de proiect* va evidenția experiența sa în gestionarea proiectelor anterioare, realizările obținute, contribuțiile pe care le-a avut la implementarea rezultatelor cercetărilor, precum și titlul lucrărilor reprezentative care au marcat evoluția sa profesională.

- **Formularea problemei de studiat**, – este capitolul care trebuie să pună la dispoziția echipei de evaluare o analiză detaliată a problemei ce urmează să fie investigată, activitățile pe care le presupune studierea acesteia, justificarea necesității de a cerceta problema respectivă, stadiul actual al cunoașterii științifice a domeniului respectiv, determinat pe baza documentării din reviste de specialitate (rezultate obținute pe plan național și internațional, orientări, direcții și obiective cunoscute, modalități de aplicare a rezultatelor etc.).

Prezentarea *stadiului cercetării* trebuie realizată astfel încât să rezulte importanța și necesitatea cercetării domeniului respectiv, folosindu-se citarea unor surse autorizate care să valideze existența problemei identificate, existența lucrărilor proprii ale inițiatorului care completează sau extind stadiul cunoscut al domeniului, precum și marcarea ideilor și contribuțiilor noi ale proiectului.

Printre temele de interes în domeniul politologiei, de exemplu, se înscriu cele referitoare la: putere politică și democrație, problema guvernantei locale, rolul dialogului social în funcționarea sistemului politic, formularea deciziilor politice în contextul descentralizării instituționale, comunicare și comportament politic, asimetria informației în exercitarea puterii politice, formarea culturii politice și a participării sociale.

Nu trebuie uitat că propunerea de proiect trebuie să aibă în vedere atât realizarea unui echilibru între volumul de lucrări prevăzut și problema ce urmează să

fie cercetată, cât și restricțiile resurselor de timp și cele financiare, motiv pentru care inițiatorul propunerii poate să sugereze un parteneriat.

- **Definirea obiectivelor proiectului**, – trebuie să urmărească, deopotrivă, distincția între obiectivele generale și cele specifice, precum și aceea dintre obiectivele specifice și mijloacele de atingere a acestora. Obiectivele *generale* precizează ce tipuri de cunoștințe se așteaptă să fie obținute în cadrul cercetării. Ele dau o exprimare clară a ceea ce va fi determinat, identificat, comparat și confirmat. Obiectivele *specifice* sunt de natură operațională, ele indicând tipurile particulare de cunoștințe ce se vor obține, îmbunătățirile ce se așteaptă, parametrii care se vor modifica sau transformările așteptate în anumite contexte sociale. În timp ce obiectivele generale nu sunt măsurabile, obiectivele specifice pot avea efecte măsurabile, ele servind ca bază de evaluare a propunerii de proiect și a derulării ulterioare a proiectului, dacă propunerea a fost acceptată.

- **Metodologia proiectului**, – este capitolul consacrat modului în care se realizează cercetarea prin soluționarea la timp și în condiții de calitate a obiectivelor stabilite. El cuprinde descrierea *metodelor și tehnicilor* care vor fi utilizate, menționându-se acolo unde este cazul, contribuția fiecărui partener. Metodele propuse trebuie detaliate și adaptate la proiectul propus, fiind necesară o distincție între metodele cunoscute și cele cu un anumit grad de originalitate pentru propunerea de proiect prezentată.

Dată fiind complexitatea domeniilor de cercetare ale politologiei vom avea de-a face atât cu metode de tip cantitativ și calitativ, cu abordări statistice și comparative, cât și cu formularea de inferențe descriptive sau cauzale, cu interpretări și corelații sau cu o combinație a acestor metode.

Alegerea unei metodologii trebuie însoțită de informații asupra acelor situații în care, aplicarea unor metodologii similare, au furnizat rezultate convingătoare, cât și referiri la situații în care a fost necesară aplicarea unor soluții alternative. Acest capitol trebuie să se refere la *modalitățile de control* a variabilelor semnificative ale proiectului, la anticiparea unor evoluții alternative care ar putea determina schimbări în desfășurarea cercetării, precum și la validarea mijloacelor care vor fi utilizate.

În același timp, trebuie avute în vedere trei aspecte fundamentale: în domeniul politologiei metodele folosite sunt publice, iar valoarea acestora poate fi determinată; caracterul științific al cercetării este dat de metoda folosită; concluziile cercetării din științele sociale și politice sunt marcate de un anumit grad de incertitudine.

- **În privința normelor de etică a cercetării**, propunerea de proiect trebuie să facă referiri distincte cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe, precum și la respectarea regulilor de bună conduită în cercetarea științifică. Întrucât cercetările din domeniul politologiei includ grupuri umane, trebuie avute în vedere următoarele *principii etice*: respectarea consimțământului liber și conștient

al persoanelor incluse în studiu, asigurarea confidențialității datelor obținute, evaluările și procedurile de evaluare să nu afecteze imaginea publică a persoanelor investigate, evitarea conflictelor de interese și promovarea unor măsuri de control a rezultatelor obținute, diseminarea rezultatelor, estimarea impactului politic, economic, social și moral al rezultatelor cercetării asupra unor colectivități umane, relevarea șanselor de reușită și a riscurilor care pot să apară, precum și consecințele lor asupra desfășurării cercetării propriu-zise.

- **Măsurile de valorificare a rezultatelor cercetării**, vizează luarea în considerare a următoarelor posibilități: publicarea de studii și articole în reviste de specialitate; realizarea de noi produse, servicii sau tehnologii și introducerea lor pe piață; participarea la conferințe științifice naționale și internaționale; participarea la mobilități interuniversitare și la stagii de cercetare; înscrierea în competiția pentru obținerea unor burse de cercetare și specializare științifică. Evident, valorificarea rezultatelor cercetării presupune o evaluare de impact, atât în privința coeficienților de impact al publicațiilor pentru studiile și articolele realizate, cât și în legătură cu problema aplicării rezultatelor cercetării.

Modul de organizare a proiectului și managementului acestuia

După cum este de așteptat, această secțiune are menirea să aducă argumente echipei de evaluatori asupra capacității manageriale a inițiatorului de proiect privind definirea obiectivelor și activităților, identificarea perioadelor de lucru, stabilirea responsabilităților și administrarea generală a proiectului. În acest context, se pot distinge următoarele aspecte mai importante.

- **Planificarea proiectului**, – are în vedere *definirea* activităților și *dispunerea* acestora în succesiuni temporale, astfel încât toate momentele principale să poată fi urmărite în timpul derulării proiectului. Este de reținut că, activitățile se definesc în raport cu schema de realizare a obiectivelor prevăzute, ceea ce face ca *fiecărui obiectiv* să-i corespundă *mai multe activități*. În plus, activitățile trebuie definite de așa manieră încât atingerea obiectivelor stabilite să fie completă, durata de timp să fie acoperită cu acțiuni eficiente din partea echipei de cercetare, iar infrastructura de cercetare să fie cât mai rațional utilizată. În funcție de durata proiectului, planificarea trebuie să aibă în vedere gruparea activităților în etape sau faze, finanțatorul fiind cel care va decide orientarea cercetării spre anumite priorități, spre anumite standarde de calitate sau spre zone specifice de investigare. Modul de prezentare a planului de realizare a proiectului trebuie să permită identificarea perioadelor de lucru, intercondiționarea unor activități, partenerii implicați etc., cele mai frecvente instrumente folosite în acest sens fiind diagramele Gantt și PERT.

- **Stabilirea responsabilităților pentru fiecare membru al echipei de cercetare și a calendarului** de timp arată evaluatorilor modul de împărțire a activităților pe participanți, precum și perioada de realizare a obiectivelor și activi-

tăților prevăzute în propunerea de proiect. În funcție de competențele științifice, tehnice și administrative ale personalului cuprins în proiect, responsabilitățile membrilor echipei de cercetare trebuie să cuprindă elementele de monitorizare a activităților planificate, calendarul activităților și termenele de finalizare (articole și studii publicate, raport de cercetare, raport de activitate, raport de etapă, contractarea unor lucrări cu personalul colaborator, închirierea unor echipamente sau spații de cercetare), corelarea fondurilor prevăzute cu activitățile ce urmează să fie realizate de membrii echipei de cercetare, definirea elementelor de monitorizare, precizarea obligațiilor și drepturilor ce revin partenerilor.

- **Managementul proiectului**, – vizează urmărirea și luarea acelor măsuri care să asigure realizarea activităților prevăzute la termenele stabilite, încadrarea în nivelul de costuri și în condițiile de calitate prevăzute în contractul de finanțare. Managementul proiectului pune în evidență *rolul directorului de proiect și a membrilor echipei de cercetare* în derularea diferitelor activități, în organizarea lucrului în echipă, stimularea răspunderii personale pentru lucrul bine făcut, recunoașterea contribuțiilor aduse de fiecare membru al echipei și recompensarea corespunzătoare a acestor contribuții. Criteriul de evaluare a managementului practicat constă în obținerea performanțelor științifice și economice, asigurarea unui climat de competiție și de conlucrare între membrii echipei, precum și obținerea recunoașterii din partea comunității de specialiști ai domeniului de cercetare.

Construcția bugetului

Cum este firesc, managementul proiectului urmărește realizarea obiectivelor cercetării printr-o utilizarea cât mai rațională a resurselor (timp, bani, forță de muncă, infrastructură de cercetare, spații, etc.) și prin folosirea diferitelor modalități de conducere, coordonare și control. În privința datelor financiare, propunerea de proiect conține următoarele capitole:

- **Bugetul proiectului**, – care cuprinde fondurile solicitate de la organismul finanțator, pe etape și categorii de cheltuieli, precum și eventualele cofinanțări din alte surse. Prin intermediul bugetului, finanțatorul este informat asupra sumelor pe care trebuie să le plătească pentru a obține rezultatele așteptate, la termenul convenit cu inițiatorul proiectului. Din acest motiv, *construcția bugetului* trebuie făcută în corelare cu schema de realizare a diferitelor activități, cu activitățile desfășurate de parteneri sau colaboratori și cu calendarul de timp. La aceste cerințe, inițiatorul proiectului poate să adauge propriile solicitări legate de: amplexarea temei de cercetare propuse, mărimea echipei de cercetători, capacitatea științifică a echipei de cercetare, infrastructura de care dispune instituția de cercetare și volumul de muncă preconizat pentru atingerea scopului propus.

- **Specificația financiară sau devizul**, – se referă la detalierea cheltuielilor pe destinații sau *capitole de cheltuieli*. Principalele capitole ale bugetului unui

proiect de cercetare sunt: *cheltuielile de personal* (calculate prin corelația dintre calificarea sau expertiza cercetătorului, sarcinile acestuia în cadrul realizării unui obiectiv și volumul de muncă estimat de inițiator); *cheltuielile de mobilitate* ocazionate de deplasările, stagiile de pregătire, participarea la manifestări științifice etc.; *cheltuielile cu infrastructura de completare* (cu păstrarea unui raport optim între valoarea dotării existente a instituției inițitoare și valoarea dotării de completare); *cheltuielile cu consultanții* (atunci când instituția nu dispune de persoane calificate, a căror expertize să fie orientate spre tema studiată); *cheltuielile de diseminare* (organizarea de manifestări științifice, plata serviciilor de publicare a unor studii și articole; plata taxelor de participare la conferințe științifice sau schimburi de experiență); *cheltuielile de regie* (stabilite de fiecare instituție în funcție de volumul cheltuielilor totale de funcționare a acesteia). O atenție deosebită trebuie acordată încadrării în *cheltuielile de capital* (investiții), deoarece proiectul de cercetare este finanțat pentru realizările sale, fără să fie un fond de investiții pentru achiziționarea de echipamente sau aparatură.

Concluzii

Chiar dacă nu ține direct de metodologia de elaborare a proiectului de cercetare, inițiatorul acestuia trebuie să țină seama și de o serie de date administrative, a căror importanță este ușor de intuit, și anume: profilul organizației care participă la realizarea proiectului (denumirea, domeniul principal de activitate, statutul persoanei juridice, banca, numărul de cont); acordul de cooperare prin care părțile stabilesc parteneriatul în realizarea proiectului; lista de echipamente necesare realizării proiectului; lista membrilor echipei de cercetare și a CV-ului atașat pentru fiecare membru; numele directorului de proiect și a CV-ului său; descrierea propunerii de proiect redactată în limba română și limba engleză; documentele prin care se atestă realizarea proiectului prin implicarea partenerului cofinanțator; declarația prin care se precizează că proiectul nu a mai fost finanțat din alte surse.

Este important de subliniat în final că, pentru a fi evaluate, propunerile de proiect trebuie să îndeplinească următoarele condiții de eligibilitate, condiții ce vizează aspecte predominant administrative: propunerea de proiect să se încadreze în obiectivele programului, să respecte condițiile impuse de tipul de cercetare, să fie depuse la termen, să se încadreze în durata programului și să conțină toate documentele solicitate pentru înscrierea în competiția de obținere a finanțării.

Am insistat asupra acestor aspecte datorită faptului că directorul de proiect este principalul responsabil atât în fixarea strategiei și coordonarea acțiunilor în cadrul etapelor cercetării, cât și în stabilirea celor mai bune soluții pentru realizarea obiectivelor proiectului și încadrarea tuturor activităților în parametrii de timp, calitate, costuri și riscuri.

Bibliografie

1. Babbie E. Practica cercetării sociale. - Iași, Editura Polirom, 2010.
2. Isoc D. Managementul proiectelor de cercetare. - Cluj-Napoca, Editura Risoprint.
3. Isoc D. Tehnica evaluării colegiale (Peer-Review): evaluarea proiectelor de cercetare și a creației intelectuale. Ghid practice. - Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2007.
4. King G., Keohane R., Verba S. Fundamentele cercetării sociale. - Iași, Editura Polirom, 2000.
5. King R. Strategia cercetării. - Iași, Editura Polirom, 2005.
6. Neamțu I. Metodologia cercetării științifice. - București, Editura Renaissance, 2009.
7. Preda C. Introducere în știința politică. - Iași, Editura Polirom, 2010.
8. Rasmussen L. Problems with Minimal - Risk Research Oversight: A Threat to Academic Freedom? // IRB: Ethics and Human Research, 2009, 31, 3, p.11-16.
9. Șimandan M. Teoria cunoașterii sociale (ed. a II-a). - București, Editura Academiei Române, 2010.
10. Șimandan M. Metodologia cercetării științifice. - Timișoara, Editura Miron, 2010.
11. Vlăsceanu L. Metodologia cercetării sociologice. // Zamfir C., Vlăsceanu L. (coord.) Dicționar de sociologie. - București, Editura Babel, 1998, p.349-351.
12. Zaiț D., Spalanzani A. La reserche en economie et management. Reperes epistemologique et metodologique. - Paris, L'Harmattan, 2009.

Prezentat la redactie
la 23 aprilie 2011

ДИАЛЕКТИКА ПОСТМОДЕРНИТИ: БОРЬБА ЗА ИДЕНТИЧНОСТЬ И ПОЛИТИЧЕСКОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

Дмитрий ВАСИЛЕВСКИЙ

Литва, Вильнюс, Европейский гуманитарный университет
магистр философии, преподаватель

В данной статье ставится цель рассмотреть проблематику идентичности в ее взаимосвязи с новыми формами экономического производства, постмодернистской кондицией культуры (искусство, образование) для того, чтобы выявить уникальность местоположения личности в ситуации распада современных матриц коллективного действия и политической активности. Данная цель достигается решением поставленных задач, а именно: компаративистским анализом концепций З.Баумана и концепцией М.Хардта и А.Негри. В результате, мы приходим к выводу, что трансформация труда в эпоху постмодернити вместе с экзистенциальными издержками для бытия личности (одиночество, коммодификация самости) открывает новые возможности для политической кооперации, поскольку механизмы сотрудничества, которые необходимы в производстве, заключены в самом труде.

The aim of this article is to examine the subject of identity in its connection with the new forms of economic production, post-modernist cultural condition (art, education) in order to show the uniqueness of the personality's location within disintegration of modern matrixes of collective action and political activity. This aim is reached through the solution of the given tasks, i.e., through the comparative analysis of Z.Bauman's conceptions with those of M.Hardt and A.Negri. As a result, we come to a conclusion, that the transformation of labor in postmodernity along with existential expenses for the human existence (solitude, self-commodification) opens new opportunities for the political cooperation, since the mechanisms of cooperation necessary for production are contained in the labor itself.

В наше время каждый человек оказывается в ситуации выбора едва ли не каждую минуту. Может показаться, что это лишь некое образное выражение, призванное подчеркнуть всю сложность ситуации или заинтриговать слушателей радикальной постановкой проблемы. Но ведь на самом деле, если вдуматься и проанализировать нашу повседневную жизнь, то оказывается, что мир, в котором мы живем, постоянно провоцирует нас *выбирать*. Необязательно этот выбор осуществляется эксплицитно и это понятно, потому что невозможно раз за разом вдумываться в существо

производимых действий, отдавать себе отчет в рутине их повседневной и непрерывной операционализации. Проблема, о которой идет речь, вплотную увязывается с природой современного постиндустриального общества, в котором нам приходится жить и для которого характерен прогресс технологий, неизбежно ведущий к все большей производительности труда, увеличению массы продуктов и разнообразию сфер производства, в соответствии с чем расширяется и система потребностей. У людей в посттрадиционном капиталистическом обществе рабочий день сокращается за счет модернизации средств производства, а доходы увеличиваются. Дialeктика замены *необходимого продукта прибавочным*, описанная еще К.Марксом, сконструировала уже в наше время абсолютно новую эстетику консюмеризма, следствием чего, по мнению Бодрийера, «самой поражающей характерной чертой современного города является, конечно, нагромождение, изобилие предметов. Большие магазины с их богатством одежды и продовольственных товаров составляют как бы первичный пейзаж и геометрическое место изобилия. <...> Существует нечто большее в этом нагромождении, нежели просто совокупность продуктов: очевидность излишка, магическое и окончательное уничтожение нужды, пышное и ласковое предзнаменование земли обетованной» [3, 6].

Возникает ощущение, что это материальное довольство и есть то, что искало человечество на протяжении всей истории своего существования. Тем не менее, возникают две проблемы, которые заложены в названии этого текста. Первая это стресс решений: что выбрать из ряда предлагаемых товаров и вторая это проблема *идентичности* в индивидуализированном обществе, которая становится также товаром. Речь идет о возможностях построения глобальных сетей коммуникации и интеракции для обеспечения противодействия новой форме глобальной имперской власти¹, поскольку условия, в которых люди конструируют свою идентичность, выходят за пределы их сознательного влияния. То есть: как возможно коллективное действие в области политики, когда люди разъединены и когда их интересы имманентны реализации их насущных и базовых потребностей. Обе эти проблемы взаимосвязаны.

По словам Бодрийера новое качество потребления и связанный с этим статус вещи есть исток отчуждения в области взаимоотношений. «Люди в обществе изобилия окружены не столько, как это было во все времена, другими людьми, сколько объектами потребления. Их повседневное общение состоит не в общении с себе подобными, а в получении, в соответст-

¹ Здесь я пользуюсь дефиницией имперской власти, которую дают М.Хардт и А.Негри в своей книге: *Empire* [7] и далее развивают в книге: *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire* [6].

вии с растущей статистической кривой, благ и посланий и в манипуляции с ними. <...> Понятия «окружения», «среды» имеют, вероятно, такую популярность только с тех пор, как мы живем, по существу, не столько в близости к другим людям, не в присутствии их самих и их размышлений, сколько под немым взглядом послушных и заставляющих галлюцинировать предметов, которые повторяют нам все время одну и ту же речь о нашем ошеломляющем могуществе, потенциальном избытке, о нашем отсутствии друг для друга. Как ребенок становится волком в результате жизни вместе с хищниками, так и мы сами постепенно становимся функциональными. Мы переживаем время вещей <...>, видим, как они рождаются, совершенствуются и умирают, тогда как во всех предшествующих цивилизациях именно вещи, инструменты или долговечные монументы жили дольше, чем поколения людей» [3, 5]. Человек сам коммодифицируется, то есть становится товаром, предметом потребления, между людьми исчезает непосредственность общения и люди пребывают в растерянности из-за постоянно уменьшающейся способности осмыслить собственную жизнь, разобраться с тем, кто они, кто ими владеет: они вещами или вещи ими. «Самые интимнейшие реакции людей им самим же вопреки настолько полностью овеществляются, что идея их собственного своеобразия удается существовать лишь на уровне предельной абстрактности: личность едва ли характеризуется для них чем-либо иным, кроме ослепительной белизны зубов и полной свободы от запаха пота из подмышек и эмоций. Таков триумф рекламы в культуриндустрии, принудительный мимезис потребителей» [3, 209].

Но на самом деле подлинная проблема выбора в индивидуализированном обществе остается закамуфлированной фактом все возрастающего консюмеризма (потребительства). Под вещами подразумевается не та или иная вещь, но сами образы действительности, подразумевается образ нас самих. Речь идет о выборе идентичности или идентичностей. Как заметил З.Бауман «сигнал, к которому аудитория с готовностью прислушивается, исходя из ее опыта, свидетельствует о глубокой неопределенности и «мягкости» мира: в нем всякое может случиться и все может быть сделано, но ничего не может быть сделано раз и навсегда. В этом мире человеческие контакты состоят из последовательного ряда встреч, личности заменены периодически сменяемыми масками, а биографии распадаются на серии эпизодов, сохраняющихся лишь в столь же эфемерной памяти. Ни о чем нельзя знать наверняка, а все известное может трактоваться по-разному, причем каждая из этих трактовок столь же хороша или плоха (или, разумеется, столь же переменчива или рискованна), как и любая другая» [1, 8].

С чем же связана данная ситуация? По мнению Баумана, сегодняшняя неопределенность и чувство растерянности связано напрямую с природой

индивидуализированного общества. «Модернити, можно сказать, специализировалась на превращении «вещей в себе» в «вещи для нас». <...> Человеческая природа, некогда считавшаяся прочным и неизменным результатом божественного творения, была брошена, вместе со всеми прочими божественными творениями, в плавильный тигель. Ничто уже не рассматривалось и не могло рассматриваться как данность. Напротив, каждая сторона жизни стала *задачей*, причем такой, которая не оставляла человеку иного выбора, кроме как взяться за ее решение, прилагая для этого все свои способности. «Предначертанность» сменилась «житейскими планами», судьба – призванием, а «природа человека», в какой он был рожден, – «идентичностью», за которой необходимо следить и которую нужно поддерживать в соответствующей форме. <...> Прежний порядок подлежал демонтажу, чтобы смениться другим, построенным целенаправленно и отвечающим нормам разума и логики. <...> Смысл «индивидуализации» состоит в освобождении человека от предписанной, унаследованной и врожденной предопределенности его социальной роли, что составляет переменную, справедливо рассматриваемую как наиболее заметную и основополагающую черту эпохи модернити. Если говорить более коротко, «индивидуализация» заключается в преобразении человеческой идентичности из «данности» в «задачу» и в наделении действующих лиц ответственностью за решение этой задачи. <...> Модернити заменяет *предопределенность* социального положения принудительным и обязательным *самоопределением* [1, 11-12].

Характеризуя нашу современность, обозначаемую в теоретической литературе как постмодернити, Бауман пользуется термином модернити, называя ее «растекающейся». По его мнению «индивидуализации» прежних времен в наши дни радикально трансформируются, что связано с тем, что к быстро видоизменяющемуся в эпоху традиционной модернити положению индивидов в обществе добавилась проблема видоизменения самих мест, которые уже вряд ли смогут надежно служить в качестве цели чьей-то жизни. Стало невозможно быть уверенным в завтрашнем дне за счет прилежного соблюдения принятых на сегодняшний день стандартов и норм. «Как указал Д.Коэн, «тот, кто начинает свою карьеру в компании 'Майкрософт', не имеет ни малейшего представления о том, где он ее завершит. Поступление же на работу в компанию 'Форд' или 'Рено', напротив, предполагало высокую степень уверенности в том, что карьера человека там же и закончится» [1, 13]. Даже в искусстве находит отражение данная диалектика модернити и постмодернити. Так, по мнению Э.Тоффлера в языке и искусстве мы стремительно движемся в сторону непостоянства, образы появляются и исчезают как в ночном клубе, где клиент оказывается как бы внутри произведения кинетического искусства. «Отношения

человека с системой символических образов приобретают все более и более временный характер». Например, в кинетическом искусстве цель заключается в создании максимальной изменчивости и максимального непостоянства, тогда как в традиционном произведении искусства, по мнению Дж.Клэя, «отношение каждой части к целому определено раз и навсегда» [5, 201-202]. То же касается и образования, связанного напрямую с увеличением продолжительности жизни и быстрым устареванием знания, благодаря чему навыки, полученные в молодости, вряд ли сохранят свою актуальность к моменту наступления старости [5, 442]. Человека индустриальной эпохи модернисты подвергали обработке и подгоняли на станке школы, тщательно научая выполнять одну или несколько конвейерных операций, тем самым превращая его в маленький механизм большого производственного целого, - все для того, чтобы занять сравнительно надолго свою щель в социально-экономическом устройстве. Таким образом, модернисты или в терминологии Тоффлера «вторая волна» «синхронизировала повседневную жизнь, связав ритмы сна и просыпания, работы и отдыха с основными ритмами машин» [4, 398]. Однако постмодернисты («третья волна» у Тоффлера) бросает вызов этой синхронизации, предлагая супериндустриальное образование, которое должно готовить людей к работе во временных формированиях, специально создаваемых в каждом отдельном случае для решения конкретных задач адхократий будущего² [5, 443].

Данные примеры изменений в экономике, искусстве, образовании являются отражением самих изменений в культуре и социуме в целом, что непосредственно сказывается на практике построения индивидуальной идентичности. Поскольку, как считает П.Бергер и Т.Лукман, идентичность возникает из диалектической взаимосвязи индивида и общества, а также, поскольку идентичность остается непонятной, пока она не имеет места в мире [2, 280, 282], то с размыванием места происходит и размывание идентичности. Иллюстрацией этого может послужить приведенное Бауманом объявление в колонке «Ищу работу» одной из британских ежедневных газет: «Имею автомобиль, могу путешествовать; жду предложений» и его комментарий: «Таким образом «проблема идентичности», преследовавшая человека с самого начала эпохи модернисты, изменила свой облик и содержание. Прежде это была разновидность проблемы, которая всегда стояла перед паломниками: «Как попасть туда-то?» Теперь она больше похожа на

² По Кастельсу, такие формирования могут быть названы сетевыми предприятиями, которые связаны между собой на основе специфических бизнес-проектов и прекращают свое существование вместе с прекращением проекта. Это информационные сети. Единицей такого производства является не фирма, а бизнес-проект, хотя фирма продолжает оставаться юридической единицей накопления капитала и точкой пересечения глобальных финансовых потоков [8].

вопрос, с которым каждодневно сталкиваются бродяги без определенного места жительства и документов: «Куда мне идти? Куда заведет меня дорога, по которой я иду?» [1, 14]. В данном случае это только одна проблема, связанная с вопросом об идентичности и в самом общем виде представляющая как тотальная растерянность современного человека: в связи с распадом прежних норм поведения, видоизменением прежних профессиональных, культурных, образовательных практик.

Вторая сторона проблемы связана с тесной переплетенностью самой возможности выстраивания проекта личной идентичности и природой социальной реальности. Будучи реальностью субъективной, идентичность формируется социальными процессами и «однажды выкристаллизовавшись, она поддерживается, видоизменяется или даже переформируется социальными отношениями». И наоборот: у каждого общества есть свои истории, в процессе которых возникают идентичности, но одновременно историю творят сами люди, которые наделены специфическими идентичностями [2, 280].

В данном контексте я хотел бы рассмотреть две стратегии коллективного действия и одновременно перспектив выстраивания коллективной идентичности в связи с личностным проектом, а также два взгляда и в то же время два вывода.

Первый, представляемый З.Бауманом, и который можно обозначить как пессимистичный. Относительно первой индивидуальной идентичности – избыток средств, обогнавший любые известные потребности и связанный с их перепроизводством в XX веке, провоцировал поиск целей, которым они могли бы послужить; пришло время, когда готовые решения стали предлагаться для еще даже не артикулированных проблем, которые таким образом можно было бы снять с повестки дня. С другой стороны, сами цели становились все более расплывчатыми, оказываясь наиболее глубоким источником беспокойств, так что «проблема, мучающая людей на исходе века, состоит не столько в том, как обрести избранную идентичность и заставить окружающих признать ее, сколько в том, *какую* идентичность выбрать и как суметь вовремя сделать *другой* выбор, если ранее избранная идентичность потеряет ценность или лишится ее соблазнительных черт» [1, 14].

Относительно второй коллективной идентичности – поскольку повсюду присутствует тотальная неуверенность в будущем и его предсказуемости, то невозможен революционный проект, как осуществление разумного стремления изменить настоящее, ибо оно неподконтрольно. Правила игры изменить невозможно, ибо (и здесь Бауман ссылается на Бурдьё) чувство неопределенности налагает запрет на любое рациональное ожидание, необходимое для проявления протеста, особенно коллективного; люди лише-

ны контроля над настоящим. Нет того коллективного института, который воплотил бы в жизнь проекты социально устанавливаемой справедливости, так как мы зависим от глобальных факторов, но наши действия локальны и силы, формирующие условия, в которых приходится противостоять проблемам, находятся за пределами досягаемости любых институтов, придуманных демократией, что и приводит к массовому отходу от политики к узким проблемам повседневной жизни. Это также мешает выкристаллизоваться моделям коллективных действий, соответствующим по своим масштабам глобальной сети зависимостей. Итак поиск идентичности есть побочный эффект глобализации и ее спутник [1, 15-17].

Второй, представляемый М.Хардтом и А.Негри, – оптимистический. Относительно первой индивидуальной идентичности – распад прежних социальных связей и ментальных иерархий, когда «продуктами труда оказываются не материальные предметы, а социальные взаимоотношения, сети коммуникации и формы жизни, становится ясно, что экономическое производство непосредственно предполагает своего рода политическое производство, производство общества» [6, 336]. Данное производство осуществляется «множеством», под которым подразумевается сеть, а также открытая и расширяющаяся система, в которой свободно и на равноправной основе могут быть выражены все разногласия; это также механизм контактов, позволяющих нам работать и жить сообща, что в свою очередь делает ценным каждое отдельное существование. [6, xiii]. Если для Баумана сговор глобализации рынка и частной политики подрывают возможность политических институтов действовать эффективно [1, 12], то для Хардта и Негри данное слияние, то есть совпадение капитала и суверенитета напротив, позволяет бросить вызов имперской власти, ибо она всецело зависит от производящих социальных агентов, над которыми она установлена. Оказавшись автономными, производители информации, коммуникации, кооперации (системы социальных связей и общественного порядка) – культуры, «нематериальные» гегемоны интеллектуальных и иных связей оказываются производителями политического порядка. Верховная власть Империи – «сетевая власть» как новая форма суверенитета, представленная ведущими национальными державами, наднациональными институтами, корпорациями и прочими силами [6, xii] – не в состоянии избежать отношений с неограниченным всемирным множеством или чем-то их заменить. Все это связано с тем, что «механизмы сотрудничества, которые необходимы в производстве, заключены в самом труде» [6, 336]. В данной позиции происходит своего рода реабилитация условий и качества труда, которые были названы в позиции Баумана одними из причин кризиса идентичности и растерянности.

Итак, относительно второй коллективной идентичности – именно труд и производство с его прибавочной стоимостью, повлекшие за собой перепроизводство и избыток целей, а впоследствии и их размывание, становятся в итоге основанием для создания новой формы борьбы за демократию и созданию особого рода коллективной идентичности, возвращающей людей обратной в политику и одновременно делающей возможным это возвращение.

Литература

1. Бауман З. Индивидуализированное общество. // Идентичность на границах. Тексты. Составитель Г.Я.Миненков. - Вильнюс: 2006.
2. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – Москва, 1995.
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. – Москва, 2006.
4. Тоффлер Э. Третья волна. - Москва: 2004.
5. Тоффлер Э. Шок будущего. - Москва: 2003.
6. Hardt M., Negri A. Multitude: War and Democracy in the Age of Empire. - New York: Penguin, 2004.
7. Hardt M., Negri A. Empire. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000.
8. Castells M. Materials for an exploratory theory of network society. // British Journal of Society, 2000, N51, p.5-24.

Поступила в редакцию
1 апреля 2011 года

Compartimentul
GUVERNAREA POLITICĂ SI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

**PREMISELE POLITICO-JURIDICE ALE ELABORĂRII
STRATEGIEI DE MEDIU. EXPERIENȚA ROMÂNIEI**

Vlad GALIN-CORINI

România, Iași, Universitatea „Apollonia”

Conferențiar, doctor inginer

Global problems represent some common concerns for entire population of the planet Earth, with important impact on economic and political life at the global scale. In the article are presented several possible solutions to these worldwide menaces, all based on mutual agreement of world community of states. Degradation of environment under the pressure of outside destructive factors constitutes one of most acute global problem which became lately a “question of global interest”. Establishing of a “Environmental protection Strategy” with common efforts could enrich human community with precious experience of collaborative approach and protect us, in consequence, from various excesses related to irrational wasting of natural resources or environmental potential.

Începutul mileniului al treilea continuă să fie marcat de povara unei serii de probleme care prin impactul ce îl au asupra existenței planetei sunt considerate probleme globale și, în această situație, rezolvarea lor nu mai rămâne la îndemâna unui stat ori a unui grup de state, responsabilitatea pentru soluționarea acestora revenind omenirii în ansamblul său.

Dintre acestea se remarcă situația mediului ambiant, a cărei degradare perpetuă a început de mai mult timp să preocupe oamenii de știință care au transmis această preocupare, devenită în foarte scurtă vreme o justificată îngrijorare, factorilor politici de decizie. Așa se explică, cum la foarte puțini ani după ce în anul 1968, cu prilejul primei reuniuni a Clubului de la Roma s-a inițiat realizarea unui proiect cu privire la situația omenirii ce avea drept scop abordarea prin metode științifice a ceea ce a primit denumirea de "problemele lumii" (una dintre ele fiind și "degradarea mediului înconjurător"), această problemă să fie conștientizată drept o chestiune de importanță majoră, constituind subiectul principal de dezbateră al primei conferințe asupra mediului organizate de ONU la Stockholm, în 5-6 iunie 1972. În Raportul Conferinței se arăta că aceasta "a examinat necesitatea adoptării unei concepții și a unor principii comune care să

inspire și să direcționeze efortul popoarelor lumii pentru păstrarea și ameliorarea mediului” [1].

Pe parcursul anilor s-a profilat, astfel, că mai mult ca oricând, în istoria sa, comunitatea mondială este chemată să joace un rol de primă mărime în rezolvarea problemelor cu care se confruntă omenirea, indiferent de puterea economică ori de poziția politică pe care fiecare stat în parte o ocupă în lume.

Problemele globale, care în prezent influențează în egală măsură viața economică și politică a Terrei, manifestându-se la nivel planetar, constituie prin marea lor sferă de cuprindere preocupări comune ale populației globului, iar rezolvarea lor nu se poate înfăptui decât prin conclucrarea pe baza unui acord de voință a tuturor statelor lumii. Una din chestiunile care în decursul anilor a ajuns să devină de "interes mondial" este situația mediului, aceasta suferind an de an importante modificări datorită presiunilor la care este supus mediul din partea unor factori externi distructivi și împotriva cărora nu se poate acționa decât într-o perfectă cooperare a tuturor țărilor care constituie marea comunitate a lumii. Într-un document, editat de Delegația Comisiei Europene în România, scoțând în evidență capacitatea de cuprindere a fenomenelor ce țin de starea mediului, se arată că "poluarea nu are nevoie de viză pentru a străbate toate țările lumii. Ea nu cunoaște granițele naționale. De aceea, soluțiile împotriva ei nu pot fi luate numai la nivelul național, ci la cel mondial..." [2].

Faptul că aceste probleme, existente în decursul istoriei la nivelul diferitelor regiuni ale globului, au dăinuit dintotdeauna, crescând mereu în intensitate, așa cum se arată în studiul lui Denis Meadows de la Massachusetts Institute of Tehnology "Limitele creșterii" care a fost prezentat ca prim raport al Clubului de la Roma: "De fapt un mediu pur, complet nepoluat, nu a existat niciodată. Fenomenele naturii, ca erupțiile vulcanilor, eroziunile de teren, incendierile de păduri, descompunerea materiilor vegetale și animale, etc. au constituit dintotdeauna factori poluanți" [3]. Fenomenul a evoluat în strânsă legătură cu mondializarea vieții economice și ca urmare firească a creșterii în proporții nemaîntâlnite a producției materiale industriale și agricole, acestea având la bază rezultatele revoluției tehnico-științifice fără precedent din ultimele decenii care, aplicate în mod diferențiat în diverse state ale lumii, au condus la sporirea interdependențelor între țările producătoare de materii prime și cele puternic industrializate, comportând, totodată, consecințe pe termen lung prin urbanizarea accelerată, sporirea cererii de materii prime și hrană, cât și a cerințelor de energie. Toate acestea au intrat în conflict direct cu resursele limitate ale planetei și au determinat declasarea unui șir de acțiuni la nivel global pentru evaluarea situației create și stabilirea unor măsuri care să diminueze, dacă nu să elimine influențele negative ce pot apărea într-o perspectivă nu prea îndepărtată.

În trecut, intervenția omului în modificarea condițiilor de mediu era de proporție redusă și fără a produce consecințe grave, datorită capacității de rege-

nerare a naturii. În prezent, urmare a dezvoltării explozive a tuturor activităților umane și, în special, a celor din sectoarele producției industriale și agricole, a comerțului, turismului și urbanizării, intervenția omului în modificarea condițiilor de mediu a depășit de multe ori pragurile limită de regenerare a naturii.

Ca o consecință imediată, se înregistrează degradarea, în unele cazuri ireversibilă, a factorilor de mediu care pune în timp în pericol însăși viața oamenilor, dacă nu se iau măsuri de limitare și de eliminare a proceselor de poluare. De constatat, ca un fapt benefic, că în paralel crește gradul de conștientizare a națiunilor privind responsabilitățile ce le revin și care determină ca în prezent să fie luate măsuri în aproape toate țările lumii încheindu-se în acest scop convenții internaționale care urmăresc armonizarea măsurilor la nivelul Terrei.

Așa se explică și interesul crescând al factorilor politici și a cercurilor științifice la scară națională și internațională pentru a căuta și propune soluții, un loc important ocupând grija continuă pentru rezolvarea problemelor ce vizează mediul. În acest context, apare justificată preocuparea Organizației Națiunilor Unite care, începând cu deceniul șase al secolului trecut a înaintat permanent pe ordinea de zi a sesiunilor sale rapoarte privind modul în care sunt soluționate obiectivele stabilite în cadrul consfătuirilor internaționale, având ca subiect distinct probleme de mediu.

După douăzeci de ani de la prima conferință, în expunerea prezentată la Conferința ONU pentru mediu și dezvoltare de la Rio de Janeiro (iunie 1992), Ion Iliescu, la acea dată președinte al României, făcând o succintă trecere în revistă a realizărilor obținute în domeniul protecției mediului, arăta că "este încurajator faptul că la acest sfârșit de secol s-a ajuns, în fine, la recunoașterea dependenței creșterii economice, a dezvoltării și a bunăstării oamenilor, de resursele naturale pe care se sprijină toate sistemele vii".

Această recunoaștere s-a concretizat în elaborarea conceptului de "Dezvoltare durabilă" ("Sustainable Development") - concept ecologic cu consecințe dintre cele mai importante pentru evoluția economiei mondiale, determinând ca, în ultimele decenii, să fie scoasă în evidență necesitatea reorientării strategiilor dezvoltării pentru asigurarea stabilității și echilibrului ecologic la scară globală.

De precizat, în pofida unor alte puncte de vedere, că deteriorarea mediului ambiant, dezechilibrul ecologic sunt nu atât consecințe ale progresului, ale dezvoltării, așa cum susțin unii specialiști, cât, mai ales, efectul anumitor modele neraționale de creștere economică. Ne aflăm la ora când a devenit obligatorie enunțarea responsabilă a semnalului de alarmă în ceea ce privește viața planetei.

În fond, conflictul care apare, în zilele noastre, între societatea umană și mediul ambiant, reflectat prin agresarea naturii de către om - conflictul dintre om și natură - își are originea în deficiențele anumitor mecanisme de funcționa-

re a societății, în stările conflictuale pe care acesta le cunoaște, în conflictele dintre oameni. Conviețuirea armonioasă a omului cu natura, presupune deci conviețuirea armonioasă dintre oameni, prin promovarea unui model de dezvoltare socială, bazat pe solidaritate umană, la micro și la macro scară, la nivel național ca și la nivel planetar.

"Este meritul Organizației Națiunilor Unite de a fi abordat probleme globale cu care se confruntă civilizația la acest sfârșit de secol, după ce acestea au fost evidențiate și amplu dezbătute de comunitatea științifică internațională. Fenomenul subdezvoltării și adâncirea discrepanței dintre bogați și săraci la scară planetară, problematica populației, a securității alimentare, a protecției factorilor de mediu - sol, apă, aer - a speciilor, a resurselor genetice și ecosistemelor, a energiei, industriei și așezărilor umane impun cu adevărat o abordare unitară la nivel global și o amplă cooperare internațională" [4].

În România problemele de protecție a mediului se pun astăzi cu mare acuitate, în special, ca urmare a poluării locale intense a factorilor de mediu de către industrie și agricultură, precum și a existenței unei poluări transfrontiere, care a condus la dereglarea unor ecosisteme și la înrăutățirea condițiilor de viață a oamenilor în unele zone [5].

Pericolul continuu reprezentat de existența în vecinătatea României a unor centrale atomoelectrice cu tehnologii învechite, ca și recenta aducere a țării în imediata apropiere a unor zone de conflict au augmentat gradul ridicat de poluare transfrontieră, aducând în atenție noi probleme cu privire la protecția mediului.

Este un fapt real că în România, odată cu schimbările survenite ca urmare a evenimentelor din decembrie 1989, nivelul de tratare a problemelor legate de mediu a suferit schimbări importante. Astfel, au fost luate o serie de măsuri pe diverse planuri legislativ, organizatoric, instituțional. România a devenit parte la o seamă de convenții internaționale din care decurg obligații exprese pentru țară, dar și avantajul unei protecții sporite urmare a colaborării cu celelalte țări angajate. România este angrenată în Programul Națiunilor Unite pentru protecția Mediului, iar guvernele post-decembriste au acordat și acordă o importanță deosebită acestui subiect, fapt materializat, în primul rând, prin înființarea, imediat după căderea sistemului totalitar, a Ministerului Mediului și a structurilor sale din teritoriu ca organism abilitat să se ocupe cu rezolvarea tuturor problemelor impuse de necesitatea unei cât mai susținute protecții ecologice.

În scopul cunoașterii situației reale și pentru respectarea măsurilor necesare, s-a înființat o rețea de stații pentru urmărirea calității factorilor de mediu și o poliție teritorială prin Agențiile de Protecție a Mediului. Totodată s-a trecut la elaborarea actelor normative necesare reglementării protecției mediului.

După 1989, în baza rezultatelor monitorizării situației din teritoriu, statul a alocat importante sume de bani prin care s-au realizat unele investiții care au

contribuit direct la diminuarea poluării, valoarea acestora fiind în 1996 de 429 miliarde lei, iar în 1998 totalul cheltuielilor pentru protecției mediului au fost alocate 5.709.864 milioane lei, din care pentru prevenirea și combaterea poluării - 5.027.436 milioane lei, protecția mediului natural - 357.310 milioane lei, cercetare-dezvoltare-instruire - 189.876 milioane lei și administrarea generală a mediului - 135.142 milioane lei [6].

Argumentele vizând integrarea în structurile UE, ca și măsurile aprobate la consfăturile ONU la care România a participat și la a căror documente a aderat, au impus elaborarea strategiei de protecție a mediului, precum și a unor Programe naționale de acțiune pentru mediu, la a căror realizare participă toate structurile de putere, agenții economici, dar și organizațiile nonguvernamentale pentru mediu, fapt firesc, reieșind din faptul că problemele de protecția mediului sunt deosebit de complexe și vizează toate sectoarele de activitate, economice, sociale și politice.

Ca urmare, în 1994, pentru prima dată în România s-a realizat o Strategie a protecției mediului care a fost adoptată și promovată de guvern. Documentul a fost elaborat în scopul stabilirii direcțiilor principale de acțiune în vederea rezolvării problemelor de mediu, ținându-se cont că aceasta reclamă participarea tuturor celor interesați în ocrotirea mediului, dar, în primul rând, a populației și reprezentanților ei din diferite organisme, organizații nonguvernamentale, a întregii structuri statale.

La elaborarea acestor documente a fost necesar să se țină seama de factorii economici, ținând cont de faptul că, la fel ca în majoritatea țărilor din estul Europei, în curs de tranziție spre economia de piață, resursele disponibile în următorii 10-20 de ani pentru îmbunătățirea condițiilor de mediu sunt limitate, iar costul realizării unor obiective majore de conservare sau refacere a mediului apare ca fiind foarte ridicat.

În cadrul argumentării Strategiei Naționale de protecție a mediului ambiant s-a insistat: "Ținând seama de penuria generală de resurse financiare, dar și de complexitatea problemelor de mediu, de efectul economic și social al unor măsuri radicale ce s-ar impune în scopul reducerii sau sistării poluării, este necesară evaluarea priorităților, riscurilor, avantajelor și etapelor de realizare a fiecărui obiectiv legat de protecția mediului. Mai mult, este necesară cooperarea între țări pe plan regional și internațional, în special, în combaterea poluării transfrontiere și a celei cu efect global. Deci este necesară, pe lângă o politică a mediului, și o strategie adecvată" [7].

Plecând de la aceste considerente, în realizarea Strategiei de protecție a mediului a fost necesar să se urmărească direcțiile de acțiune stabilite anterior prin tezele privind Strategia Protecției Mediului în România, elaborate în mai 1990, elementele strategiei stabilite în 1992 de către un grup de experți de la Banca Mondială împreună cu experți români și noile condiții de mediu apărute

ca urmare a schimbărilor survenite în economie și administrație, dar și politica structurilor de putere de după 1989, care au dus la luarea unor decizii pe plan național. De asemenea, a fost nevoie de respectarea măsurilor și direcțiilor de acțiune prevăzute în convențiile internaționale care s-au încheiat și la care România este parte.

Toate acestea au determinat ca în procesul de elaborare a Strategiei de mediu să se pună accent pe următoarele direcții principale, așa cum au fost ele enunțate în introducerea la "Strategia protecției mediului", publicate de Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției mediului: dezvoltarea, conservarea și valorificarea capitalului natural, în primul rând, a resurselor naturale regenerabile (ape, sol, agricultură, pădure, faună, floră, zone umede, zone protejate, ecosisteme) - bogăție de prim ordin a generației actuale și a celor viitoare; restructurarea continuă și extinderea capitalului fizic, industrie, căi de comunicație, construcții, amenajări de mari proporții, așezări umane, monumente istorice în acord cu condițiile de mediu, cu etapa economică parcursă (cea a tranziției spre economia de piață) și cu condițiile de sănătate a populației, capital pentru care generația actuală și, mai ales, generațiile anterioare au investit atât de mult efort fizic și intelectual, talent și suflet, imposibil de cuantificat în întregime; dezvoltarea capitalului uman, cea mai importantă componentă a întregului capital, care condiționează progresul țării, prin îmbunătățirea condițiilor de viață, a culturii și a educației formale și informale, prin crearea de mecanisme care să favorizeze participarea populației la producerea de bunuri, valorificarea în interesul țării a capacității de creație a specialiștilor și a personalităților de elită aparținând națiunii, preluarea și adaptarea realizărilor de marcă pe plan mondial în toate domeniile.

Totodată, în elaborarea Strategiei protecției mediului s-a ținut seama de noul concept afirmat pe plan mondial, care se referă la realizarea unei dezvoltări durabile, aceasta presupunând "un proces lent de schimbări care permite folosirea pe termen lung a mediului, pentru ca dezvoltarea economică să rămână posibilă concomitent cu menținerea calității mediului la un nivel acceptabil" [8].

Ideea de creștere în sensul de dezvoltare durabilă a fost preluată și în raportul intitulat "Starea lumii", lucrare a cărei elaborare a fost coordonată de notoriul cercetător L.R.Brown, membru de onoare al Academiei Române, conducătorul și fondatorul al Institutului Worldwatch și Earth Policy Institute, și în care se fac referiri la analiza riscurilor ce pot apărea odată cu depășirea unor "praguri" în utilizarea resurselor naturale, la probleme privind creșterea demografică, la menținerea unui echilibru ecologic, la asigurarea unei creșteri durabile a economiei mondiale.

Astfel, durabilitatea s-a impus ca un concept ecologic cu consecințe economice, concept care a fost preluat de organisme Organizației Națiunilor Unite și care recunoaște dependența creșterii economice și a bunăstării omeniilor de resu-

rsele naturale pe care se sprijină toate sistemele vii, în conformitate cu postulatul recunoscut: "O societate viabilă este cea care își modelează sistemul economic și social astfel, încât resursele naturale și sistemele de suport ale vieții să fie menținute [9].

Plecând de la acest concept, în România a fost realizată Strategia protecției mediului, document acceptat și aprobat în 1995 de Guvern și care a stat la baza elaborării Programelor naționale care au avut drept scop stabilirea măsurilor necesare pentru implementarea Strategiei și atingerea obiectivelor prevăzute.

Bibliografie:

1. Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972. – New York: United Nations, 1973.
2. Protecția mediului în Uniunea Europeană. – București: Delegația Comisiei Europene în România (seria Europa), 1996.
3. Meadows D. The Limits to Growth. - New York: Univers Books, 1972.
4. Iliescu I. Probleme Globale. Creativitatea. – București: Editura Tehnică, 1992.
5. Protecția mediului în UE. - București, Delegația Comisiei Europene în România. 1996.
6. Mediul înconjurător în România. – București: Comisia Națională pentru Statistică, 1999.
7. Strategia Protecției Mediului. - București: Ministerul apelor, pădurilor și protecției mediului, 1996.
8. Louis C.B., Mansfield H. Workbook on putting an Environmental into Action. – Szentendre: Regional Environmental center for Central and Eastern Europe, 2006.
9. Brown L.R. State of the World A Worldwatch Institute Report on Progress Toward a Sustainable Society. – New York, 1987.

Prezentat la redacție
la 15 februarie 2011

Recenzent – **Alexandru ROSCA**, doctor habilitat în filosofie, academician

COEZIUNEA SOCIALĂ ȘI PRINCIPIILE POLITICII SOCIALE

Mariana IAȚCO

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Lector, doctor în științe politice

Cet article traite le concept de cohésion sociale tout en partant des définitions déjà existantes dans la littérature de spécialité. Les politiques sociales ont une histoire relativement courte, mais il y a de différentes perspectives de recherche du concept des politiques publiques. Plusieurs auteurs proposent et soulignent les aspects clefs de l'action publique, d'où la complexité de ce concept. En même temps, l'approche théorique et pratique du concept des politiques sociales permettrait aux fonctionnaires de l'administration publique de comprendre la complexité du processus de gouvernement et de trouver les solutions adéquates pour les problèmes publics et sociales. Dans ce contexte, la compréhension du concept de cohésion sociale devient actuelle afin de moderniser et d'améliorer les pratiques démocratiques dans la République de Moldova, qui se trouve actuellement face aux provocations pour le processus de gouvernement démocratiques.

Prezentul articol își propune ca scop să reflecteze asupra conceptului de coeziune socială în raport cu principiile politicilor sociale. Abordarea tematicii formulării principiilor politicii sociale devine una esențială pentru constituirea statului bunăstării în societatea actuală a Republicii Moldova. În același context conceptul de coeziune socială capătă o importanță în abordarea problemelor referitoare la sărăcie, inegalitate socială, excluziunea și marginalizarea socială.

Scopul acestui articol este axat pe problematica coeziunii sociale din perspectiva politicilor sociale, fiindcă coeziunea reprezintă un ideal pentru care sociumul uman luptă permanent. Constituie unul din obiectivele la care aspiră oricare stat al bunăstării, dar pe care nu îl pot atinge totalmente, niciodată. Trebuie să menționăm faptul, că în literatura de specialitate conceptul de coeziune socială cuprinde elementele care unesc societățile [1, 19].

În această ordine de idei, putem afirma faptul că, toate societățile reprezintă rezultatul unor interacțiuni, care pot să adune sau să despartă oamenii, adică forțele unirii și divizării, interesele indivizilor și interesele comunității. Scopul tuturor societăților este să tindă la ajustarea echilibrată și echitabilă a acestor forțe. Iar pentru forțele politico-administrative reprezintă o oportunitate de a guverna un echilibru dinamic existent și specific oricărui societăți.

În contextul formulării unor politici sociale adecvate realității Republicii Moldova, elaborarea viziunii strategice cu privire la coeziunea socială trebuie,

în primul rând, să identifice factorii de diviziune în societatea noastră și să fie create sau perfecționate mecanismele, procesele și instituțiile care au misiunea de a diminua și limita influența acestor factori asupra echilibrului social din societatea moldovenească.

Din perspectiva analizei comparative este interesant momentul, că statele europene au realizat faptul că diversitatea economică, culturală, etnică, religioasă, pluralismul politic, etc., nu a constituit un impediment pentru coeziunea socială, ci a prezentat mai degrabă o sursă de bunăstare, adaptabilitate și dinamism social. Desigur, acest moment presupune existența unei lupte cu diferite forme de discriminare, dar, în același timp se cere și, necesitatea unor politici reale de integrare a diferitor grupuri sociale, într-o societate care recunoaște aceste diferențe social-economice și respectă drepturile acestora.

Pe de altă parte, unul din elementele principale de diviziune socială îl reprezintă discrepanța dintre cei bogați și cei săraci. În acest sens, economiile care se bazează pe piața liberă, ca orice sistem economic produce diferențe de bunăstare și statut social. Dar, ce este important și exprim să accentuez asupra acestui moment, pentru consolidarea unei societăți cu o bunăstare decentă, aceste diferențe sunt tolerate atât timp cât oamenii cred că există posibilități și șanse egale de îmbunătățire a situației lor social-economice. În caz contrar, dacă aceste diferențe se accentuează, iar cei mai puțin privilegiați ajung să simtă că se reduc oportunitățile sau șansele de a-și îmbunătăți situația, de a constata că sunt excluși social și că acest flagel social este transmis de la o generație la alta, atunci apare un risc sporit pentru coeziunea socială în condițiile diviziunilor socio-economice existente în societate.

Astfel, preocuparea pentru coeziunea socială este determinată de caracterul multidimensional al sărăciei. Întru cât, PIB pe cap de locuitor nu poate deja să se considere unicul indicator al bunăstării. Prin urmare creșterea economică nu este o condiție suficientă pentru dezvoltarea socială, ci doar o condiție necesară acesteia.

În legătură cu acest fapt, venitul pe cap de locuitor relativ ridicat nu este garanția unui nivel mai mic de inegalitate și sărăcie. Accesul la educația și sănătatea publică, la infrastructură, cum ar fi apa potabilă, un loc de muncă decent, precum și participarea la viața politică și socială a țării sunt elemente la fel de importante ca venitul economic însuși. Neparticiparea la viața socială, reprezentarea politică și justiția constituie deseori o sursă de excludere ignorate de actorii publici.

Fiindcă, o abordare a politicilor bazată pe conceptul de coeziune socială permite mai bine a determina mecanismele ce conduc spre situații de risc social sau precaritate. Deoarece, excluderea deseori este intensificată prin discriminare, declarată sau nu, de grupuri sociale, definite în funcție de sex, rasă, poziție socială, origine etică, etc. Așadar, localizarea socială a indivizilor pe axa sociu-

mului poate afecta substanțial gradul lor de încadrare în viața socială, ca consecință a creșterii inegalităților de diferit caracter, se poate pune în pericol chiar coeziunea unei națiuni. Prin urmare, analiza identității și originii indiviziiilor constituie un element cheie pentru comprehensiunea complexă a proceselor de marginalizare și excluziune socială.

În acest contextul al studiului nostru, s-ar reliefa idea că una din modalitățile de promovare a coeziunii sociale este anume, remunerarea adecvată a angajaților care constituie de fapt unul din grupurile majoritare a clasei sociale de mijloc. În acest sens, o prioritatea fundamentală ar trebuie să aibă educația, pregătirea profesională, căutarea unui serviciu și plasarea la muncă conform pregătirii.

Astfel, coeziunea socială face referire la combaterea sărăciei și a excluziunii sociale, în special în domeniile ca: educație, sănătate, angajare și distribuirea venitului, servicii sociale, etc. În aceste condiții sistemele de securitate socială constituie una din expresiile instituționale cele mai puternice ale solidarității sociale. Așadar, una din țelurile fundamentale ale coeziunii sociale este consolidarea sistemelor de securitate socială.

Un alt factor al coeziunii sociale de prioritate esențială din sectorul privat o reprezintă familia. Am putea afirma că aceasta constituie locul unde coeziunea socială este construită și pusă în practică. Ținând cont că astăzi și familia este supusă transformărilor existente timpului prezent, dar ea trebuie să rămână instituția primară în promovarea coeziunii sociale.

La fel, un factor important în promovarea coeziunii sociale o constituie varietatea instituțiilor societății civile, care creează rețeaua intereselor ce unesc oamenii pentru promovarea scopurilor sociale, culturale, religioase, etice, etc. Nu în ultimul rând, trebuie să menționăm și rolul bisericilor, partidelor politice, sindicatelor în promovarea și consolidarea spiritului de coeziune socială necesar dezvoltării sociumului uman.

Dar în aceeași ordine de idei revin asupra rolului fundamental a statului pentru a garanta un anumit grad de coeziune socială în societate. Astfel, fără a ignora necesitatea stabilității macroeconomice sau finanțelor publice statul, în mod principal poate acționa asupra sistemului fiscal pentru a-l face mai echitabil și progresiv. De asemenea, a acționa și asupra cheltuielilor publice cu scopul de garanta redistribuirea economică echitabil și a corecta „rupturile sociale” (situații de excluziune) [2].

Astfel, pentru a contribui la realizarea coeziunii sociale statul din perspectiva principiile politicilor sociale poate concentra eforturile sale într-o îmbunătățirea protecției sociale adresată tuturor cetățenilor în baza principiului universalismului politicii sociale. În acest sens, realizarea unei mai ample coeziuni necesită continuarea eforturilor de democratizare prin intermediul guvernării participative. Participarea cetățenilor în procesele de luare a deciziilor prin mecanismul

consultării organizațiilor societății civile este o condiție complementară esențială a democrației reprezentative.

Prin urmare, pentru promovarea și consolidarea coeziunii sociale o condiție primordială rezidă în formularea principiilor politicii sociale adecvate unei guvernări democratice. R.Franco afirmă ideea că principiile direcționale a politicii sociale trebuie să se axeze pe definirea populație-țintă beneficiară a politicilor sociale (universalizarea), consecințele obiectivelor obținute (impactul), și utilizarea mijloacelor desemnate pentru a atinge obiectivele enunțate de guvernare (eficiența) [3, 4-5].

Principiul universalizării a fost parte mult timp a discursului social tradițional, deși în mod general s-a interpretat ca efort pentru a generaliza oferta de bunuri și servicii sociale egale pentru toți indivizii. Astfel, se afirma că acest fapt va contribui la ridicarea nivelului de coeziune socială în societate.

Prima accepțiune a acestui principiu pune în evidență faptul că unii rămân la marginea oricărei protecției, a doua acceptă condiția că mulți sunt beneficiarii politicilor sociale și subliniază momentul că primesc prestații ce variază ca mărime și calitate. Fapt ce evidențiază că aceste diferențe nu țin cont de necesitățile mai mari sau mai mici a fiecăruia, ci contează statutul beneficiarilor. De exemplu, cei care primesc servicii mai calitative, aparțin grupurilor sociale mai instruite, mai informate și mai organizate sau trăiesc în zone mai bine dotate din punct de vedere a infrastructurii. În același timp, acești beneficiari dispun de un minim de resurse pentru a face față costurilor bunurilor și serviciilor prestate. Totodată accesul la ofertele politicilor sociale devine dificil pentru cei care având necesități mai mari, duc lipsă de resursele enunțate mai sus.

Așadar, politicile universaliste înțeles în acest mod enunțat rezultă cu un cost ridicat și un impact mic. O ofertă de politică socială ce se vrea a egala de sus și să ajungă la toți rezultă foarte scumpă pentru coeziunea socială. Pentru a ajusta ofertele politicilor sociale la resursele disponibile, în cadrul statului, menținând principiul universalismului, de obicei se diminuează calitatea prestațiilor și prin urmare, se deteriorează nemijlocit impactul programului social asupra beneficiarilor, sau chiar se produce „scurtarea” universalității pe criterii strict determinate de administrația socială care direcționează serviciile spre un grup social mai restrâns [4, 27].

În consecință, principiul universalizării trebuie abordat în alt mod. Astfel, este vorba de a atinge satisfacerea necesităților de bază a tuturor indivizilor. În timp, unii beneficiari ar putea să finanțeze cu propriile venituri unele servicii, între timp acest fapt ar fi imposibil pentru alți beneficiari în proporție diferită și ar fi responsabilitatea statului de a facilita aceste condiții de satisfacere a nevoilor sociale.

Unul din elementele cheie în programele sociale îl constituie *impactul* social al acestuia. Acesta prezintă măsura în care un proiect în funcție de obiectivele

sale transformă un context din realitatea socială existentă. Dar există și factori non-relaționați cu eficiența operațională ce pot dificulta sau chiar împiedica ca multe proiecte sociale să-și atingă scopurile propuse. Evaluarea impactului calculează efectele nete a proiectului, eliminând schimbările derivate din contextul social. În cele din urmă putem enunța că determină în ce măsură proiectul implementat a atins obiectivele sale și ce schimbări a produs asupra grupului de beneficiari și care au fost efectele sale secundare previzibile și non-previzibile.

Un alt principiu îl reprezintă *eficiența*, care măsoară legătura ce există între bunurile/serviciile sociale ce se acordă prin intermediul politicii sociale și costurile, activitățile ce se petrec pentru a le obține. Precum se știe, de obicei, resursele sunt limitate față de necesitățile sociale în creștere, în acest sens devine important acest principiu în formularea politicilor sociale, deși unii autori tind să sublinieze că acesta este propriu unei abordări economiste [5, 14-15].

În același timp, trebuie să ținem cont că serviciile din programele sociale sunt necesare pentru a atinge scopurile sociale propuse, dar nu sunt scopurile în sine. Autorul român C. Zamfir susține ideea că în procesul descentralizării serviciilor se poate îmbunătăți situația beneficiarilor, fiindcă la nivel local rezultă mai ușor de identificat necesitățile sociale. La nivelul comunității se cunosc mai profund problemele sociale și pentru a le înfrunța prin urmare, se pot postula unele soluții mai pertinente, datorită dimensiunii mai mici atât a teritoriului cât și a numărului de persoane implicate, ceea ce permite a realiza un calcul sau o analiza mai bună a avantajelor și dezavantajelor acțiunilor de implementare, precum și a-le finanța într-un mod mai direct și rapid [6].

De sigur, ținem să menționăm ca recomandare, că momentele enunțate mai sus pot fi cu siguranță realizate doar atunci când entitatea administrativ-tehnică responsabilă de a elabora diagnosticul problemei și a propune soluții de politici să aibă o pregătire și formare tehnică capabilă de a crea soluții reale ce urmează a fi implementate, și nu în ultimul rând să se țină cont de experiența altor instituții similare, sau chiar state.

Prin urmare, se observă că principiile politicilor sociale implică garantarea securității sociale tuturor cetățenilor, în virtutea acestei condiții de legătură cu statul, protecția și beneficiile sociale sunt considerate necesare pentru implicarea și participarea în cadrul societății în care trăiesc persoanele. Nu trebuie să uităm, că politica socială este, în primul rând, problema fiecăruia dintre state, iar pentru Republica Moldova ea a devenit un imperativ a timpului care să răspundă provocărilor crizei și tranziției spre o guvernare democratică și constituirii unei bunăstări accesibile întregii populații a țării.

În același timp, în fiecare țară, sistemul de securitate socială este rezultatul unei evoluții social-istorice, a luptelor politice, a dezvoltării. Se susține ideea că o societate este definită prin prosperitatea țării, ceea ce influențează complex modul de viață și cultura cotidiană a cetățenilor săi. În acest sens modelul euro-

pean de politici sociale tinde să respecte această diversitate de tradiții, evoluții și metode, iar din perspectiva tendinței de integrare europeană a țării noastre, Republica Moldova, trebuie să țină cont de această dimensiune a politicilor sociale europene.

În contextul analizei comparative a cadrului normativ european menționăm că, originea coeziunii economice și sociale se regăsește în Tratatul de la Roma, în al cărui Preambul se face referire la reducerea decalajelor de dezvoltare existente în Europa. Astfel, în 1986 Actul Unic European introduce pe lângă piața unică, obiectivul coeziunii sociale, ca urmare acest context juridic a permis acțiunii comunitare să devină axa centrală a politicii globale de dezvoltare.

Ca consecință, Tratatul de la Maastricht a instituționalizat această politică. Iar coeziunea socială și economică a ajuns să exprime solidaritatea dintre statele membre și regiunile Uniunii Europene. Acest moment favorizează dezvoltarea echilibrată și durabilă, reducerea decalajelor structurale între regiuni și state, precum și promovarea egalității șanselor între persoane. La finalul acestui articol dorim să susținem faptul că acest model social european poate constitui pentru guvernarea Republicii Moldova nu doar o modalitate și o sursă numai de transfer de politici, ci mai degrabă, una de crearea a noi modele, strategii care să răspundă adecvat provocărilor sociale, economice existente în societatea noastră.

Bibliografie:

1. Androniceanu A., Popescu I., Abăluță O. Impactul integrării României în Uniunea Europeană asupra coeziunii sociale și principalele delimitări conceptuale. // Administrație și Management Public, 2004, Nr.2.
2. Union Europea: La cohesion social en el marco de la asociacion estrategica. - Bruselas, 2005 – www.europa.eu.int/external_relations
3. Rolando F., Descentralizacion, participacion y competencia en la gestion social. // VIII Congreso Internacional del CLAD sobre la Reforma del Estado y la Administracion Publica, Pamplona, 28-31 octombrie, 2003. - Pamplona, 2003.
4. Viteri Diaz G., Politica social: elementos para su discusion. - Madrid, Ed. EUMED, 2007.
5. Machinea J.L. Institucionalizacion de la politica social para la reduccion de la pobreza. - Mexico, Ed. Eucas, 2004.
6. Zamfir C. O nouă provocare: dezvoltarea socială. - Iași, Ed. Polirom, 2006

Recezent – **Diana BENCHECI**, doctor în științe politice, conferențiar

ASPECTE CONCEPTUALE PRIVIND CONTROLUL ACTIVITĂȚII AUTORITĂȚILOR ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

Svetlana RAȚA

Republica Moldova, Chisinau, Academia de Administrare Publică de pe lângă
Președintele Republicii Moldova
Doctorandă

A major objective of our country's European integration is to ensure the rule of law in all the state activity fields, including in the public administration. In order to efficiently manage the financial resources, meet European standards, and enforce international conventions ratified by the Republic of Moldova, effective state control must be ensured.

In the presence of a democratic administration system, all the transformation processes within the system and outside of it result in the public administration's obtaining of new features, qualities, and values. Thus, the institution of control obtains newer, more positive qualities, both in concept and pragmatically. This transitional period could also have the obtaining of "maximum results with minimum effort" as its motto, as well as the successful implementation of these results.

Integrarea europeană este o aspirație primordială pentru Republica Moldova. Atingerea acestor aspirații impune țării noastre depunerea eforturilor necesare. Un obiectiv important în realizarea acestui scop este asigurarea legalității în toate domeniile de activitate a statului, inclusiv în administrația publică, și anume pentru a administra eficient resursele financiare, pentru a respecta standardele europene și convențiile la care Republica Moldova este parte, este necesară asigurarea unui control eficient din partea statului.

În condițiile unui sistem democratic de administrare, procesele transformatorii în cadrul acestui sistem, precum și în exteriorul său, au ca rezultat obținerea unor caracteristici, calități și valori pentru administrația publică.

În acest sens, instituția controlului capătă, la rândul său, noi calități, mai performante, atât conceptual, cât și practic. Astfel de etapă de tranziție ar avea ca slogan obținerea "maximumului de rezultate cu minimumul de eforturi" și implementarea reușită a acestor rezultate.

Deci un sistem de administrare, oricât de bun și eficient ar fi, necesită perfecționare permanentă, dat fiind faptul că viața înaintea neconținut noi exigențe față de autoritățile administrației publice. Nu poți controla conform unei metode vechi ceea ce evoluează în permanență.

Indiscutabil este faptul că administrația publică este inseparabil legată de realizarea politicii statului prin natura activității pe care o desfășoară.

Astfel, administrația publică este o activitate ce are menirea să realizeze anumite valori politice, fiind deci subordonată acestor valori politice, la baza căror s-au aflat necesități, probleme și interese generale ale unei societăți. Realizarea acestor valori, prin satisfacerea necesităților și soluționarea problemelor societății, se asigură prin instituția controlului, acesta din urmă funcționând ca un barometru principal al eficienței procesului administrativ într-un stat de drept, un intermediar cu ajutorul căruia statul își apreciază rezultatele obținute.

Analizând termenul de control, remarcăm faptul că acesta se întîlnește atît în literatura de specialitate (doctrină), cît și în practică. Acest fapt demonstrează că savanții nu ajung la o definiție a acestui termen, ceea ce ne oferă posibilitatea de a cerceta și sintetiza cele mai reușite caracteristici ale fenomenului control.

În sfera practică însă, de cele mai dese ori, controlul este apreciat ca o procedură (etapă) ce finalizează un proces de gestiune, de conducere, acest fapt referindu-se și la alte domenii decît administrația publică. Etapă ce subînțelege acțiuni de depistare a derogărilor de la linia de conduită, adică de la lege.

O societate contemporană, cum se pretinde a fi și cea din țara noastră, e necesar să aprecieze, atît la nivel de concept, legislație, cît și la nivel practic, instituția controlului ca un element (un raport) pozitiv al sistemului social global. Grație acestei aprecieri, controlul se consideră calea spre succes, asigură calitatea și eficiența, este un garant al calității în orice domeniu.

În ceea ce privește calitatea și eficiența, acestea s-au aflat în centrul preocupărilor cu secole în urmă, adică, atît raționalizarea organizării, cît și a funcționării administrației publice, depistarea căilor celor mai reușite în adaptarea administrației publice la nevoile și necesitățile societății.

În această ultimă abordare, cercetătorii determină controlul în diferite forme; ca sursă, factor, formă, element, funcție, sistem, metodă, atribut etc.

Etimologic, noțiunea de control derivă din francezul „contre role”, semnificînd lista nominală care permite verificarea unei prime serii de nume menționate, asupra căreia se procedează la un „contre appel”, desprinzîndu-se, astfel, ca esențială, ideea de verificare [7, 252].

Conform dicționarului explicativ însă „controlul presupune o analiză permanentă sau periodică a unei activități, pentru a urmări desfășurarea sa și a lua măsuri de îmbunătățire”.

E de menționat faptul că noțiunea de control și conceptul controlului sînt două abordări diferite, din punctul de vedere al complexității analizei. Dacă noțiunea de control se referă la proces, atunci conceptul de control abordează controlul ca fenomen complex, cu caracteristici de sistem, activitate, precum și prevede etimologia și evoluția acestuia. Astfel, conceptul controlului este o caracteristică complexă a acestuia, de analiză a misiunii, esenței, elementelor componente, principiilor și funcțiilor, necesității și rolului controlului în activitatea autorităților administrației publice.

Cert este faptul că controlul, ca atribut al conducerii, a apărut odată cu apariția statului.

Analizînd evolutiv fenomenul conducerii, afirmăm faptul că ideile filosofilor antici ne vorbesc despre control ca un atribut important al conducerii, ca un drept primordial al conducătorului. Ulterior, aceste idei au constituit baza conceptuală a dezvoltării administrației publice ca știință.

Cunoscutul filozof al Greciei Antice, Platon, a abordat statul în complexitatea sa, a acordat o atenție deosebită procesului de conducere care are la bază diverse relații, raporturi, atât pe verticală, cât și pe orizontală [11, 138]. Platon susținea că în procesul de conducere a statului trebuie să ne bazăm, în primul rînd, pe religie și pe legi. Astfel, statul își păstra dreptul de control, prin structurile sale, asupra respectării legilor și asupra bunei funcționări a structurilor statale. Statul era creat pentru cetățean, dar nu cetățeanul pentru stat, și administrația statală activa în scopul satisfacerii necesităților obșteii.

Conceptual, controlul ca atribut de bază în conducerea cu statul, se reliefa și-n ideile filosofice ale lui Aristotel, Cicero și alți gînditori. Supravegherea cu strictețe a persoanelor oficiale, pentru ca acestea să nu facă abuz de posturile ocupate, efectuarea unui control riguros asupra acestora, sînt aspecte ale necesității aplicării unor forme de control în activitatea statului, fiind apreciat ca o metodă sigură de apreciere a rezultatelor.

Astfel, indiferent de forma statală, controlul era privit ca un rezultat al aplicării principiului de subordonare ierarhică.

În această evoluție de idei, apreciem faptul că relațiile de colaborare și control erau acelea care defineau eficiența unei conduceri.

Realitatea și studierea literaturii de specialitate, demonstrează vădit și suficient de convingător, că o guvernare ineficientă este inoportună pentru dezvoltarea unui stat.

Evoluînd în timp, conceptul de control în activitatea administrației publice, în sensul larg al acestei sfere, paralel cu reglementarea prin legi a acestuia, capătă noi configurații. Anume de un procedeu ce se aplică nu numai exclusiv în raporturile de subordonare directă, dar și pe orizontală, în cadrul funcționării sistemului de administrare publică.

Pe parcursul secolului XX, un grup de cercetători și practicieni, cunoscuți ca reprezentanți ai școlii științifice de administrare (P.Self; J.Chevaller) au încercat să demonstreze existența principiilor de organizare și funcționare a administrației publice [13, 36].

Studierea istoriografiei problemei însă ne demonstrează faptul că principiile de administrare au fost cercetate mai devreme. Astfel, filosoful politic englez D.Locke, reprezentant al epocii iluminismului, afirma în lucrarea „Două tratate despre conducere” (1690), că orice guvern legal se bazează pe „acordul celor conduși” [3, 36]. În orice proces de conducere are loc nemijlocit și fenomenul

controlului, acesta fiind ca un factor al eficientizării conducerii. Locke spunea că cetățenii se obligă să se supună legii, iar guvernul are dreptul de a adopta legi și de a proteja statul de prejudiciile din exterior. Atunci când guvernul își permite să încalce legea și admite samavolnicia, cetățenii au dreptul de a răsturna regimul și de a institui un nou guvern.

Cel mai important sau, mai bine zis, de bază principiu în organizarea unui stat democratic și anume, separarea și colaborarea puterilor în stat, își găsește sorginea în lucrarea „Despre spiritul legilor” (1748), în care a descris ideile preluate de la Locke și dezvoltate de juristul francez Montesquieu, unde acesta pleda pentru separarea și echilibrarea atribuțiilor între puterea executivă, legislativă și cea judecătorească.

Astfel, teoria lui Weber este cunoscută în literatura de specialitate cu denumirea de teoria birocrăției. Acesta considera că birocrăția este superioară tuturor celorlalte forme de organizare, iar rezultatele unei administrații birocratice sînt precizia, viteza, claritatea, continuitatea, subordonarea strictă care se asigura, inevitabil, prin controlul direct, ierarhic în procesul de administrare.

Taylor, reprezentant al managementului industrial, sublinia însă că birocrăția poate influența și manipula angajatul [13, 38]. El menționa că activitatea de control se poate realiza și prin tehnici analogice celor folosite cu succes pentru obiectele fizice. Taylor a evidențiat necesitatea de control și contabilitate în activitatea instituțiilor.

Analiza necesității controlului a fost efectuată și de către H.Fayol. Concepțiile weberiene și teoria lui Taylor, precum și experiența lui Fayol s-au aflat la baza elaborării celor cinci componente ale sistemului de administrare: planificarea previzibilă, organizare, comunicare, coordonare și control [2, 77-79]. Controlul ca activitate a administrației publice se poate realiza numai după înfăptuirea celorlalte activități ale administrației. În teoria lui Fayol se promovează conceptul unității de comandă, subliniind că fiecare angajat primește ordine numai de la superiorul său ierarhic, adică este controlat de superiorul său, realizîndu-se, astfel, un control intern, ierarhic al activității personalului. Respectiv, controlul era apreciat ca finalitate a unei activități.

Teoriile administrative au fost dezvoltate în continuare de L.Gulick și L.Urwick [2, 77-79]. Aceștia sînt adepții conceptului de administrare eficientă, unde un rol aparte îl are și controlul activității administrației publice. Ei au stabilit în lucrarea „Documente asupra științei administrației” șapte funcții care definesc responsabilitățile administrative ale unui executiv. Acestea sînt: planificarea, organizarea, selectarea personalului, conducerea, coordonarea, raportarea, elaborarea bugetului. Astfel, conducerea și raportarea sînt funcțiile care se înfăptuiesc prin control, și anume, raportarea include autoinformarea și informarea subordonaților prin evidențe, cercetări și controale. Conform acestei teorii, aria de control a administratorului trebuie să fie limitată.

Paralel cu funcțiile administrației publice, de o deosebită importanță și influență considerabilă pînă în prezent, sînt și principiile de organizare și funcționare a autorităților administrației publice, elaborate de aceiași reprezentanți. Printre acestea, principiul fragmentării limitate a controlului îl considerăm un pilon de bază în dezvoltarea conceptului de control al activității administrației publice, deoarece, și în prezent, este susținută ideea de concentrare a competențelor de control în cadrul sistemului administrației publice, la o autoritate determinată. De exemplu, conform legislației în vigoare, realizarea controlului administrativ ține de competența Cancelariei de Stat [1]. Controlul specializat însă se desfășurează de autorități specializate.

Apreciem faptul că în prezent, deja, se valorifică importanța delimitării stricte a competențelor la general, precum și a celor de control, în special, ale autorităților publice.

În literatura de specialitate, aceste teorii sînt considerate a fi teorii clasice, întrucît au inițiat formularea unor principii specifice unei noi abordări a organizării și conducerii în administrația publică.

Teoriile administrative cercetează în perioada contemporană, noi calități ale administrației publice. Teoria resurselor umane susține necesitatea introducerii practicii participative. Se referă și la conducerea prin obiective, constituirea unor echipe de muncă care să-și realizeze singure controlul. Acest fapt ne vorbește atît de delegarea responsabilităților, cît și de delegarea atribuțiilor de control, accentuîndu-se forma de autocontrol în activitatea administrativă.

La fel de apreciate sînt și ideile promovate de teoriile contingentei, și anume, că în orice problemă, fie umană sau de structură, trebuie abordată nu la general, ci în funcție de situația specifică. Prin acest fapt se explică delegarea responsabilității de la nivelul de conducere spre cel subordonat. Această teorie oferă noi strategii de luare a deciziilor, sisteme de participare și de control.

Faptul că o guvernare democratică și eficientă se bazează, în primul rînd, pe o activitate a administrației publice eficiente, a fost și este impulsul dezvoltării și modernizării sistemului administrativ.

Sîntem în perioada cînd principiul separației și colaborării puterilor în stat are un mecanism mai eficient de realizare. Astfel, controlul este un element necesar în activitatea autorităților administrației publice, o verigă a procesului de dirijare [12, 75].

În evoluția acestor idei menționăm faptul că, conformitatea activității autorităților administrației publice cu exigențele stabilite de forurile politice se asigură prin intensificarea unui vast și complex *control* asupra acestei activități.

Orice persoană angajată într-o activitate socială recunoaște utilitatea controlului. Cu toate acestea, de cele mai multe ori, situația de persoană controlată nu este dorită, de unde consecința că uneori controlul dă naștere unei anumite tensiuni și chiar resentimente ale celui controlat față de cel ce controlează [6, 272].

Abordarea respectivă, de cele mai dese ori, se remarcă prin neînțelegerea conținutului exact și științific al sensului și semnificației activității de control, aceasta și explică necesitatea de a dezvălui conținutul acestui concept.

Atît în practică, cît și în teorie, este foarte răspîndit conceptul potrivit căruia controlul are ca obiect și, drept urmare, se reduce la descoperirea abaterilor de la linia de conduită prescrisă de lege.

Astfel, în consecință, controlul se limitează la anchete, pe parcursul cărora cel ce controlează este în căutare de greșeli, iar cel controlat este în căutare de scuze obiective.

Știința administrației însă consideră acest concept susceptibil, deoarece *controlul trebuie să constate rezultatele aplicării actului decizional de conducere, pozitive și negative, precum și să descopere căi de dezvoltare a factorilor ce au condus la obținerea rezultatelor pozitive și posibilităților de înlăturare a aspectelor negative.*

În opinia autorului S.Ivan, controlul este acea formă a verificării de stat înfăptuită de autoritățile publice executive în conformitate cu prevederile legale, atît asupra activităților specifice propriului sistem de organe, cît și în afara acestuia, în vederea stabilirii existenței sau inexistenței conformității dintre acțiunea înfăptuită și normele care o reglementează, precum și, după caz, restabilirea, la nevoie, a legalității încălcate cu toate consecințele decurgînd din aceasta pentru acțiunea verificată și autorii controlați [5, 134].

În această ordine de idei, afirmăm că rolul controlului este de a preveni erorile în aplicarea deciziilor, de a le înlătura cînd acestea există, de a asigura îmbunătățirea permanentă a activității, pentru ca aceasta să corespundă cît mai bine nevoilor sociale la orice etapă de dezvoltare a societății.

Astfel, în domeniul managementului public, prin exercitarea funcției de control se determină finalitatea proceselor de management și de execuție desfășurate în instituțiile publice, deoarece marchează încheierea unei etape, oferind informațiile pentru analiză în vederea continuării ciclului managerial [3, 65].

Activitatea autorităților administrației publice este una destul de complexă, astfel controlul este atît un element component al procesului administrativ, cît și poate constitui un element component al activității altui domeniu decît cel executiv.

Luînd în considerare faptul că obiectul activității autorităților administrației publice îl constituie organizarea executării legii și executarea la concret a acesteia, iar legea este actul organului legislativ, este firesc ca acesta din urmă să-și păstreze dreptul de control asupra modului în care actele sale sînt executate de autoritățile administrației publice. Controlul exercitat de puterea legislativă este unul politic. Acest fapt nu implică o subordonare a administrației publice față de puterea politică.

Aspectul conceptual al controlului, pe parcursul dezvoltării științei administrației, în literatura rusă (autorii Atamanciuk G., Cirkin V.) analizează ideea că, la orice nivel al administrației de stat, organul superior întotdeauna efectuează un control asupra organului inferior din cadrul sistemului administrativ. Este specific faptul că controlul tinde să devină o ramură aparte (specifică) a administrației de stat [14; 15].

Cît despre țara noastră, Constituția reglementează exercitarea unui control efectiv asupra utilizării resurselor financiare, dîndu-se orientare spre reducerea cheltuielilor și folosirea eficientă a bunurilor materiale. De asemenea, în aspect general, o noțiune a controlului este reglementată prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova din 19 iulie 1994, Cu privire la concepția Controlului de Stat în Republica Moldova. Hotărîrea menționată definește controlul de stat ca un element necesar în activitatea economico-financiară a societății, o verigă a procesului de dirijare a statului, avînd ca obiectiv principal respectarea și executarea întocmai a legislației. Controlul de stat servește și ca mijloc de asigurare a realizării drepturilor omului. Ar fi apreciazabilă, la acest nivel legislativ, completarea reglementărilor prin stipularea conceptului nou de control, care, alături de cercetările teoretice, ar constitui un suport legal aplicării în practică a acestui concept.

În cadrul sistemului administrației publice, subsistemul administrației publice locale este reglementat prin Legea privind administrația publică locală nr.436-XVI din 28 decembrie 2006 cu modificările ulterioare, controlului administrativ în activitatea autorităților administrației publice locale referindu-i-se un capitol separat.

În evoluția celor menționate se conturează ideea că la capitolul conceptual controlul în administrația publică necesită o fundamentare mai considerabilă. Literatura de specialitate din țara noastră încă mai necesită completări ale cercetătorilor autohtoni din acest domeniu.

Problematika controlului și efectele acestuia asupra întregului proces de administrare este una actuală. Acest fapt îl demonstrează și caietul de sarcini pus în fața conducerii statului la capitolul administrare publică eficientă. Dar părerea noastră este că o atenție deosebită în reformarea și modernizarea sistemului de administrare publică trebuie acordată studierii aprecierilor moderne ale fenomenului controlului, unde acesta este privit ca o modalitate eficientă în dezvoltarea administrației publice, precum și acceptarea ideii de a privi pozitiv activitatea de control.

Controlul ca activitate pozitivă este direct proporțional cu necesitatea acestuia în eficientizarea procesului administrativ.

Importanța controlului, ceea ce am menționat și mai sus, se explică prin faptul că controlul este un element important al conducerii care urmează în mod

firesc, celui de aplicare a deciziei, indiferent de natura acesteia – politică, economică, administrativă.

Controlul de stat se exercită și se bazează pe un șir de principii ce asigură legalitatea, corectitudinea, nedivulgarea secretelor ocrotite de lege, colaborarea între organele de control și inevitabilitatea responsabilității în cazurile de încălcare a legislației [4, 251].

Necesitatea controlului activității administrative, ca, de altfel, a controlului asupra oricărei activități sociale, derivă din însăși natura acestei activități, care este o activitate constantă îndreptată spre un anumit scop. Iată de ce este necesară o confruntare permanentă a liniei de conduită prescrisă cu realitatea, ceea ce trebuia sau ar fi trebuit să fie. Or, această confruntare între scopul urmărit și rezultat constituie esența controlului.

Analizând activitatea desfășurată de autoritățile administrației publice pentru organizarea realizării și realizarea la concret a legii și a celorlalte acte bazate pe aceasta, putem sublinia caracterul deosebit de complex al acestei activități, care cuprinde, practic, toate domeniile și sectoarele vieții economice și sociale, la toate nivelurile. Forma principală de activitate a autorităților administrației publice o constituie actul administrativ, precum și faptele și operațiunile tehnico-administrative, toate acestea având ca finalitate și scop aplicarea corectă a legii.

Respectiv, garanția juridică a îndeplinirii acestui obiectiv îl constituie controlul asupra modului în care aceste autorități și-au exercitat atribuțiile conferite de lege, controlul care se exercită fie din proprie inițiativă, fie la solicitarea (sesizarea) celor interesați, de către înseși autoritățile administrative sau de autorități care înfăptuiesc celelalte puteri ale statului – legislativă sau judecătorească [10, 225].

Altfel spus, controlul este „barometrul” care indică modul în care acționează cel ce trebuie să aplice decizia, precum și gradul în care decizia corespunde scopului pentru care a fost adoptată.

Complexitatea activității administrative și organizarea administrației într-o ierarhie cu diferite niveluri fac ca între momentul adoptării măsurii și acela al realizării să poată apărea diverși factori obiectivi și subiectivi de natură perturbatorie. Orice act decizional este, în fond, o proiectare în viitor. Cea mai temeinică documentare nu permite cunoașterea tuturor factorilor aleatorii de natură să influențeze executarea măsurii. Prin aceasta și se argumentează necesitatea și însemnătatea controlului, aceasta fiind și esența controlului.

Analizând fenomenul control, putem menționa că necesitatea acestuia rezidă și în faptul că realizarea competenței unei autorități a administrației publice de orice nivel presupune și prestarea celor mai diverse servicii publice, însă numai în limitele îngăduite de lege, ceea ce subliniază imperativul funcționării administrației publice în spiritul exigențelor principiului legalității. Ca formă juridică

ce îmbracă valorile politice, asigurarea respectării legii reclamă existența unor factori cu caracter autoregulator, atât la nivelul structurii administrative interne, cât și al celei externe.

Dincolo de rațiunile de ordin general ce fundamentează controlul în administrația publică, în privința administrației publice locale ca purtătoare a intereselor colectivităților locale, precum și faptul că organizarea și funcționarea administrației publice locale în baza principiilor constituționale ale autonomiei locale și descentralizării administrative, au determinat cerințe sporite, dar și speciale ale instituției controlului, prin reconsiderarea obiectului, a câmpului său de acțiune, a naturii și modalităților concrete ale activităților de control exercitate, cu prioritate, de către stat.

O confirmare în acest sens este și faptul că descentralizarea este un regim administrativ care tinde să creeze centre de administrație publică, cu drept de autolegiferare asupra materiilor ce interesează localitatea, prin organe pluripersonale alese de corpul electoral din acea localitate și asupra cărora statul își rezervă un drept de control [8, 309].

Controlul comportă în cadrul procesului de administrare unele caracteristici ce-l definesc ca o activitate și modalitate eficientă de modernizare a administrației publice, și anume:

- este o activitate componentă a administrației publice, adică face parte din însăși activitatea administrației publice supusă controlului;
- este o activitate de final în procesul de administrare;
- urmărește atât scopul, cât și rezultatul în administrarea treburilor publice;
- controlul intervine în calitate de garant în respectarea legii, precum și în asigurarea calității administrative;
- controlul este un atribut al conducerii administrative;
- este o activitate inevitabilă în orice proces.

Aceste trăsături ne oferă posibilitatea de a specifica și unele funcții ale controlului ce îi conferă statut de activitate complexă ca, de exemplu, funcția de constatare, preventivă, corectivă, de sancționare, neexcluzând funcția de dezvoltare și perfecționare a rezultatelor deja pozitive.

Oricare ar fi forma de control și oricare ar fi autorul controlului, distingem câteva elemente componente ale controlului, și anume baza de referință a controlului, obiectul controlului și operațiunile de control propriu-zise [9, 203].

Baza de referință a controlului cuprinde acele obiective pe care trebuie să le realizeze autoritățile administrației publice, având un anumit criteriu de apreciere. De asemenea, mijloacele folosite pentru realizarea obiectivelor propuse, procedeele folosite, în primul rând, din punctul de vedere al legalității lor, elemente care privesc calitatea activității.

Cît despre obiectul controlului, acesta se referă la activitatea autorităților administrației publice ce se realizează cu ajutorul oamenilor, cu folosirea unor

mijloace materiale și financiare, precum și prin întrebuințarea unor operațiuni administrative și materiale, a unor acte juridice.

Operațiunile de control administrativ însă urmăresc să stabilească conformitatea obiectivului controlat cu elemente cuprinse în baza de referință. Rezultatul pozitiv al controlului constă în constatarea realizării cerințelor din baza de referință. Operațiunile de control pot fi simple sau complexe, după cum elementele din baza de referință comportă un grad mai mic sau mai mare de apreciere și de tehnicitate din partea organului de control.

Așadar, controlul are un scop bine definit, el nu are un rol pur contemplativ, constator, ci unul de reglare a actului decizional cu sensurile și finalitățile legii, a cărei aplicare o asigură. Respectivul rezultat poate fi obținut numai în condițiile în care controlul are eficiență maximă.

Prin intermediul controlului se poate cunoaște situația din orice domeniu de activitate, inclusiv cauzele exacte ale fenomenelor, modul de lucru și de folosire a resurselor, una dintre sarcinile controlului fiind ca dereglările și efectele acestora în aplicarea legii să fie reduse până la o limită acceptabilă, într-un timp cât mai scurt, spre asigurarea unui rezultat dorit, pozitiv. În esență, controlul porcede la compararea a două planuri: cel de referință cu cel real, existent la moment, ceea ce prevede confruntarea obiectivelor și sarcinilor prevăzute cu rezultatele obținute, dacă nu coincid, urmează măsurile corective. Pentru a realiza aceste sarcini, este necesară cunoașterea realităților economice și sociale la momentul realizării controlului, fapt ce întărește rolul acestuia.

În opinia noastră, fundamentată de literatura de specialitate, esențial în realizarea controlului administrației publice este faptul că atât autoritățile de stat, cât și asociațiile obștești urmăresc, conform competențelor prescrise sau din inițiativă proprie, aspectele legalității și oportunității măsurilor efectuate de autoritățile administrației publice în procesul de satisfacere a necesităților colectivităților pe care le reprezintă.

Din aceste considerente, o misiune importantă a controlului constă în a verifica dacă sînt utilizate mijloace juridico-organizatorice de care dispune administrația publică pentru îndeplinirea funcțiilor exercitate și dacă sarcinile acestea se realizează într-un cadru democratic și legal.

Un accent deosebit de important în asigurarea eficienței activității autorităților administrației publice îl constituie colaborarea în procesul decizional, atât în cadrul autorității, cât și cu specialiștii din autoritățile cu competențe de control pentru a minimaliza posibilitatea apariției efectelor negative în urma aplicării deciziilor. Astfel, în caz de necesitate, controlul urmărește și corectarea deciziei ilegale, aducerea lor în concordanță cu realitățile sociale care se află în continuă schimbare.

O altă misiune a controlului constă în a cunoaște exact calitatea personalului ce activează în autoritățile administrației publice în scopul aprecierii atitudinilor

și posibilităților acestuia și unei plasări optime a funcționarilor publici în câmpul muncii. În temeiul constatărilor controlului, conducerea poate proceda la o altă organizare a activității personalului, la promovarea funcționarilor de valoare, întreprinde măsuri adecvate față de cei care nu-și îndeplinesc sarcinile ce stau în fața lor.

Ținând seama de faptul că a conduce înseamnă a organiza și a verifica realizarea celor trasate, asigurarea eficienței conducerii implică controlul efectuat cu participarea conducerii, purtând un caracter permanent, ce nu întrerupe activitatea funcționarilor controlați.

În final, vom accentua faptul că evolutiv, activitatea de control, alături de trăsăturile caracteristice existente, trebuie apreciată ca o activitate de eficientizare a procesului de administrare și nu ca o activitate pur regulatorie, neexcluzând acest fapt. O posibilitate ar fi promovarea conceptului modern privind controlul ce-i conferă o complexitate și mai largă, cu specificarea de a urmări și stabilirea căilor de perfecționare a unei activități deja pozitive, fapt ce va fi posibil prin delimitarea strictă a competențelor autorităților de toate nivelurile. Deseori, rezultatele controlului constituie un punct de pornire pentru reformarea atât a activității, cât și a structurii administrației publice, în scopul optimizării ei avînd ca obiectiv sporirea eficienței.

În noile condiții, Republica Moldova are în față un caiet de sarcini destul de complex pentru a pretinde la integrare europeană. Majoritatea acestor sarcini prevăd analiza și sinteza unor soluții adecvate realităților de viitor. În acest sens, administrația publică este obligată să acționeze corect și eficient, conform cu practicile internaționale, dar și cu cele naționale. Astfel, se cere o argumentare teoretică a rolului și locului administrației publice în viața societății. Pentru a contura o societate modernă și democrată, este necesar ca transformările din societate să se efectueze într-o consecutivitate bine determinată și cu un suport legislativ adecvat, care ar permite nu numai o administrare eficientă a treburilor statului, dar și ca autoritățile statului să se reformeze ele însele, pornind de la cerințele înaintate de evoluția societății. Astfel, controlul ar fi, cu siguranță, un garant al realizării eficiente a sarcinilor administrației publice și nu ar comporta un caracter pur formal, de procedură.

Bibliografie

1. Legea privind administrația publică locală, 28 decembrie 2006, nr.436-XVI. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.32, 9 martie 2007.
2. Alexandru I. Structuri, mecanisme și instituții administrative. Vol.II. – București, Editura SYLVI, 1996.
3. Androniceanu A. Noutăți în managementul public. – București, ASE, 2003.
4. Creangă I. Curs de drept administrativ. – Chișinău, EPIGRAF, 2003.
5. Ivan St., Bădescu M. Administrația publică. – București, Lumina Lex, 2002.

6. Iovănaș I. Drept administrativ și elemente ale științei administrației. – București, Editura didactică și pedagogică, 1997.
7. Manda C. Știința administrației. – București, Lumina Lex, 2004.
8. Manda C., Manda C.C. Dreptul colectivităților locale. – București, Lumina Lex, 2002.
9. Negoită Al. Drept administrativ. – București, Editura SYLVI, 1998.
10. Preda M. Drept administrativ. – București, Lumina Lex, 20005.
11. Roșca S. Din istoria gândirii filosofice. – Chișinău, AAP, 1998.
12. Sîmboteanu A. Controlul – component de reformare a administrației publice. // Revista „Administrarea Publică” nr.1. – Chișinău, ASDAP, 1997.
13. Șaptefrați T. Dezvoltarea teoriilor administrative. // Materiale ale Conferinței științifico-practice „Administrarea publică, teorii, practici, perspective” din 21 mai 2002. – Chișinău, AAP, 2002.
14. Атаманчук Г. Теория государственного управления. – Москва, Юридическая литература, 1997.
15. Чиркин В. Государственное управление. – Москва, Юристъ, 2003.

Prezentat la redactie
la 20 aprilie 2011

Recenzent – **Constantin SOLOMON**, doctor habilitat în științe politice,
profesor

Compartimentul
SOCIOLOGIA POLITICĂ

**METODOLOGIA CERCETĂRII SOCIOLOGICE A
PARTIDELOR POLITICE (DIN EXPERIENȚA ȘTIINȚEI
POLITICE DIN REPUBLICA MOLDOVA)**

Igor BUCATARU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea
Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative,
Doctor in științe politice, conferențiar

Andrei VOLENTIR

Republica Moldova, Chișinău, Institutul de Studii Europene
expert

Oleh PROTSYK

Germania, Flensburg, European Centre for Minority Issues
cercetător superior

Our surveys was conducted in the period: the first - of December 2006 – February 2007 after 2005 parliamentary elections; and the second - from November 2009 to January 2010, which is less than six months after the July 2009 parliamentary elections in Moldova. The party functionary and expert surveys are often conducted at the time of or shortly after the parliamentary elections. Such timing of the surveys increases the probability that the respondents will most accurately reflect in their answers the nuances of parties' positions – the periods of elections is usually a time of a heightened awareness about political issues both for the politicians and the public.

Collection of empirical material for this research project was based on the survey of two categories of respondents: politicians (party functionaries) from all parties with high levels of electoral support and independent experts specializing on political issues. The surveys of party functionaries (also known in scientific literature as party elites surveys) and the surveys of experts are two techniques that are rather widely used for assessing party positions on important issues of political competition.

The wording of the questions was an important element in preparation of the survey. The challenges of question selection can be understood in the light of political semantics theory. One can single out three levels of political arguments based on the postulates of the given theory. On the most abstract level,

political arguments are based on ideological and philosophical concepts and principles.

Articolul de față este elaborat în baza experienței unui grup de cercetători din Republica Moldova și Germania, care a efectuat două studii cuprinzătoare de sociologie politică în anii 2006 și 2009 [1]. Obiectul de studiu le-au constituit partidele politice din Republica Moldova, atât în particular, cât și în calitate de componente ale sistemului de partide. Cercetările au fost efectuate în perioada imediat următoare de după alegeri în vederea. Rezultatele au permis identificarea răspunsurilor la un șir de întrebări cu privire la: organizarea internă a partidelor; poziționarea ideologică; atitudinea față de problemele teritoriale. Metodologia de cercetare utilizată se bazează pe metodele utilizate de știința politică din Occident, raportate și racordate la realitățile social-politice din Moldova. La bază s-au situat și cercetările realizate de politologii din Republica Moldova.

Principala metodă utilizată de cercetători la colectarea materialului empiric pentru studiul asupra poziționării partidelor din sistemul pluripartidist din Republica Moldova a fost chestionarea a două categorii de respondenți: a politicienilor (funcționari de partid) din toate partidele electorale relevante și a experților independenți preocupați de problemele sistemului de partide. În articolul dat vom arăta principiile de care ne-am condus la selectarea subiectelor pentru chestionar și alcătuirea eșantionului de respondenți.

Chestionarea funcționarilor de partid (cunoscută în literatura de specialitate sub termenul de *chestionarea elitelor partinice*) alături de chestionarea experților, reprezintă două dintre cele mai des utilizate metode de evaluare a pozițiilor partidelor în subiectele politice fundamentale ale concurenței politice. În literatura de specialitate continuă controversese privind avantajele chestionării unei sau altei categorii de respondenți [2]. O trăsătură importantă a cercetării noastre este faptul că noi am analizat și comparat rezultatele chestionării ambelor categorii de respondenți. În cercetările comparate ale sistemelor de partide din câteva țări, posibilitatea efectuării în paralel a ambelor tipuri de chestionare este, de cele mai multe ori, îngreunată de necesitatea atragerii unor resurse semnificative, precum și de dificultățile legate de coordonarea procesului. De regulă, lucrările publicate se bazează pe datele chestionării numai a unui tip de respondenți, reieșind din anumite preferințe ale cercetătorilor, precum și în funcție de sarcinile concrete ale cercetării [3].

Chestionarea funcționarilor de partid și a experților, care are drept scop determinarea detaliilor poziționării partidelor politice, se efectuează, de regulă, imediat după alegerile parlamentare. Efectuarea sondajului anume în această perioadă sporește probabilitatea faptului că în răspunsurile lor respondenții vor reflecta mult mai adecvat toate nuanțele poziționării partidelor, întrucât escaladarea activismului politic, care însoțește alegerile, s-a produs relativ recent. Orga-

nizând chestionarea celor două categorii de respondenți, ne-am ținut de aceeași logică. În cazul primei cercetări, am efectuat sondajul pe parcursul lunilor decembrie 2005 – ianuarie 2006, adică la mai puțin de un an de la alegerile parlamentare. În cazul celei de a doua cercetări sociologice, a fost vorba despre perioada octombrie – decembrie 2009, adică în perioada imediat următoare de la alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009.

Selectarea subiectelor chestionarului

Ambele variante ale chestionarului – pentru funcționari și pentru experți – au constatat din două părți. În prima parte a chestionarului au fost incluse subiectele menite să reflecte detaliile poziționării partidelor în chestiuni politice fundamentale. Deosebirile esențiale între partidele politice în abordarea acestor subiecte constituie baza concurenței de programe a partidelor și joacă un rol important asupra definirii comportamentului partidelor pe scena politică. În cea de-a doua parte a chestionarului au fost incluse subiectele privind organizarea internă a partidelor și activitatea funcționarilor acestora. Subiectele în cauză nu vizau probleme de concurență ideologică sau de poziționare programatică. Scopul lor era să evoce eventualele asemănări sau deosebiri în abordarea de către partidele politice a modului de repartizare a prerogativelor între diferite organe ale partidului [4], a modului de finanțare a activităților partidului, a modului de organizare a activităților organizațiilor locale. Scopurile diferite, urmărite în cele două părți ale chestionarului, au determinat o diferență în abordarea formulării subiectelor și a folosirii scalelor de măsurare.

Subiecte privind poziționarea programatică / ideologică. Un element important al procesului de organizare a cercetării noastre a fost formularea subiectelor pentru poziționarea programatică. După cum arată Kitschelt și colegii săi, subiectele ce urmează a fi incluse în această parte a chestionarului pot fi examinate prin prisma teoriei semanticii politice [5]. Pe baza postulatelor acestei teorii pot fi identificate trei niveluri de argumentare politică. La nivelul cel mai abstract, argumentele politice se bazează pe noțiuni și termeni ideologici și filozofici. Ele indică asupra deosebirilor politice de ordin general: liberalism și socialism, tradiționalism și modernizare etc. La cel de-al doilea nivel, mai puțin abstract, deosebirile politice se bazează pe diferite abordări, legate, de pildă, de următoarele probleme: în ce scopuri trebuie utilizate resursele existente (de regulă limitate) și ce norme instituționale trebuie să reglementeze procesul de repartiție a resurselor. La cel de-al treilea nivel, mult mai concret, deosebirile politice se bazează pe diferența în abordarea anumitor proiecte de legi și a unor chestiuni politice concrete.

Majoritatea subiectelor din chestionar au fost formulate în termenii celui de-al doilea nivel de abstracție, întrucât acest nivel permite o mai bună reflectare a diferitelor aspecte ale concurenței dintre partide. Pentru a fi incluse în chestio-

nar, subiectele trebuiau să corespundă următoarelor două criterii. În primul rând, să fie de actualitate și să aibă rezonanță. La etapa inițială (de încercare) a efectuării cercetării noastre, am distribuit chestionarul câtorva funcționari de partid și experți, pentru a-l testa în privința rezonanței subiectelor. În urma acestei testări, unele subiecte au fost excluse din varianta finală a chestionatului. Așa de exemplu, subiectul privind privatizarea pământului (un subiect tradițional în studiul timpuriu al societăților postcomuniste) în cazul Republicii Moldova și-a pierdut actualitatea către sfârșitul anilor '90.

În al doilea rând, subiectele trebuiau să conțină o controversă, cu alte cuvinte, să fie de așa natură încât să faciliteze exprimarea *alternativelor de poziții* ale partidelor. Iată de ce am încercat să încadrăm opțiunile de răspuns mai mult în termenii *pozițiilor de alternativă*, decât în *chestiuni de valență*, în privința cărora partidele declară că urmăresc aceleași obiective, însă în realitate își dispută competența. Scopul urmărit a fost de a evita includerea în chestionar a acelor subiecte, în abordarea cărora nu există între partide deosebiri esențiale și a celor în privința cărora partidele contestă doar capacitățile și aptitudinile concurenților lor de a realiza un anumit curs politic. Acestea sunt așa-numitele subiecte de *valență*. Un exemplu de subiect de valență în cazul Republicii Moldova poate fi, de pildă, chestiunea privind necesitatea reintegrării Transnistriei: niciunul dintre partidele de succes nu pune la îndoială necesitatea eforturilor pentru reintegrarea acestei regiuni.

În scopul efectuării sondajului între funcționarii de partid și membrii comunității de experți în subiectele poziționării ideologice a partidelor, am utilizat așa-numita scală a lui Likert [2]. Persoanele chestionate au fost solicitate să aprecieze pozițiile partidelor în limitele celor 10 gradații de pe scală, vizând fiecare subiect în parte. Funcționarii de partid trebuiau să indice poziția, pe care, în opinia lor, partidul pe care îl reprezintă, o ocupă într-un subiect concret, precum și pozițiile celorlalte formațiuni politice (ale partidelor concurente) incluse în chestionar. Formatul, în care au fost prezentate subiectele privind poziționarea ideologică, este prezentat în Anexa I.

Experții, ca și funcționarii de partid, au fost solicitați să aprecieze pozițiile ocupate de partidele politice la acel moment (dec.2005 – feb.2006 și respectiv, oct. – dec.2009). Varianta chestionarului destinată experților a inclus întregul set de subiecte abordate în chestionarul funcționarilor, punând însă în fața experților două sarcini suplimentare: să-și autoevalueze propriile poziții, precum și în cazul cercetării din 2006-2007, să dea o apreciere în retrospectivă a pozițiilor ocupate de partidele politice în anul 2001.

Autoevaluarea de către experți a propriilor poziții prezintă interes din considerentul că preferințele politice ale acestora constituie un factor important al formării opiniei publice și ele pot influența indirect (prin participare la formarea dispozițiilor publice) schimbarea pozițiilor partidelor politice. Însă, volumul

mare al chestionarului și prioritatea acordată altor scopuri urmărite la chestionarea experților, ne-au făcut să ne limităm la întrebările privind pozițiile experților doar în subiectele legate de conflictul transnistrean.

Un exemplu aparte l-a constituit cazul sondajului din 2006-2007, când experților li s-a propus să realizeze și o analiză retrospectivă în baza situației din 2001, data alegerilor parlamentare precedente. În cazul cercetării din 2009, analiza retrospectivă nu era necesară pe motiv că deja fusese realizată în baza studiului din 2006. Evaluarea retrospectivă de către experți a pozițiilor partidelor a avut drept scop reflectarea dinamicii în poziționarea ideologică a partidelor. Întreaga listă a subiectelor, însoțite de formularea alternativelor de răspuns, este prezentată în Anexa II.

Subiectele privind organizarea internă a partidelor. Structura celei de-a doua părți a chestionarului, dedicată problemelor organizării interne a partidelor, a avut câteva trăsături specifice. Spre deosebire de prima parte a chestionarului, în cea de-a doua funcționarii urma să aprecieze doar situația din propriul partid. Problemele de organizare internă, de regulă, nu constituie elemente ale strategiei de creare a imaginii pe care partidul și-o adjudecă în vederea unei competiții publice cu alte partide pentru a obține voturile și susținerea electoratului. Ca urmare, probabilitatea că funcționarii unui partid sunt mult mai puțin la curent cu soluțiile organizatorice ale altor partide, este mult mai mare, decât probabilitatea că ei nu cunosc pozițiile ideologice ale partidelor concurente.

În a doua parte a chestionarului pentru funcționari au fost incluse două tipuri de subiecte. În cadrul primului tip de subiecte, respondenții au fost solicitați să aprecieze (pe o scală de 10 gradații) importanța diferiților factori care influențează procesele interne din partid și caracterul activităților desfășurate de organizațiile locale ale partidului. Cel de-al doilea tip de subiecte purta un caracter factologic, în care respondentului i se solicita doar să indice anumite date concrete, cum ar fi cantitatea numerică a organizației locale a partidului pe care îl reprezintă, este sau nu remunerată funcția pe care o ocupă etc.

În virtutea aceluiași considerent (că problemele privind organizarea internă a partidelor poartă un caracter mult mai puțin public decât cele privind poziționarea ideologică a partidelor), comunitatea de experți nu poate avea decât o percepție generală și superficială a proceselor din interiorul partidelor. Reieșind din aceasta, în a doua parte a chestionarului pentru experți am inclus subiecte cu un caracter mult mai general decât cele pe care le-am inclus în aceeași parte a chestionarului pentru funcționari. Le-am solicitat experților să caracterizeze doar cele mai evidente deosebiri și asemănări între partide în ceea ce privește organizarea lor internă.

Selectarea partidelor și a respondenților pentru includerea în eșantion

Drept criteriu de selectare a formațiunilor politice a servit scorul electoral al acestora, înregistrat în cadrul ultimelor alegeri parlamentare: 6 martie 2005 și respectiv, 29 iulie 2009. Am implicat în cercetarea noastră partidele și blocurile politice care au acumulat peste 2% din voturile electoratului. Astfel, eșantionul a cuprins în 2006 șase partide – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), Alianța „Moldova Noastră” (AMN), Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), Partidul Democrat din Moldova (PDM), Partidul Social-Liberal (PSL), Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM) și un bloc politic – “Patria-Rodina – Ravnopravie” (P-R-R), aflat la acel moment în proces de fuzionare.

În anul 2009 eșantionul a cuprins șapte formațiuni politice, în ordinea descrescătoare a rezultatelor electorale: Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM), Partidul Liberal (PL), Partidul Democrat din Moldova (PDM), Alianța „Moldova Noastră” (AMN), Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD) și Partidul Social Democrat (PSD). Principiul a fost același ca și în 2006 – formațiunile sunt selectate în cazul în care acumulează peste 2% din votul alegătorilor. Deși PPCD și PSD au acumulat cu puțin sub 2% din voturile alegătorilor la alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009, ele au fost, de asemenea, selectate pentru studiul nostru, deoarece sunt cele mai longevive partide din sistemul politic moldovenesc și au demonstrat activism pe tot parcursul dezvoltării acestuia

În 2006 numărul total al funcționarilor de partid chestionați a constituit 101 persoane, repartizați pe partide în felul următor: PCRM – 15; AMN – 15; PPCD – 15; PDM – 15; PSL – 15; PSDM – 15; P-R-R – 11. Cea mai mică reprezentativitate, a P-R-R, este legată de faptul că această formațiune politică, spre deosebire de celelalte partide din eșantion, are un număr limitat de organizații teritoriale. Acest bloc politic are structuri organizatorice numai în câteva unități administrativ-teritoriale din zona de Nord, în special în mun. Bălți, în unitatea teritorial-autonomă Gagauz-Yeri, precum și în mun. Chișinău. În 2009 numărul total al funcționarilor de partid chestionați a constituit 109 persoane, repartizați pe partide în felul următor: PCRM – 14; PLDM – 18; PL – 15; PDM – 15; AMN – 15; PPCD – 15; PSD – 16.

Numărul respondenților din ambele eșantioane este comensurabil cu numărul respondenților din eșantioanele altor cercetări bazate pe chestionarea funcționarilor de partid. Cercetarea citată frecvent atât în prezentul capitol, cât și în cel anterior – cea a lui Kitschelt și a colegilor săi – s-a bazat pe un eșantion de 100–135 de respondenți pentru fiecare din țările est-europene incluse în cercetarea lor. Raportat la numărul organizațiilor locale de partid care este dependent de mărimea populației țării, eșantionul nostru a inclus chiar un număr mai mare

de respondenți decât eșantioanele create de Kitschelt și colegii săi pentru Bulgaria, Cehia, Polonia și Ungaria [6]. Proportional numărului organizațiilor locale de partid, eșantionul nostru a fost, de asemenea, mai mare decât eșantionul care a cuprins 360 de respondenți, utilizat de Kitschelt și Smyth la cercetarea sistemului de partide din Rusia [5].

Selectarea respondenților din rândul funcționarilor partidelor a fost organizată în modul următor. La etapa inițială a cercetării, ne-am adresat către secretariatele partidelor cu solicitarea să ne ofere persoane de referință – contactele cu, cel puțin, trei funcționari ai partidului în fiecare din cele 5 zone geografice: Nord, Centru, Sud, Gagauz-Yeri și mun. Chișinău. Conducerea tuturor partidelor s-a dovedit a fi foarte deschisă și receptivă la colaborare, contribuind astfel la buna desfășurare a sondajului. Gagauz-Yeri a fost unica regiune, în care am întâmpinat dificultăți legate de identificarea potențialilor respondenți. Doar câteva formațiuni dispun de reprezentare organizațională în autonomia găgăuză (PCRM, în special). Nivelul scăzut al reprezentării organizaționale a partidelor în această regiune, este, probabil, o reflectare a unei integrări insuficiente a Găgăuziei în procesul politic național.

Cel de-al doilea eșantion – eșantionul experților – a inclus în cazul cercetării din 2006 un număr de 11 membri ai comunității de experți. Numărul respondenților din eșantionul experților este, de regulă, mai mic decât numărul respondenților din eșantionul funcționarilor de partid [7; 4].

În anul 2009 eșantionul experților a inclus 24 de membri. Se observă că în 2009, comparativ cu 2006 numărul respondenților din comunitatea de experți a fost mărit substanțial. Candidaturile experților au fost selectate reieșind din statutul, cunoștințele și experiența lor în domeniul cercetării problemelor legate de funcționarea sistemului de partide. Experții reprezintă diferite segmente ale societății civile: centre analitice (Institutul de Politici Publice/IPP, Asociația pentru democrație participativă/ADEPT, Asociația Politică Externă/APE, Asociația moldovenească de științe politice, Centrul de Jurnalism Independent/CJI, Asociația Presei Independente/API, Portalul de analiză politică www.ava.md), mijloacele mass-media (editorialiști de la postul de radio “Vocea Basarabiei”, ziarul “Moldavskie Vedomosti”, Trustul media “Jurnal de Chișinău”, săptămânalul „Săptămîna”, analiști politici de la Agenția de presă Infotag, Agenția de presă Regnum), mediul academic (USM, IRIM, USPEE, ULIM, AȘM), dar și instituții care, în virtutea activității lor de bază, au tangență cu activitatea partidelor, și anume CEC, filiala din Republica Moldova a IFES. Majoritatea experților, în special cei provenind din mediul jurnalistic și centrele analitice, au capacitatea de formare a opiniei publice, în virtutea activităților lor profesionale de a fi în contact cu publicul larg. În acest sens, opiniile exprimate de către aceștia în subiectele formulate în chestionar sunt importante, întrucât ele reprezintă voci exprimate în societate.

**Abordarea prezentării rezultatelor sondajelor
privind poziționarea ideologică**

Chestionarea respondenților (a funcționarilor de partid și a experților) în subiectele privind poziționarea ideologică a partidelor a fost efectuată pe baza scalei lui Likert. Anexa I ilustrează un fragment al chestionarului. Funcționarii trebuiau să indice pozițiile, pe care le ocupă, în opinia lor, propriul partid în fiecare subiect în parte, precum și celelalte partide concurente. Experții aveau, de asemenea, sarcina să aprecieze pozițiile tuturor partidelor vizând toate subiectele chestionarului. Drept *unitate de măsură* în cercetarea noastră au servit aprecierile date de fiecare respondent fiecărui partid în fiecare subiect aparte. *Unitatea de măsură*, însă, se deosebea de *unitatea de analiză* care, în cazul nostru, consta din diferite caracteristici (poziția partidului într-un subiect concret, importanța subiectului pentru partid, claritatea poziției partidului). Aceste caracteristici au fost obținute prin generalizarea răspunsurilor individuale ale respondenților și utilizarea diferitelor tipuri de medii aritmetice.

Analiza rezultatelor s-a efectuat în baza a două tipuri de medii aritmetice ale aprecierilor: aprecierile bazate pe rezultatele chestionării întregului eșantion de respondenți (ale funcționarilor sau ale experților) și aprecierile respondenților aparținând aceluiași partid (numai din eșantionul funcționarilor). Așa de exemplu, poziția partidului *A* în subiectul *j* poate fi prezentată ca o medie aritmetică a aprecierilor individuale ale poziției partidului *A* în subiectul *j* rezultată din chestionarea întregului eșantion al funcționarilor de partid (101 respondenți), ori ca media aritmetică a aprecierilor individuale ale acelor respondenți care sunt funcționari ai partidului *A*. Acest de-al doilea tip al mediei aritmetice l-am desemnat prin termenul de „autoevaluarea partidului”.

Sunt posibile și alte forme de utilizare și generalizare a aprecierilor individuale ale respondenților. Comparând, de exemplu, cum funcționarii partidului *A* au poziționat propriul partid în chestiunea *j* în raport cu poziția partidului *A* în aceeași chestiune *j* obținută din aprecierea funcționarilor din partidele *B*, *C*, *D* etc., putem descoperi o *asimetrie* în părerile funcționarilor. Această *asimetrie* se poate explica fie prin cunoașterea insuficientă a poziției unui partid de către cei din exterior, fie prin strategia conștientă de a prezenta eronat poziția partidului-concurent, mai ales în subiectele de *valență*.

Din lipsă de spațiu, nu vom discuta mediile aritmetice ale punctajelor prin care funcționarii partidelor *B*, *C*, *D*, sau *E* au apreciat, fiecare în parte, poziția partidului *A* în subiectul *j*. O astfel de informație este foarte importantă pentru înțelegerea asimetriei care există în perceperea reciprocă. Reieșind din importanța acestei informații, am prezentat detaliile privind evaluărilor reciproce în anexele VI, VII.

Bibliografie

1. Protsyk O., Bucataru I., Volentir A. Competiția partidelor în Moldova. Ideologie, Organizare internă și Abordarea conflictelor etno-teritoriale. – Chișinău: CEP USM, 2008.
2. De Vellis R.F. Scale Development: Theory and Applications. Applied Social Research Methods. - Sage Publications, 2003.
3. Mair P. Searching for the positions of political actors. // Laver M. (ed.). Estimating the policy positions of political actors. - London; New York: Routledge, 2001, pp.11-30.
4. Laver M., Ben Hunt W. Policy and Party Competition. - London: Routledge 1992.
5. Kitschelt H., Smyth R. Programmatic Party Cohesion in Emerging Postcommunist Democracies: Russia in Comparative Context. // Comparative Political Studies, 2002, #35, pp.12-28.
6. Kitschelt H., Mansfeldova Z., Markowski R., and Toka G. Post-communist party systems competition, representation and inter-party cooperation, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
7. Huber J., Inglehart R. Expert Interpretations of Party Space and Party Locations in 42 societies. // Party Politics, 1995, #1 (1), pp.73-111

Prezentat la redactie
la 25 octombrie 2010

Anexa I. Fragment al chestionarului pentru funcționarii partidelor (partea întâi). Subiecte privind poziționarea ideologică a partidelor.

CHESTIONAR

PENTRU IDENTIFICAREA POZIȚIONĂRII PRINCIPALELOR PARTIDE POLITICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

NOTĂ: Identitatea respondenților la acest chestionar nu va fi divulgată, iar informația acumulată va fi utilizată doar în scopuri științifice; cercetarea se efectuează la comanda *European Center for Minorities Issues* (Flensburg, Germania), la comanda Misiunii OSCE în Moldova.

1. Ce apartenență politică aveți Dvs. în prezent? _____
2. Ce funcții politice dețineți în partid sau în organele eligibile ale partidului? _____
3. Ce organizație reprezentați? (locală, regională) _____
4. Ocupația _____
5. Vârsta _____
6. Sex - F / -M

Instrucțiune: În următoarele pagini veți găsi o listă a subiectelor, asupra cărora trebuie identificate pozițiile partidelor politice din Republica Moldova. Pentru fiecare chestiune, vă rugăm să rezolvați următoarele sarcini:

- 1) indicați cât de importantă este chestiunea dată pentru partidul Dvs.;
- 2) indicați poziția partidului Dvs. în această chestiune;
- 3) indicați pozițiile pe care credeți că le-ar ocupa celelalte partide în chestiunea dată.

CAPITOL I. GENERAL-IDEOLOGIC

ECONOMIE

1.1. GESTIONAREA ECONOMIEI NAȚIONALE: CONTROL STATAL VERSUS ECONOMIA DE PIAȚĂ

Unii politicieni consideră că cota intervenției statului în economia națională trebuie să fie minimă, iar relațiile de piață ar urma să fie elementul regulatoriu în economie. În timp ce alții sunt de părerea că statul trebuie să gestioneze economia națională prin intervențiile sale sporite.

1.1.1. Vă rugăm să apreciați gradul de importanță a chestiunii date pentru partidul Dvs.:

Nu este importantă	1 — 2 — 3 — 4 — 5	1 — 2 — 3 — 4 — 5	Este foarte importantă
--------------------	-------------------	-------------------	------------------------

1.1.2. Vă rugăm să caracterizați poziția partidului Dvs. cât și a celorlalte partide în chestiunea economiei naționale, notând atitudinea fiecărui partid în această privință după următoarea schemă (cifrele 1 și 10 reprezintă poziții extreme care reflectă atașamentul maxim al partidului pentru o alternativă sau alta. De ex., 1 – atașamentul maxim pentru control statal, iar 10 – pentru economia de piață. – Rem. aut.):

	Control statal	1-2-3-4-5-6-7-8-9-10	Economia de piață
A. Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	1	2 3 4 5 6 7 8 9 10	
B. Partidul Liberal-Democrat din Moldova	1	2 3 4 5 6 7 8 9 10	
C. Partidul Liberal		1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
D. Partidul Democrat din Moldova		1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
E. Alianța „Moldova Noastră”		1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
F. Partidul Popular Creștin Democrat		1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
G. Partidul Social Democrat		1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	

Anexa II. Subiectele pentru poziționarea ideologică a partidelor politice**1. Subiecte de ideologie cu caracter general.**

Chestiunea	Punct 1	Punct 10
Gestionarea economiei naționale	<i>control statal</i>	<i>economia de piață</i>
Privatizarea întreprinderilor de stat	<i>predominarea capitalului de stat</i>	<i>predominarea capitalului privat</i>
Impozite	<i>pentru impozitare progresivă</i>	<i>împotriva impozitării progresive</i>
Prioritatea sat-oraș	<i>poziție neutră</i>	<i>prioritatea satului</i>
Puterea de stat	<i>concentrarea puterii în mâinile autorităților centrale (centralizare)</i>	<i>delegarea completă a puterii de stat către autoritățile locale (descentralizare)</i>
Regimul constituțional de guvernare	<i>Regim prezidențial clasic (președintele – șef unipersonal al executivului)</i>	<i>Regim parlamentar clasic (cu un rol minim al președintelui)</i>
Forma de alegere a Președintelui	<i>alegerea indirectă (de către Parlament)</i>	<i>alegerea directă (de către popor)</i>
Prioritatea în politica internă	<i>ordinea legală</i>	<i>drepturile omului</i>
Valori sociale	<i>individualism</i>	<i>tradiționalism</i>
Orientarea vectorului politicii externe a Republicii Moldova	<i>integrarea plenară în CSI</i>	<i>integrarea plenară în UE</i>
Asigurarea securității	<i>păstrarea neutralității politico-militare a Republicii Moldova</i>	<i>aderarea Republicii Moldova la NATO</i>
Relațiile interstatale cu România	<i>relații obișnuite, la fel ca și cu alte state</i>	<i>o cooperare strânsă, cu relații strategice</i>
Orientarea ideologică	<i>stânga politică</i>	<i>dreapta politică</i>
Divizarea culturală	<i>pro-Est</i>	<i>pro-Vest</i>
Identitatea etnică	<i>moldovenism</i>	<i>românism</i>
Denumirea limbii oficiale în Republica Moldova	<i>limba moldovenească</i>	<i>limba română</i>
Limbile minorităților în școli	<i>instruirea în limbile minorităților</i>	<i>instruirea în limba oficială a statului</i>

Statutul limbii ruse și al limbilor celorlalte minorități etnice din Republica Moldova	<i>statut special pentru limba rusă</i>	<i>statut egal al limbilor minoritare</i>
Mass-media și morala	<i>libertatea cuvântului trebuie limitată de normele morale</i>	<i>libertatea cuvântului trebuie să fie deplină</i>
Religia și politica	<i>Colaborarea politicului cu biserica</i>	<i>Separarea completă a politicului de religie</i>

2. Subiecte de ideologie în problema conflictelor teritoriale.

Chestiunea	Punct 1	Punct 10
Forma structurii de stat	<i>stat federal</i>	<i>stat unitar</i>
Caracterul conflictului transnistrean	<i>conflict etnic</i>	<i>conflict regional</i>
Implicarea factorului extern în declanșarea și desfășurarea conflictului transnistrean	<i>conflict intern</i>	<i>conflict geopolitic</i>
Prezența militară rusă în zona nistreană	<i>factor stabilizator</i>	<i>factor destabilizator</i>
Statutul Transnistriei	<i>autonomie largă</i>	<i>autonomie limitată</i>
Statutul Găgăuziei	<i>extinderea autonomiei</i>	<i>limitarea autonomiei</i>
Consecutivitatea etapelor în soluționarea diferendului transnistrean	<i>întâi acordul privind statutul Transnistriei</i>	<i>întâi democratizarea Transnistriei</i>
Legitimitatea autorităților transnistrene	<i>autorități legitime și reprezentative</i>	<i>autorități uzurpatoare</i>
Formatul de negocieri	<i>îngustarea formatului actual (de ex., 2+1 sau 3+2)</i>	<i>extinderea formatului actual (ex., formatul 7)</i>
Utilizarea presiunilor în procesul de reglementare a conflictului transnistrean	<i>Evitarea amplificării presiunilor</i>	<i>Amplificarea presiunilor</i>

ПЕСЕННЫЙ ТЕКСТ КАК ВАЖНЫЙ ИСТОЧНИК ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ЭТНИЧЕСКОЙ И ЭТНОЯЗЫКОВОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ

Татьяна ОРЛОВА

Республика Молдова, Кишинев, Академия Наук Молдовы, Институт Культурного Наследия
Научный сотрудник

В настоящей статье была предпринята попытка исследовать роль песенного текста в формировании этноязыковой толерантности. Песенный текст, был рассмотрен, как некий социокультурный феномен, способный послужить плодотворным источником для изучения проблем толерантности. Мы постарались раскрыть сущность современной песенной культуры в Молдове, понять, о чем она говорит и каков ее «язык», а также ее роль в установлении доброжелательного коммуникативного пространства и отношений добрососедства между представителями различных этнических групп.

Ключевые слова: Толерантность, этноязыковая толерантность, этническая идентификация, рок-музыка, фолк-рок, этно-рок музыка.

This article represents an attempt to investigate the role of the song-text in forming the image of ethno-linguistic tolerance. Song-text was considered as a socio-cultural phenomenon, that can become a prolific source for the investigations connected with the ethno-linguistic tolerance. We tried to reveal the essence of the song-culture in Moldova, to understand its language and things it is talking about, and, moreover, to realize its role in establishment of the benevolent communicative space and rapprochement between the representatives of different ethnic groups.

Key-words: Tolerance, ethno-linguistic tolerance, ethnic identity, rock-music, folk-rock, ethno-rock music

В Республике Молдова проблемы толерантности, межкультурного взаимодействия и добрососедства исторически сложившегося в среде представителей различных этнических групп изучаются посредством различных социологических опросов, интервью, контент-анализа прессы и т.п. Мы предположили, что весьма плодотворным наряду с традиционными способами, может оказаться анализ песенных текстов. Такой источник отвечает сразу же нескольким важным требованиям: во-первых, доступностью, во-вторых, наглядностью, в-третьих, эффективностью. Раскрывая смысл пос-

ледного, отметим, что песенные тексты отражают взгляды широкого круга представителей различных возрастных групп и социальных слоев общества, что не скажешь, к примеру, о прессе, функции которой сейчас сводятся либо к чисто гедоническим (сплетни о звездах, кроссворды, мода и т.п.), либо, если это серьезные аналитические статьи, следовательно круг ее читателей ограничен. Чего, опять же, не скажешь о песенных текстах. Но в связи с таким источником исследования, как песенная культура, а в особенности рок-культура, на которую делается основной акцент в нашей работе, может возникнуть вопрос о «зомбировании» человека или, что вернее, манипулировании им.

Вспомним о взаимовлиянии и взаимодействии всего в этом мире по сути эта та же манипуляция: «человек возникает и существует только во взаимодействии с другими людьми и под их влиянием... наше поведение всегда находится под воздействием других людей, и защитить себя от этого воздействия каким-то жестким барьером мы в принципе не можем» [4]. Более того, «манипуляция» в ее современном смысле это преднамеренное программирование мнений, настроений и устремлений масс с целью обеспечить такое их поведение, которое нужно тем, кто владеет средствами манипуляции [4]. Но тексты рок-песен пишутся не политиками, а музыкантами, большей частью преследующими цель выразить душевный порыв, свою мысль, но никак не «корысти ради», а «манипуляция – это часть технологии власти, а не воздействие на поведение друга или партнера» [4].

Являясь взаимодействием, манипуляция не насилие, а соблазн. Если мы не окунемся пассивно в поток информации, а «отфильтруем» ее, усомнимся в чем-то, у нас есть возможность не впасть в соблазн, устоять. Относительно музыки и песенных текстов важно учитывать, что существует несколько типов слушателей: 1) знаток-профессионал музыкант, 2) обыкновенный слушатель, 3) фанат. Для третьего типа, информация, исходящая от кумиров, обсуждению и критическому осмыслению не поддается, поэтому успешно применить манипуляцию в этом случае не составляет труда. Такие люди полностью разделяют высказывание В. Цоя, что "рок - это образ жизни". Обыкновенный слушатель в большей или меньшей степени все же способен рассуждать - «Рок — это идея» (Егор Летов), а идею можно принять или не принять. Проблематика, вопросы, поднятые в песне лишь заставляют задуматься, взглянуть на некоторые вещи другими глазами.

Итак, целью настоящей статьи является рассмотреть роль песенного текста рок-композиций в формировании этноязыковой толерантности. А именно, как песенные тексты влияют на формирование этноязыковой толерантности и чувства гражданственности и как этноязыковая и гражданская толерантность отражается в песенных текстах.

Исходя из цели, вытекают задачи исследования:

- Рассмотреть песенные тексты, как социокультурный феномен
- Рассмотреть какова песенная культура в Молдове, каков и что вещает ее «язык» и роль этого языка в формировании этноязыковой толерантности и толерантности вообще.

Решение же вышеизложенных задач будет подтверждением или опровержением следующих гипотез о том, что:

- песенный текст может плодотворно использоваться в качестве материала для исследования этно- и социокультурных вопросов;
- песенный текст соответствует всем требованиям (доступность, наглядность, эффективность), необходимым для исследования феномена толерантности;
- песенный текст оказывает влияние на формирование ценностно-нормативных ориентаций человека, в том числе идей толерантности;
- песенные тексты, представленные в Молдове творчеством этно-рок групп содержит в себе мощный потенциал для формирования толерантности.

«Каждый пишет, как он дышит». Люди кушают, пьют и слушают, как правило, то, что им нравится. А нравится всегда только то, что созвучно, а значит и то, что уже есть в них самих. Предпочтения, в нашем случае тех или иных песен, всегда оказываются ценностными для того, кто выбирает. С другой стороны эти предпочтения могут углубляться и расширяться, даже видоизменяться под воздействием тех или иных песен, которые поначалу лишь в некотором роде находят общие точки соприкосновения с мировоззрением человека. Кроме того, это происходит и тогда, когда они по форме или каким-то другим параметрам, напоминают нечто из прежде любимого, но в силу иного содержания постепенно трансформируют ценностную ориентацию их ничего и не подозревающего потребителя.

Массовая музыкальная культура, прежде всего такая ее жанровая разновидность как авторская песня и рок-музыка, в силу смысловой нагрузки текста, в отличие от так называемой «попсы», способна оказывать немалое влияние на развитие духовного мира человека. «В последние десятилетия музыка занимает важное место в системе ценностей молодежи, одновременно формируя и отражая различные мировоззренческие этические и эстетические ориентации» [5, 157-159].

Многие исследователи, как например А.А.Васильева, М.С.Цапко, Н.Д.Саркитов, С.Л.Катаев и др. [5, 157-159] видят в этом явлении социокультурный феномен. В особенности это касается рок-музыки и ее прародителя - бардовской песни [6]. Благодаря текстовому оформлению такая музыка изначально окрашена определенной направленностью на те или иные ценности, особым пониманием действительности и отношением к

ней. К примеру, позиция резкого неприятия действий государства в развязывании войны, как это было на Западе в отношении войны во Вьетнаме (пацифистское движение хиппи) и в СССР – война в Афганистане. В отношении Молдовы можно вспомнить появление эпотажной панк-рок группы «Пуканось», возникновение которой приходится как раз на время приднестровского конфликта.

Тексты рок-песен выражают гражданскую позицию личности, подчеркивая приоритетные ценности на которые ориентируется определенное поколение. Особенно «в стиле рок улавливаются социально-нравственные приоритеты и пропорции, составляющие реальный духовный мир нового поколения» справедливо отмечает С.Л.Катаев [5, 157-159].

На основе различных направлений рок-музыки и рок-поэзии в частности происходит формирование молодежных субкультур. И.П.Салтанович, говорит о том, что «именно рок-музыка выступала (и продолжает выступать) тем средством, при помощи которого формируются постулаты той или иной молодежной субкультуры» [14]. Сходные идеи высказывают и другие авторы, к примеру, С.Л.Катаев утверждает: «каждый социально-культурный слой молодежи имеет свое «представительство» в той или иной рок-группе» [5, 157-159]. А Н.П.Мейнерт рассматривает данное явление «как форму поколенческой культуры, отражающую реальные условия повседневного бытия молодежи» [14]. Существует ряд функций, которые выделил С.Л.Катаев, присущих рок-культуре, как основе формирования молодежных субкультур. Среди них для нас значима аксиологическая, т.е. в зависимости от содержания произведений рок-культура может давать установку на добро, высокие нравственные ценности, либо, напротив, формировать такие качества, как нигилизм, цинизм, потребительство [5, 157-159].

Более того, рок-песни в силу специфики жанра наиболее мобильно отражают позицию своего поколения в отношении острых насущных проблем общества. Если СМИ при изменении курса политики в обществе всегда служат рупором правящего крыла, то рок-песни, неизменно остаются верными самим себе.

Таким образом, мы можем проследить соответствия изменений в обществе и в смене одного поколения рока другим, начиная со знаменательного 1957 года, когда во время Московского фестиваля молодежи и студентов в СССР начало проникать влияние движения хиппи и рок-н-ролла, и заканчивая «героическими '80-ми» когда рок выходит из андеграунда и превращается в контркультуру. Первое совпадает с «хрущевским периодом», а второе с окончательным кризисом в идеологии и началом перестроечного периода.

Кроме того, вспомним годы «брежневского периода» и целое поколение рок-бардов, таких как А.Макаревич, К.Никольский, А.Градский и др., создающих некий альтернативный мир, принявший крайний вид «аквариума» в элитарной в силу социальной стратификации рок-культуре Ленинграда и творчестве ее «детей» - Б.Гребенщикова, М.Науменко и др. И в то же время, существование ангажированных текстов в творчестве, как бардов – Ю.Кима, А.Галича, В.Высоцкого, так и рок-музыкантов - ДДТ, В.Бутусова. В таблице 1 рассматривается развитие рока в Молдове. Мы видим, что это происходило как бы тремя волнами, каждая из которых также тесно была связана с событиями, будоражащими общество. Например, начало самой мощной третьей волны, и бурный расцвет и развитие многих рок-групп из второй волны, приходится на события перестройки и превращение Молдовы в независимое суверенное государство и последующие за этим события.

Итак, такой материал как тексты рок-песен вполне отвечает намеченным требованиям для исследования социальных явлений, в том числе и явления этноязыковой толерантности и толерантности вообще, в первую очередь касательно молодого поколения. Но не следует забывать, что каждый, кто был молод вчера, а сегодня повзрослел, продолжает испытывать определенную склонность к той или иной песенной культуре, на которой он формировался. Одна рок-культура сменяет другую, но при этом ее появление и развитие тесно взаимосвязано с предшественницей, а также подобными явлениями в других культурах. Таким образом, мы видим, что влияние рока еще более универсально в плане широты возрастного круга, кстати говоря, тем самым невольно способствуя формированию межпоколенной толерантности или, проще говоря, взаимопониманию отцов и детей, как это ни парадоксально, учитывая то, что первоначально рок возникает как «своеобразный звукораздел между мирами отцов и детей» [12, 9].

Еще одно преимущество рока в качестве материала для изучения толерантности в том, что с одной стороны это явление элитарно, то есть обладает потенциалом новых разноплановых идей, не в пример «попсе», но с другой стороны, в отличие, от поэзии, он заключает в себе и черты массовости, особенно, в период «трайбализма».

”Рок” как социокультурное явление можно одновременно представить «в системе социокультурного феномена более широкого плана – “массовой культуры”» [3, 71-77], а так же как явление элитарное» [1, 70-83]. Иначе говоря, «рок-культура, одновременно относясь и к культуре массовой, и к культуре элитарной, выступает в функции культурного направления, потенциально способного удовлетворить эстетические запросы самых разных категорий реципиентов» [2, 215-225]. И в то же время, рок, несомнен-

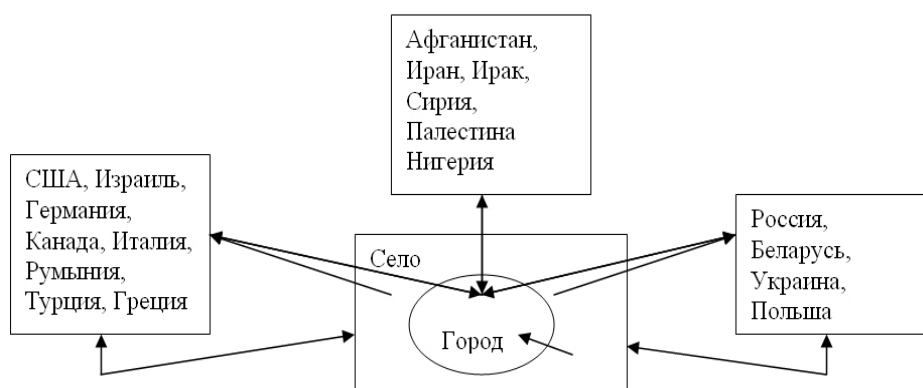
но, детище урбанизации, поэтому он в большей мере элитарен. Так было и есть на западе, так сложилось и в ближнем зарубежье.

В СССР рок процветал в двух крупных центрах: Москве и Ленинграде / Санкт-Петербурге. Позже рок достигает и периферии – Сибири и Урала, но там не принимает такого размаха, как в мегаполисах. Зато здесь, особенно это касается Сибири, рок трансформируется в иное явление – этно-рок или фолк-рок, что имеет прямые аналогии с рок-культурой Молдовы. Но об этом позже. Важно подчеркнуть, что соотношение между элитарностью и массовостью в Москве и «Питере» было различным. Как уже говорилось выше, в Санкт-Петербурге рок превратился в явление большей степени элитарное из-за социального положения в обществе, то есть ярко выраженной стратификации. В Москве же, социальная жизнь которой была более мобильна, рок изначально был более массовым, так сказать более близким к народу.

Какая же ситуация сложилась в Молдове? А ситуация сложилась весьма интересная и уникальная, вполне уравнивающая элитарность и массовость. Дело в том, что вышеупомянутое направление фолк-рока получило в Молдове доминирующую роль, в отличие от других направлений рока. Кроме того, не в пример многим другим «псевдо-фолковым» группам из других стран, молдавский фолк-рок оказался наиболее естественным. Сейчас мы вправе говорить о повышенном интересе к фолк-року в Молдове, а также о популярности использования в рок-композициях фольклорных мотивов.

Этому способствовали следующие условия. Во-первых, во всех бывших республиках Союза в начале 90-х годов, начинает возрождаться национальная культура, что в первую очередь находит отражение в музыке. Рок-музыка с присущим ей своеобразием, выгодно оттеняя, оригинально скомпоновав и переосмыслив, приобретает этнический и фольклорный колорит. Во-вторых, густая населенность Молдовы, предполагает тесную взаимосвязь городской и сельской культуры. В-третьих, массовые миграции, которые началось еще со времен царской России, продолжилось в конце 50-х годы и начале 60-х годов и приобрели специфический оттенок в последние десятилетия, ввиду либерализации процедур въезда и выезда из страны, с одной стороны и экономической нестабильности с другой. В. Мошняга, отмечает, что в процессе миграций происходит коммуникация между людьми разных национальностей, культур и языков. Они обогащают свои знания о других странах и народах, осваивают новые языки [17, 3].

Ниже схематично представлены основные направления движения миграционных потоков.

Во-первых, это миграция сельского населения в города Молдовы, в основном в столицу. Кроме того, В.Мошняга [17, 3], выделяет два крупных направления движения как городского, так и сельского населения в „străinătatea nouă” (Россия, Беларусь, Украина) и „străinătatea veche” (США, Израиль, Германия и т.д.).

Это движение может быть как «необратимым» - люди выезжает из страны на постоянное место жительства, так и «обратимое» - выезд совершается с целью получить образование, заработать, чтобы затем вернуться на родину и занять более высокую социальную нишу. Кроме того, подавляющее количество жителей села, возвращаясь на родину, обосновываются уже в городе, постепенно переводя туда и всю свою немалочисленную родню, проживающую в селе.

Здесь, важно отметить, что ввиду массовости таких явлений, большинство населения очень хорошо осведомлено о жизни других стран, общаясь, с проживающими там, родственниками, друзьями, знакомыми [17, 32], что, несомненно, способствует формированию толерантного отношения как к иным ценностям, так и к иным языкам, в том числе русскому. С другой стороны, как показывает исследование миграционных процессов В. Мошняга, можно наблюдать и обратную тенденцию – въезд иностранных граждан в Молдову, опять же с различными целями начиная от личных, образовательных до сугубо деловых. В том же исследовании отмечается, что большинство иностранных граждан успешно взаимодействует с местным населением, устанавливая дружеские и деловые контакты, межнациональные браки [17, 37].

Итак, мы видим, как тесно переплетаются, оказывая взаимное влияние друг на друга, совершенно различные этносы, культуры, типы менталитета, ценности: урбанистические и сельские, местные, постсоветские, в ос-

новном российские, и западные. Это с одной стороны, находит свое отражение в ярко выраженном национальном, фольклорном колорите рока в Молдове, и с другой стороны присутствие, а иногда и доминирование ценностей других культур в текстовом содержании рок-песен. Особенно важным является этноязыковое влияние, песенной культуры России и стран постсоветского пространства, ввиду традиционной близости, а также такой отличительной черты русского рока, как важность смыслового наполнения рок-песен.

Кроме того, вспомним ежегодные культурные мероприятия такие, как, например, рок-фестиваль «Старый Мельник» или фестиваль этно-джаза. Мы можем сравнить это с феерическими, популярными фестивалями национальной песни в странах Балтии. Немецкий композитор эпохи романтизма Р.Шуман верил, что духовное единство в фестивалях песни послужит мощным объединяющим фактором для германской нации [18, 19].

С одной стороны, они способствуют складыванию собственного позитивного образа этнической и этноязыковой идентичности местного населения и формируя образ общей гражданской идентичности, как у представителей титульных наций, так и у национальных меньшинств, вызывая у последних позитивное отношение к культуре и языку титульной нации. Здесь уместно привести утверждение З.Кодая: "к понятию общечеловеческих ценностей каждый народ может прийти только через свои национальные особенности" [15, 119]. Поэтому это также и пробуждение интереса к этнокультурным и языковым ценностям почетных «гостей» данных мероприятий, а значит и к культурам представляющих их национальных меньшинств.

Важно подчеркнуть, что все это происходит в благоприятной атмосфере праздника и наслаждения искусством. А искусство и красота это то, что первую очередь играет роль миротворца в межкультурных и межэтнических диалогах, а также роль миссионера в сфере наиболее безболезненной адаптации ценностей прошлого в культуре настоящей [19, 134-142].

Каким же был и каков есть фолк-рок в Молдове? Только лишь тексты рок-песен на языке коренного населения? Полиэтничность общества и приведенные выше факторы способствуют возникновению некоего культурного континуума, смешению молдавских культурных моделей с культурными моделями других проживающих на этой территории национальностей. На каких же языках «говорит» рок-поэзия в Молдове? Чтобы ответить на этот вопрос рассмотрим следующую таблицу, при составлении которой автор использовал наработки по данной проблеме, имеющиеся в Высшей Антропологической Школе [7].

рус	рум	рум-рус	англ-рус	англ	рус-гагауз
63	3	30	18	20	1

Из таблицы видно, что большинство рок музыкантов в Молдове исполняют песни на русском языке. Далее идет русско-румынское, а скорее даже русско-румынско-английское многоязычное созвучие. И далее английский, гагаузский, немецкий и другие языки. Этно-рок в Молдове выражает и отображает в первую очередь сущность той или иной национальной культуры и ее взаимосвязь с культурами иных народов. Сами музыканты, отмечают необычность этно-рока. Основой его стали особенности местной национальной речи и фольклорной музыки, привлекающие музыкантов и слушателей своей многогранностью и неординарностью. Более того, можно предположить, что таким образом в песенных текстах фолк-роковых групп Молдовы создается некий новый язык. На этом явлении стоит остановиться подробнее, ибо именно с этого явления мы можем говорить о текстах рок-песен, как о носителях этноязыковой толерантности.

Для начала рассмотрим «язык» рок-песен вообще. Основой еще советской рок-музыки всегда был текст, его смысл в котором отражалась весь калейдоскоп человеческих проблем, будь то социальных, духовных или моральных. Кроме того, стиль «рок», как подчеркивалось в работах С.Катаева и А.Васильевой говорит на языке молодежи, поэтому «тому, о чем поет рок-группа, верит молодой человек» [14].

Что же нам вещает этот «язык» и каков он? «Язык, понятный молодежи» - «макаронические тексты», смешение английского и русского языка, сленг. Такой язык с одной стороны выступает основой новой идентификации человека и с другой стороны он способен объединить разные этноязыковые группы людей, создавая новую субкультуру. И здесь мы вновь возвращаемся к специфике текстов рок-песен в Молдове. Помимо традиционного сленга, состоящего по большей части из русского-английского, здесь присутствует смешение русско-румынско-английской, а иногда и украинской лексики, большей частью просторечных выражений, понятных только для живущих в Молдове, плюс изобретение новых слов, и в конечном итоге особого языка, понятного лишь «посвященным» тем, кто является гражданином Республики Молдова.

Таким образом, даже одна песня, способна объединить ее разноязычных сынов, заставив их почувствовать себя не только в одной и той же тарелке гражданской идентичности, но, создав некую иллюзию, как это не прозвучит фантастично, единой этноязыковой идентичности. Вот пример из творчества известной группы „Zdob și Zdub”: *«Аста-й хора хорелор драгостя Ди-джеелор... Мне ка эта любя формация Здоб ши Здун».*

Интересно отметить и такое явление, как упоминание культурно значимых слов, имен и названий одной этнической общности в сочетании с культурно значимыми словами, именами и названиями другой этнической общности: «„Аста-й хора хорелор драгостя Ди-джеелор... Сказка о рыбке и рыбке Александра Пушкина» (группа „Zdob și Zdub”). Или той же группы: “*Zice Iorga Liubomir că acolo e născut*”

Что же нам вещает этот язык и каково же собственно наполнение рок-текстов? Изначально рок был движением пацифистским, об этом уже говорилось выше, в связи с движением хиппи. В своем творчестве, музыканты призывали людей к миру, добру любви, одновременно осуждая войну и насилие. Вот, к примеру, строки из песни группы «Тимур и его команда»: «*Гори, мой костёр, гори, и людям тепло дари, пусть каждый о чем-то своём говорит*». Или слова из песни группы «Before Christ», поющей на английском языке: «*And every day I realize how many leaders lie but I must do the best, that's right, to make the people smile...*» Или укор, тем, кто развязывает войны, прозвучавший, например, сразу же в нескольких композициях группы «Кровавая Мэри»:

*«Сколько ж крови должно вам пролиться,
Чтоб люди оттаяв, очнулись от сна?»
«Бедным деньги – это вечность
Жизнь любовью миром правит,
Нет войне, опять мы ставим»*

Показателен также укор-призыв в песне «Люди-волки» группы «Ракетобиль»:

*«Скажите мне, люди, кому из вас нужна
смерть идущего с вами рядом...
Смерть живущего рядом с вами
На этом маленьком круглом кусочке земли?»*

И далее, уже отождествляя себя с «людьми-волками» и обращаясь ко всем и к себе, а значит и к каждому:

*«И что же мы люди, все так же глухи
К тем, кто за стенкой мрет с голодухи
И что же мы так жестоки к тем,
кто отличен от нас»*

Здесь важно подчеркнуть важную для нашего исследования позицию: мы, представители различных этносов, все соседи, раз живем «на одном клочке земли», то есть в одном государстве и мы должны быть добры к тем, «кто отличен от нас» то есть друг к другу. А все это как говорить в одном из текстов группы “Ray” потому, что: «*По любому есть Бог во мне и в тебе. В этой жизни сложно придумать свое тесто, но для каждого человека по любому есть место*». Когда рок трансформируется в контр-

культуру, мотивы агрессии, ненависти, войны против всего и всех естественным образом отражаются в текстах рок-песен. Группа «Другая Сторона» - «я проклинаю белый свет, в нем не осталось белых полос», панк-рок группа «Пуканось», тут уж по долгу службы, как говорится:

*«Я иду в магазин,
Я куплю там керосин,
Оболью я всю планету
И зажгу как сигарету»*

Группа «Солнцеворот»:

*«Наша жизнь – война!
Наше дело – война!
Наш путь – война!
Мы сходим с ума»*

Даже у группы, «Zdob și Zdub» известной своей позитивной тематикой встречается такое:

*«...Пули в руки, пули в ноги. Убей!!!
Топоры и пистолеты, Всех мочите карабином».*

Если задуматься почему возникают такие тексты и как они соотносятся с нашей тематикой, то стоит вспомнить категорию так называемых «страшилок», функция которых, еще со времен «Повести о Дракуле» состояла в том, чтобы выявить зло и вызывать у человека отторжение негативного. Агрессия и злой сарказм, к примеру, вышеупомянутой панк-рок группы «Пуканось» ни что иное, как обличение существующего порядка: «*Может через годик, а может через век, задышит полной грудью молдавский человек*».

Для того, что бы более детально выявить, существование или отсутствие категорий толерантности рассмотрим сферы, где обычно проявляют себя отношения добрососедства и дружелюбности.

I. Принадлежность к одной и той же земле, стране, городу, району.

Здесь же следует назвать и любовь к природе родного края, вне зависимости от принадлежности к какой-либо этнической группе. Пример из песни группы „Zdob și Zdub”:

*«Здесь наша родная земля, ребята!
Послушайте, братья,
как долбит дятел,
телега едет к нашей хате»
«Где солнце брызнет шаром нежным
Улыбнувшись безмятежно,
Я подмигну ему как другу
И обниму мою подругу.»*

Более зримым объединительным фактором является, например, жизнь в одном городе. Вообще обращение к этой категории в текстах рок-песен очень характерно, ввиду того, что любая рок-культура это дитя городской культуры (большинство рок-групп в Молдове возникло именно в столице, некоторые в Бельцах и Тирасполе). Тема города развивается в двух направлениях – побег из города (об этом мы уже упоминали) и возвращение или решение остаться в своем городе. Вот как звучит это в песне «Город» группы «Ракетобиль»:

*«Я задержусь здесь
Пока здесь еще есть те, с кем можно рядом идти
По этому городу
...Где бы нас не носило
Меня гонит обратно память о прежней любви
К этому городу»*

Или песня «Когда ветер» группы «Юрьев День»:

*«И город укроет меня в переулках,
Нальет для сугреву, узнав, что недужен.
И светом из окон толкнет на ступени,
Возможно, кому-то ты здесь еще нужен.»*

Помимо принадлежности к городу, объединяющим фактором может служить нечто еще более конкретное, где дружеские и добрососедские отношения перестают быть чисто гипотетическими. Это общее происхождение из какого-либо района города, будь то Ботаника, как у группы «Ракетобиль» или Чоканы, которым посвящена целая композиция у «Гындул Мыщей»:

*«Ла Чокана - пьют из стакана.
Ла Чокана - стреляют из нагана.
Ла Чокана - все слушают Нирвану.»*

И, наконец, это общий дом, “casa mare”, символ понятный лишь для тех, кто вырос в одной культуре, символ тех, для кого эта культура и есть своеобразное “casa mare”. Здесь могут быть и отголоски темы дома, где собираются вместе друзья, и семья. Дом, под крышей которого, члены семьи и хозяева и друзья могут относиться к представителям разных этносов. Своеобразный «гимн» такому дому – песня „Zdob și Zdub” „Every body în casa mare”:

*«Нăй порос славяне!
Every body în casa mare.»*

II. Общие праздники, места отдыха, пристрастия в еде и питье

Общие места отдыха, где в приятной атмосфере люди кажутся добрее и лучше это, например, Вадул-луй-водэ, традиционное место отдыха ки-

шиневцев. Позитивные эмоции это место вызывает даже у группы «Пуканось»:

*«Приятно поехать в туманный Гидигич,
Я завтра уезжаю на Вадул-луй-водэ бич
Мне говорят, что скоро начнется война
Я в это увы не поверю никогда,
Солдаты выставляют друг другу магарыч»*

Здесь вспоминаются события, связанные с приднестровским конфликтом, когда солдаты устраивали междусобойчики «выставляли друг другу магарыч», стреляли в воздух [13]. Одним словом «нет войне» особенно между соседями. Тему совместного отдыха, позитивных эмоций и всеобщего единения, продолжают общие праздники, народные гулянья: *«Вышел Никодим в поле, встретил друга Ивана, ох гуляли вдвоем... как друг друга угощать напитками медовыми, шапки мять, ночь не спать, песни петь, хороводы водить»* (группа «Ракетобиль»).

Л.Д.Лоскутова в статье «Формирование и развитие праздников и обрядов в ССР Молдовы» говорит об эволюции праздников, начиная от их изначального ритуального назначения – посвящения и заканчивая постреволюционными митингами, праздниками советского времени, где концерты самодеятельности очень напоминают ритуальные песни и пляски традиционных обществ [8].

А сейчас? Вспомним концерты на площади и толпы народа, отмечающего «День Вина», «День Независимости», «Новый год» и другие праздники. Но что же такое праздник? Его неотъемлемые атрибуты игра на традиционных инструментах, общие зажигательные танцы, например хора, о которой, пела группа «Cuibul»:

*«Azi-I hora mare`n sat la noi (hop-hop si asa.)
V-a invit la hora si pe voi (hop-hop si asa)».*

А также всеобщее веселье, где все, даже «другие» - не односельчане, представители других этнических групп приняты в общее веселье. *«А не сможешь так встань, веселись вместе с нами, мы тебя не отвергнем...»* (группа «Другая Сторона»). Кроме того, неотъемлемая атрибутика праздника – “masa mare”, обильное возлияние и общее застолье, куда, опять же, радушно приглашаются все, т.е. вся пестрота полиэтнического общества. Интересно что, в самой «народной пище можно выявить следы этнокультурных связей соседних народов» [16]. Нередко, тексты песен посвящены традиционным для Молдовы и любимым многими яствам, таким, как, например, брынза: *«Buna-i brânza, bun îi caşul frumuşel e ciobănaşul»* (группа „Zdob şi Zdub”). Интересно то, как интерпретирует это понятие группа «Пуканось»:

«Творог - это вкусно, вкусно и полезно»

Назвать его брынзой — даже интересно...

Брынза, брынза, брынза,

Молдавский творог»

С одной стороны, здесь можно увидеть противопоставление творога и брынзы, а иначе двух традиций и культур – русской и молдавской. С другой стороны это один продукт, «вкусный и полезный», но имеющий разное название. И позитивно в этом случае следующее «назвать его брынзой – даже интересно». Таким образом, мы можем предположить, что, посредством этноязыковой толерантности достигается и этническая. Кроме того, по христианским обычаям совместное принятие пищи – всегда символично, оно делает людей братьями и сестрами. В работе «Культура жизнеобеспечения и этнос» приводится справедливое высказывание С.А.Токарева: «Всевозможные обычаи, связанные с пищей и способами ее приготовления и потребления... все это порождено не самими материальными свойствами пищевых веществ, а их символическим значением, как формы общения людей, либо как формы их разобщения». Также пища издревле была и неотъемлемым атрибутом посвящения, приобщения к чему-то, к общей идентичности, например. В этом смысле интересно рассмотреть песню группы «Gîndul Miștei», «Горох и котлеты»:

«И тут встает Ваня:

"Поставьте кассеты!!! и песню

"Гындул мыцей" Горох и котлеты!!!

Хотим котлеты и горох!!!"

Я всегда хочу котлеты,

И тебе нужны котлеты,

Вы так любите котлеты,

И вокруг - одни "котлеты"!

Котлеты еда уже больше городская, чем сельская. Поэтому мы можем говорить о всеобщей «любви» к котлетам, как общей идентичности горожанина и гражданства. Она достигается следующим образом. В начале существуют «я», «ты», «вы», которые любят котлеты, затем происходит вкушение данного продукта, после чего «вокруг одни котлеты». С одной стороны, что не раз подчеркивал, рассматривая исторические корни волшебной сказки, В.Я.Пропп, при поглощении чего-то, поглотитель приобретает свойства поглощаемого, или приобщается к другому миру через поглощаемое [11, 66-69]. Таким образом все приобщаются к общему урбанистическому пространству.

Кроме того интересен сам образ «котлеты» - это смешение чего-то в один продукт, что можно рассматривать, как смешение различных этносов. Конечно, мощным объединяющим фактором служит совместное дружественное возлияние, об этом поют группа «Cuibul» «*La pahare cu vin, ei*

hai la bordei, la pahare cu vin, ei hai, mai băiați” или „Zdob și Zdub”: *«Am construit casa mare și am băut jin. Noi am mâncat brânza de oaie și am băut jin»*. Напитки приобретают здесь примерно те же свойства, что и пища и так же как пища определенные напитки могут служить особым маркером этнокультурной идентичности.

Вот еще несколько показательных строк из творчества „Zdob și Zdub”: *«Вот так мы живем - стакан вина вместо водки смакуем, о жизни беседы ведем, в дудки дуем»*. То есть «стакан вина вместо водки», и не выпиваем, а «смакуем». Совершенно особая традиция возлияния, характерная для Молдовы. Кроме того, «как неперменный атрибут обрядов вино, в отличие от водки, обладает более высоким символическим статусом». Это и христианская традиция о вкушении «крови христовой», то приобщение к профессиональной идентичности. Для гагаузов, как и для молдаван «характерно отношение к нему, не как к напитку, обладающему хмельными свойствами, а как к почитаемому продукту человеческого труда» [9, 294-298].

Кроме того, знаменательно то, что обычно вином пищу запивают, а водку пищей закусывают. Вино – атрибут застольной беседы, песни. С ним ассоциируются праздники в кругу семьи, друзей соседей, благодушие и расслабление, веселье, мир. Водка же «горькое вино» символизирует противоположное. И предпочтение в Молдове именно вина, которое подчеркивается в песнях, говорит о преобладании именно того настроения дружелюбности взаимоотношений, которое оно создает. Но самое главное, обряд посвящения не обходится без ритуальной музыки, целью которой было вызвать особое эмоциональное состояние для того, чтобы заклясть и отвести зло, очиститься и причаститься к Высшему, нейтрализовать ужасный Хаос, через его ритуальное переживание» [10, 44]. Но такая музыка тесно связана с этнической, а «этническая музыка виртуозно владеет тончайшими средствами воздействия на человека» [10, 45]. А значит, эти свойства присущи и фолк-року.

Как упоминалось выше, музыка, искусство и красота наиболее подходящая почва для формирования взаимопонимания людей. *«Расскажи им, Гарик, мелодию красивую для души и сердца, всеми любимую!»* (группа „Zdob și Zdub”) Поэтому мы можем говорить о теме искусства в текстах песен рок-групп, как о еще одном маркере, где может проявляться толерантность.

Рассмотрим несколько примеров. Группа «Cuibul»: *«эта музыка станет твоей и моей»* или их же *«Să răsunе doina doina rock'n roll. Doina tu doinita mea»*. То есть, дойна, объединяет «тебя» и «меня», одну этническую группу и другую. Но в то же время это не унификация, хотя дойна в данном случае объединяется с более глобальным течением *rock'n roll*, продолжает существовать *«Doina tu doinita mea»*. Сходные идеи присутствуют

и в творчестве группы „Zdob și Zdub”: *«În Moldova cîntă totul - solz de pește nu e mult»*; *«Noi am cîntat la chitara Hardcore Moldovenesc Măi»*. Важно отметить то, что «все поет» именно в Молдове и хардкор именно молдавский, то есть это моменты формирования идентификации, но идентификации больше гражданской, чем этнической. А вот еще один любопытный отрывок из песни той же группы:

*«Играй Тудорикина доба де ла Прут
Ку Гарик кынтэ Здоб ши Здуб
Откуда на воды Дуная взирая, все грани стирая,
баллады слагают, славят. Давай, лэутар из Клежан, Иван,
Дойну спой голосом искренним, чистым
Для ребят from New York City»*

Что же такое «откуда на воды Дуная взирая, все грани стирая»? Возможно, это обозначение общего культурного континуума по берегам Дуная, где стираются грани непонимания и вырисовывается родство на основе общего исторического развития. Кроме того, это может быть объединяющий момент для разных этнических групп по признаку единого пристрастия к какому-либо музыкальному направлению: *«Оторвись под группу Корн и все вместе под хардкор»* (группа “Ray”) или *«Ла Чокана – все слушают Нирвану»* (группа “Gîndul Mîței”). Таким образом, этно-рок являясь ведущим направлением в Молдове, выражает толерантную, тенденцию к диалогу культур и народов. Все больше и больше рок-групп делают акцент в своем творчестве именно на местный фольклор: молдавский, цыганский, гагаузский, болгарский и т.д.. А значит, в своем потенциале рок-текст способен стать «миссионером» идей этноязыковой толерантности и толерантности вообще.

Кроме того, кратко хочется упомянуть о возникновении других направлений, которые играют немаловажную роль в формировании этноязыковой толерантности. Сейчас все большей популярностью пользуются направления ретро и шансон. Возросший интерес к музыке ретро обусловлен эмоциональным и психологическим фактором. С одной стороны она связана со временем, когда ее поклонники были молодыми, а значит и более счастливыми, с другой стороны ретро-музыка ассоциируется со стабильностью, прежде всего экономической, что необыкновенно притягательно теперь в период нелегкого периода трансформаций, связанного с экономической неустойчивостью и ростом уровня бедности. Это актуально для всех «рожденных в СССР», поэтому такая музыка надэтнична, но, исполняясь на русском языке, способствует сохранению толерантного отношения к русскому языку в Молдове.

Кроме музыки ретро в подобной роли выступает музыка «зэковского» стиля, шансон. Она отражает общеэтническую судьбу народа в период ре-

прессий. Почти каждая семья прямо или косвенно столкнулась с этим явлением и, поэтому те ценности, то, о чем поется в песнях шансон, так близко многим, и ввиду этого оказывая влияние на широкий круг населения. За счет сторонников этого направления также становится возможным и выживание старого этноязыкового песенного пространства. Кроме того, глобальная тема человека борющегося с окружающим миром, человека пытающегося выжить в существующей действительности характерно как для шансона, так и для рока. Можно даже говорить о том, что эти явления в отношении музыкальной культуры пост-советского пространства во многом схожи и имеют общие истоки.

Таким образом, мы рассмотрели проблему этнической и этноязыковой толерантности через призму современных песенных текстов. В ходе исследования было выявлено особое положение рока в Молдове – его тесная взаимосвязь с фольклором, а также особенность «языка» песенных текстов, ассимилировавшего в себе различные культурные традиции, исторически бытующие в Молдове, а значит, является важным фактором в формировании этноязыковой толерантности населения Молдовы.

Если говорить о наполнении песенных текстов, как потенциале для формирования толерантности вообще, мы вынуждены признать, что наряду с воплощенными в них пацифистскими идеями присутствуют и идеи эскапизма, а также агрессии, которые возможно играют роль «страшилок» в целях отторжения негативного. Примечательно то, что в текстах рок-песен называются те сферы, где могут проявиться добрососедские отношения граждан одной страны: 1) общая земля, город, район и символический «общий дом» 2) совместные праздники, отдых, посиделки за общей едой и питьем 3) любовь к искусству, общие песни и пляски. Характерно, что это и есть излюбленные темы песен фолк-роковых групп Молдовы, а значит, многие из них содержит в себе мощный потенциал для формирования толерантности.

Мы проследили, как песенные тексты молдавских рок-групп влияют на формирование этноязыковой толерантности и чувства гражданственности, и как этноязыковая и гражданская толерантность отражается в них. В ходе работы решились следующие задачи: песенные тексты в частности молдавских рок-групп были рассмотрены, как социокультурный феномен, осуществилась попытка раскрыть сущность современной песенной культуры в Молдове, понять, каков и что вещает ее «язык» и роль этого языка в формировании этноязыковой толерантности и толерантности вообще.

Подводя итоги, можно сказать, что песенный текст вообще и песенный текст рок-групп в особенности является социокультурным феноменом и может плодотворно использоваться в качестве источника для исследования этно- и социокультурных вопросов, в том числе и для исследования

этноязыковой толерантности. Это подтверждается тем, что с одной стороны предпочтения людей тех или иных песен всегда являются ценностными и с другой стороны сами песни, содержат в себе ту или иную мировоззренческую позицию, обладают аксиологической функцией, таким образом, оказывая влияние на формирование ценностно-нормативных ориентаций человека, в том числе идей толерантности. Наглядно это было рассмотрено в корреляции хода исторических событий и эволюции рока в Молдове. Кроме того, песенный текст рок-песен можно справедливо считать доступным, наглядным и эффективным для исследования феномена толерантности, ибо, являясь одновременно элитарным и имеющим отношение к массовой культуре, он способен удовлетворить запросы самых различных категорий реципиентов.

Литература

1. Добротворский С. Рок-поэзия: текст и контекст. // Молодёжь и проблемы современной художественной культуры. - Ленинград, 1990.
2. Доманский Ю.В. О культурном статусе русского рока. // Русская рок-поэзия: текст и контекст. Вып. 3. - Тверь, 2000.
3. Достай С.А. Рок-текст как средство перевыражения национального менталитета. // Понимание как усмотрение и построение смыслов. Часть 1. - Тверь, 1996.
4. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием (http://www.kara-murza.ru/books/manipul/manipul_content.htm)
5. Катаев С.Л. Социальные функции рок-музыки. // Эстетическое сознание как фактор социального ускорения. Тезисы докладов. - Запорожье, 1989
6. Кормильцев И., Сурова О. Рок-поэзия в русской культуре: возникновение, эволюция, бытование. // Русская рок-поэзия: текст и контекст. - Тверь, 1998
7. Курдогло Н. «Социальная антропология рок-музыки в Молдове. Понятие и содержание» (дипломный проект)
8. Лоскутова Л.Д. Формирование и развитие праздников и обрядов в ССР Молдовы. // Археология, этнография и искусствоведение Молдовы: итоги и перспективы. - Кишинев, 1990.
9. Никогло Д.Е. Традиционные напитки гагаузов. // Курсом изменяющейся Молдовы. - Москва, 2006.
10. Орлова Э.А. Молодежные субкультурные объединения как фактор динамики культуры. // Субкультурные объединения молодежи. - Москва, 1987.
11. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. - Ленинград, 1986.

12. Троицкий А. Рок музыка в СССР: опыт популярной энциклопедии. - Москва, 1990.
13. Шорников П.М. Политико-психологические мотивации внутри национальной армии Молдовы в период вооруженного конфликта в Приднестровье (март-август 1992 г.). // Международные и внутренние аспекты регулирования политических и социальных конфликтов в Российской Федерации: Сб. научных трудов. / Отв. ред. А.Д.Богатуров. Вып.81. – Москва, 1999.
14. Шостак Г.В. Рок-культура как основа формирования молодёжной субкультуры. // Природа. Чалавек. Культура. Матерьялы навукова-практычнай канферэнцыі 25-26 сакавіка 2003 г. - Мінск, 2003 (<http://gustrana.ru/print.php?nid=21226>)
15. Шостак Г.В., Климович Ю.М. Массовая музыкальная культура как фактор приобщения школьников к национальному фольклору. <http://shostak.iatp.by/doc/article/massmed.htm>
16. Яровая В.А. Взаимовлияния в народной пище молдаван и украинцев северных районов ССР Молдовы. // Археология, этнография и искусствоведение Молдовы: итоги и перспективы. - Кишинев, 1990.
17. Moşneaga V. Dimensiuni instituţionale şi umane ale proceselor de migraţie în Republica Moldova (analiza etnopolitologică). / Autoreferat tezei de doctor habilitat în ştiinţe politice. - Chişinău, 1999.
18. Petersone K. Song festivals in the Baltic countries as a common phenomenon of culture. // Globalization Europe and Regional Identity. - Vilnius, 2004.
19. Szpociński A. The role of artistic heritage in the process of European integration. // Globalization Europe and Regional Identity. - Vilnius, 2004.

Представлена в редакцию
12 января 2011 года

ПРИЛОЖЕНИЯ

Таблица 1. Развитие рок-культуры в Молдове

I-я волна 1967-1979

1967 – «Норок» (фолк-рок, тексты на рум., рус., болг. яз) – Долган М.В.
 1975-1977 – «О чем поют гитары» (Пресняков); „Zîmbet” (Долган)
 1977-1981 – „Kontemporanul” (Долган)
 1979-1986 – «Провинция» (арт-рок – сложные ассоциативные тексты)

II-я волна 1989-1995

1989 – «Modest»; «Raketobile»
 1990 – «Cuibul», Vucluc
 1991 – «LSD»
 1992 – «Пуканось», Автоматические удовлетворители
 1993 – «Accident»; «Uthoria», G.Life, Аленький цветочек, Пути, Эживокъ
 1994 – «Zdob și Zdub»
 1995 – «Тимур и его команда», Бамбук и Вася, КиТаРа

III-я волна 199(6)8-...*(свыше 150 групп)*

1996 – Gîndul Mâței, Ann Sannat, Fat Lip, Heavy Sandwich, O'Chad, Pink Tremour Elephants, Rainy Road, Sarcoma, Soul Absurd, X-Sort
1997 – Пари, Deathless, Юрьев День, СКД, Before Christ, Slanina
1998 – Летаргия, Тычки, Acid Mutation, Black Crown, Бабушка смерть, Другая Сторона, Crazy Angel, Impathological Necroticism.
1999 – Ёж, ЕхNN, Каин, Третий Мир, Арноia, Buthers, Empathological Necroticism, Нафаня и труссы, Черный Доктор, Bad Street
2000 – Иван-чай, ДНК, Тихий Омут, Пятый Угол, Тапочек, Offertorium, Без паники, Хранилище Йогов, Шаляпин-панк, Bundobeast, Edict Electric Love, Maelstorm, The Snails, Дом имени Гагарина, КоньвПальто, Dreikland, Fluid
2001 – Рау, Зонд, Карфаген, Кровавая Мэри, Пираты, Як-16, Моza, Альтернатия, Даун Хаус, Electric Midnight Ellis
2002 – Аббат, Романычев и ко, Corner Stone, Zanova, Пятый Угол, P.A.C.A., Ночи Невервинтера, 4ДК
2003 - Ева Зебра Карданный Вал Квенди A.Lis-Band EuroMist, Gadfly, Гицэ повидлэ, Морозов и Булочники, Парниковый Эффект, Демоны в моей голове
2004 – ВИА, Дружба-3, Допинг Врагу, Затомис, Electric Love, Aeon of Death, Inox, Сталкер, Sepsis, Агония, Exit

GESTIONAREA FENOMENULUI MIGRAȚIEI ÎN CONTEXTUL LIBERALIZĂRII REGIMULUI DE VIZE ÎNTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

Aurelia PERU-BALAN

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul Integ-
rare Europeană și Științe Politice,
cercetător științific coordonator, doctor în științe politice, conferențiar

Vitalina BĂHNEANU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea
limbi și literatură străine, Catedra Limba Franceză
doctor în filologie, lector superior

*Cet étude concerne les principales étapes dans l'élaboration de la législa-
tion de l'UE sur l'émigration - Programme Tampere, Programme Haga, Progra-
mme Stockholm. On aborde l'importance du Programme La Politique Européen-
ne de Voisinage pour la Moldavie de la perspective de la création des premi-
ses pour le rapatriement des émigrants moldaves. Dans ce contexte l'auteur ex-
pose les actions du gouvernement de Chișinău visant la libéralisation du régime
des visas pour les citoyens moldaves.*

Actualitate

Migrația internațională a devenit astăzi un subiect amplu dezbătut la nivel național și supranațional. Europa a început să cunoască o creștere tot mai mare a numărului de imigranți legali și ilegali, datorită globalizării și mișcărilor trans-frontaliere. Se poate spune că migrația a devenit o exemplificare a modului în care funcționează democrațiile liberale, gradul lor de adaptabilitate și deschidere față de schimbare [1].

Ca urmare a priloferării fenomenului migraționist și din perspectiva obține-rii propriilor câștiguri, statele membre ale UE, atractive pentru emigranți, au gă-sit imperativă necesitatea de contribuire la legalizarea fluxurilor migraționiste. În acest context, gestionarea migrației și circulația fără de vize a devenit o sarcin-ă de actualitate a statelor UE. Democrațiile europene încearcă, astfel, să țină sub control migrația ilegală, care în mai mult de un deceniu a afectat toate statele membre ale Uniunii Europene.

Desigur, primii privilegiați în acest context sunt cetățenii statelor care au aderat la Uniunea Europeană, începând cu anul 2004. Astfel, cetatenii statelor care au aderat la Uniunea Europeană în anul 2004, vor primi drept nelimitat de muncă în Republica Federală Germană deja la 1 mai 2011. Guvernul de la Ber-

lin a decis să blocheze în continuare parțial accesul imigranților din România și Bulgaria pe piața muncii, până în 2012, sau cel târziu la 1 ianuarie 2014. Marea Britanie, Irlanda și Suedia au liberalizat piața muncii încă din 2004, imediat după aderarea celor 10 țări central și est-europene [2]. Situația rămâne însă sub însemnul incertitudinii pentru cetățenii din zonele de vecinătate a UE.

Vom remarca, însă, că nu toate statele sunt la fel de deschise în fața valului migraționist. Franța, bunăoară, a decis, recent, să îndrepte "tunurile" pe migrație. C.Guéant, ministrul de Interne francez, a declarat că guvernul de la Paris va restrânge semnificativ numărul imigranților legali, inclusiv al celor din state UE. Într-o primă etapă, va reduce numărul lor cu 20.000 anual (de la 200.000 la 180.000). În scopul diminuării imigrației, Franța, de asemenea, va purcede la reducerea listei meseriilor la care au acces imigranții. În opinia ministrului Muncii, X.Bertrand, aceasta este soluția pentru dificultățile de recrutare, spune Bertrand, iar prioritatea este „formarea celor care caută un loc de muncă pentru ocuparea acestor posturi”. Decizia din 2008 stabilește o listă de aproximativ 30 de meserii, pentru care dificultatea de recrutare justifică recurgerea la cetățeni din alte țări, fără ca situația locurilor de muncă să fie afectată. Ministrul a precizat că „imigrația legată de muncă” reprezintă „puțin peste 20.000 de persoane”. Este prima dată din 2007 când Guvernul de la Paris își afișează intenția de a reduce imigrația legală. Până în prezent a privilegiat lupta contra imigrației ilegale [3].

În acest context, amplificarea procesului de migrație impune astăzi o nouă abordare și gestionare a politicii migraționiste nu numai din partea guvernelor occidentale, dar și din partea statelor "furnizoare" de exoduri atât a brațelor ieftine de muncă, cât și a "exodului de creiere". Acesta din urmă fiind mai specific statelor din spațiul est-european. Actualmente, Statele Unite și Canada sunt cele două țări care importă cea mai mare cantitate de inteligență din Europa de Est, datorită sistemului atractiv de burse pentru cercetare și a condițiilor de viață pe care le oferă. Țara care a suferit cele mai mari pierderi din cauza acestei "hemoragii" de inteligență este Albania, care a rămas fără aproximativ 40 la sută dintre intelectualii pe care îi avea înainte de 1990, majoritatea dintre cei care au plecat fiind mai tineri de 40 de ani [4].

Expresia *exodului de creiere* parvine din anii '60, referindu-se la fenomenul de pierdere a forței de muncă înalt calificată din țările sărace. Pentru explicarea fenomenului, terminologia a fost dezvoltată de diferiți cercetători de-a lungul anilor, fenomenul păstrându-și sensul esențial cum ar fi migrația internațională a populației înalt calificate din țările sărace în cele avansate industrial. Astfel, termenul "exod de creiere" a fost menționat pentru prima oară, după unele surse, de scriitorul A.Rand în anul 1957 în lucrarea sa *Atlas Shrugged*. În 2004 H.Entzinger, M.Martiniello, C.Wihtol de Wenden comentau că exodul de creiere este

o epuizare a capitalului uman ce afectează țările în curs de dezvoltare care investesc colosal în procesul de formare [5].

Cu toate acestea, în 1989 exodul de creiere era explicat ca transfer internațional de resurse sub formă de capital uman. Potrivit lui J.Johnson și M.C.Regets, conceptul se referă la pierderea unor cadre competente sau a capitalului uman pentru societate. Termenul este folosit pentru a descrie pierderea unor profesioniști competenți și competitivi pe piața muncii autohtone. Acești profesioniști sunt academicieni, medici, profesori, juriști, ingineri, tehnicieni, etc. Johnson și Regets au introdus un nou concept în dezbaterile actuale ale proceselor migraționiste, și anume “circulația de creiere” (*brain circulation*) [6]. Aceștea se referă la ciclul pe care îl realizează în special tinerii absolvenți de universități și tinerii specialiști, care se deplasează în străinătate pentru a-și continua studiile postuniversitare sau pentru a face un stagiu sau schimb de experiență, ca mai târziu să se întoarcă acasă, aducând cunoștințe, aptitudini noi și transfer de tehnologii.

Republica Moldova a identificat o modalitate eficientă de „mobilizare” a savanților de origine moldoveni. Astfel, Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Republica Moldova, în parteneriat cu Academia de Științe a Moldovei, a lansat în 2010 programul „Abordarea fenomenului exodului de creiere și consolidarea Republicii Moldova drept platformă de cercetare și dezvoltare prin revenirea temporară a oamenilor de știință moldoveni expatriați”. Scopul acestui proiect este de a susține revenirea temporară a savanților originari din Republica Moldova, care activează în prezent în instituțiile de cercetare de peste hotare și de a spori contribuția cu expertiza pe care o dețin, prin intermediul cooperării științifice cu cercetătorii din țara de baștină, la dezvoltarea științei și economiei din Republica Moldova. Perioada de implementare – octombrie 2010 - decembrie 2011.

Pe cât privește absolvenții instituțiilor de învățământ din străinătate, de origine din Republica Moldova, actualmente, nu există o statistică oficială în domeniu, dar din discuțiile cu diverși actori implicați în acest proces, putem deduce că aproximativ 50% dintre beneficiarii de burse în străinătate se întorc după absolvire în țară, circa 25% rămân în țara în care au studiat, iar 25% fie aplică pentru următorul nivel de studii, fie pleacă în altă țară în căutarea unui loc de muncă [7].

Republica Moldova în fața fenomenului migraționist

Datele statistice oficiale, făcute publice de Comisia Electorală Centrală înainte de alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, arată că peste hotarele republicii oficial se afla 627.959 cetateni [8]. Potrivit datelor neoficiale, peste hotare muncesc de la 600 mii pînă la 1 milion de cetateni moldoveni. Bani transferați de muncitori în țară constituie peste 36% din PIB-ul ei. În acest mod, Moldova

se situeaza pe locul doi în ratingul mondial la volumul remitențelor bănești de peste hotare, elaborat de Banca Mondială [9].

În Republica Moldova, plecarea populației în străinătate la muncă sau la studii a căpătat amploare în perioada de tranziție la economia de piață. Astfel, la data Recensământului din 5 octombrie 2004, un număr de 273 mii persoane cu domiciliul în Republica Moldova erau absente, fiind declarate de alți membri ai gospodăriei casnice ca plecate în străinătate pentru diferite perioade. Ponderea cea mai însemnată din rândul acestora o dețineau persoanele cu vârsta cuprinsă între 20 și 29 ani (38%), urmați de cei cu vârsta între 30 și 39 ani (23,1%). Printre persoanele temporar absente, 76% aveau nivelul de instruire secundar general sau general obligatoriu.

Majoritatea muncitorilor din Moldova sunt angajați la munci grele și prost plătite în domeniile care necesită forță de muncă necalificată. Lucrătorii migranți îndeplinesc aproape 40 tipuri de activități, în timp ce doar 27,3 procente lucrează conform calificării lor. Aproape 70 procente susțin că angajarea lor peste hotare nu are nimic în comun cu profesia lor. Principalele domenii de angajare sunt construcția, lucrările agricole, transportul, mineritul, serviciile casnice și sexuale. Sunt remarcabile tendințele sezoniere, când volumul migrațiunii crește cu 30-40 procente în perioada plantării și colectării recoltei în agricultura [10].

În migrația de muncă se evidențiază reprezentanții a tuturor etniilor, care locuiesc în Moldova, de vârstă diferită. Majoritatea migranților sunt tineri sau într-o vârstă reproductivă cuprinsă între 20 și 30 ani. A doua categorie vârstnică după număr sunt persoane între 45-55 de ani, care au nevoie de bani pentru a asigura studiile cu plată copiilor, studenților la universitățile din Moldova [11, 63].

Potrivit unui studiu realizat de Agenția de Rating și Investigații „Fin-Consultant RI”, în 2010, motivele de baza ale exodului populației sunt considerate veniturile reduse în țară (45% dintre respondenți), dar și lipsa locurilor de muncă în țară (24,5%) și starea deplorabilă din localitățile rurale (15,6%). Unul din motivele migrației moldovenilor este considerat și lipsa oportunităților de creștere profesională (10,2% dintre respondenți). În majoritatea cazurilor cetățenii țării tind să plece peste hotare cu scopul de a găsi oportunități de creștere profesională (25,5% dintre respondenți). În căutarea unei vieți mai ușoare cu costuri de trai mai reduse vor să plece 23,4% din cei chestionați, iar 18,1% - în scop de a obține venituri pentru a-și construi case de locuit. Aproape 12% dintre moldovenii ar pleca în căutarea unui loc de muncă, deoarece acesta nu poate fi găsit în țară. Studiul relevă că majoritatea celor chestionați (53,4%) ar prefera să muncească în țările Uniunii Europene, dar și în Canada și SUA (27,4%), și în țările CSI (13,7%) [12, 13].

Amplificarea dialogului dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană după alegerile parlamentare anticipate din noiembrie 2010, a plasat în agenda de

lucru a cabinetului de miniștri de la Chișinău problema gestionării fluxului de migranți. Una din soluțiile sigure în acest sens ar fi obținerea unui regim liberalizat de vize cu statele UE.

***Liberalizarea regimului de vize și gestionarea migrației
- o prioritate a guvernului de la Chișinău***

În timpul campaniei electorale din toamna 2010 subiectul liberalizării regimului de vize a fost amplu mediatizat, dar perceput de mai mulți analiști ca fiind un mesaj electoral, de poziționare și individualizare a ofertei PLDM-ului. Aflat în vizită de lucru la Roma, premierul VI.Filat s-a referit la problema migrației în cadrul dialogului cu omologul său, S.Berlusconi, afirmând că aceasta ar putea fi soluționată ca rezultat al perfecționării cadrului de cooperare UE – Republica Moldova. Mai mult, în aceeași zi, pe site-ul www.euobserver.com a fost amplasat un articol semnat de primul ministru VI.Filat, unul dintre subiectele abordate fiind destinat problemei migrației. În articolul de referință șeful Cabinetului de la Chișinău constată, între altele, că ceea ce contează mult pentru cetățenii Republicii Moldova este obținerea unui regim fără vize cu UE: "Oficialii vamali ai Republicii Moldova și polițiștii de frontieră se implică activ, fiind asistați de o misiune a UE, în modernizarea infrastructurii de frontieră. Moldova este un vecin din ce în ce mai sigur pentru UE și un partener bun în gestionarea fluxurilor de migrațiune. În contextul "resetării" relațiilor dintre SUA – UE – Rusia, Moldova devine una dintre piesele cheie ale puzzle-ului în jurul căreia noile elemente ale arhitecturii europene de securitate pot fi construite".

În cele ce urmează ne propunem o succintă analiză a principalelor etape care au marcat evoluția în abordarea fenomenului migrației la nivelul politicilor comunitare.

Politica Uniunii Europene în domeniul migrației

Identificarea de către UE a unei soluții adecvate în problema libertății de circulație vs controlul imigrației a fost un proces dificil. Putem spune, totuși, că bazele unei politici comune în privința migrației au fost puse din 1985, când guvernele Germaniei, Franței și Țărilor de Jos au semnat *Tratatul Schengen*, ce stabilea proceduri comune privind imigrația în statele semnatare.

A urmat apoi în 1992 *Tratatul de la Maastricht*.

*Tratatul de la Amsterdam*³ reprezintă etapa în care inițiativele de cooperare la nivel european în privința justiției, libertății și securității au devenit subiect al

³ Conferința interguvernamentală a durat mai mult de un an: a fost deschisă la Torino pe 29 martie 1996 și s-a încheiat la Amsterdam pe 17 iunie 1997 printr-un acord politic la înalt nivel cu privire la un nou Tratat, semnat pe 2 octombrie 1997. Tratatul de la Amsterdam a intrat în vigoare la 1 mai 1999. Tratatul de la Amsterdam are patru obiective generale: să plaseze ocuparea forței de muncă și drepturile cetățenilor în centrul atenției Uniunii Europene; să suprime

legislației comunitare, ce include politicile privind acordarea vizelor, condițiile de eliberare a permisului de rezidență pentru imigranți, azilul, etc. Din această etapă putem spune că eforturile comunității europene dobândesc rezultate palpabile în privința politicilor imigrației și azilului.

A. Programul Tampere

Primul for în vederea elaborării unei politici migratorii comune a UE a avut loc în octombrie 1999 la Tampere (Finlanda). Programul adoptat la Consiliul de la Tampere a introdus patru direcții în politica privind migrația: un sistem european comun privind azilul, o politică a migrației legale și a integrării cetățenilor din țările ce nu sunt membre UE, lupta împotriva imigrației ilegale și cooperarea cu țările de origine și de tranzit. Printre principalele realizări în timpul perioadei de implementare a programului Tampere (1999-2004) în domeniul migrației legale ar fi de menționat: Reunificarea familială (2003); Statutul de rezident de lungă durată pe teritoriul UE (2004); Pentru studenți – o Directivă asupra condițiilor de admitere a cetățenilor din țările terțe cu scopul de a studia, schimburi de elevi, instructaj neplătit sau serviciu de voluntariat (2005) [13].

B. Programul Haga

Următorul moment important ce a adus un nou suflu agendei UE a fost adoptarea în 2004, cinci ani mai târziu, a Programului Haga, care stabilește obiectivele de întărire a libertății, securității și justiției în UE pentru perioada 2005-2010. Programul Haga a recunoscut importanța migrației legale în sprijinirea și încurajarea creșterii economice și competitivității UE, în acord cu *Strategia Lisabona*⁴. Conform Programului Haga, UE trebuia să-și intensifice eforturile pentru reducerea economiei informale, un adevărat “factor de atragere” pentru migrația ilegală, folosit drept catalizator pentru exploatare. În Comunicatul său din

ultimele obstacole pentru libera circulație a persoanelor și să consolideze securitatea; să permită Europei să își consolideze poziția pe plan mondial; să eficientizeze arhitectura instituțională a Uniunii în vederea viitoarei extinderi.

⁴ *Strategia Lisabona a fost lansată de către statele membre ale UE cu prilejul Consiliului European din 23-24 martie 2000. Scopul declarat al acestei strategii a fost de a revigora politicile comunitare, pe fondul a două provocări majore care afectau economia și societatea: globalizarea și dezvoltarea cu repeziciune a societății informaționale. Obiectivul Strategiei Lisabona relansate își propune transformarea Uniunii într-un spațiu mai atractiv pentru investiții și muncă, promovarea cunoașterii și inovării și crearea de locuri de muncă mai numeroase și mai bune. Pentru perioada de programare financiară 2007-2013, statelor membre li s-a solicitat alocarea anumitor sume din fondurile structurale pe care urmează să le primească pentru finanțarea proiectelor legate de îndeplinirea obiectivelor Strategiei Lisabona. Astfel, fiecare Stat Membru a fost nevoit să elaboreze Programul Național de Reforme pentru Strategia Lisabona Relansată.*

19 iulie 2006, ca și priorități viitoare în lupta împotriva imigrării ilegale, Comisia europeană a propus, între altele, reducerea muncii ilegale desfășurată de cetățenii cu ședere ilegală din țări terțe. Programul Haga a identificat noi priorități, ce vizau controlul migrației și făceau apel la o abordare echilibrată a controlului migrației, prin dezvoltarea unei politici comune care să se adreseze migrației legale la nivelul Uniunii, dar și printr-o intensificare a combaterii migrației ilegale, a traficului de ființe umane, în special femei și copii.

În cadrul Programului Haga Comisia a prezentat *Planul Strategic privind Migrația Legală*, care să ajute UE să facă față provocărilor sale economice și demografice, dar și să controleze fenomenul migrației. Acest plan acoperă perioada 2006-2009, iar printre propuneri se numără și Cardul Verde European, care să permită forței de muncă din țări terțe, cu o foarte bună calificare profesională, să lucreze în țări membre UE fără permis de muncă, acest card putând fi considerat o viză de rezidență la nivel avansat [14].

C. Programul Stockholm

Aprobat în decembrie 2009, este cel mai recent dintre acordurile privind politicile de securitate ale UE. Bazat pe principiul accesibilității, programul vizează extinderea la scară largă a colectării și procesării datelor privind trecerea granițelor și punerea acestora în comun la nivel european. Lista de măsuri adoptate de către UE la conferința pe teme de securitate de la Stockholm, din decembrie 2009, constituie un efort de a stabili o arhitectură standardizată a securității în UE și “o zonă a libertății, a securității și a justiției în serviciul cetățenilor” [15].

Politica Europeană de Vecinătate (PEV)

Un alt model de gestionare implicată a fenomenului de migrației este *Politica Europeană de Vecinătate*. Creată inițial pentru a pregăti statele candidate pentru aderarea la UE, aceasta s-a transformat într-un sistem al cărui scop este crearea unei vecinătăți „prietenoase” în jurul UE, oferind participare la piața comună, precum și ajutor financiar.

PEV a devenit o necesitate după cel de-al doilea val de extindere al hotarelor UE. În primul val (2004) au fost admise 10 state și în al doilea val (2007) alte două state – România și Bulgaria. Astfel, din 2007 frontierele UE au ajuns până la Republica Moldova. În aceste noi circumstanțe geopolitice UE lansează conceptul de Europă extinsă și conceptul de politică europeană de vecinătate pentru statele vecine nemembre și vecine.

Politica europeană de vecinătate își propune să prevină apariția unor noi decalaje între Uniunea Europeană extinsă și vecinii săi, oferindu-le acestora din urmă posibilitatea de a participa la diferite activități ale UE, printr-o cooperare mai strânsă în domeniile politic, economic și cultural, precum și în materie de securitate. Această inițiativă politică ambițioasă, lansată în 2003, prevede trans-

formarea graduală a relațiilor comerciale și de cooperare tradiționale, în vederea obținerii unui grad de integrare mai ridicat între UE și țările vecine. În domeniul economic, PEV oferă acestor țări relații comerciale preferențiale consolidate, o participare pe piața internă a UE, o mai bună legătură cu Uniunea (de exemplu, în sectoarele energiei, transporturilor și telecomunicațiilor), posibilitatea de a participa la anumite programe ale UE și o consistentă asistență financiară și tehnică.

Una dintre prioritățile majore este stimularea creșterii economice prin îmbunătățirea condițiilor care fac posibile investițiile durabile și creșterea productivității. Printre celelalte obiective politice favorabile creșterii economice: continuarea liberalizării comerțului; îndepărtarea restricțiilor privind fluxurile de capital; realizarea unor reforme instituționale și judiciare, inclusiv consolidarea capacităților; sprijinirea cercetării și dezvoltării și îmbunătățirea calității educației; combaterea corupției [16]. PEV este structurată pe patru direcții: Rusia, grupul de noi state independente occidentale (Ucraina, Moldova, Belarus), Caucazul de Sud (Armenia, Azerbaijan și Georgia) și statele din Sudul Mediteranei (Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria și Tunisia).

În fine, cu ajutorul PEV, UE se străduiește printre altele să contracareze sau să prevină apariția amenințărilor la adresa „securității discrete”, cum ar fi imigrarea ilegală la scară mare, întreruperea importurilor de energie, degradarea ecologică, penetrarea terorismului și crimei organizate. O parte a rațiunii PEV se reflectă, de asemenea, în Strategia de securitate europeană.

PEV - Moldova

Obiectivul principal al PEV este împărțirea beneficiilor aduse de extinderea UE din 2004 cu țările sale vecine. Un alt obiectiv este cel stabilit prin Strategia Europeană de Securitate din 2003 și anume creșterea securității în vecinătatea Uniunii extinse.

Politica Europeană de Vecinătate nu ofera statelor vizate (statele din estul Europei și statele mediteraneene, și din iunie 2004 și statele sud-caucaziene) perspectiva aderării la UE, ci permite o relație privilegiată cu vecinii și o mai bună focalizare a eforturilor în domenii de importanță vitală pentru apropierea statelor vizate de standardele europene.

Statele incluse în Politica de Vecinătate Europeană în Est sunt: Moldova, Ucraina, Belarus [17].

În septembrie 2003, Moldova prezintă „*Concepția integrării Moldovei în UE*”, de care UE a luat notă în vederea întocmirii unui plan de acțiune în cadrul PEV. În 2004, Moldova recunoaște importanța PEV pentru derularea de reforme interne și ca o modalitate de apropiere de UE. Anii 2007-2008 vor deveni foarte

importanți pentru Moldova. Or, după intrarea României în UE, Moldova va deveni stat vecin cu UE în 2007.

“Moldova dorea să fie inclusă în procesul de stabilitate și asociere și să semneze cu UE un Acord de stabilitate și asociere prin care să se ia act și să fie sprijinite aspirațiile sale europene. Se afirma că, problemele moldovenești legate de conflictul din Transnistria sunt similare celor din Macedonia și Albania, și nu celor similare din Ucraina sau Rusia; s-a susținut că, în cadrul procesului de stabilitate și asociere sunt condiții mult mai bune decât cele oferite prin trimiterea Moldovei în coșul destinat statelor post-sovietice” [18].

În cadrul întrevederii premierului V.I. Filat și ministrului de externe Iu. Leancă, din 24 martie 2011, la Bruxelles, cu comisarul european pentru extindere și politică de vecinătate, S. Fule, acesta a afirmat că Comisia Europeană va acorda pentru susținerea reformelor în domeniul justiției și afacerilor interne 50 milioane euro, 10 dintre acestea urmând să fie alocați până la finele anului curent - 2011 [19].

O nouă etapă de apropiere a Republicii Moldova de UE și de soluționare implicită a problemei migrației ilegale a constituit-o oferirea Planului de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană.

Planul național de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană

Statele din vecinătatea UE au preferat să abordeze discuțiile despre anularea vizelor cu UE prin clădirea unor „baraje” de critică la adresa Uniunii, acuzând-o de ridicarea unui „perete Schengen”, discriminare, etc., subliniind că extinderea UE spre est a însemnat introducerea vizelor de către noile state membre și a generat un lobby puternic a prietenilor din UE de a obține circulația fără vize. O astfel de strategie nu a adus prea multe rezultate pentru vecinii UE. Moldova încearcă o altă abordare, cea a „implementării prealabile”, ceea ce demonstrează voință politică și pare a fi cheia succesului Moldovei, fapt apreciat deja de către Comisarul pentru extindere și Politica Europeană de Vecinătate (PEV), S. Fule, care a menționat că „este uimitor cât de mult s-a făcut». Chiar dacă o parte din aceste reforme au început acum câțiva ani sub umbrela Parteneriatului de Mobilitate, guvernul actual a amplificat semnificativ intensitatea și a răspândit paleta de lucru, acoperind majoritatea problemelor care sunt legate de perspectivele de liberalizare a vizelor. Guvernul Republicii Moldova a învățat din experiența Balcanilor care au trecut printr-un proces asemănător și țări precum Macedonia, Serbia și Muntenegru, care deja au obținut un regim de călătorie fără vize. În acest moment, Moldova folosește foile de parcurs pentru Balcani drept reper în derutarea reformelor care sunt formate din patru blocuri:

- (1) Securitatea Documentelor,
- (2) Migrația ilegală,

- (3) Ordinea Publică și Securitatea,
- (4) Relațiile Externe și Drepturile Fundamentale.

În toate aceste domenii, Republica Moldova operează reforme. Din 2008, Ministerul Tehnologiilor Informaționale eliberează deja opțional pașapoarte biometrice iar, începând cu 1 ianuarie 2011, Moldova va elibera doar pașapoarte biometrice, care sunt în conformitate deplină cu standardele ICAO (Organizația Aviației Civile Internaționale) [20].

Planul de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize între Republica Moldova și UE a fost aprobat de Comisia Europeană la 16 decembrie 2010. La 24 ianuarie 2011, Comisarul European pentru Afaceri Interne, C.Malmstrom, a înmănat oficial la Chișinău acest document, care prevede condiții tehnice pe care autoritățile din Republica Moldova urmează să le implementeze pentru ca cetățenii moldoveni să poată beneficia de regimul liberalizat de vize.

Principalele prevederi ale Planului de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize, se referă la securizarea frontierelor, reformarea Ministerului de Interne, introducerea pașapoartelor biometrice, combaterea criminalității și a corupției etc. (Din 14 martie 2011 au intrat în vigoare noile prețuri pentru perfectarea și eliberarea pașapoartelor cu date biometrice. Acestea sunt cu 53% mai mici decât cele anterioare).

Documentul nu prevede un termen exact de implementare. Totul va depinde de mersul reformelor în Republica Moldova. Deși, potrivit șefului diplomației moldovene, Iu.Leancă, Moldova va avea nevoie de 18 luni pentru implementarea acestuia. Astfel, Republica Moldova mai face un pas spre Uniunea Europeană. Conform declarațiilor avansate de către premierul VI.Filat până la finele anului 2012, moldovenii vor putea circula fără vize în spațiul Uniunii Europene.

Planul de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize dintre Moldova și Uniunea Europeană a intrat în vigoare, odată cu publicarea unei hotărâri de Guvern în Monitorul Oficial din 14 martie 2011. Pentru realizarea planului de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize, Guvernul are nevoie de 39 de milioane de euro. Aceste costuri au fost calculate din experiența statelor care recent au parcurs procesul de liberalizare a regimului de călătorii. O parte din acești bani vor fi alocați din bugetul de stat al Moldovei, restul se așteaptă să fie obținută de la donatorii străini. Banii vor fi utilizați pentru reformarea Ministerului Afacerilor Interne și a Serviciului Grăniceri [21].

Prima fază a Planului ce ține de ajustarea legislației naționale la cea europeană urmează să fie realizată în prima jumătate a anului 2011: Moldova trebuie să realizeze reforma justiției, combaterea corupției și să asigure un management adecvat al frontierelor. După care va începe etapa a doua - implementare propriu-zisă. Comisia Europeană în comun cu țările-membre urmează să elaboreze, în lunile iunie-iulie 2011, primul Raport de evaluare a angajamentelor asumate de Moldova în acest sens, precum și să elaboreze un studiu de impact asupra ge-

stionării domeniului migrației în contextul liberalizării regimului de vize cu UE. Reforma MAI, reforma Serviciului de Grăniceni, reforma altor instituții de forță din Republica Moldova, reforma justiției - per ansamblu - sunt niște lucruri foarte voluminoase și ambițioase. Realizarea acelorași reforme le-au luat Albaniei, Bosniei și Herțegoninei 3 ani de zile. La capitolul trei din planul de acțiuni apare ca condiție diminuarea corupției [22].

Opinia experților față de negocierile dintre UE și Moldova la compartimentul liberalizarea regimului de vize sunt separate. Astfel, experții români de la Centrul Român pentru Politici Externe (CRPE) susțin că Franța a îngreunat procesul de eliminare a vizelor pentru cetățenii moldoveni. În loc de documentul cerut, care ar fi asigurat liberalizarea regimului de vize după modelul Serbiei, Moldova s-a ales cu un Plan de acțiuni ce complică procesul: „Dacă Moldova avea un „roadmap” (foaie de parcurs), document care permite ca, după îndeplinirea angajamentelor față de UE, vizele să fie ridicate automat, moldovenii ar fi putut circula fără vize mult mai repede, iar drumul către UE ar fi fost mai simplu. (Roadmap-ul este documentul pe care l-au avut țările din Balcanii de Vest, Serbia și Muntenegru). Susținătorii Moldovei din UE, inclusiv România, Polonia și Ungaria, au avut un roadmap pentru Moldova, dar Franța s-a opus să-l accepte și s-a ajuns la compromisul cu Planul de acțiuni. Diferența față de roadmap este că, după îndeplinirea condițiilor din Planul de acțiuni, Consiliul UE, format din reprezentanții celor 27 de țări-membre, trebuie să voteze ridicarea vizelor și este posibil ca unul dintre cele 27 de state să nu fie de acord [23].

Ex-consilierul prezidențial, D.Dungaciu, este de părerea că liberalizarea regimului de vize pentru moldoveni ar putea avea scenariul intrării în zona Schengen a României. Potrivit acestuia, chiar dacă autoritățile Republicii Moldova vor îndeplini punctele prevăzute de planul de acțiuni, “se va hotărî la nivel politic”. Asta este și marea diferență între planul de acțiuni și foaia de parcurs. “Deci Republica Moldova se află încă în capcana deciziei politice, și lucrul acesta nu trebuie să fie neglijat. La fel ca și în cazul României la faza intrării în spațiul Schengen. Din punct de vedere tehnic toate rapoartele erau pozitive, România îndepliniseră tot ce avea de făcut pentru spațiul Schengen, dar a venit un vot politic, o observație negativă. În foaia de parcurs pe care a primit-o Ucraina în 2010, este stipulat ce se va întâmpla, dacă condițiile vor fi îndeplinite, pe când în planul de acțiuni primit de Republica Moldova acest lucru nu este stipulat. Deși criteriile care se regăsesc în acest plan de acțiuni sunt absolut identice pentru toate țările. Fie că vorbim despre un plan de acțiune sau foaie de parcurs.

Totodată, se fac auzite voci, potrivit cărora „Moldova nu poate fi văzută în interiorul UE până când conflictul din Transnistria nu va fi rezolvat.” Aceasta este opinia europarlamentarului din partea Grupului Conservatorilor și Reformiștilor, Ch.Tannok, primul raportor cu privire la Politica de Vecinătate: “Totuși, Moldova are o mare bătaie de cap cu chestiunea transnistreană, care e nerezol-

vată. Ultimul lucru pe care l-ar face UE ar fi să aducă în interior o țară al cărei teritoriu este controlat parțial de o autoritate dependentă sau de Rusia. Am avut această problemă cu Cipru și nu o vom mai repeta.” De asemenea, europarlamentul se arată sceptic față de perspectivele celor 6 state din *Parteneriatul Estic* - dintre care Ucraina, Moldova și Belarus - de a deveni într-un viitor membri ai Uniunii Europene: “Aceste țări sunt mai degrabă blocate în statutul de vecini ai UE, opțiunile fiindu-le restricționate la cele pe care le au toți vecinii UE, adică Acorduri de Asocierie, Acorduri de Liber Schimb și, la un moment dat, liberalizarea vizelor. În rândul europenilor se înregistrează o oboseală cu privire la extindere. ...Ucraina, Moldova și țările din Caucazul de Sud, se află la acest moment în afara agendei politice europene. Abordarea generală pe care o au statele membre în acest moment este aceea că nici unui stat din vecinătatea estică nu îi va fi acordat statut de stat candidat” [24].

În final, lucru pe care nu-l putem neglija – implicarea unor divergențe de valori, cu ample dezbateri în mass-media - pe care le implică condițiile stipulate în Planul de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize. Anume din categoria acestora face parte promulgarea legii anti-discriminare. Deși a fost adoptată de către guvernul de la Chișinău, unii lideri de opinie din legislativ se pronunță categoric împotriva promulgării acesteia. Sunt declarații ce îi supără pe unii demnitari europeni. Bunăoară, europarlamentara M.Macovei reamintește parlamentarilor moldoveni că în Planul de acțiuni privind liberalizarea vizelor, Republica Moldova s-a angajat să îndeplinească acest obiectiv și să adopte legea anti-discriminare în acest an. Un mesaj similar a fost transmis parlamentarilor de la Chișinău și de către un grup de parlamentari europeni, care cer colegilor lor din Moldova să adopte proiectul legii anti-discriminare fără amendamente. Parlamentarii europeni semnatari sunt din partea social-democraților, ecologiștilor, liberalilor și popularilor și ei își exprimă convingerea că adoptarea legii așa cum a fost propusă de guvern va avea un efect favorabil asupra relațiilor dintre Uniunea Europeană și Moldova în contextul politicii de vecinătate a Uniunii Europene [25].

Guvernul Republicii Moldova a aprobat deja Programul Național de implementare a Planului de acțiuni privind liberalizarea vizelor, iar la 5 mai 2011 îi va fi prezentat raportul de implementare a primei faze a Planului Comisiei Europene.

Concluzionând, vom afirma că problema migrație, inclusiv “exodul de creiere” se va menține atâta timp, cât vor exista economii performante și state cu democrații problematice și economii deficitare. În cazul Republicii Moldova, implementarea programului PEV, a Programului de liberalizare a regimului de vize – sunt pași concreți care ar putea să determine, implicit, motivarea emigranților moldoveni să revină acasă. Totodată, aceste acțiuni confirmă abnegația autorităților moldovene de a se racorda la standardele democrațiilor europene.

Un ultim accent - vizita de lucru la Chișinău a șefului diplomatiei europene, C.Ashton, reprezintă o mărturie a intensității dialogului politic UE - Moldova, iar cea a Vice-președintelui american J.Biden a scos în evidență angajamentul SUA de a sprijini eforturile Republicii Moldova pe calea integrării europene. Modernizarea politică a Republicii Moldova, grație suportului occidental, ar putea conduce spre ridicarea nivelului de trai al moldovenilor, care ar avea mai multe oportunități acasă decât aflați în migrație ilegală.

Bibliografie:

1. Nuhoglu Soysal Y. Limits of Citizenship. Migrants and Postnational Membership in Europe. - Chicago: University of Chicago Press, 1994, www.jstor.org.
2. http://www.euractiv.ro/uniuneaeuropeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_21045/Social-democratiei-germani-vor-liberalizarea-pietei-muncii-pentru-romani-si-bulgari-din-2012.html
3. Frâncu E., Năhoi O. Granițele României, păzite și de polițiști europeni, http://www.adevarul.ro/adevarul_europa/Granitele_Romaniei-pazite_si_de_politisti_europeni_0_464954098.html, accesat 19 aprilie 2011.
4. <http://www.azi.md/ro/story/1664>
5. Entzinger H., Martiniello M., Wihtol de Wenden C. Migration between states and markets. - Ashgate Publishing, Ltd., 2004.
6. Johnson J.M., Regets M.C. International Mobility of Scientists and Engineers to the United States – Brain Drain or Brain Circulation? // National Science Foundation, Division of Sciences Resource Studies Issues Brief, 10 November. 1998
7. Antonov V., Gamanji T., Cruc O. Exodul de creiere: provocări, consecințe, căi de acțiune. http://www.viitorul.org/public/2856/ro/MONITOR_SOCIAL%20exod%20creiere.pdf
8. <http://newsmoldova.md/politics/20100121/839507.html>
9. http://iom.md/materials/studies_reports/2009_05_05_remmit_boom_over_eng.pdf.
10. Мошняга В. Чемодан, вокзал ... и далее везде. // Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. – Кишинэу, CAPTES, 2000
11. Moșneaga V., Rusnac Gh., Țurcan V. Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), №1 (XXV), 2004. – Chisinau, USM, 2004.
12. http://www.viitorul.org/public/2856/ro/MONITOR_SOCIAL%20exod%20creiere.pdf
13. <http://www.firststepsproject.eu/web/content.asp?lng=ro&parent=POLICY§ion=Immigration>

14. http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_24.pdf
15. Bobu C. Politica UE în domeniul migrației – mai multe fațete ale aceleiași dileme. www.sferapoliticii.ro/sfera/pdf/Sfera_137.pdf
16. http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/index_ro.htm#12.
17. <http://www.mf.gov.md/ro/cooperinternational/es/vecin/>
18. Duta P. Politica Europeană de Vecinătate - o alternativă la integrarea în UE. // Sfera politicii, nr.116-117, 2005, <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/116-117/art5-duta.html>
19. <http://unimedia.md/?mod=news&id=31649>
20. Litra L. Liberalizarea regimului de vize cu UE: o misiune imposibilă sau un obiectiv atins, Buletin de politica externă, 2010 <http://www.viitorul.org/public/2880/ro/Policy%20Statewatch%20ro.pdf>
21. http://www.publika.md/39-milioane-de-euro-pentru-liberalizarea-regimului-de-vize_241101.html
22. <http://www.voceabasarabiei.net/stiri/politica/14774-audio-liberalizarea-regimului-de-vize-pentru-moldoveni-scenariu-aseamntor-cu-intrarea-romaniei-in-zona-shengen>
23. http://www.adevarul.ro/international/De_ce_nu_scapa_Moldova_de_vize_0_412159442.html
24. <http://europa.md/stiri/show/8754/euoparlamentar-nu-vad-moldova-in-interiorul-ue-pana-cand-conflictul-din-transnistria-nu-va-fi-rezolvat>, accesat 19 martie 2011.
25. http://politicom.moldova.org/news/criteriile-de_nediscriminare-nu-sunt-negociabile-218472-rom.html, accesat 23 martie 2011

Prezentat la redacție
la 20 aprilie 2011

DETERMINANTELE GEOPOLITICE ȘI CULTURALE EXTERNE ALE GĂGĂUZILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Natalia PUTINĂ

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea
Relații Internaționale, Științe Politice, Catedra Științe Politice
Lector universitar, doctorand

Gheorghe RUSNAC

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea
Relații Internaționale, Științe Politice, Catedra Științe Politice
Doctor habilitat în istorie, profesor, academician

The eastern and southern regions of our state represents a big concentration and diversity of national/ethnic minorities. The existence of minorities' Patron states in addition of geopolitical background digrease some impacts in the teritorial structure and ethnic politics of Moldavian state.

This paper will begin with the outlining of some general and historical aspects of geopolitical bakground of this region. Also, it analyzes the fundamentation of Moldova's Gagauzian Autonomy in context of geopolitical strategies of Patron-states or of the interested states to make an influence in Republic of Moldova. Understanding the specificity of the etno-political context of the institutionalization of Gagauzian territorial autonomy is essential in order to identify the principal extern vectors of influence: Comrat-Tiraspol-Moskow and Comrat-Ankara, and the relationships character between them.

Particularitățile determinismului rusesc în raport cu găgăuzii din sudul Basarabiei – evoluția relațiilor.

La sfârșitul sec. XVI în Bulgaria s-a instalat dominația osmană. Mulți locuitori ai ținutului părăseau aceste teritorii și căutau azil pe teritoriile între Prut și Nistru. Numărul refugaților de peste Dunăre a sporit în sec. XVIII. Aceasta se explică prin nenorocirile care le suferea populația băștinașă în urma ocupației ei de către imperiul rus creștin. Anume după aceste evenimente numărul strămutaților de peste Dunăre a crescut pînă la 27 mii oameni. De la început ei locuiau în orașe și moșii boierești, dar treptat au început să se așeze pe pămînturile libere din zona bugeacului. Anume în acești ani au apărut primele localități gulgaro-găgăuze: Caragaci, Cubei, Enichioi, Vulcănești, Ciișia, Tabachi, Ceadîr-Lunga, Comrat, Satalic-Hadji [1]. Spre anii '50 ai sec. XIX populația bulgaro-găgăuză în ținut constituia deja circa 60 mii oameni.

Guvernul rus permitea bulgarilor și găgăuzilor colonizarea pământurilor pustii, avînd ca scop valorificarea economică a regiunilor sudice ale Basarabiei. Bulgarii și găgăuzii s-au aflat în condiții deosebite de cele din întregul imperiu: ei au avut posibilitatea să dezvolte formele capitaliste de gospodărire – ca bază erau conace rurale prospere. În anii '80 ai secolului trecut regiunile Basarabiei au ieșit pe locul I între guberniile ruse sudice specializate în agricultura de comerț [2]. Această situație de prosperitate economică relativă a ținutului nu putea să determine și situația socială a populației. Conform recensămîntului din 1897, găgăuzii erau unii dintre cei mai analfabeți din toate popoarele ce locuiau în gubernia Basarabiei. Procesul de învățămînt se efectua în limba rusă. „Pentru bulgari și găgăuzi guvernul rus a „rezervat numai în ținuturile Cahul și Cetatea Albă peste 454.000 desetine (504.444 ha- n.a.), din care doar 57.000 desetine de terenuri neutilizabile. Printr-un decret-lege al împăratului datînd din 29 decembrie 1819 „refugiaților bulgari și altora veniți de dincolo de Dunăre”, înainte și după data decretului, li se acordau o serie de drepturi ce fuseseră recunoscute coloniștilor din guberniile „Noii Rusii”:

- (art.1) - *Cei care veniseră anterior nu trebuiau să plătească impozite și erau scutiți de taxe vreme de trei ani,*

- (art.2) - *Refugiații veniți în timpul și ulterior ultimului război beneficiau de aceleași privilegii timp de șapte ani,*

- (art.3).- *Cei deja stabiliți, ca și locuitori autohtoni care trăiau printre ei, nu puteau beneficia de această scutire de șapte ani [3].*

În ceea ce privește gradul de dezvoltare a sentimentului conștiinței naționale, atunci în perioada Imperiului Țarist găgăuzii au întâmpinat foarte multe obstacole din partea guvernării imperiale în dorința lor de a se afirma ca grup etno-social distinct. Populația găgăuză era confundată de către autorități cu bulgarii, fiind calificați drept „bulgari din Dobrogea”, vorbitori ai limbii turce [4].

Procesul de infiltrare a populației găgăuze în Basarabia este același cu cel al bulgarilor. Aceștia s-au refugiat în această provincie venind din regiunile turcești, mai exact din Dobrogea, odată cu bulgarii, dar formând sate separate. După statistica din 1817, numărul găgăuzilor se ridică la aproximativ 1.205. Potrivit statisticii din 1897, ei formau 2,9 % din întreaga populație a provinciei situate între Prut și Nistru, respectiv la acea dată numărul lor era de 56.127. Majoritatea statisticilor rusești din secolul al XIX-lea includ pe găgăuzi în numărul bulgarilor, căci îi considerau ca fiind de origine slavă, astfel încât numărul acestora din urmă apare mult mai ridicat decât este în realitate. Interesantă este și opinia împărtășită de unii istorici bulgari care consideră că găgăuzii sunt bulgari creștini și turcizați [3]. Și doar în 1897 găgăuzii pentru prima dată în documentele oficiale sunt recunoscuți de către autorități drept etnie separată, fiind numiți „turci-creștini”.

Un alt impediment în procesul de consolidare a autonomiei cultural-spirituale, l-a constituit procesul de rusificare. Populația găgăuză a început să conceapă limba rusă drept limbă proprie, ce a îngreunat procesul de „apropiere” cu populația băștinașă. Deasemenea, intelectualitatea găgăuză era puțin numeroasă, neformînd o forță capabilă să contribuie la edificarea unei conștiințe etnice moderne a găgăuzilor. În pofida tuturor acestor obstacole găgăuzii din sudul Basarabiei au reșit să-și păstreze entitatea culturală, conștiința etnică și limba maternă. Cu atît mai mult merită de apreciat efortul găgăuzilor, depus pentru a-și păstra specificul național într-un mediu poate nu întotdeauna favorabil procesului. Ciar și în perioada cînd Basarabia s-a aflat în componența statului român, și autoritățile române încercau să asimileze populația din regiune, găgăuzii și-au protejat individualitatea etnică [4].

Perioada sovietică a fost una importantă pentru etnicii găgăuzi în aspectul evoluției culturale. În rîndurile intelectualității găgăuze apare interesul științific pentru studierea etnogenezei lor, precum și contribuirea la dezvoltarea culturală a identității lor. Politica Uniunii Sovietice în raport cu minoritățile poate fi divizată în cîteva perioade: 1946-1961; 1961-1986; după 1986.

1) **Anii 1946-1961** se caracterizează printr-o renaștere culturală și etnică a găgăuzilor din RSSMoldovenească. Statul avînd un rol important și activ în formarea unei culturi moderne a găgăuzilor în sensul: - contribuirea la formarea unei limbi literare și scrise moderne (în baza alfabetului kirilic); elaborarea de manuale în limba găgăuză, inclusiv și pentru clasele primare; pregătirea cadrelor în domeniul predării limbii găgăuze; predarea limbii găgăuze în învățămîntul primar și secundar în școlile localităților cu populație preponderent găgăuză. Realizarea acestor sarcini s-a realizat la nivel etatic și prin crearea unui cadru juridic de reglementare a acestor aspecte. Se are în vedere adoptarea Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 30 iulie 1957 cu privire la introducerea scrisului găgăuz.

2) **1961-1986.** În 1961 programul de dezvoltare a culturii găgăuze și-a încetat activitățile. Conducerea RSSM treptat a abandonat toate inițiativele de dezvoltare culturală a minorității găgăuze. Politica guvernului comunist a fost una de asimilare / rusificare. Se renunță la ideea limbii găgăuze și se pune accentul pe formarea identității găgăuze în baza a două limbi - rusă și găgăuză [4].

3) **Anul 1986** se caracterizează prin reformarea și democratizarea regimului sovietic, la inițiativa lui M.Gorbaciov. Pe valul evenimentelor care s-au produs în Uniunea Sovietică (Perestroika și Glasnosti), în sudul Republicii Moldova a început o mișcare populară pentru realizarea autonomiei administrativ-teritoriale a găgăuzilor. Procesul a continuat pînă în 1994, cînd, pe 27 decembrie, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei.

În contextul tuturor aspectelor analizate ce ține constituirea găgăuzilor în zona de influență rusească, putem constata că în sudul Moldovei nu puteau și nici nu pot apărea elemente de rusofobie. Aceasta se bazează pe rațiunea că pînă nu demult aspirațiile găgăuzilor erau legate de Rusia sub orice ipostază a ei. Fenomenul se produce nu din cauza unei simpatii „inerente” față de ruși, ci datorită memoriei istorice despre bunăstarea strămoșilor pe aceste pămînturi în perioada existenței Imperiului Rus (acest fenomen poate fi urmărit și la nemții de pe Volga, la dunganii din Kazahstan ș.a.).

Rolul Moscovei în derularea conflictului găgăuz.

Pe de o parte, unii autori străini, insistă asupra rolului minor și incert al Rusiei în conflictul găgăuz, vehiculînd ideia că Guvernul Elțin nu a susținut în mod aparent găgăuzii. De fapt, principalul vector de influență al Moscovei în regiune, a fost mișcarea separatistă din Transnistria, Nistrul fiind calea de importată mare în penetrarea influenței ruse în sudul Moldovei. Și dacă inițial, mișcarea separatistă găgăuză era capabilă să accepte orice sprijin (politic sau militar) din partea rușilor, pînă la urmă ea și-a luat avîntul pe cont propriu. În perspective de viitor, Rusia putea fi tentată de a se folosi de „atuul găgăuz”, în cazul în care s-ar fi realizat unirea Republicii Moldova cu România. În acest caz poziția Găgăuziei la frontiera dintre România, Ucraina și Moldova, dobîndește în acest caz un nou interes strategic [5].

Pe de altă parte, autorii autohtoni consideră că influența rusă în genearea și dezvoltarea conflictelor etnopolitice a fost una destul de activă și fizic prezentă prin intermediul trupelor militare în regiunile de sud ale Republicii Moldova. Se are în vedere atît regiunea transnistreană, precum și cea a bugecului. Moscova susținea mișcările separatiste găgăuze, recurgînd la toate metodele, la cele de constrîngere și intimidare, demonstrîndu-și forța prin introducerea pe teritoriul Republicii Moldova a unor forțe armate rusești. Astfel, în raioanele de sud ale țării, au fost dislocate unități de desant, încartiruite în or. Bolgrad din Ucraina, invocîndu-se motivul de necesitate de apărare a populației găgăuze de băștinași [6, 300].

Cooperarea strînsă între Comrat și Tiraspol, intenția de a participa la negocierile referitoare la reglementarea diferendului între Chișinău și Tiraspol în calitate de al treilea subiect, arată, cel puțin dacă nu ostilitate, față de autoritățile centrale de la Chișinău, atunci lipsă de respect. Liderul separatiștilor transnistreni, I.Smirnov și-a manifestat direct disponibilitatea să sprijine „lupta poporului găgăuz pentru consolidarea statalității Republicii Găgăuze”. Totodată, M.Kendigelean, unul dintre liderii mișcării de autodeterminare de la începutul anilor '90 ai secolului trecut; precum și fost Președinte al „autoproclamatei Republici Găgăuze”; unul dintre arhitecții autonomiei teritoriale a găgăuzilor, creată pe teritoriul Republicii Moldova; ex-Președintele Adunării Populare a Autonomiei Gă-

găuze în perioada anilor 1998-2002, într-o declarație de-a sa, accentuase asupra caracterului de prietenie a puterilor de la Comrat și Tiraspol și a meritului acestora în edificarea statului moldovenesc, prin crearea de antipoduri în calea mișcării naționale, care opta pentru realipirea la România [7, 337].

Chiar dacă în urma adoptării de către Parlamentului Republicii Moldova a *Legii privind statutul juridic al Autonomiei Găgăuze (Gagauz Yeri) în 1994*, așa numita „problemă găgăuză” a dispărut de pe agenda politică, nesoluționarea conflictului transnistrean influențează de multe ori situația din sudul țării sau relațiile dintre autoritățile centrale și cele ale autonomiei (cazul demisionării forțate a Guvernatorului Croitor, căruia i se aduceau învinuiri de colaborare și susținere a regimului separatist de la Tiraspol [8, 186-195].

Pe parcursul a cincisprezece ani de ființare a autonomiei găgăuze în structura teritorială a statului nostru, caracterul relațiilor dintre guvernul central și autoritățile autonomiei s-au manifestat în aspect instabil și complex, factorul extern rus fiind unul care să influențeze calitatea și intensitatea lor. Oscilarea poziției liderilor autonomiei între diferite centre de putere (Chișinău-Tiraspol-Comrat), deseori au afectat realizarea propriilor interese ale găgăuzilor.

Autoritățile Unității Teritoriale Autonome Găgăuze în repetate rânduri și-au manifestat interesul vădit înspre Rusia, considerând-o, ca pe o forță politico-economică importantă în dezvoltarea regiunii autonome. Actualul șef al administrației autonomiei găgăuze, M.Formuzal, în programul său preelectoral, lansat în alegerile din 2006 pentru funcția de Guvernator (Bașkan), intitulat „Unsprezece pași în întâmpinarea oamenilor” formula ca priorități ai politicii externe a autonomiei „intervenirea pe lângă ambasadatele Turciei, Rusiei și Bulgariei în Republica Moldova în vederea deschiderii în autonomie a unor secții consulare. Aceste măsuri nu doar vor consolida autoritatea Găgăuziei și a întregii țări pe plan internațional, dar și vor oferi locuitorilor autonomiei și compatrioților noștri de peste hotare asistență juridică și susținere morală” [9].

La etapa actuală Comratul consideră relațiile cu Rusia, ca prioritare în dezvoltarea economică a regiunii, aceasta fiind principala piață de desfacere pentru agenții economici din sudul republicii. Poziția Rusiei este reflectată de multe ori de acțiunile acesteia, prin acordarea de ajutoare materiale destinate locuitorilor Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia (UTAG) sau unele declarații ale oficialilor acesteia. Spre exemplu, Directorul Institutului Rus de Studii Strategice, L.Reșetnikov, în cadrul vizitei sale la Comrat, a subliniat că Autonomia Găgăuză este un factor care influențează esențial relațiile moldo-ruse [www.unimedia.md]. La rândul său, Bașkanul Găgăuziei, M.Formuzal, a menționat într-un comunicat de-al său că autonomia este deschisă pentru investițiile rusești, sunt create condiții excelente pentru investitori, este garantată securitatea la cel mai înalt nivel.

***Identitatea turcă a găgăuzilor –
punct de pornire în relațiile cu Turcia.***

Primele încercări de manifestare a interesului autorităților tucești față de găgăuzi a avut loc după crearea statului turc modern în prima jumătate a secolului XX. Această misiune i-a revenit primarului, Hamdullah Suphi Tanriöver, numit în 1931 Ambasadorul Turciei în România. Acesta a primit acordul Președintelui Inönü, de a face cercetări privind grupul etnic numit găgăuz, care popula sudul Basarabiei, parte integrantă a României la acea perioadă. El încercă să stabilească care este legătura etnoistorică a acestor două popoare și să demonstreze originea turanică a găgăuzilor.

La inițiativa lui au fost organizate cursuri de predare a limbii turce, fiind salutată de statul român, care accepta și obligațiile de salarizare profesorilor turci. În același sens, au fost oferite burse pentru studii în Turcia unor tineri de etnie găgăuză. Totuși, poziția turcă era destul de insistentă în ceea ce privește diferența de religie. Unii dintre acești tineri erau siliți să renunțe la religia creștin-ortodoxă și să accepte islamul. Deaceia, populația sudului istoric al Basarabiei nu saluta aceste presiuni din partea turcilor [5]. Tanriöver spera însă, că în pofida diferențierii de ordin confesional, unii găgăuzi vor dori să fie repatriați în Turcia. Aceste planuri au fost însă suspendate în urma invaziei sovietice asupra Basarabiei în 1940.

După anexarea Basarabiei la URSS dezvoltarea relațiilor turco-găgăuze a fost imposibilă de realizat. La fel ca și în timpul existenței Imperiilor Otoman și Rus, Turcia, și URSS erau în relații de inamicitate, în special în perioada războiului rece (în contextul în care Turcia aderase la NATO încă din 1952). Înainte de destrămarea URSS, Turcia a încercat să stabilească relații cu Uniunea Sovietică. În 1986 are loc vizita Prim-ministrului Turciei la Moscova, în vederea negocierilor de ordin economic în domeniul importării de gaze din Siberia și a exporturilor de mărfuri turcești în URSS. Întâlnirea cu șeful statului sovietic, M.Gorbaciov, nu a avut loc, la refuzul acestuia [10, 259].

O relansare a relațiilor turco-găgăuze a avut loc în 1990. Confruntarea dintre mișcările naționale (Frontul Popular versus Interfrontul, Gagauz Halkî) a început pentru liderii de la Comrat prin stabilirea de relații în exterior în special Turcia, Rusia. Relația cu Turcia era necesară liderilor separatiști găgăuzi, în cazul în care se realiza crearea noii lor entități politice. În 1991 are loc o nouă vizită a Președintelui turc, organizată simbolic cu ocazia celei de-a 70-a aniversare de la semnarea tratatului bilateral Turcia URSS de către Lenin și Atatürk. În urma acestei vizite Atatürk reiterează misiunea începută de Tanriöver și continuă misiunea de a stabili și dezvolta legături cu marea „națiune turcă” prin întâlniri și vizite cu liderii statelor Ucraina, Kazahstan și Azerbaidjan [10, 261].

Este de menționat că interesul Turciei față de găgăuzii din Moldova este unul justificat în baza originii etnoistorice comune. În pofida existenței unor

multiple abordări privind etnogeneza găgăuzilor, majoritatea cercetătorilor, inclusiv exponenți ai acesui grup etnic, insistă asupra originii turanice a acestora. În primul rând, Turcia, în raport cu Republica Moldova și comunitatea internațională, prin obligația de sorginte istorică, și-a asumat rolul de avocat al găgăuzilor, și susținerea lor în ceea ce ține de păstrarea și dezvoltarea culturii lor.

Un alt element important în evoluțiile etnopolitice din sudul republicii a fost poziția Turciei față de Moscova aceasta este determinată de următorii factori:

1) *Exercitarea influenței politice în zonă – oportunitate care s-a creat după destrămarea URSS, Turcia consolidându-și statutul de putere regională.*

2) *Consolidarea puterii în spațiul pontic și marginalizarea rușilor în bazinele Mării Negre;*

3) *Promovarea exporturilor turcești; Protejarea minorității turcofone - a găgăuzilor - și aprofundarea identității lingvistice turcofone [7, 339].*

Turcia între timp rămâne ferm în favoarea menținerii integrității teritoriale a Republicii Moldova. În acest aspect putem indentifica următorul argument: ea a încercat să diminueze într-un anumit fel influența rusă în regiune, care chiar dacă nu este parte directă la zona de securitate turcă, este destul de importantă pentru a avea un impact semnificativ [5]. Politica ei, totuși, la demararea conflictelor din sud-estul republicii a fost una dublicitară: pe de o parte, una reținută în declarații vis-a-vis de procesele etnopolitice din Moldova, dar pe de altă parte prin intermediul asistenței financiare și tehnice, au influențat comportamentul liderilor găgăuzi și au susținut subtil Legea cu privire la statutul juridic special al Autonomiei Găgăuze, adoptată în 1994, care în opinia unor autori are un potențial (con)federativ explozibil, neexplorat pe deplin, de liderii găgăuzi [7, 339].

În urma acordării statutului de autonomie găgăuzilor din Moldova au urmat o serie de acțiuni și declarații din partea statului turc, în vederea apropierei acestor două popoare. În 1996 În Republica Moldova a avut loc vizita Președintelui turc Demirel și a unui numeros corp de membri ai Guvernului, deputați și oameni de afaceri. În cadrul acestei vizite s-au pus bazele colaborării turco-moldo-venești, prin prisma interesului Turciei pentru regiunea autonomă. Rezultatele colaborării au fost materializate prin semnarea unui tratat bilateral de prietenie și colaborare, ratificat de ambele state, precum și deschiderea la Chișinău, a unui *Birou Oficial al Agenției pentru Cooperare și Dezvoltare Turcă (TICA)*. Acest Birou are menirea de a gestiona asistența culturală și economică a găgăuzilor oferită de statul turc.

Interesul turcilor vis-a-vis de găgăuzii din Moldova, rămâne a fi unul de lungă durată, scopul principal al relațiilor și intențiilor de prietenie manifestate fiind nu doar nu aspectul etnocultural, de a-i ajuta să-și exprime identitatea, dar și de a contribui la apropierea culturală și lingvistică a acestor două popoare. „Arma” de viitor în apropierea găgăuzilor de turci poate fi televiziunea. Acest fac-

tor a fost conștientizat de autoritățile turce, care au contribuit la retranslarea a câtorva canale de televiziune turcă [5].

Turcia nu poate manifesta o politică activă, în acest sens, dat fiind faptul, că poate dăuna realizarea unor interese economice în regiune, dar și în virtutea faptului că două secole de dominație rusă pe aceste teritorii și-a făcut efectul. Găgăuzii din Moldova au fost profund rusificați, atât din punct de vedere lingvistic (majoritatea având ca limbă de studiu și comunicare rusa), dar și ideologic. Toate aceste acțiuni, politici culturale realizate de statul turc în raport cu locuitorii autonomiei, pot fi decît salutare din partea autorităților statului moldovenesc, deoarece ele contribuie, într-o anumită măsură la „derusificarea” găgăuzilor.

Politică și interesul autorităților găgăuze vis-a-vis de Turcia.

În 1990, în sudul actualei Republici Moldova, au apărut trei mișcări etnice găgăuze (Vatan, Birlic și Gagauz Halkı), care ulterior au fuzionat formînd *Mișcarea Populară Gagauz Halkı*. Liderii acestei mișcări (M.Kendighelean, S.Topal), în urma organizării așa-numitului Congres I al deputaților de toate nivelurile din partea teritoriilor polpulate compact de găgăuzi au declarat crearea „autoproclamatei” republici găgăuze” [6, 299]. În acest sens, liderii de la Comrat țineau să caute sprijin în exterior, pentru realizarea planurilor sale de autodeterminarea externă a găgăuzilor din sudul Moldovei. În acest scop au fost realizate încercări de a apela la ajutorul Turciei, care putea servi ca garant al lansării pe plan internațional a noii entități politice găgăuze declarate. Astfel că vizita din martie 1991 a Președintelui Turciei la Moscova a servit ca o ușă deschisă pentru stabilirea de relații directe cu liderii găgăuzi. Întîlnirea șefului statului turc cu S.Topal (în acel timp suplinind funcția de Președinte al așa-numitei „republici găgăuze”) a avut ca consecință încurajarea unui sentiment de optimism și susținere din partea turcă.

În iarna anului următor doi reprezentanți găgăuzi, M.Marunevici și Gh.Ratkoglu, au făcut o vizită la Ankara pentru a negocia aspectele colaborării politice, economice și culturale a autorităților găgăuze cu autoritățile turcești. Se poate spune că această căutare de sprijin politic din partea liderilor de la Comrat avea un profund context politic. Este un caz izolat pe scena politică regională, în care găgăuzii au cerut susținere la Ankara. Aflîndu-se la o etapă de „rusificare” avansată și un pericol de românizare (idee susținută de unele forțe politice din republică, care optau pentru unirea cu România), găgăuzii într-un final au apelat la identitatea lor turcă. Această „turcitate” recent descoperită ridică, totuși, unele semne de întrebare [5].

Concluzii.

Spațiul geopolitic al Europei de Vest la sfîrșitul secolului XX s-a transformat într-un cîmp de luptă interetnică și interculturală. Republica Moldova este

afectată și ea de această problemă. Determinismul geopolitic de rînd cu cel istoric și economic face și mai complicată ssafirmarea politică externă, precum și o politică etnică balansată. În trecutul istoric al spațiului geografic, care aparține actual Republica Moldova, acesta reprezenta un cîmp geopolitic concentrat, unde se intersectau interesele mai multor state (României, Rusiei, Turciei). La momentul actual tînărul stat moldovenesc resimte influența schimbărilor geopolitice globale, în special prin intermediul factorului etnic. Sud-estul Republicii Moldova este regiunea unde în urma politicii strategice a Imperiului Rus și Sovietic au fost concentrate minoritățile naționale.

Putem constata că într-un anumit sens prezența Turciei în regiune este una benefică, producînd efecte pozitive comune atît pentru Republica Moldova, precum și pentru autonomia găgăuză. Scopul primar al statului turc este de a contribui la dezvoltarea identității etnice găgăuze, precum și de acordare de asistență în trei domenii specifice: asistență cultural-educațională; creditarea monetară; asistență și cooperare prin intermediul Agenției de Dezvoltare și Cooperare Turcă (TICA).

Rolul actual al Republicii Moldova este de a nu admite determinismul negativist al altor state în reglementarea relațiilor de natură etnică, precum și asigurarea unor politici eficiente de armonizare și integrare a acestora în societatea moldovenească. Depolitizarea agendei etnice este un moment primar în crearea unei stabilități și dezvoltării identificării civice în rîndurile minorităților naționale.

Acordarea autonomiei teritoriale găgăuzilor din Moldova, demonstrează o politică loială față de acest segment etnic, dar realizarea și dezvoltarea sarcinilor autonomiei declarate în actele de constituire, revine în sarcina autorităților guvernului central, cît și a autorităților regionale. Stabilizarea relațiilor între aceste două niveluri de putere în stat, ridicarea lor la un nivel calitativ nou va contribui la dezvoltarea acestei regiuni. Cu trecerea timpului, Bugeacul în virtutea unor premize favorabile de ordin etnocultural, politic și economic, va începe să se transforme dintr-o zonă de risc, în una de posibilități.

Bibliografie:

1. Sâmpetru M. Uzii și găgăuzii. // Cugetul, nr.3, 1992, p.41-47,
2. Moșneaga V., Ilașciuc D., Spinei T., Zavtur Al. Conflictul social-politic în Moldova (analiza etnopolitologică). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), nr.1. – Chișinău, USM, 1996.
3. Țibrigan N. Dosarul găgăuz. (www.stiri.romanism.net/dosarul-gagauz.html) (citât 6 octombrie 2010).
4. Mironova S. Găgăuzii din Moldova: de la etnogeneză la autonomie (aspecte politico-istorice). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), nr.3 (XLVI), 2009, – Chișinău, USM, 2009, p.66-72

5. Gangloff S. L'émancipation politique de gagauzes turcophones chrétiens de Moldavie. // Cahier d'étude sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien, nr.23, 1997, p.231-237.
6. Creangă I. Curs de drept administrativ. Administrația publică locală, vol.II. - Chișinău, Editura Epigraf, 2005.
7. Frunțașu I. O istorie etnopolitică a Basarabiei: 1912-2002. - Chișinău, Editura Cartier, 2002.
8. Ангели Ф. Гагаузская автономия. Люди и факты (1989-2005). – Кишинев, 2006.
9. Formuzal M. Platforma populară electorală „Unsprezece pași în întîmpinarea oamenilor” 2006. ([http: www.alegeri.md/opponents/formuzal/](http://www.alegeri.md/opponents/formuzal/)) (citată la 15 octombrie 2010).
10. Webster J. Parliamentary majorities and national minorities: Moldova's accommodation of the Gagauz. Dissertation. - Oxford, 2008.

Prezentat la redacție
la 4 aprilie 2011

VALORI POLITICE EUROPENE: DETERMINARE DE CONCEPT

Ion SANDU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Doctor în istorie, profesor

Rodica RUSU

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Doctor în științe politice, lector superior

This study is devoted to theoretical and conceptual study of European political values. It is analyzed the interconnection between culture and political power. In social and political practice the values are key milestones in shaping of political action. According to political axiology, the value is defined as a social relation expressing appreciation of facts given to the needs and ideals of human community. Socio-political and moral values plays an important role in the political process. The main European values are: unity, equality, freedom, rule of law, preservation of national traditions, tolerance and pluralism. European values are found largely in the general human values and are taken by the Republic of Moldova who aspires to become a truly European state where the values are perceived and treated in the fullest sense of the word values.

Considerăm că pentru o comprehensiune complexă și o reliefare a relevanței conceptului de valoare politică este necesar de abordat conexiunea dintre cultură și putere politică. Concepțiile funcționaliste, structuraliste, semiotice și în ultimele decenii abordările comunicaționale și cele postmoderniste au subliniat interferența dintre caracterul simbolic al culturii și anumite componente ale sistemului politic. Relația dintre cultură și sfera politică a societății este una extrem de complexă, în care putem vorbi atât de dimensiunile politice ale culturii, cât și de impactul decisiv pe care valorile și structurile culturale le au asupra mecanismelor de legitimare politică, asupra ideilor și comportamentelor politice ale grupurilor sociale.

Sociologia politică a preluat o serie de concepte și abordări specifice teoriei culturii pentru a explica dependența conduitelor politice de sistemul de valori, atitudini și reprezentări culturale, modul în care matricea culturală și mentalitățile dominante din cuprinsul unei societăți își transmit influențele asupra instituțiilor și relațiilor politice. Relația dintre sistemul politic și cel

cultural se desfășoară pe mai multe niveluri. "Un sistemul cultural determinat este cel care formează atitudinile cetățenilor, așteptările lor față de stat, mecanismele de interiorizare a valorilor civice...Orice discurs al Puterii vehiculează simboluri, mobilizează credințe, propune obiective care trebuie să se insereze în mediul cultural" [3, 14].

Lumea contemporană a reevaluat însemnătatea culturii ca factor al dezvoltării sociale, iar legătura dintre cultură și sfera puterii politice a fost cercetată în mod deosebit în ultimile decenii. Sistemul politic își are corespondențe în sistemul cultural al societății. Este o relație complexă în care descoperim condiționări reciproce sau structuri analogice. Cultura organizează valorile pe care le respectă și le urmăresc oamenii în viață, iar puterea politică se sprijină pe acest set de valori pentru a orienta acțiunea socială, pentru a acționa asupra societății.

Între componentele unei societăți – sistemul politic, sistemul economic, sistemul social, sistemul cultural – există relații variate. Unii teoreticieni au considerat cultura ca o sursă generativă a puterii politice, precum A. Gramsci, o expresie a puterii sau un instrument al acesteia, o sursă de schimbare a puterii etc. Gramsci considera că hegemonia politică a unei clase se întemeiază pe hegemonia ei culturală. Astfel, burghezia și-a impus valorile sale în spațiul vieții sociale, dobândind astfel treptat și puterea politică.

Mulți teoreticieni menționează că puterea politică reală se realizează prin – și se sprijină pe – cultură. Concluzia lor este aceea că o putere politică fără suport cultural nu durează. Raporturile dintre cultură și spațiul puterii sunt mai degrabă raporturi de corespondență, iar uneori de tensiune. Opțiunile puterii politice sunt adeseori orientate valoric de anumite modele culturale, de ponderea unor valori impuse în spațiul cultural. De mare însemnătate este raportul dintre schimbare politică și schimbare culturală, dintre noile valori politice și structurile culturale. Există o fundație culturală și mentală a societăților de care structurile politice trebuie să țină seama.

În dezvoltarea contemporană, indicatorii culturali, noneconomici, au o relevanță deosebită, pentru a caracteriza calitatea vieții, dezvoltarea echilibrată, pentru a măsura efectele sociale și umane ale transformărilor politice. Starea învățământului, a educației, a sistemului mediatic și informațional reprezintă indicatori importanți privind potențialul de dezvoltare a unei societăți. Mulți teoreticieni consideră că liniile de cauzalitate socială sunt mijlocite de cultură, de valorile pe care le prețuiește omul, de competențele și aspirațiile sale. Dezvoltarea este văzută astfel ca un proces complex ce implică aspecte economice, sociale, culturale și politice. Valorile interiorizate sunt decisive. Cultura politică exprimă modul în care cetățenii și populația în ansamblu se raportează la instituțiile politice și la opțiunile sistemului politic.

E necesar să amintim că relația dintre cele două aspecte ale valorii (obiectiv/subiectiv) reprezintă problema fundamentală a oricărei axiologii sau teorii a culturii, cristalizată în următoarele întrebări: “sunt obiectele valori pentru că subiectul le valorizează, sau subiectul le valorizează pentru că ele sunt valori?; posedă obiectele valoare pentru că noi le dorim sau noi le dorim pentru că ele posedă intrinsec valoare?” [7, 76].

Axiologia stabilește unele elementele definitorii ale valorilor, și anume:

- valoarea presupune un raport între un obiect (obiect fizic, unealtă, bun material, o operă spirituală, o idee, un gest, un comportament etc.) și un subiect care prețuiește obiectul respectiv;

- nu există valoare decât pentru un subiect determinat (individual sau colectiv), situat totdeauna într-un anumit context cultural, social și istoric;

- subiectul apreciază calitățile obiectului în funcție de capacitatea acestui obiect de a-i satisface o seamă de trebuințe, idealuri, aspirații;

- valorile se caracterizează prin polaritate (adevăr/fals, bine/rău, util/inutil, frumos/urât, sacru/profan etc.) și prin ierarhie, în funcție de gradul realizării lor (între drept și nedrept, adevăr și eroare, frumos și urât, bine și rău etc. există situații intermediare) și în funcție de importanța lor pentru o comunitate dată;

- valorile se întruchipează în bunuri, care sunt însușite de indivizi pentru că le satisfac anumite nevoi, dar valorile au mereu și sensul de idealuri și aspirații; valorile subliniază contrastul dintre starea de fapt și cea de drept, dintre realitate și dorințele și aspirațiile noastre, dintre ceea ce este și ceea ce trebuie să fie (în funcție de un ideal);

- valorile pot fi deosebite după domeniul lor (morale, religioase, politice, științifice, estetice, etc.), după natura lor (valori materiale, valori spirituale, valori sociale sau valori personale etc.), după funcția lor (valori-mijloc, valori-scop), precum și după alte criterii, cum ar fi semnificația, aria de răspândire sau durabilitatea lor (valori general-umane, valori universale, valori naționale, valori perene (“clasice”) sau valori ce au doar o recunoaștere conjuncturală, valori dominante sau secundare, etc.);

- valorile sunt concomitent autonome și solidare în tabloul axiologic al unei epoci sau al unei culturi determinate; păstrându-și diversitatea și autonomia, valorile formează configurații structurale și istorice, se integrează funcțional într-un sistem de valori, iar societățile, grupurile umane și culturile își definesc identitatea prin această configurație originală a sistemelor de valori;

- valorile sunt transmise prin mecanismele educației și ale socializării, fiind asimilate și interiorizate de indivizi; ele dobândesc astfel un caracter normativ și intră în structura mentalităților și a convingerilor noastre, de unde acționează ca repere și criterii de orientare a comportamentelor și acțiunilor;

- criteriile de apreciere a valorilor sunt elaborate la nivel social, au o anumită stabilitate istorică, dar se caracterizează și prin istoricitate și relativitate; aceste criterii se schimbă de la o epocă la alta, diferă de la un grup social la altul, iar în actul concret de valorizare ele se individualizează în funcție de datele specifice ale unei personalități.

Sistematizând trăsăturile distinctive ale valorii, L. Grunberg definește valoarea “ca acea relație între subiect și obiect în care, prin polaritate și ierarhie, se exprimă prețuirea acordată (de o persoană sau de o colectivitate umană) unor însușiri sau fapte (naturale, sociale, psihologice), în virtutea capacității acestora de a satisface trebuințe, necesități, dorințe, aspirații umane, istoricește condiționate de practica socială. Valoarea este relația socială în care se exprimă prețuirea acordată unor obiecte sau fapte, în virtutea unei corespundențe – istoricește determinate de mediul socio-cultural – a însușirilor lor cu trebuințele unei comunități umane și idealurile generate de acestea” [7, 80].

M. Rokeach se referă la sistemul de valori, propunând o teorie cu privire la valori și la modul în care acestea se constituie într-un sistem. Autorul definește valoarea ca pe o „credință de durată că o anumită cale sau un scop al existenței sunt de preferat, din punct de vedere social sau personal, față de o cale sau un scop opuse” [8, 5]. Valorile nu există separat, ci sunt înglobate în cadrul unui sistem de valori, care reprezintă o organizare de durată a credințelor cu privire la scopurile existenței și la modurile considerate dezirabile de atingere a acestora.

În cadrul sistemului, fiecare valoare este orientată prioritar în funcție de celelalte valori, astfel că la un anumit moment dat o anumită valoare poate să fie prioritară. Schimbarea valorilor presupune reordonarea priorităților în cadrul sistemului valoric individual. Astfel că, sistemul de valori este „suficient de stabil ca să reflecte personalitatea individului”, însă și „suficient de instabil ca să permită rearanjări ale priorităților valorice, ca rezultat al schimbărilor survenite în cultură, societate, experiență personală” [8, 11].

Această stabilitate crescută a sistemului de valori a individului se traduce în plan social prin persistența ridicată a orientărilor valorice, împărtășite la un moment dat de către membrii societății. Astfel că, după cum arată Inglehart, schimbarea valorică la nivelul unei societăți apare atunci când cohortele tinere încep să înlocuiască în populație pe cele vârstnice. Practic, la nivel social, schimbarea valorică se produce mai degrabă prin înlocuirea generațiilor vârstnice cu cele mai tinere, decât prin modificarea valorilor pe care le împărtășesc indivizii [6].

Valorile sunt realități latente, ascunse, neobservabile, imposibil de măsurat direct. Ele există undeva, în interiorul ființei umane, manifestându-se prin atitudini diverse, în funcție de gradul lor de generalitate. Șovinismul, credința religioasă sau liberalismul, spre exemplu, reprezintă orientări complexe, care se

manifestă în împrejurări multiple, fie determinând în mod fundamental comportamente, fie doar nuanțându-le.

În disciplinele socio-umane, accepțiunea cea mai frecventă a valorii este aceea de principii generale și abstracte despre ceea ce este important și de prețuit în viață, despre cum trebuie oamenii să se comporte și să aprecieze (în termeni de bun/rău, drept/nedrept, urît/frumos etc.) situațiile, evenimentele, persoanele precum și obiectele naturale și sociale. Astfel de principii sunt bunătaea, adevărul, dreptatea, frumusețea, libertatea, cooperarea, competiția, realizarea de sine. O atare definiție are un caracter orientativ, este importantă dezvoltarea analitică a notelor fundamentale ale conceptului valoare și surprinderea relației cu alte concepte apropiate. Ne referim atât la valorile sociale (ca elemente principale ale contextului sociocultural) cât și la varianta lor interiorizată la nivel de personalitate.

Notele fundamentale ale conceptului de valoare sunt: generalitate și centralitate în universul spiritual simbolic al societății și în structura personalității umane, standarde, (criterii evaluative) ale acțiunilor umane, vectori motivaționali care determina și orientează acțiunea, accentuatul lor caracter conștient, deliberat în sensul de adeziune “la ceea ce este de dorit”. Cele mai importante concepte cu care se intersectează conceptul de valoare, sunt: atitudinea, norma, idealul, interesul, nevoia și trăsăturile de personalitate.

Față de normele sociale, care sunt și ele standarde ale conduitei, valorile sunt prescrieri mai generale ale modului de comportament, fiind, în același timp, și scopuri, stări ultime de atins ale existenței noastre. Aceeași valoare este punct de referință pentru mai multe norme particulare. Pe de alta parte, normele sociale, chiar însușite și practicate de către individ, îi apar acestuia mult mai exterioare și impersonale, în timp ce valorile sunt resimțite mai intim ancorate în eu, conform lui Rokeach [8].

Valorile nu pot fi identificate nici cu nevoile, propensiunile și trebuințele. Ele apar ca o reprezentare și distilare pe plan cognitiv a nevoilor și, la nivel individual, ca o sinteză a trebuințelor personale cu cele grupal-societale. El simte de multe ori tendința de a nega, de a nu recunoaște anumite propensiuni; valorile însă nu sunt niciodată negate de eu.

În ceea ce privește raportul valoare-atitudine, dintr-o perspectivă preponderent macrosocioculturală, valorile ne apar ca date obiective, supraindividuale, ca fapte sociale în expresie durkheimiană. În acest fel putem vorbi îndreptățit despre atitudinea față de valoare, așa cum vorbim despre atitudinea față de școală, față de părinți, față de Biserică sau față de alte componente ale mediului înconjurător. Astfel încât diferența noțională dintre valoare și atitudine este clară, prima reprezentând obiectul atitudinii, iar cea de-a doua reacțiile, pozițiile indivizilor. Acesta este însă doar un nivel al relației dintre valori și atitudini. Dacă privim valorile ca principii despre dezirabil

interiorizate, încapsulate în structura personalității, atunci distanța dintre subiectiv (reacție atitudinală) și exterior (valoare obiectivă) dispare, delimitarea atitudine / valoare (interiorizată) devenind mai greu de realizat.

În concepția lui M. Rokeach, diferențele ar decurge în primul rând din faptul că o atitudine se referă la un complex de convingeri față de un obiect sau o situație specifică, pe când o valoare se referă la o singură convingere, însă una de mare generalitate, transgresînd situații și obiecte particulare: valorile, ca principii fundamentale despre moduri de comportament sau scopuri ultime ale existenței, sunt la nivelul individului de ordinul zecilor, iar atitudinile – de ordinul sutelor sau chiar al miilor.

Valorile ocupă, apoi, un loc mai central în configurația personalității umane și ghidează deopotrivă atitudinile, judecățile și acțiunile umane, într-un anumit sens, valorile se exprimă în atitudini. Atitudinile apar astfel ca fiind instrumentele, față de valori.

Unii cercetători consideră ca trebuie să vorbim nu despre valori politice, dar despre locul și rolul valorilor în politica practică. Acest argument este în contextul corelației moralei și politicii. Prin urmare, valorile în activitatea politică se identifică cu cele morale, care stau la baza acțiunilor oamenilor politici.

Fiecare proces politic se caracterizează prin preferințele sale. Statul de drept despre care vorbim foarte mult, dar care în realitate nu există, el este un ideal realizat în diferite comunități umane diferit în dependență de anumite condiții, relații și acțiuni, instituții sociale și politice existente. Valorile politice stabilesc baza acțiunilor subiecților politici, servesc drept fundamentare a acțiunilor întreprinse. Spre exemplu programul unui partid politic este doar un ideal spre care acesta vrea să-l atingă prin obținerea puterii. În această ordine de idei, ansamblul valorilor politice reprezintă o totalitate a valorilor unui grup social ca o formă de organizată a societății. În acest context, apare problema armonizării valorilor politice ale grupurilor sociale și a societății la general. În acest mod, valorile politice sunt ideile necesităților politice care exprimă interrelațiile indivizilor, a grupurilor sociale, claselor.

Valori politice sunt valori determinate de funcțiunile constitutive și regulative ale vieții sociale. Ele se referă la stat, la cetate ca unitate socială, deci la formele de organizare a vieții în comun, a vieții sociale. Trecînd de la formele de comunitate, de la congregațiile genetice bazate pe descendența și pe legătura sîngelui, de la grupările întemeiate pe obicei, nu lege, la societatea propriu-zisă constituită pe baza legii, statul apare ca o valoare superioară politică.

Aristotel considera casa (familia) ca prima valoare politică; iar statul ca scopul și punctul final al evoluției politice. În antichitatea grecească, statul era cetatea. Cetatea era valoarea supremă, individul fiind supus în mod absolut

autorității statului. Noțiunea de stat s-a impus și s-a lărgit din ce în ce mai mult, devenind ceea ce este acum.

W.Bruno, M. Stirner au considerat statul ca o forță exterioară, care constrânge pe indivizi, împiedicând libertatea conștiinței, autonomiei și cultura proprie. Spencer vede disproporția dintre interesele statului și ale individului și de aceea proclamă contradicția între stat și individ.

Kant, deși a conceput statul ca ceva mai presus de indivizi, a rămas totuși un personalist, deoarece el considera statul numai ca mijloc pentru moralitatea indivizilor. El a subordonat pe om umanității, fiind un reprezentant al universalismului abstract. Hegel afirma ca realitatea individuală este dezvoltată prin stat, care reprezintă o formă adecvată a spiritului absolut. Spinoza afirma că statul este un rezultat al stării de luptă, al forței. Statul trebuie să prescrie regulile vieții comune, să dicteze legi și oamenii să se supună legii.

În practica social-politică valorile reprezintă repere esențiale în orientarea acțiunilor politice. Conform axiologiei politice, valoarea se definește drept o relație socială în care se exprimă prețuirea acordată unor fapte cu trebuințele și idealurile unei comunități umane. Valorile social-politice și cele morale ocupă un rol important în procesul politic. Corelația dintre ele are loc la următoarele niveluri: valorile morale influențează valorile social-politice. De exemplu, binele ca valoare morală stă la baza valorilor politice; dreptatea, la rândul ei, influențează formarea culturii politice democratice a individului. Concomitent, aceleași valori morale determină cultura politică a individului. Sistemul de valori sau de preferințe reflectă esența problemelor sociale. Valoarea politică este o relație socială în care se exprimă prețuirea acordată unor fapte sociale (politice) în virtutea corespondenței însușirilor lor cu trebuințele sociale ale unei comunități umane și cu idealurile acesteia. Ca idealuri, valorile joacă rolul de etalon, de cadru de referință al activității politice, al conținutului și sensului vieții politice, orientând activitatea și comportamentul politic al grupurilor sociale și indivizilor. Interiorizate, valorile se transformă în orientări valorice prin care individul se raportează la multitudinea aspectelor politice și la propria sa activitate, valorizându-le. Persoana, omul este produsul valorii, dar și el, la rândul său creează valori.

Asimilarea ideilor și valorilor democratice are loc într-o perioadă istorică destul de lungă. Conștiința politică democratică cu o cultură politică adecvată presupune acceptarea unor valori ca respectarea drepturilor și libertăților personalității, neacceptarea violenței în soluționarea conflictelor, toleranță, respectarea legilor, responsabilitatea cetățenilor și a conducerii pentru acțiunile întreprinse [9, 121-132].

Noțiunile de valori europene și cetățenie sau identitate europeană sunt interconectate și au devenit tot mai importante pe agenda publică în anii 1990, odată cu dezmembrarea marilor entități fondate pe criterii ideologice,

reinventarea democrației în statele post-comuniste, presiunile asupra cetățeniei din partea imigranților și a refugiaților, globalizarea economică, erodarea statului-națiune, agravarea „deficitului democratic” al instituțiilor democratice și reducerea progresivă a ratei de participare la alegeri sau la dezbaterile civice [2, 198].

Articolul I-1 din documentul de propunere al Constituției Europei menționează: „Uniunea va fi deschisă tuturor statelor europene care respectă valorile sale și se angajează să le promoveze împreună” Articolul I-2 din Constituție evidențiază valorile Uniunii: „Uniunea se bazează pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept și a respectării drepturilor omului, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între bărbați și femei”. Uniunea Europeană înseamnă pace, prosperitate și protecție – un rezultat datorat respectării valorilor comune ale statelor membre [12].

Modelul Centru–Periferie funcționează ca impuls generativ al unor astfel de mecanisme de individualizare a valorilor împărtășite de europeni, atrăgând o atitudine conformistă sau una de contestare a acestora. Totuși, mitul Europei unite, nu doar spiritual, ci și politic, care a fascinat de-a lungul timpului o serie de gânditori, a fost împlinit de proiectul franco-german care a promovat în prim-plan democrația, toleranța, nediscriminarea, libertatea, egalitatea, în ipostaza de „drepturi inalienabile”. Făcînd o paralelă cu statul-națiune, aceste valori se prezintă, asemenea națiunii, drept un artefact cultural, creat anterior proiectului european, ce au fost „redescoperite” sau „reinventate” pentru a fundamenta această nouă entitate politico-economică și noua sa identitate culturală.

Argumentînd în sensul existenței unor valori la nivel european, Guibernau stabilește o listă de cinci caracteristici care au influențat acest proces:

- memoria istorică a celor două războaie mondiale;
- experiența imperiilor coloniale;
- emergența unei culturi politice transnaționale;
- apariția unor mijloace de contestare ce reclamă o nouă ordine socială;
- globalizarea [2, 55].

Pentru clarificarea termenului folosit excesiv și în sensuri destul de vagi, unii autori au considerat că noțiunea de „valori europene” e utilizată în principal în trei sensuri:

- valori fundamentale, de bază, care stau la baza formării Comunității Europene. Acestea au o valoare politică, însă sunt suficient de concrete pentru a fi introduse în tratate;

- diverse poziții ideologice, care apar mai ales în contextul dezbaterii despre identitatea europeană. Acestea se referă mai ales la convingerile individuale și nu capătă decât foarte rar valoare legală;
- valorile aflate la baza acquis-ului comunitar în privința conceptelor de protecție a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, domnia legii, libertate sau democrație [11, 256].

Aceste trei tipuri de valori existente la nivelul UE sunt diferite în termeni de observare, monitorizare, control sau grad de consens la nivelul cetățenilor Uniunii. Chiar și în privința ultimul tip, al principiilor legale comune, nivelul consensului este unul redus. În general, UE este descrisă drept o entitate căreia, la nivel politic, îi lipsește consensul asupra valorilor, iar din punct de vedere legal, este dominată de o multitudine de actori, nivele și valori.

Așadar, diversitatea este o caracteristică de bază a Uniunii din punctul de vedere al valorilor iar, de multe ori este, considerată o valoare în sine, care este regăsită în mecanismele de a garanta identitățile naționale în același timp cu recunoașterea unei identități europene, dar și în viziunea policentrică asupra Uniunii.

Încă de la formarea sa, Uniunea Europeană a fost supusă oscilației între a fi doar un spațiu al cooperării economice și impulsului de transformare într-o entitate politică și valorică. Discuția despre normele existente la nivel european a fost dominată însă, chiar și înainte de constituirea Comunității Europene, de nenumărate discuții în privința valorilor și a normelor comune. Deși inițial a fost bazată strict pe cooperarea în domeniul economic, treptat s-a pus din ce în ce mai mult problema drepturilor politice, a valorilor care fundamentează cooperarea statelor în cadrul Uniunii, a valorilor europene. Care sunt valorile care stau la baza democrației europene?

Există un concept de cetățenie europeană? Care sunt drepturile și responsabilitățile cetățenilor Uniunii Europene? Unitatea politică ca etapă ulterioară celei economice a presupus cel puțin trei noi elemente: statul supranațional, personalitatea juridică a Uniunii și o nouă identitate valorică colectivă.

Articolul 6 al Tratatului Uniunii Europene semnat în 1991 la Maastricht afirmă că: “Uniunea este bazată pe principiile libertății, democrației, respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale, domnia legii, principii care sunt comune toate statelor membre”. Cu atât mai mult în ultimii ani, se rediscută problema valorilor la nivel european. Începând cu Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale, schimbările intervenite după 11 Septembrie 2001, și până la Convenția Europeană în cadrul căreia s-a redactat proiectul de Tratat Constituțional, este tot mai evidentă încercarea de a defini o serie de valori de bază ale Uniunii Europene și de a aborda chestiunea construcției identitare la nivel supranațional.

Într-un timp relativ scurt 27 state membre au trebuit să se alinieze la niște standarde cunoscute drept valori europene. O valoare europeană este cetățenia. Toți membrii UE sunt cetățeni ai acestui conglomerat. Cetățenia Europeană a fost definită prin Tratatul asupra Uniunii Europene, la Maastricht, reprezentând o inovație conceptuală majoră. Incluzând drepturi, obligații și participarea la viață politică, cetățenia europeană vizează consolidarea imaginii și a identității Uniunii europene și implicarea mai profundă a cetățeanului în procesul de integrare europeană. O soluție în acest caz ar fi găsirea unui set de valori care să coincidă și cu interesul popular, și cu cel economic și cu cel politic, acestea fiind adevăratele valori europene.

Unificarea europeană, încă de la început, a pus accentul pe anumite principii, ușor de identificat în discursul european la mai multe niveluri: de la limbajul tratatelor, la discursurile reprezentanții instituțiilor europene sau transpus în politicile promovate de-a lungul timpului.

Între acestea, pacea, prosperitatea și solidaritatea se află la baza construcției europene și formează punctul de pornire al unor politici precum Politica de coeziune sau Politica Externă și de Securitate Comună.

Mai mult decât atât, alte valori des invocate sunt: unitatea, egalitatea, libertatea, statul de drept, păstrarea identității și tradițiilor naționale, toleranța, și pluralismul. Rămâne însă de discutat modul în care aceste valori sunt cele care motivează deciziile statelor europene sau dacă ele sunt prezente în interacțiunea pe care UE o are cu alte state și entități internaționale.

Charta Europeană a Drepturilor Fundamentale proclamă valori precum protecția drepturilor și libertăților fundamentale, dreptul la viață, libertatea, demnitatea, egalitatea de șanse între femei și bărbați, solidaritate, educația, protecția mediului și îmbunătățirea calității vieții, protecția copiilor [4].

Convenția privind Viitorul Europei din 2003-2004, prin adoptarea proiectului de Constituție Europeană, este cea care a continuat procesul de integrare a Chartei Drepturilor Fundamentale în dreptul comunitar, și prin statuarea valorilor aflate la baza acestui demers.

Documentul afirmă că: „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept și a respectării drepturilor omului, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între bărbați și femei”.

Principalele părți pozitive ale acestui proiect au fost simplificarea procesului decizional la nivelul UE, formularea clară și comprehensivă a drepturilor omului pe teritoriul UE, și facilitarea procesului de luare a deciziilor în actuala organizație de 27 de State Membre.

Tratatul de la Lisabona menține accentul pus pe apărarea drepturilor fundamentale și, odată cu intrarea în vigoare a acestui document, Charta Europeană a Drepturilor Fundamentale va deveni obligatorie pentru statele membre UE. Totodată, a fost, de asemenea, inclus un protocol în care se precizează că documentul ratificat nu va crea noi drepturi sociale și sindicale, deși sunt incluse principiile referitoare la echitatea pe piața muncii sau dreptul la sănătatea muncii sau instruire.

Valorile europene sunt considerate drept fundament al democrației participative. A.Agh susține că de fapt, există două valori democratice fundamentale care stau ca piloni ai întregului sistem de valori democratice: concurență și participare [1]. Aceste valori de bază au fost formulate cel mai semnificativ în lucrările lui R. Dahl: concurența elitelor cât și participarea activă a întregii populații în procesul politic. Deși semnalăm o distincție între democrațiile reprezentative directe și indirecte, aceste valori sunt cerințe fundamentale ale tuturor instituțiilor statale democratice [5, 7].

Participarea și concurența ca valorile democratice fundamentale s-au materializat în constituțiile și instituțiile europene. Nu există un decalaj major, între valorile declarate democratice ale constituțiilor și realitățile socio-politice din aceste țări. Acest fapt merită o atenție specială și un studiu atent, deoarece eliminarea acestui decalaj va decide soarta democrațiilor tinere din Europa de Centru și de Sud.

Remarcăm că este mult mai ușor de a schimba instituțiile decât mințile oamenilor și comportamentele lor; dar chiar și schimbările instituționale au condus la numeroase dificultăți, iar diferența dintre valorile democratice, al constituțiilor și realitățile socio-politice a fost foarte mare în primii ani de democratizare. Constituțiile atribuie întregul set de valori competitive și participative pentru țările din Europa Centrală și de Sud, dar instituțiile reale le întruchipează doar parțial și controversat, încălcând fie principiul concurenței sau cel al participării, și de foarte multe ori ambele.

C. Tărcăoanu susține că odată cu aderarea României la Uniunea Europeană au apărut noi oportunități în ceea ce privește valorile europene și, implicit, promovarea acestora. Tinerii sunt deschiși spre tot ceea ce este nou, dornici de a experimenta tot felul de inovații, și astfel vor avea un rol foarte important în promovarea valorilor europene, inclusiv a dialogului intercultural [10]. Autoarea prezintă drept exemplu de valoare europeană educația interculturală, definită ca o perspectivă sau ca o abordare care recunoaște interdependențele sau interacțiunile sociale, culturale și economice ale grupurilor etno-culturale dintr-o țară. Scopul educației interculturale constă în creșterea eficienței relațiilor interculturale, mărirea gradului de deschidere, de toleranță, de acceptare a celuilalt, care este diferit, altfel spus, diversitate în unitate și unitate în diversitate.

În contextul urmării realizării vectorului de integrare europeană și acceptării discursurilor europene în societatea moldovenească considerăm că tinerii trebuie să conștientizeze rolul lor în promovarea valorilor pozitive. Totodată, acestora le revine un rol considerabil în conservarea valorilor autohtone și în păstrarea specificului național într-o lume caracterizată prin diversitate și globalizare. Valorile europene se regăsesc în mare parte în cadrul valorilor general-umane și sunt preluate de către Republica Moldova care aspiră să devină cu adevărat un stat european unde valorile sunt percepute și considerate valori în deplinul sens al cuvântului.

Bibliografie

1. Agh A. Basic Democratic Values and Political Realities in East Central Europe. www.friends-partners.org/.../agh.html
2. Bîrzea C. Cetățenia europeană. Politeia. – București, SNSPA, 2005
3. Braud Ph. La science politique. - Paris, PUF, 1992.
4. Charta Europeană a Drepturilor Fundamentale <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:ro:PDF>
5. Dahl R. Polyarchy, Participation and Opposition. - Yale U.P., 1971.
6. Inglehart R. Global Trends: A Glimpse Ahead Globalization and Post-modern Values http://muse.jhu.edu/journals/washington_quarterly/v023/23.1inglehart.html
7. Grunberg L. The Mystery of values: Studies in Axiology. - Amsterdam, Rodopi, 2000.
8. Rokeach M. The Nature of Human Values. - New York, The Free Press, London, Collier Macmillan Publishers, 1973.
9. Sandu I., Sandu R. Renovarea valorilor ideologice în conștiința politică a societății de tranziție. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXII. - Chișinău, CEP USM, 2003, p.121-132.
10. Tărcăoanu C. Rolul tinerilor în promovarea valorilor europene – dialog intercultural. www.aepado.ro/revista/pdf/rs.pdf
11. Toggernburg G. The Debate on European Values and the Case of Cultural Diversity. // European Journal of Social Theory, May, 2008, vol.11 no.2. p.257-274.
12. www.europa.eu.int

Prezentat la redacție
la 16 mai 2011

TIPURI ȘI FORME DE AGITAȚIE ELECTORALĂ ÎN CAMPANIA PENTRU ALEGERILE PARLAMENTARE ANTICIPATE DIN 2010 ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Constantin SOLOMON

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Catedra Istoria Românilor
doctor habilitat în științe politice, profesor

The article examines the types and forms of electioneering in the campaign for parliamentary elections of 28 November 2010 in Moldova. The election campaign was characterized by the variety and multiplicity of electioneering activities. Were recorded following types and forms of election propaganda: action "door to door", audio and visual motor advertising, distribution of leaflets, flyers and party newspapers, meetings with voters, parties for youth, media advertising media, advertising system, external visual advertising.

It highlights the electioneering activities of competitors in localities of the republic, emphasizing that they have used the most influential forms of electioneering. Given the impact that the media is on creating awareness and credibility of its large population, it highlights the angles of approach and presentation of issues by broadcasting election in the republic.

It is researched newspapers, including news agencies and web-portals, which published several materials, including news, opinion articles, political advertising and voter, voter education materials, interviews and other special category of electoral programs and surveys with the public opinion. In the analysis it is argued that electoral propaganda materials were a very important source of information about candidates and issues raised during the campaign.

Avansarea instituțiilor democratice, care presupun desfășurarea alegerilor ca mecanisme de selectare a elitelor, impune și utilizarea unor mijloace performante de agitație electorală.

Articolul 47 (1) din Codul electoral specifică „Cetățenii Republicii Moldova, partidele și alte organizații social-politice, blocurile electorale, candidații și persoanele de încredere ale candidaților au dreptul de a supune discuțiilor libere și sub toate aspectele programele electorale ale concurenților electorali, calitățile politice, profesionale și personale ale candidaților, precum și de a face agitație electorală în cadrul adunărilor, mitingurilor, întâlnirilor cu alegătorii prin intermediul mijloacelor de informare în masă, prin expunerea de afișe electorale sau prin intermediul altor forme de comunicare”. [3, 54]

Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.563 – V din 28 septembrie 2010 privind dizolvarea Parlamentului de legislatura a XVIII-a a fost stabili-

tă data de 28 noiembrie 2010 pentru desfășurarea alegerilor în noul Parlament. La 29 septembrie 2010, Comisia Electorală Centrală (CEC) a aprobat Programul calendaristic, pentru organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. Totodată, reamintim că: „Perioada electorală – perioada de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoștință publică a datei alegerilor și ziua în care rezultatele finale ale alegătorilor sânt confirmate de către organele competente” [3, 16].

Pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 CEC a înregistrat 20 de partide și formațiuni social-politice, precum și 19 candidați independenți. [4, 3-119]

În perioada campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 au fost utilizate următoarele tipuri de activități de agitație electorală: acțiuni de tip „de la ușă la ușă”, autovehicule cu publicitatea audio și vizuală, distribuire de pliante informative și ziare de partid, întâlniri cu alegătorii, petreceri pentru tineri, publicitate în mass-media, publicitate stradală, publicitate vizuală externă.

Campania „de la ușă la ușă” este unul din tipurile fundamentale ale agitației intermediare efectuată de membrii echipei partidului (candidatului). Această campanie propune vizitarea apartamentelor și locuințelor alegătorilor, întâlnirea cu aceștia, distribuirea materialelor propagandistice. Aceasta este o agitație nemijlocită a alegătorilor la locul de trai în susținerea propriului partid (candidat). În cadrul acestei campanii se realizează „prezentarea” partidului (candidatului). Este vorba despre informarea alegătorilor despre data alegerilor amplasarea sectoarelor de votare, modalitățile și regulile de completare a buletinului electoral. De fapt, este o campanie în cadrul căreia partidul colectează problemele stringente care-l preocupă pe alegător.

În afară de aceasta, efectul mobilizator al agitației personale permite lărgirea cercului de activiști ai campaniei electorale a partidului. O parte dintre aceștia sunt gata benevol să-și asume îndeplinirea unor funcții ca: transmiterea ziarului de partid vecinului său, să anunțe Staff-ul despre apariția unei noi foi volante a oponenților.

Acțiuni de tip „de la ușă la ușă” s-au desfășurat în municipiile Chișinău, Bălți, în orașele, raioanele și comunele republicii. În acest aspect s-au evidențiat îndeosebi Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM), Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCR), Partidul Democrat din Moldova (PDM), Partidul „Moldova Unită – Edinaia Moldova” (PMUEM), Partidul Umanist din Moldova (PUM), Partidul Social Democrat (PSD).

Astfel de acțiuni au fost observate în municipiul Chișinău – concurenți electorali PDM, PLDM, PCR, PSD, PMUEM; municipiul Bălți – PCR, PDM, PSD; r-nul Briceni – PMUEM, PCR; r-nul Rîșcani – PCR, PSD, PDM; r-

nul Soroca – PDM, PCRM; r-nul Orhei – PLDM, PCRM, PMUEM; r-nul Ștefan Vodă – PDM, PCRM, PLDM [8, 5].

În cadrul acțiunilor „de la ușă la ușă” au fost distribuite materiale agitaționale propagandistice ale partidelor: foi volante comparative în care se arată avantajele partidului în raport cu oponentii săi, materiale cu argumente contra oponentilor. Alegătorii care au manifestat simpatii față de candidat, partid, au fost rugați să-și convingă vecinii, rudele, prietenii să voteze pentru partid (candidat) și să vină în mod obligatoriu la alegeri.

O formă eficientă și ingenioasă de agitație electorală este publicitatea pe transportul urban. Autovehicule cu publicitate audio și vizuală au fost observate în r-nul Edineț – concurentul electoral PDM; r-nul Glodeni – Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), r-nul Ungheni – Partidul Politic „Alianța Moldova Noastră” (AMN), PDM; r-nul Rîșcani – PPCD, AMN; municipiul Chișinău – PLDM, AMN, PDM [8, 5].

Cercetările demonstrează că un partid puțin cunoscut (candidat), doar distribuind pliante, foi volante și ziare de partid, fără desfășurarea altor acțiuni electorale poate obține până la 5% din voturi. Foile volante, pliantele, ziarele, mai ales dacă sunt executate calitativ, atrag atenția alegătorului și pot fi citite practic de toți alegătorii. Conform sondajelor sociologice, mai mult de 50% din alegători fac cunoștință cu ideile de bază ale platformelor electorale ale candidaților anume din aceste surse, primite prin poștă sau difuzate în stradă.

Pliante, foi volante și ziare au fost difuzate de către toți concurenții electorali. Totodată specificăm: PNL – r-nul Cimișlia; PDM – r-nul Basarabeasca, r-nul Cahul, municipiul Chișinău, r-nul Edineț, r-nul Leova, raionul Ștefan Vodă; PL – r-nul Basarabeasca și municipiul Chișinău; PMUEM – r-nul Taraclia, Partidul Mișcarea Acțiunea Europeană (MAE) – r-nul Edineț; AMN r-nul Hâncești, r-nul Orhei, r-nul Ungheni; PUM – r-nul Călărași; PCRM – Anenii Noi, r-nul Basarabeasca, r-nul Călărași, r-nul Cantemir, municipiul Chișinău, r-nul Edineț, raionul Hâncești, r-nul Rîșcani, r-nul Sîngerei, r-nul Strășeni; PLDM – municipiul Chișinău, r-nul Anenii Noi, r-nul Criuleni, r-nul Dondușeni, r-nul Ialoveni, r-nul Leova, r-nul Sîngerei, r-nul Soroca, r-nul Taraclia, r-nul Telenești, UTA Găgăuzia [18, 8].

Materialele electorale variate (fulare, pixuri, calendare sau fășii parfumate pentru autovehicule) au fost distribuite de concurenții electorali PDM – municipiul Bălți, Cimișlia, Hîncești, Leova, Ștefan Vodă; PLDM – municipiul Chișinău, raioanele Cahul, Cantemir, Leova, Ștefan-Vodă, UTA Găgăuzia.

De menționat că publicitate stradală a fost observată în cazul majorității concurenților electorali, în proporții semnificative în cazul concurenților PDM, PL, PMUEM, PUM, MAE, PCRM și PLDM.

Una din cele mai răspândite și eficiente tehnologii electorale este întâlnirile cu alegătorii. Nimic nu poate substitui comunicarea directă a liderului partidului

sau candidatului cu alegătorii. Întâlnirea candidatului cu alegătorii este cel mai eficient și mai puternic mijloc de agitație și are cel mai înalt randament. Întâlnirea candidatului cu alegătorul este un eveniment, mai cu seamă pentru alegător care va împărtăși ulterior impresiile cu familia, colegii, prietenii.

Întâlnirile cu alegătorii s-au desfășurat pe parcursul întregii campanii electorale, din momentul înregistrării concurenților, până în ultima vineri înainte de alegeri și au fost abordate probleme care-i preocupă pe alegători. Totodată, în cadrul acestora s-a observat și denigrarea concurenților electorali. Astfel, la 26 octombrie 2010, la Căminul Cultural din orașelul Edineț în cadrul întâlnirii cu candidatul Ion Cara din partea concurentului electoral PCRM, a fost difuzat filmul „Un an negru în viața Moldovei”. Filmul dat poartă un caracter denigrator față de partidele oponente, aflate la guvernare. Același film a fost difuzat la 2 noiembrie 2010 la întâlnirea concurentului electoral PCRM cu alegătorii din orașelul Ocnița. Concurentul electoral PCRM a utilizat în calitate de agitație electorală materialul „Rezultatele Guvernării „Alianței pentru Euro” care discreditează AIE. În cadrul întâlnirilor cu alegătorii din 28 octombrie (or. Rezina) și 29 octombrie (r-nul Ștefan Vodă), candidații din partea concurentului electoral PCRM au ținut discursuri cu caracter denigrator față de oponenții electorali (D.Diacov, V.Filat, M.Ghimpu, M.Lupu, V.Stepaniuc), exprimând insulte în adresa autorităților naționale, României, UE și SUA” [8, 8].

Observatorii Asociației Promo-LEX au constatat mai multe cazuri de implicare indirectă de către candidații electorali a fețelor bisericești în campania electorală în special PLDM, PL, PCRM, PUM.

La 28 octombrie 2010, la biserica din satul Cineșeuți, raionul Rezina, a avut loc întâlnirea lui V.Voronin, candidatul PCRM, cu blagocinul Igor al raionului Rezina, fost consilier raional pe lista PCRM, precum și alți preoți ai bisericilor din raion. Evenimentul a avut loc cu ușile închise.

De asemenea, au fost constatate mai multe cazuri de agitație electorală forțată. Astfel, în raionul Rezina, funcționarii publici au fost chemați abuziv la întâlnirea cu candidatul PCRM din 6 noiembrie 2010, de către președintele Consiliului raional Rezina, degrevat din funcție pe perioada campaniei electorale. La 25 octombrie 2010, întâlnirea concurentului electoral AMN cu alegătorii din orașul Comrat a fost facilitată de administrația Universității de Stat din Comrat, care a chemat la eveniment o parte din studenții aflați la ore.

La 4 noiembrie 2010, reprezentanții concurentului electoral Partidul Republican din Moldova (PRM) nu au reușit să desfășoare întâlnirea cu corpul didactic al școlii medii din satul Sărata Nouă, Raionul Leova, din cauza interdicției impuse de către șefa de studii a școlii, membru al PCRM, E.Parpalov [8, 8].

În perioada campaniei electorale s-au organizat și alte activități de agitație electorală ca: petreceri pentru tineri (municipiul Chișinău – concurenții electo-

rali PDM, MAE și PLDM; corturi de publicitate electorală – concurenții MAE, PMUEM, PDM).

De menționat că majoritatea evenimentelor publice cu caracter electoral au fost supravegheate de către reprezentanții organelor de poliție, inclusiv cele cu participarea unui număr mare de persoane (peste 100 persoane).

Prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.3614 din 8 octombrie 2010 a fost aprobat și publicat în presă Regulamentul CEC privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010, în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova [14, 58-60]. În capitolul I al Regulamentului, intitulat „Dispoziții generale”, se sublinia: „Prezentul Regulament stabilește modul de reflectare a campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova și are drept scop asigurarea reflectării echitabile, echilibrate și imparțiale a campaniei electorale la alegerile parlamentare de către instituțiile mass-media, promovarea libertății de exprimare și pluralismului politic, stabilirea unor norme obligatorii pentru aplicarea în practică a acestor principii de către mass-media, pe de o parte, și concurenții electorali, pe de altă parte” [14, 58].

Era menționat, de asemenea, că mass-media aflată sub jurisdicția Republicii Moldova reflectă campania electorală pentru alegerile parlamentare, în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova, ale Codului electoral, ale Codului audiovizualului, ale Legii presei, ale Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, ale prezentului Regulament și actelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Chiar de la început se cere de menționat faptul că campania electorală din toamna anului 2010 a fost marcată din start de utilizarea unor strategii de comunicare manipulative în mod special, din partea opoziției, dar și din cea a unor actori electorali aflați la guvernare. Scopul acestora în retorica electorală era de a credibiliza mesajele și de a determina anumite comportamente, atitudini și opțiuni în favoarea manipulatorului. *Diversiunea* comunicațională presupune încercarea de a schimba cursul unei acțiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intențiile, gândurile, acțiunile sau planurile cuiva [16, 89].

O condiție importantă ce influențează perceperea mesajelor electorale este încrederea în organele mass-media. Astfel, la 16 noiembrie 2010, Institutul de Politici Publice a publicat rezultatele unui sondaj de opinie. La întrebarea: „Care este cea mai importantă sursă pentru informarea Dvs.” răspunsurile au fost următoarele: televiziunea – 87% din respondenți; radioul – 34,50%; internetul – 20,30%; ziarele – 16% [1, 39].

În Republica Moldova actualmente sânt înregistrate peste 400 de instituții care realizează „produse media”, din care: 60% - mass-media scrisă (ziare și reviste); 13% - posturile de radio; 8% - posturile TV; 15% - televiziunea prin cab-

lu și 4% - agențiile de știri. Activează 280 de deținători de licență de emisie în domeniul audiovizualului [6].

Audiovizualul. Ținând cont de impactul major pe care îl are audiovizualul asupra creării opiniei publice și de credibilitatea mare a acestuia în rândul populației, s-a urmărit identificarea unghiurilor de abordare și a modalităților de prezentare a subiectelor relevante.

Centrul pentru Jurnalism Independent (CJJ) a lansat în Cadrul Coaliției Civice pentru alegeri Libere și Corecte (care la moment întrunește peste 80 de organizații neguvernamentale) [9], rezultatele finale ale monitorizării modului în care a fost reflectată campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 de către principalele mass-media din Republica Moldova.

În raportul final, referitor la audiovizual, se subliniază că în perioada 28 septembrie – 28 noiembrie 2010, majoritatea din cele 10 posturi audiovizuale monitorizate s-au implicat activ în reflectarea campaniei. Numărul materialelor și emisiunilor ce cad sub incidența monitorizării a crescut treptat pe parcursul campaniei, constituind 20733 în total [2, 1].

Televiziunea este considerată una dintre cele mai puternice căi de comunicare cu alegătorii și de aceea campania electorală depinde în mare măsură de felul în care este oglindită la TV.

Postul public TV Moldova 1 a avut 752 de știri cu impact electoral direct și indirect, bazate pe informații din 1419 surse. Dintre concurenții electorală, pe ecran au apărut cel mai des reprezentanții PCRM, PL și PLDM, liderii ultimelor două partide beneficiind de spațiu și în calitate de Prim-ministru și Președinte interimar în știrile cu caracter electoral indirect. Astfel, Prim-ministrul și alți miniștri care nu au degrevat pe durata campaniei au fost citați direct sau indirect de 140 ori, cu durata totală a apariției pe ecran de 3096 sec. Președintele interimar a apărut în calitate de sursă de 73 ori, cu durata de 1815 sec. Separat, la partidele membre ale Alianței pentru Integrare Europeană (AIE) s-a făcut referire în știri după cum urmează: AMN - de 45 ori (798 sec.), PLDM – de 81 ori (1168 sec.), PL – de 82 ori (1517 sec.) și PD – de 45 ori (938 sec.). Principalul partid de opoziție, Partidul Comuniștilor, a fost citat direct sau indirect de 131 ori, cu o durată a apariției pe ecran de 1659 sec. Dintre sursele, altele decât concurenții electorali, cel mai mult spațiu a fost alocat cetățenilor simpli, reprezentanților societății civile și experților. În materialele altele decât știrile, ca surse au apărut preponderent reprezentanții societății civile și ai Comisiei Electorale Centrale [2, 10].

Postul privat NIT a favorizat masiv concurentul electoral PCRM, care a făcut subiectul unui număr mare de știri pozitive. Postul respectiv a avut un comportament de televiziune de buzunar: jurnaliștii de la NIT au însoțit candidații PCRM la majoritatea întâlnirilor cu alegătorii și au făcut campanie electorală

pentru acest concurent. Totodată, NIT nu a asigurat pluralism de opinie în buletinele de știri, în acestea fiind incluse preponderent știri care au vizat în principal PCRM și partidele din AIE. Ceilalți concurenți, cu mici excepții, nu au avut acces la știrile de la NIT. Alianța de guvernare și partidele componente ale acesteia au fost criticate și defavorizate de către postul respectiv. Acest lucru s-a realizat în special prin intermediul programului de sinteză săptămânal „Rezonans”. De remarcat prezența mare a cetățenilor simpli la știri, care au fost citați ca surse de 755 ori, pe durata a 6,2 ore, preponderent în materialele din campania întru susținerea liderului PCRM.

Posturile TV private cu acoperire națională Prime TV, 2 Plus au reflectat campania preponderent în buletinele de știri. Judecând după frecvența citării și conceptul apariției concurenților în știri, dar și în emisiuni, la Prime TV a fost favorizat PDM. Aceași tendință a fost evidentă și la 2 Plus. De notat că partizanatul din partea acestor două instituții media a devenit evident pe parcursul ultimelor două săptămâni de campanie, când la știri și la alt gen de materiale au început să apară masiv reprezentanții PDM. Prime TV nu a ținut cont de Recomandarea CCA de a nu difuza emisiuni (distractive, analitice, talk-show-uri) cu participarea concurenților electorali și la 27 noiembrie a difuzat în reluare emisiunea “Confidențe cu Rodica Ciorănică”, invitatul fiind V.Plahotniuc, candidatul cu nr.2, pe lista PDM.

Postul cu acoperire regională N4 a asigurat pluralism de opinie, prin oferirea spațiului mai multor concurenți, inclusiv candidaților independenți. Judecând după frecvența mare a apariției în știri și după contextul pozitiv al reflectării se poate afirma că N4 a făcut partizanat în favoarea PLDM. Postul a oferit acestui concurent mai mult spațiu pentru a descrie activitățile electorale, dar și pentru a prezenta în detalii activitățile Prim-ministrului.

La postul de știri Publika TV nu a fost evidentă vreo tendință clară de favorizare a anumiți concurenți electorali. Postul a asigurat pluralism de opinie și a oferit telespectatorilor suficientă informație cu implicații electorale astfel încât alegătorii să poată vota informat.

Jurnal TV a favorizat Partidul Pentru Neam și Țară (PNȚ), acestui concurent electoral fiindu-i oferit spațiu amplu atât în știri, cât și în emisiuni, în care reprezentanții PNȚ au apărut în ipostaza de luptători cu mafia, în special cu V.Plahotniuc, candidat democrat. Tendința de partizanat în favoarea PNȚ a devenit evidentă în ultimele trei săptămâni de campanie electorală, reprezentanții respectivului partid fiind invitații celor mai multe emisiuni puse pe post în această perioadă. Totodată, judecând după frecvența contextului negativ în care a apărut PCRM, se poate de afirmat că Jurnal TV a defavorizat acest concurent electoral [19, 3].

Pe parcursul campaniei electorale, cele șapte posturi de televiziune monitorizate au difuzat în total 13 mii 427 de materiale cu implicații electorale directe

și indirecte, cu durata totală de 624 ore. Ca frecvență, primele în top au fost știrile (6677), urmate de publicitate (5023 spoturi), iar ca volum, pe primul loc se află știrile (220,9 ore) și emisiunile de opinie (321 emisiuni cu durata de 193,5 ore), urmate de programele electorale speciale (147 la număr), cărora cele șapte posturi le-au alocat 129,2 ore în total. Cel mai mic spațiu a fost oferit Vox Populi [2, 6].

De notat că la 27 noiembrie, Moldova 1 a difuzat duplexul București-Chișinău la Gala premiilor de excelență ale TVR Internațional, în cadrul căruia au avut cuvântări Președintele interimar și Prim-ministrul. Acest lucru a contravenit Recomandării Consiliului Coordonator al Audiovizualului de a nu difuza în ziua alegerilor și în ziua precedentă alegerilor emisiuni cu participarea concurenților electorali sau subiecte ce vizează concurenții electorali.

Menționăm că apariția liderului de partid sau a candidatului în mass-media (îndeosebi la știri) creează impresii la alegători că el este nu doar o persoană onorabilă, dar și un lider recunoscut care are o pregătire profesională destul de înaltă pentru a ocupa un post de conducere.

În perioada 28 septembrie – 28 noiembrie 2010, numărul materialelor cu impact electoral la cele trei posturi de radio: Radio Moldova, Vocea Basarabiei, Prime FM, a constituit 7346, volumul total al acestora fiind de 296, 2 ore. Ca și la posturile TV, ca frecvență și durată au prevalat știrile (3270 la număr spoturi cu durata de 100 ore), urmate de publicitate – 2824 spoturi cu durata de 25,5 ore. Emisiunilor de opinie le-au fost alocate 80,5 ore, iar programelor electorale speciale – 58, 5 ore.

De menționat că cele mai multe și mai diverse materiale relevante au fost puse pe post de Radio Moldova, care a avut în total 3546 de știri, emisiuni de opinie, materiale de educație electorală, programe electorale speciale și spoturi publicitare. Totodată, Radio Moldova a oferit timp de antenă gratuit concurenților electorali. Din cele 2154 de materiale puse pe post de Vocea Basarabiei, cel mai mare volum a revenit știrilor și emisiunilor de opinie. Prime FM a reflectat campania preponderent în știri. Ca și la posturile TV, în tematica știrilor electorale difuzate de către posturile radio a prevalat politicul și procesul electoral.

La Vocea Basarabiei s-a remarcat favorizarea PLDM și PL, partizanatul politic fiind determinat în principal de frecvența și durata mare a intervenției directe atât a reprezentanților partidelor, cât și a Președintelui Interimar și Prim-ministrului. De asemenea, Vocea Basarabiei a defavorizat PCRM, care a apărut de cele mai multe ori în context negativ.

La Prime FM, în context pozitiv apare de cele mai multe ori PDM – de 37 ori sau 4,3% din cele 852 de știri relevante. Este vorba în principal de întâlnirea lui M.Lupu la Academia de științe – „Lupu împacă societatea”, întâlniri electorale în diferite localități, știrea despre aceea că după 28 noiembrie PDM va lăsa ușa deschisă pentru dialog cu toate forțele politice, rezultatele sondajelor de opi-

nie potrivit căroră PDM va accede în Parlament, știri privind concertele organizate de PDM etc. PL, și PLDM apar și în lumină pozitivă, și negativă, într-un număr aproximativ egal de știri. PCRМ este singurul concurent care este menționat de cele mai multe ori în context negativ – de 68 ori (8%).

Instituțiile publice ale audiovizualului au organizat pe parcursul întregii campanii electorale dezbateri publice pentru concurenții electorali.

În conformitate cu prevederile art.7 al Codului audiovizualului și prevederile Regulamentului privind reflectarea campaniei electorale în mass-media Consiliul Coordonator al Audiovizualului a supravegheat respectarea pluralismului de opinii.

Cu toate acestea, în perioada campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010, Consiliul Coordonator al Audiovizualului a examinat în ședințe publice 40 de contestări ale concurenților electorali (18 - Partidul Liberal Democrat din Moldova, 6 – Partidul Democrat din Moldova, 4 – Partidul ”Alianța Moldova Noastră”, 3 – Partidul Popular Creștin-Democrat, 2 – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, 2 – Partidul Național Liberal, 2 – Partidul ”Pentru Neam și Țară”, 1 – Partidul Social-Democrat, 1 – Partidul ”Mișcarea Acțiunea Europeană,, 1 – împreună candidații independenți: Laguta M., Nazarenco E., Axenova N., Bolotnicov O.) [11, 6].

În campaniile electorale politicienii se străduie să se mențină cu orice preț la putere, iar noi, alegătorii, suntem acei care-i alternăm (uneori nereușit) la putere.

Pentru a atrage electoratul în timpul campaniilor electorale, partidele politice lansează în mass-media cele mai ademenitoare și promițătoare slogane și spoturi electorale. Astfel, în campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 Partidul Liberal Democrat din Moldova s-a lansat cu sloganul ”Moldova fără sărăcie!”, [17, 3]. Acest slogan de campanie reflectă proiectul PR, lansat de PLDM cu genericul *Angajament pentru Moldova fără sărăcie*, punctând șase obiective prioritare: 1). Crearea unei economii puternice, performante, care să ofere peste 100 000 noi locuri de muncă bine plătite; 2). În următorul mandat de patru ani vom mări pensia minimă la 1300 lei, vom crește alocația pentru nașterea copilului până la 10 000 lei, iar indemnizația lunară pentru creșterea copilului până la 1300 lei; 3). Lupta cu corupția. Prima lege pe care o va propune Guvernul PLDM va viza anularea imunității pentru toți deputații și judecătorii. Vom insista ca legea să fie votată prin vot nominal. Vom reduce numărul instituțiilor de control și vom crește pedepsele pentru darea și luarea de mită. 4). Accelerarea integrării Moldovei în Uniunea Europeană. Până la sfârșitul anului 2012 cetățenii noștri vor avea dreptul de a circula în UE fără vize. 5). Vom reface peste 2000 km de drumuri, vom asigura accesul fiecărei gospodării la apă potabilă de calitate, vom gazifica toate localitățile din Moldova; 6). Locuințe pentru tineri și familii cu venituri mici [21].

Aceste oferte au fost promovate activ prin spoturi electorale lansate consecutiv la posturile de radio și televiziune, ceea ce denotă abordarea unor tehnologii convingătoare și eficiente de PR politic în cadrul Staff-ului PLDM.

Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a mers în campania electorală cu sloganul "Moldova alege Victoria!,, – aceasta fiind întreaga Moldova, fără excepție, fără favorit, fără divizare prin ai săi și străini, întreaga Moldova formată în primul rând din femei, bătrâni, copii, tineri, dar nu din partide aflate în conflict [20, 1].

Partidul Democrat din Moldova s-a lansat în campania pentru alegerile parlamentare anticipate cu sloganul "Pentru Moldova, PENTRU TINE!,, [15, 4], Partidul "Mișcarea Acțiunea Europeană,, – cu sloganul "MAI MULTE FAPTE MAI PUȚINĂ POLITICĂ!,, [12, 3].

Pentru a înviora atmosfera tensionată din timpul campaniei electorale, Alianța Moldova Noastră (AMN) a lansat pe pagina sa web, jocul *Serafică fără frică* – 2, în care eroul principal este liderul formațiunii, S.Urechean, care luptă cu comuniștii. La primul nivel adversari sunt Gr.Petrenco și Z.Greceanăi. La nivelul următor, care este mai dificil, apare I.Dodon și M.Tcaciuc. Ultimul și cel mai dificil de răsturnat este V.Voronin. În joc apar și liderii Alianței pentru Integrare Europeană – M.Ghimpu, V.Filat și M.Lupu, în calitate de spectatori care îl aplaudă pe Urechean de fiecare dată când acesta reușește să învingă un adversar comunist. Aceste acțiuni mizează pe dimensiunea afectivă a retoricii electorale și, respectiv, pe cea a comportamentului electoral [16, 97].

De menționat că sloganurile și spoturile electorale care au avut o anumită țintă și un obiectiv de a obține un scor bun deseori au fost sărace în informație, dar bogate în imagini frapante, în cuvinte-șoc. Ele au avut scopul de a ritma comunicarea în campania electorală.

Presa scrisă. Actualmente, pe piața informațională autohtonă activează 12 agenții informaționale, care, pe drept cuvânt, pot fi considerate principalii furnizori de știri ai presei scrise. Cu toate că ele se află într-o concurență permanentă, oricum, agențiile de presă se prezintă ca un organism integru care dă tonul presei moldovenești, influențând serios modul de selectare a subiectelor. Doar două agenții de știri Moldpres și Infotag au difuzat 635 de știri timp de două luni (28 septembrie-28 noiembrie 2010), cca. 60% din ele revenind agenției Infotag, care a avut un comportament editorial echilibrat. Agenția informațională de stat Moldpres a difuzat mai multe știri care i-au pus în lumină pozitivă pe liderii PLDM și PL, în calitatea lor de Prim-ministru și, corespunzător, Președinte Interimar.

În anul 2010 în Republica Moldova sau editat 237 ziare, inclusiv 48 raionale și de teritoriu cu un tiraj de peste 33 milioane exemplare [7].

În perioada campaniei electorale a sporit considerabil interesul cititorilor față de informațiile din presă și s-a majorat tirajul ziarelor care număra peste 40

de milioane de exemplare. De altfel, în această perioadă au fost publicate și suplimente ale unor ziare cu tiraj deosebit de mare.

Numai pe parcursul unei luni (în perioada 28 octombrie-28 noiembrie 2010), presa scrisă, inclusiv agențiile de presă și portalurile web, au publicat în total peste 4760 de materiale, precum și știri, articole de opinie, publicitate politică și electorală, materiale de educație electorală, interviuri și alte materiale din categoria programelor electorale speciale, de asemenea sondaje de opinie cu cetățenii de tip „Vox populi”.

Cu unele excepții, presa scrisă a reflectat campania electorală din perspectiva concurenților electorali pe care îi simpatizează sau de care depind patronii și editorii acestora, fără a asigura pluralismul de opinie și fără a oferi dreptul la replică, conform prevederilor deontologiei profesionale. Constatarea este inserată în raportul de monitorizare a reflectării campaniei electorale de către mass-media de Centrul pentru Jurnalism Independent, în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte, a transmis Info-Prim-Neo pe 7 decembrie 2010.

Expertul mass-media, P.Macovei, a declarat, pe 7 decembrie 2010, la o conferință de presă că genurile jurnalistice cărora le-au dat preferință ziarele au fost articole de opinie, un spațiu mai mic revenind știrilor. Publicitatea electorală pe paginile ziarelor a ocupat un spațiu mult prea mare. Astfel, în cele 12 ziare monitorizate spațiul de publicitate electorală a fost de 240 de pagini de ziar.

S-au constatat încălcări ale legislației electorale în publicațiile presei scrise. Astfel, de exemplu, pe 28 și 30 octombrie 2010, au fost publicate unele materiale cu caracter de publicitate electorală, care nu au fost plasate la rubrica „Electorală 2010” și nu au fost însoțite de o notă „achitat din fondul electoral”. Este vorba de astfel de publicații scrise ca: „Komsomolskaya Pravda” – publicitatea PDM; „Săptămîna” – publicitatea PLDM, AMN; „Timpul” – publicitatea PLDM, PDM; „Panorama” – PDM; „Moldavskie Vedomosti” – PDM; precum și pe site-ul portarului „Unimedia”.

Astfel, remarcăm încălcarea art.21 alin.1 din Regulamentul CEC privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie în masă, și anume: „Fiecare material al concurenților electorali publicat în presa scrisă va fi plasat la rubrica „Electorală 2010” și însoțit de o notă „achitat din fondul electoral” al concurentului respectiv. Responsabilitatea pentru materialele cu conținut și/sau esență electorală publicate în presa scrisă fără mențiunea „Electorală 2010” și „achitat din fondul electoral” o poartă instituția mass-media respectivă.”

În Raportul nr.3 de monitorizare a campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010, realizat de Coaliția „Control Civic-Alegeri 2010”, în perioada 25-31 octombrie 2010, se remarcă că la apelul Coaliției adresat unor mijloace de informare în masă, cum ar fi: „Timpul”, „Jurnal de Chișinău”, „Ziarul de Gardă”, portalul „Unimedia”, postul de radio „Vocea Ba-

sarabiei”, precum și ziarelor regionale, membri ai Asociației Presei Independente, implicate în reflectarea campaniei electorale, să confirme sau să infirme informațiile care au apărut pe site-ul Ministerului Afacerilor Externe al României privind acordarea de sprijin financiar acestor mass-media, precum și apelul de a publica datele cu privire la volumul de finanțare a activităților lor din bugetul de stat al României, răspunsul a parvenit la Coaliție doar din partea portarului informațional „Unimedia”. În mesajul său, acesta a confirmat faptul că finanțarea activităților sale pe parcursul anului 2009 a fost asigurată din sursele bugetare ale Departamentului pentru Românii de pretutindeni al Ministerului Afacerilor Externe al României [10].

În paginile ziarelor au fost publicate informații, reportaje, fotografii, alte materiale ale agențiilor de presă, ale corespondenților titulari și netitulari despre desfășurarea campaniei electorale.

De menționat că ziarele „Moldova Suverană” și „Nezavisimaia Moldova” au făcut partizanat politic în favoarea concurentului electoral PCRM, pe care l-au promovat masiv în știrile și materialele de opinie publicate.

Noi am studiat 180 de materiale publicate în 30 de numere ale ziarului „Moldova Suverană” și 150 de materiale publicate în 25 de numere ale ziarului „Nezavisimaia Moldova”, care se refereau în linii generale sau la concret, la mesajele CEC (hotărâri, liste ale concurenților electorali, informații privind activitatea CEC); programe preelectorale ale partidelor, candidaților independenți, articole, interviuri, schițe, adresări, apeluri etc.

Astfel, în ziarul „Moldova Suverană” au fost publicate peste 80 de materiale despre întâlnirile lui V.Voronin și a candidaților PCRM cu alegătorii, peste 100 de fotografii electorale, 60 de interviuri electorale, 50 de reportaje privind campania electorală.

Numai reporterul M.Conțiu de la ziarul „Moldova Suverană” a publicat peste 30 de materiale publicitare politice și electorale ca: „Jurnalismul ca circumstanță atenuată a ratării și neputinței”, („Moldova Suverană”, 28 septembrie 2010, p.3); „Ce caută Chiril Lucinschi în partidul lui Filat?”, („Moldova Suverană”, 14 decembrie 2010, p.1-2) și altele.

Ziarul „Nezavisimaia Moldova” a publicat peste 60 de materiale publicitare electorale, peste 80 de fotografii ale candidaților PCRM, 50 de interviuri și 40 de reportaje electorale. Dintre acestea evidențiem articolele: „Cto voiuet protiv Partii Communistov RM?”, („Nezavisimaia Moldova”, 16 noiembrie 2010, p.3); Sorocianu T. „Taniei sabliami vocrug prințipov”, (Nezavisimaia Moldova, 21 decembrie 2010, p.2), etc.

Studierea materialelor publicate în ziarele „Moldova Suverană” și „Nezavisimaia Moldova” ne permite să concluzionăm că acestea au manifestat partizanat politic în favoarea concurentului electoral PCRM, pe care l-au promovat în știrile și materialele de opinie. Deseori, au fost lansate diverse acuzații care dis-

creditau AIE și partidele componente ale acesteia, în special PLDM și PL, iar tonalitatea materialelor publicate a făcut dovadă caracterului părtinitor al acestor instituții mass-media.

În perioada campaniei electorale, ziarul „Timpul”, a publicat peste 90 de materiale publicitare electorale, inclusiv peste 40 de bilborduri (postere electorale), aparținând PLDM, peste 30 – PL și 20 – AMN. Pe paginile ziarului au fost plasate peste 20 de materiale de educație electorală [13]. Dintre acestea evidențiem articolele: Cozonac C. „Importanța votului conștient”, („Timpul”, 8 octombrie 2010, p.12); Tănase C. „Cu cine ar vota bătrânii pe 28 noiembrie?!”, („Timpul”, 10 noiembrie 2010, p.6) și altele.

Cotidianul Național a publicat și „Discursul Președintelui Partidului Liberal M.Ghimpu la lansarea oficială în campania electorală a PL”, care a avut loc la Cetatea Soroca pe 24 octombrie 2010 („Timpul”, 29 octombrie 2010, p.20-21).

Ziarul „Jurnal de Chișinău” a publicat peste 70 de materiale electorale: reportaje fotografii, materiale ale agenților de presă etc.

Ziarele „Timpul”, „Jurnal de Chișinău” au defavorizat concurentul electoral PCRM în majoritatea absolută a materialelor jurnalistice, avantajând partidele de orientare liberală și în general partidele ne-comuniste. „Jurnal de Chișinău” a prezentat în context preponderent negativ și concurentul electoral PDM, dar a favorizat în același timp Partidul Umanist din Moldova. Reamintim doar articolul: „Încredere neamului de bună credință”, („Jurnal de Chișinău”, 5 noiembrie 2010, p.2).

De menționat că ziarele „Flux” și „Evenimentul Zilei” au prezentat în context negativ concurenții electorali cu cele mai mari șanse de a accede în Parlament (în special PCRM, PLDM, PL), dar și alte partide antrenate în alegeri, cu excepția unuia dintre concurenții, pe care l-au avantajat editorial. În cazul „Flux-ului” este vorba de Partidul Popular Creștin-Democrat (PPCD), iar în cazul „Evenimentului Zilei” – de PDM.

Ziarele „Vesti Gagauzii” și „Golos Bălți” s-au implicat destul de modest în reflectarea campaniei electorale, doar cu câteva știri, fapt care denotă că nu și-au îndeplinit complet rolurile de instituții ale presei.

Referitor la ziarul „Komsomolskaia pravda v Moldove” notăm că acesta nu a publicat foarte multe materiale jurnalistice în campania electorală, dând preferință articolelor și machetelor publicitare ale concurenților electorali. Totuși, a manifestat o tendință de favorizare a concurenților electorali PLDM și PCRM.

Marea majoritate a ziarelor au publicat platformele electorale ale concurenților electorali, datele finale ale alegerilor prezentate de CEC. Ziarul „Jurnal de Chișinău” a prezentat o hartă a voturilor în care propune cititorilor să vadă cum au fost cotate principalele partide în fiecare raion al Republicii Moldova, precum și în Chișinău și Bălți. Harta arată că în centrul Republicii Moldova situația

s-a schimbat, verdele, albastrul și bleul umbresc purpuriul, iar celelalte regiuni se dezroșesc încet, dar sigur („Jurnal de Chișinău”, 3 decembrie 2010, p.10).

În unele materiale publicate în ziare este învinuită Comisia Electorală Centrală de fraudarea alegerilor. Drept exemplu poate servi materialul: „CEC a pus umărul la fraudarea alegerilor”, („Moldova Suverană”, 1 decembrie 2010, p.1), în care reprezentantul PCRM, Gr.Petrenco, a declarat că numărătoarea paralelă a voturilor, care a fost inițiată de PCRM demonstrează multiple greșeli intenționate în procesele verbale de la secțiile de votare din întreaga țară.

În multe articole din ziare se accentuează faptul că transparența financiară prin care să fie informați alegătorii cu privire la cei care sprijină financiar n-a fost asigurată. Drept confirmare sânt aduse un șir de cazuri de finanțare ilegală a campaniei electorale. Corupția parlamentară a servit drept teren rodnic pentru finanțarea ilegală a partidelor politice, fapt ce antrenează cheltuieli serioase din resurse de stat și împiedică funcționarea normală a instituțiilor democratice. Aceasta are loc din cauza lipsei unei legislații care ar permite un control riguros al finanțării participanților la scrutinul electoral.

Sau materialul: „Renumărarea voturilor va costa peste un milion de dolari”, („Timpul”, 13 decembrie, 2010, p.1). În articol se subliniază că CEC a aprobat un deviz de cheltuieli în sumă de 13 milioane lei pentru renumărarea voturilor, cerute de comuniști. Procesul de numărare repetată a buletinelor de vot de la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 a început la 15 decembrie. CEC a degrevat, de la 13 până la 17 decembrie 2010, de la locul de muncă permanent întreaga componență a consiliilor electorale de circumscripție.

Adică, de la bun început era evident că remunerarea voturilor nu va avea nici un efect practic. Lucru care s-a și confirmat, dar, în schimb, s-au cheltuit sume fabuloase de bani. De altfel, renumărarea voturilor a avut o însemnătate nu numai politică, dar și morală, deoarece rezultatele renumărării nu au confirmat falsificările și acei care au cerut acest lucru, PCRM, au rămas pedanți.

Ziarele au publicat și materiale referitoare la soluționarea crizei politice din Republica Moldova. Acestea au inclus în linii mari opiniile oamenilor de stat, ale liderilor politici, ale analiștilor politici, ale intelectualității și a oamenilor de rând. Astfel, în materialul: „Cum poate fi depășită criza politică?”, („Ziarul de Gardă”, 2 decembrie 2010, p.3) și-a expus opinia referitor la crearea coaliției de guvernare M.Snegur, primul președinte al Republicii Moldova, E.Mardarovici, Clubul Politic al Femeilor 50/50, V.Cibotaru, analist politic, A.Țăranu, analist politic, D.Braghiș, ex-prim-ministru al Republicii Moldova. În alt articol informativ: „Coaliția post-Narișkin”, („Ziarul de Gardă”, 9 decembrie 2010, p.1), se aduce la cunoștința cititorilor că Partidul Comuniștilor din Republica Moldova și Partidul Democrat din Moldova vor forma în zilele următoare coaliția anticriză „Pentru Moldova”. Cele două formațiuni au ajuns la înțelegere în timpul vizitei la Chișinău a lui S.Narișkin, șeful administrației prezidențiale de la Moscova.

Decizia nu a fost făcută publică, evitându-se situația în care cele două partide ar fi suspectate că au luat decizia sub influența Rusiei.

În materialul „Are Republica Moldova nevoie de o presă și o societate civilă care tac?”, („Ziarul de Gardă”, 16 decembrie 2010, p.3), S.Musteață, Asociația istoricilor din Moldova, V.Saharneanu, Uniunea Jurnaliștilor din Moldova, C.Ciurea, analist politic, IDIS „Viitorul”, P.Macovei, Asociația presei independente supun criticii Declarația liderului PDM M.Lupu „Asupra PD se exercită presiuni enorme prin intermediul presei, ONG, liderilor de opinie...”. În articol aceștia se întreabă: Dacă partidele încep a schimba regulile jocului, ce ar trebui să facă presa și societatea civilă? Să tacă? Să se facă că nu vede?

Pe 1 decembrie 2010 cotidianul național „Timpul” a publicat articolul jurnalistului A.Gherasim. „Cineva vrea să ne vândă?”, în care se menționează: „După alegeri s-a creat o situație paradoxală: cei care au acumulat un număr mai mic de mandate de deputat se dau cei mai tari, aruncând cu declarații „tranzante” și aluzii șantajiste, anunțându-se unicii care pot decide destinul Moldovei. Unii dintre ei nici măcar nu conștientizează că, având doar un mănunchi de mandate, în afara Alianței pentru Integrare Europeană ar deveni niște marginali bizari.”

În perioada 29 noiembrie-24 decembrie 2010, săptămânalul „Ziarul de Gardă” a publicat peste 20 de materiale consacrate depășirii crizei politice din Republica Moldova, „Săptămîna” - 15, „Timpul” – 12, „Flux” – 10, „Adevărul” – 8 materiale.

În art.6 din Regulamentul CEC, privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 se specifică: „Publicitatea electorală în rețeaua internet și prin intermediul telefoniei mobile este asimilată publicității electorale în presa scrisă ” [14, 59].

În perioada campaniei electorale agențiile de presă, portalurile web au publicat un număr semnificativ de materiale de publicitate electorală și politică, sondaje de opinie, întâlniri cu alegătorii și, în special, materiale de educație electorală. Totodată, telefonია mobilă a transmis mai multe mesaje publicitare.

De menționat că site-urile au plasat 1500 informații, peste 60% din totalul de știri revenind www.omg.md. Remarcăm ca acesta din urmă a făcut partizanat politic în favoarea concurentului electoral PCRM, pe care l-a promovat în toate știrile și materialele de opinie publicate. Deseori au fost lansate diferite acuzații care discreditează AIE și partidele componente ale acesteia, în special PLDM și PL, fără a oferi dreptul la replică, iar tonalitatea materialelor publicate a făcut dovada caracterul părtinitor al acestei instituții mass-media.

Presa din Republica Moldova mai mult „a convins” decât a informat. Ceea ce s-a urmărit de-a lungul campaniei electorale a fost mai degrabă un comentariu politic cu pretenții de informare. Presa de opinie s-a lansat într-o competiție unde măiestria de defăimare a concurenților electorali aducea după sine laurii

triumfului. Este de menționat faptul că presa din republică și-a permis de mai multe ori un limbaj incorect în adresa concurenților electorali. Vom exemplifica prin câteva denumiri de articole plasate în ziarele în care este folosit un astfel de limbaj: „Filat vs Lupu, un duel benefic campaniei”, („Jurnal de Chișinău”, 9 noiembrie 2010, p.3), „Comuniștii atacă Moldova cu bombe propagandistice” („Timpul”, 5 noiembrie 2010, p.4), „Corupere pasivă a electoratului” („Moldova Suverană”, 1 octombrie 2010, p.1-2), „AMN: silneie solnșe, jioltoie nebo. Partia Serafima Urechiana vstupaet v predvabornuiu boribu s obrecionnostiu osujdionnogo na cazni” („Nezavisimaia Moldova”, 2 noiembrie 2010, p.1) și altele.

În articolul „Putrezi de săraci. Comuniștii au sărăcit. Pe hârtie” („Jurnal de Chișinău”, 12 octombrie 2010, p.1-3), se subliniază că declarațiile de avere ale unor lideri comuniști, depuse la CEC pentru alegerile din 28 noiembrie 2010, conțin venituri și chiar proprietăți mai puține decât atunci, când erau la guvernare. În articol se mai remarcă că conform declarațiilor de avere depuse la CEC, pe lista electorală a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova candidează persoane care nu indică nicio proprietate și niciun venit.

Același cotidian „Jurnal de Chișinău” din 15 octombrie 2010, a publicat articolul „Democrația își etalează averile”, în care redacția ziarului propune cititorilor să ia cunoștință și de averile demnitarilor conduși de Marian Lupu. În legenda fotografiei plasate în centrul articolului, D.Diacov este prezentat ca „Lupul Bătrân” al democrațiilor, care a rămas, în mare parte, cu aceleași proprietăți valoroase declarate și în anii trecuți.

În mesajele partidelor democratice din mass-media a fost pe larg promovată ideea integrării europene, care reprezintă o prioritate constantă și ireversibilă a politicii externe și interne a Republicii Moldova. Platformele electorale ale partidelor democratice, în special, PLDM, PL, AMN, PDM, MAE, PUM, PNL și altele se subliniază „Cursul spre Europa”. Implementarea reformelor interne în domeniul consolidării democrației și statului de drept, în conformitate cu standardele europene, reprezintă o condiție de maximă importanță pentru integrarea europeană.

De remarcat, în context, că cea mai reușită campanie mediatică de promovare a ideii de integrare europeană au desfășurat-o în timpul campaniei electorale posturile publice Moldova 1, Radio Moldova, Vocea Basarabiei, posturile TV private cu acoperire națională Prime TV, 2 Plus, precum și posturile Publika TV și Jurnal TV. Cel mai mare volum de materiale consacrate integrării europene au fost puse pe post de Publika TV, urmat de Jurnal TV, iar NIT a reflectat această problemă într-un număr redus de știri.

Ziarele cele mai insistente în reflectarea problemei integrării europene au fost „Timpul”, „Jurnal de Chișinău”, „Flux”, „Ziarul de Gardă”.

De menționat, însă, că opțiunea europeană spune mult și nimic electoratului autohton. Pe fondul unei sărăcii aproape generale a cetățenilor moldoveni, mult mai concrete și mai atractive devin mesajele și sloganurile referitoare la pensii, salarii, fiscalitate, ocrotirea sănătății, învățământ, indemnizații pentru nașterea copiilor și altele.

Campania electorală a luat sfârșit la 24 decembrie 2010, când Curtea Constituțională (CC) a validat mandatele celor 101 deputați care vor constitui parlamentul de legislatură a XIX-a. În același timp, CC a emis un demers parlamentului pentru a amenda Codul electoral, astfel încât să fie prevenite încălcări de genul celor notificate în campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. În decizia sa, CC a confirmat rezultatele alegerilor anticipate din 28 noiembrie, conform cărora PCRM a obținut 42 de mandate, PLDM-32, PDM-12, iar PL-12 [5, 1].

Mass-media a difuzat o anumită informație în rândul alegătorilor cu scopul de a le influența motivațiile electorale, deoarece pe parcursul campaniei electorale se poate schimba dispoziția electoratului. Mesajele mass-media au fost centrate pe următoarele teme: sănătate, învățământ, educație, asistență socială, pensii, locuri de muncă, politică externă etc. Deoarece liderul partidului sau candidatul nu are posibilitatea să se întâlnească cu fiecare dintre alegători, mass-media devenind în acest sens cea mai potrivită cale de comunicare cu electoratul.

De altfel, atât clasa politică din Republica Moldova, cât și clasa mediatică, pare să fi conștientizat deja stratagama spectacolului politic. Succesul PLDM în raport cu alte formațiuni politice „de dreapta” la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în Republica Moldova înșiși jurnaliștii îl explică tocmai prin contribuția adusă de mass-media.

Ieșirea masivă a cetățenilor Republicii Moldova la votare a fost, fără îndoială, un aspect pozitiv al scrutinului din 28 noiembrie 2010 și o consecință a agitației electorale. Totodată, rata înaltă de participare la scrutinul electoral demonstrează o dată în plus că societatea noastră își dorește o guvernare stabilă, generatoare de prosperitate și dezvoltare. Astăzi, mai mult ca oricând, clasa politică din Republica Moldova trebuie să demonstreze prin fapte că nu este condusă de ambiții și interese de moment, dar că este în serviciul cetățenilor.

În general, agitația electorală are un impact puternic asupra opiniei publice în perioada campaniei electorale și dacă procesul electoral nu este prezentat și reflectat în mod echilibrat și imparțial, cetățenii vor fi lipsiți de posibilitatea unui vot conștient, informat, iar alegerile nu vor putea fi considerate pe deplin libere și corecte.

Referințe:

1. Barometrul Opiniei Publice. Institutul de Politici Publice, noiembrie 2010.

2. Centrul pentru Jurnalism Independent. Monitorizarea mass-media în campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. Raport final. - Chișinău, 2010.
3. Codul electoral. – Chișinău, 2010.
4. Comisia Electorală Centrală. 28 noiembrie 2010 – Alegerea Parlamentului Republicii Moldova. Lista concurenților electorali. – Chișinău, 2010.
5. CC a validat alegerile anticipate. // „Moldova Suverană”, 2010, 28 decembrie.
6. Conform informației Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA), www.cca.md
7. Datele au fost furnizate de Camera Națională a Cărții din Republica Moldova la 10 decembrie 2010.
8. Gromov C. Campania electorală suferă de intimidări, violență și erori. Raportul Asociației Promo-Lex ce cuprinde perioada 25 octombrie – 8 noiembrie 2010. – Chișinău, 2010.
9. <http://www.info/prim.md/?a=14&id=1559>
10. <http://www.dprp.gov.ro/republica-moldova-2>.
11. Informația Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA), www.cca.md.
12. Mai multe fapte mai puțină politică. // „Timpul”, 2010, 8 noiembrie.
13. Materialele au fost selectate și clasificate de către autor.
14. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2010, nr.206-209.
15. Partidul Democrat din Moldova s-a lansat oficial în campania pentru alegeri parlamentare anticipate. // Timpul, 2010, 19 octombrie.
16. Peru-Balan A. PR-ul politic și comunicarea de criză în Republica Moldova, 2009-2010. – Chișinău, 2010.
17. PLDM luptă pentru o Moldovă fără sărăcie. // „Timpul”, 2010, 18 octombrie.
18. Raportul nr.3 de monitorizare a campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 realizat de Coaliția „Control Civic-Alegeri 2010” în perioada 25-31 octombrie 2010. Chișinău, 2010.
19. Raportul Consiliului Coordonator al Audiovizualului despre monitorizarea reflectării campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010.
20. Voronin V. Esența luptei politice a PCRM este să aducă la guvernare poporul Republicii Moldova. // „Moldova Suverană”, 2010, 12 octombrie.
21. www.pldm.md

Prezentat la redacție
la 16 februarie 2011

DEZVOLTAREA DURABILĂ INOVAȚIONALĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SEC. XXI

Arcadie URSUL

Rusia, Moscova, Universitatea Comercial-Economică de Stat, Centrul de cercetare a proceselor globale și dezvoltării durabile
Director, profesor, academician

Ivan RUSANDU

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul Integritate Europeană și Științe Politice
Doctor în filosofie, cercetător științific coordonator

This article examines issues related to sustainable development and innovation, as well as the correlation of these phenomena with education from the perspective of the 21st century. Sustainable development is conceived as a co-evolution development of society and nature, when the conservation and permanent process of society and nature is being undertaking in a form compatible with the biosphere. In this context, the educational system of the 21st century ought to become a priority of the mechanisms of transition to a sustainable future. The sustainable development model can be achieved only if the cardinal structural change in the objectives and social structure are taking place, and, first of all, shifts in the changing role of education in society. The sustainable development model will be implemented in two central directions: scientific-technological and scientific-educational, perceived as global processes which anticipate other social trends that create the basis for the transformation of peoples' activities. Current educational system at the global scale tends to become a social mechanism, more regressive - conservative, unable to contribute efficiently to solving the global problems. The research of perspectives in global education leads to the conclusion that in education field transformations will take place closely related to revolutionary and evolutionary changes of the entire civilization process and the interaction between society and nature. New models of education of the 21st century are going to be reorganized, consistently and with determination, consistent with analysis of the forward-looking problems in education.

Sistemul educațional mondial a intrat în stadiul unor transformări cardinale și dinamice, direct legate de schimbările evolutive din societate. Se presupune, bunăoară, că la ora actuală se formează un sistem educațional postindustrial de natură să corespundă unei societăți postindustriale [8].

Totodată, deja de câțiva ani se derulează un proces de tranziție la o formă mai inovativă de educație – educația pentru o dezvoltare durabilă (DD), determinată de formarea unei noi strategii generale de dezvoltare a civilizației, strate-

gie care a fost adoptată în 1992 la Conferința ONU pentru mediul ambiant și dezvoltare de la Rio de Janeiro [13].

Strategia DD a comunității mondiale a luat naștere anume de aceea că actuala formă (model) de dezvoltare a civilizației nu asigură supraviețuirea omenirii și duce la degradarea biosferei, posibil chiar la omnicid. Noul model de dezvoltare a civilizației și de interacțiune socionaturală, substanțial mai uman, care este reflectat în recomandările ONU, în documentele oficiale ale majorității țărilor care fac parte din această organizație, există deocamdată doar virtual-teoretic, ca un viitor dezirabil al comunității mondiale. Se așteaptă că trecerea pe calea DD va asigura două scopuri cardinale: supraviețuirea omenirii și conservarea biosferei ca bază naturală a existenței de mai departe, lipsite de pericole a civilizației. DD se concepe drept o dezvoltare coevolutivă a societății și naturii, când conservarea și procesul permanent al societății și naturii au loc într-o formă compatibilă cu biosfera. Noua strategie de dezvoltare a civilizației este la primii săi pași, astfel că trecerea în măsură deplină la DD este posibilă doar în perspectiva secolilor XXI-XXII. Unde mai pui că acest viitor trebuie să difere de prezent prin alte obiective, alte imperative, priorități, valori și idealuri. Și acest viitor dezirabil, mai optimist, trebuie să influențeze evenimentele care au loc astăzi, canalizându-le pe un făgaș „durabil”.

Principala trăsătură a viitorului durabil constă în faptul că vor fi unite într-un tot unitar căile de dezvoltare a civilizației, care pînă acum erau mai puțin legate și evoluau spontan (mai ales, direcțiile economică, socială și ecologică de dezvoltare și asigurare a securității în aceleași aspecte). Și nu e vorba doar de ecologizarea întregii activități sociale și în special a celei economice, cum se interpretează adesea, și este de înțeles o atare interpretare ecologică – or concepția însăși a DD este strîns legată de problema mediului înconjurător și a dezvoltării: trebuie evitată catastrofa mondială totală după care pur și simplu nu va mai avea cine lichida consecințele negative.

Mijlocul de apărare a omenirii împotriva iminentei catastrofe globale nu poate fi asemănător cu acele acțiuni la care recurgem acum în cazul unor catastrofe și situații excepționale locale generate de cauze naturale și antropogene. Este necesar să trecem de la lichidarea consecințelor negative ale activității sociale la contracararea catastrofelor și la măsuri de anticipare, ceea ce, propriu-zis, și propune comunității mondiale concepția și strategia DD. Una dintre principalele componente ale transformărilor-DD (astfel numim noi activitatea de trecere la DD) trebuie să fie hotărârile anticipative și acțiunile preventive, care ar permite, înainte de toate, să amânăm catastrofa pentru vremuri mai îndepărtate, iar cu timpul să eliminăm mai multe amenințări și pericole. Cînd acțiunile negative aveau caracter local și chiar regional, consecințele acestora puteau fi lichidate, fie și cu mari pierderi economice. În cazul însă al unor catastrofe la scară globală, nu putem decît să le contracarăm, ceea ce impune formarea unei culturi absolut noi

– cultura contracarării, sau cultura acțiunilor anticipative. Iar acest lucru generează o altfel de viziune asupra caracteristicii temporale a întregii culturi și activități umane și în special asupra esenței și conținutului educației în secolul al XXI-lea.

Noul conținut umanist și, în același timp, socionatural al DD a omenirii diferă de modelul contemporan de existență și dezvoltare a ei prin faptul că acest tip de dezvoltare încă nu există, dar el trebuie să apară, pentru ca civilizația să poată supraviețui. În acest scop însă trebuie să luăm decizii de anticipare și să întreprindem acțiuni corespunzătoare, prevăzute pe o perspectivă strategică de lungă durată, și această deosebire este una cardinală față de ceea ce se întâmplă în forma economocentrică de dezvoltare, care, după cum arată fenomenele critice de ultimă oră, nu se mai poate baza pe spontaneitatea pieței. Dar o asemenea animare strategică este posibilă numai cu condiția apariției unei conștiințe anticipative, și nu doar la unii indivizi aparte sau grupuri de indivizi, ci la majoritatea covârșitoare a populației planetei, sau la un anumit număr critic al acesteia.

Formarea unei conștiințe anticipative, adică a unei conștiințe care anticipă existența socială (și chiar pe cea naturală) și nu rămîne în urma acesteia, se poate produce pe calea creării sferei rațiunii. Un asemenea raport între conștiință și existența umană este posibil doar în viitoarea sferă a rațiunii – noosfera, care se va forma prin trecerea la DD. Anume în noosferă va ocupa un loc prioritar nu pur simplu rațiunea, ci intelectul integral anticipativ al întregii omeniri, care a format această integralitate grație globalizării prin DD. Acest lucru va deveni posibil dacă pe poziția prioritară se vor situa toate procesele legate de activitatea intelectual-informațională și se va forma intelectul noosferic integral al civilizației.

Sistemul educațional al secolului al XXI-lea trebuie să contribuie activ la trecerea civilizației pe calea DD și să devină unul din mecanismele prioritare ale tranziției. Activitatea de educație trebuie să se transforme, orientându-se spre scopurile și interesele anticipative ale DD – acest tip nou de dezvoltare socială și socionaturală, planetar prin proporțiile sale. Supraviețuirea omenirii și salvarea planetei depind, acum, de educație, de transformările în spiritul DD ale acesteia, de transformarea educației contemporane (ca epocă de existență), dar învechită prin conținutul său, în educație pentru DD, capabilă să contribuie eficient la ieșirea civilizației din criza antropogenă globală și la asigurarea existenței și progresului său continuu în mediul planetar și cosmic care o înconjoară.

Se discută și se formează și alte modele de educație ale secolului al XXI-lea, care, în viziunea noastră, se vor integra, în cele din urmă, într-un sistem global unic de educație. O serie de rezultate ale căutării celor mai eficiente modele de educație sunt supuse judecății publice, multe probleme se discută în presa științifică. O serie de publicații din ultimi ani au fost consacrate aspectelor acestui fenomen. Pe de altă parte, apare necesitatea ca, în legătură cu aspectele educației

onale abordate de opinia publică științifică, să cercetăm mai atent aspectele fundamentale ale problemei. În caz contrar, principalul patos al majorității investigațiilor va fi legat de aspectele – fie și foarte importante, dar efemere din punct de vedere istoric – ale educației.

Asemenea abordări, la rîndul lor, pot duce la o întârziere în conștientizarea importanței primordiale a unor repere mai generale, de perspectivă. Poziția autorilor este determinată de noile aspecte conceptual-metodice ale interacțiunii dintre trecut, prezent și viitor. Problemele educației devin mai clare dacă vom arunca o privire în viitor și vom alege din această poziție niște repere ce ne vor permite să argumentăm concepțiile-cheie ale analizei și transformărilor educației, și nu doar ale aceluia sistem instituțional care există la ora actuală.

Aspectul inovațional-global și chiar evoluționist al noilor exigențe față de educație derivă, înainte de toate, din problema conservării mediului de viață al omenirii. La timpul respectiv N.N.Moiseev sublinia că numai o societate cu adevărat instruită și inteligentă este capabilă să intre în perioada istoriei sale în care va putea să-și realizeze un regim de coevoluție a naturii și societății [6, 338]. E important să avem în vedere că rezolvarea practică a acestor probleme și trecerea societății industriale de consum la o societate postindustrială-informațională, iar în perspectivă la o dezvoltare durabilă, este un proces unic al mișcării evoluției a civilizației [18; 19; 1].

Această premisă ecologică are la bază și o considerație de ordin informațional. Omenirea se află la etapa unei revoluții informaționale, care derivă din trecerea de la formele tipărite de stocare, transmitere circulație a informației către forma electronică. Societatea informațională urmează a fi caracterizată nu numai prin plasarea resurselor informaționale pe poziție prioritară, deasupra substanței și energiei, ci și prin strategia informațională bioprotectoare a activității economice. Industria, bazată pe noi tehnologii informaționale, trebuie să devină unul dintre mecanismele de dezvoltare a societății informaționale globale.

Din totalitatea viitoarelor schimbări globale, doar consemnate mai sus, pentru educație rezultă o serie de concluzii. Condițiile ce se vor crea trebuie să presupună extinderea educației asupra întregului spațiu social (și nu numai social), inclusiv în dimensiunea sa globală, și nu doar în forma de dezvoltare național-statală. S-a maturizat ideea ca procesul de educație să fie conceput astfel încât să urmărească nu doar existența și dezvoltarea generațiilor actuale (cum se tratează de obicei acest lucru), ci și să prelungească existența întregii specii umane, asigurând dezvoltarea ei progresivă și continuă. Din acest punct de vedere, educația poate deveni unul dintre principalele mijloace de salvare a omenirii de eventualele amenințări și pericole și de crizele și catastrofele globale ulterioare.

Dintr-un asemenea mod de abordare rezultă consecințe care deocamdată au fost cercetate doar parțial în studiile pedagogice și în alte investigații referitoare la problema educației. Educația reprezintă și astăzi unul dintre procesele de cea

mai mare anvergură în societate, care contribuie la socializarea individului (inclusiv la antrenarea lui în sistemul socionatural global-cosmic, și nu doar social), dacă, desigur, nu vom reduce educația la o instruire în școlile de specialitate, ci îi vom conferi calitatea de educație permanentă, de educație naturală (școala vieții). Conceptul educației permanente ca și cum erupe din cadrul temporal al educației individuale, „sortind” omul să învețe (și înainte de toate prin autodidact) de-a lungul întregii vieți.

Căutările unei ieșiri din criza globală a civilizației contemporane, experiența supraviețuirii omenirii au condus la concepții netriviiale asupra viitorului nostru comun. Premisa principală a formării unei societăți capabile să avanseze spre viitorul său durabil, spre realizarea unor cerințe judicioase este prioritatea unor soluții raționale ca fiind cea mai importantă caracteristică a întregii civilizații, care numai grație rațiunii moral-umaniste va și putea supraviețui. Or acum civilizația, formal alcătuită din *homo sapiens*, merge neabătut spre o catastrofă globală (și nu numai ecologică). „Comportamentul” civilizației este mai puțin rațional decât comportamentul unui individ normal mediu, care, evident, nu dorește să se autonimizească. Asigurarea preventivă a securității civilizației, din acest unghi de vedere, revine de asemenea pe seama educației [15]. Ar fi naiv să credem că „proiectul” propus al trecerii globale la DD poate să se înfăptuiască automat. Iată de ce contează cu prioritate: a) determinarea gradului de pregătire a mediului social – în toate sensurile acestui termen – pentru acțiuni practice, a) aspectul gestionării problemei, mai ales în plan internațional și – mai larg – global. O premisă vital importantă a rezolvării problemei respective la etapa actuală este faptul că procesul de tranziție de la dezvoltarea contemporană îndurabilă a civilizației este reală doar prin realizarea posibilității de administrare globală bine orientată a acestui proces, obiectiv la care lucrează astăzi diferite comunități internaționale de oameni. O asemenea strategie este imposibilă dacă omenirea se va dovedi incapabilă să se înțeleagă, în persoana a peste 200 de state și a tuturor oamenilor planetei, cum să-și gestioneze mai bine treburile pentru ca viitoare generații să-și poată satisface necesitățile vitale (cel puțin raționale) în egală măsură cu generațiile actuale, obiectiv spre care ne și orientează strategia DD.

Cît privește identificarea gradului de pregătire pentru cooperare în acest domeniu, ce va lucra încă în condiții empirice, la nivel național și internațional, pentru a explicita volumul activității globale practice în direcția durabilității. O asemenea atitudine ar putea părea nerealistă. Această problemă însă nu este nouă, cel puțin. Referitor la imperativul restructurării mentalității oamenilor, sau al schimbării tipului de cultură umană, a scris mult P.A.Sorokin [11, 11]. Pentru ca omenirea să poată controla eficient acțiunile statelor și organizațiilor, este important să formăm o altă conștiință și mentalitate globală, iar după aceea și un alt

comportament practic al oamenilor, incluzînd activitatea lor globală comună pe cale de formare.

Pînă acum, conștiința publică rămîne în urma vieții sociale, mai ales a activității de transformare a naturii, și, dezvoltându-se spontan, distrugea tot mai mult biosfera planetei. În viitor, conștiința trebuie, în cea mai mare parte, să devanseze viața, s-o direcționeze pe traiectoria rațională a supraviețuirii. Au dat anumite rezultate astfel de acțiuni ca restricțiile de proliferare a armei de exterminare în masă etc. În aceasta rezidă unul din imperativele viitoarei sfere a rațiunii față de sfera actuală, unde conștiința, rămasă în urma existenței, constatată, cu o întârziere de multe decenii, faptul mișcării impetuoase a comunității mondiale către ecoomnicid - modelul condiționat din punct de vedere ecologic al dezvoltării indurabile și pieririi omenirii. Trecerea pe altă cale, reorientarea corespunzătoare a instituțiilor societății vor reclama, fără îndoială, transformări cardinale și mai ales anticipative ale conștiinței majorității populației planetei, precum și – lucru important pentru tema noastră – ale științei, ca activitate de producere a noi cunoștințe, și educației – ca principala activitate de transmitere și asimilare a acestora (deși în educație circulă nu doar cunoștințe științifice).

Formarea conștiinței umane, mai ales a unei conștiințe care poate contribui la supraviețuirea civilizației prin trecerea la DD, s-a pomenit în pericol. Conștiința rămasă în urma existenței, accentul pus pe trecut în educație - iată destinul omului și al întregii societăți în modelul dezvoltării indurabile. Iar altă cale de trecere la DD decât „prin conștiința anticipativă” pur și simplu nu există. Trebuie să formăm o conștiință anticipativă la un „număr critic” de populație a planetei, fără de care nu este cu putință trecerea la DD. Și acest lucru poate fi și trebuie făcut doar prin intermediul educației, care va întoarce conștiința omului și a populației planetei în direcția viitorului, înainte de toate în forma sa normativ-durabilă ca strategia cea mai acceptabilă a omenirii.

Conștiința (în formele sale individuală și colectivă), în acest caz, va anticipa în anumită măsură existența și se va constitui o formă absolut nouă de adoptare a unor decizii eficiente și anticipative la aceste niveluri, pe care noi o condiționăm de dezvoltarea intelectului noosferic integral. Pe măsura constituirii societății cu DD, realitatea transformată va începe de asemenea să participe la formarea unei conștiințe global-integrale anticipative, deoarece va fi orientată nu numai către trecut și prezent, ci și către viitor, și mai ales cu un „orizont de prognozare” normativ din ce în ce mai larg.

Știința viitoare, care stă la baza educației „durabile”, este o etapă principial nouă de dezvoltare a unei științe mondiale unice, corespunzătoare epocii formării sferei rațiunii (noosfera) prin DD, cu un accent clar pronunțat pe cercetarea dezvoltării globale și pe conștientizarea viitorului omenirii și al întregii lumi. Știința noosferică, împreună cu educația, vor alcătui în perspectivă un proces științific-educational unic, care formează conștiința noosferică general planetară

și integrală atât a fiecărui individ, cât și a întregii societăți, conștiință care anticipă activitatea practică globală și contribuie la derularea optimă a acesteia în coevoluție cu natura Pământului și a cosmosului.

Proporțiile și direcțiile magistrale ale schimbărilor dezirabile impun conștientizarea rolului științei în societatea viitoare. Știința s-a pomenit în fața necesității unei noi revoluții globale, care, prin semnificația sa, nu este comparabilă cu niciuna din cele precedente. Până acum se luau în considerare patru revoluții globale în știință: formarea științelor naturale clasice, constituirea organizării pe discipline a științei, apariția științelor naturale neclasice și, în cele din urmă, a științelor naturale postneclasice. Caracteristicile amănunțite ale acestora au fost deja prezentate în materiale didactice [12]. Aceste schimbări revoluționare însă, pe lângă creșterea potențialului tehnic, au contribuit, într-un fel sau altul, și la aprofundarea crizei ecologice globale. Din păcate, se poate constata cât de încet, în mediul reprezentanților științelor naturale și tehnice, pătrunde ideea necesității realizării practice a acestui ciclu de cunoștințe. Se apropie un nou punct de bifurcare pe calea schimbărilor revoluționare ale științei, care ori va pieri împreună cu omenirea, ori, împreună cu ea, va intra într-o nouă eră a dezvoltării sale, propunându-și noi scopuri și valori ale transformării sale. Este vorba despre revoluția noosferică în știință, care începe deja cu orientarea cardinală a acesteia spre cercetarea și argumentarea necesității și posibilității trecerii la dezvoltarea durabilă (întrucât noosferogeneza se va realiza prin DD).

Modelul DD poate fi realizat numai în cazul unor schimbări structurale cardinale în obiectivele și în structura activității sociale și în planul problemei de care ne ocupăm - schimbarea rolului educației în societate. În principiu, se poate face astfel ca termenele apropierea catastrofei ecologice globale să întârzie, orice dezvoltare socială să-și încetinească mersul și să înceapă de la varianta „zero”. Aceste acțiuni însă vor influența doar termenele catastrofei, amânându-le pentru vremuri mai târzii. Este nevoie de un motiv calitativ nou de dezvoltare a civilizației, de astă dată însă nu spontană, ci globală și ghidată pe traiectoria „durabilității”.

Modelul DD se va realiza pe două direcții prioritare: științifico-tehnologică și științifico-educatională, apreciate drept procese globale care anticipă alte tendințe sociale ce creează baza pentru transformările întregii activități vitale a oamenilor. Procesul științifico-educational se va derula într-un ritm atât de accelerat și cu schimbări calitative atât de semnificative încât va putea fi considerat drept o revoluție sui-generis, un „program” pentru instruirea din sec. al XXI-lea [16]. Educația, asimilând cunoștințele științifice și alte cunoștințe ale sferelor umanitar-spirituale ale activității sociale orientate spre DD, se va transforma treptat dintr-un proces conservativ-regresiv în unul evolutiv anticipativ, or numai un asemenea proces va putea asigura conservarea naturii și supraviețuirea întregii specii umane. Știind să prevedem și să prognozăm eficient, vom putea reali-

za un complex de acțiuni preventive, anticipative, orientate spre supraviețuirea garantată și dezvoltarea durabilă a civilizației. Viitorul sistem educațional, contribuind la trecerea la DD, va deveni treptat un proces anticipativ, alături de știința de orientare noosferică, în care accentul se va deplasa de pe trecut pe prezent și viitor.

Tocmai acest lucru va servi ca temelie nu numai pentru renașterea spiritualității prin integrarea în rezolvarea problemelor globale ale civilizației cu alte forme de cultură, ci și în depășirea de către conștiința colectivă a omenirii (în perspectivă, intelectul noosferic) a existenței sale sociale și socionaturale. Numai în acest caz existența plină de pericole și catastrofe a erei dezvoltării indurabile va ceda locul unui viitor durabil, guvernat de un intelect integral anticipativ al civilizației. Vom menționa că mijloacele electronice (numerice) de stocare, transformare și transmitere a cunoștințelor creează premise pentru rezolvarea accelerației a acestei probleme globale a educației.

În ultimele decenii sistemul educațional mondial, după cum menționează cercetătorii din domeniul respectiv, deocamdată nu este capabil să satisfacă cererea crescândă în ceea ce privește volumul și calitatea educației. Este realmente posibilă o discordanță între necesitățile sociale ale educației și posibilitățile de satisfacere a acestora. Educația deocamdată, la scară globală, are tendința de a deveni un mecanism social, tot mai regresiv-conservativ, incapabil să contribuie eficient la rezolvarea problemelor globale și a altor probleme ale omenirii (dar, mai degrabă, chiar le acutizează). În consecință, a apărut o contradicție între dreptul omului la educație, devenit deja ceva firesc, și sistemul tradițional de educație, care nu satisface în măsura cuvenită necesitățile corespunzătoare ale societății.

Se impune întrebarea cum, în practică, să fie formate noi modele de educație în cadrul cărora ar putea fi rezolvate contradicțiile legate de evoluție care apar între societate și educație și care ar indica ieșirea din criza antropogenă globală. Este evident că educația trebuie să suporte transformări cardinale și, deja în secolul XXI, nu se va mai orienta spre trecut (conservatism), ci spre viitor (futurism). Sistemul de educație pentru DD, ca proces inovativ, trebuie nu numai să se modernizeze, dar și să se futurizeze, să devină – în anumite aspecte – o educație anticipativă, care nu numai că nu rămîne în urmă de viața modernă ci și trasează calea, în mod eficient, spre un viitor global durabil. În consecință, se va forma un tip principal nou de educație mondială – educația inovativ-anticipativă [17]. Apariția proceselor inovaționale în educația globală va duce la futurizarea ei semnificativă și la formarea unei educații anticipative. Aceasta din urmă nu numai că se va dezvolta mai repede în raport cu activitatea practică, ci va pune accentul pe viitor în chiar conținutul educației, va urma principiul integralității temporale ca interacțiune sistemică a trecutului, prezentului și viitorului. În acest sens, în procesul evoluției educației globale se va produce o dep-

lasare a accentelor de pe modernizarea instruirii pe futurizarea ei, precum și pe formarea unei educații noosferice globale prin instruirea pentru DD.

Aspectele problemei vizate se concretizează, la ora actuală, prin căutarea unor noi modele de instruire, de natură să răspundă obiectivelor civilizației viitoare – omenirii sec.XXI (sau, poate, și ale întregului mileniu trei). În 1993 UNESCO a creat o instituție specială, „Comisia internațională pentru educație în sec.XXI”, care și-a expus considerațiile – destul de generale – cu referire la o serie de idei de reper ale noului model de educație, a scos în evidență o serie de contradicții legate de crearea și realizarea acestui model, plecând de la faptul că principalul obiectiv spre care trebuie să se orienteze modelul educațional al secolului XXI este supraviețuirea întregii omeniri [2; 9]. UNESCO, însă, atunci nu a propus un model concret al educației, de natură să realizeze acest scop cel puțin în forma sa conceptuală. Supraviețuirea este obiectivul pe care și l-a propus omenirea și care poate fi realizat numai cu condiția soluționării întregului complex de probleme globale ce amenință cu omnicidul. Educația se asemenea prezintă una dintre problemele globale ale civilizației, și criza ei a fost descrisă destul de detaliat de către directorul Institutului Internațional de Planificare a Educației, P.H.Coombs [3; 4], iar ulterior confirmată și de alți cercetători. Este evident că ieșirea din această criză stă în crearea unui nou model de civilizație, capabil să supraviețuiască, iar unul din mecanismele cele mai importante de supraviețuire poate fi modelul – în stare de formare astăzi – al educației pentru o dezvoltare durabilă (EDD).

Ulterior, experții Comisiei economice a ONU (UNECE) au elaborat proiectul Strategiei educației în interesele DD pentru regiunea statelor Europei, Asiei Centrale și Americii de Nord, în total 55 de țări, cu niveluri diferite de dezvoltare economică [13; 7; 9].

În 2005 (care a fost proclamat de Adunarea Generală a ONU drept anul de deschidere a deceniului educației pentru DD), la Vilnius, o consfătuire la nivel înalt a reprezentanților ministerelor de protecție a mediului ambiant și de educație a adoptat „Strategia Comisiei economice europene a ONU pentru educație în interesele dezvoltării durabile”. Strategia a fost primul document oficial de mare anvergură regională (incluzând peste 25% din țările comunității mondiale) în domeniul creării unui nou model global al educației, de natură să asigure, în imediata perspectivă istorică, supraviețuirea civilizației.

Dacă vom avea în vedere că în ianuarie 2005 în India a avut loc, sub egida ONU, un for mondial privind EDD, în 2009, în Germania – o conferință mondială a UNESCO pentru educație în interesele dezvoltării durabile, se poate considera că, în adevăr, comunitatea mondială a și început să reacționeze la proclamarea anilor 2005-2014 drept deceniu de tranziție pentru începerea formării viitorului nostru durabil comun. Și este evident că EDD devine nu numai o premisă a realizării dezvoltării durabile, ci și, deopotrivă cu știința, un mijloc prioritar

al acesteia, adică, propriu-zis, tranziția reală la DD începe odată cu formarea educației în interesele dezvoltării durabile.

În Strategie se menționează că ea trebuie să se sprijine pe realizările educației din diferite țări, pe potențialul științific și participarea activă a societății civile; totodată, însă, este important să ne propunem sarcini noi în vederea realizării eficiente a principiilor EDD, luând în considerare caracterul său interdisciplinar și interdepartamental și crearea unui suport tehnico-material și instituțional adecvat. Scopul Strategiei este încurajarea statelor cărora ea le este adresată (membri ai EDD a ONU), pentru a o introduce în propriile sisteme de educație formală în cadrul tuturor disciplinelor didactice corespunzătoare, precum și în învățământul neformal și în învățământul public. Acest lucru va contribui la valorificarea cunoștințelor și a deprinderilor speciale în domeniul DD, va mări competența oamenilor, le va lărgi posibilitățile de a duce un mod de viață sănătos și prodigios în armonie cu natura, de a manifesta grijă pentru valorile sociale, pentru egalitatea în drepturi a genurilor și diversitatea culturală.

Sistemul educațional trebuie să-și schimbe paradigma organizării și funcționării sale în planul apropierii neabătute de educația anticipativă (EA). Este absolut clar că știința care vine în schimbul celei postneclasice, schimbându-și orientarea de la cea tehnologică-economică spre una umanistă și ecologică, trebuie să anticipe activitatea oamenilor de transformare a naturii. Și în acest context, EA are importanță esențială ca fiind încă un mecanism, poate chiar cel mai important, de formare a paradigmei educaționale a secolului XXI. Altfel pare prea anevoioasă perspectiva corelării problemei respective cu progresul tehnico-științific ecologizat și mai inofensiv, cu revoluția în informatizare și în cultura de transmitere a cunoștințelor umane. Și nu numai să prognozeze, ci și să prevadă și să ofere recomandări anticipative „permissive” și „restrictive” – chiar și în condiții de risc și incertitudine.

În acest proces al „fudurizării” științei, în deplasarea accentelor autodezvoltării ei de pe studierea trecutului pe cunoașterea prezentului și conștientizarea viitorului, se întrevide noul rol prioritar al cunoașterii științifice și de alt gen. Știința „anticipativă”, aflându-se pe o poziție cheie în mersul către aceste scopuri, oferă posibilitatea formării unei EA calitativ noi. Fără formarea unui nou model de sistem educațional, în principiu, nu se va putea forma nici o societate cu dezvoltare durabilă, nici sfera rațiunii, nici conștiința noosferică global-colectivă necesară în acest scop. Puțin probabil ca interacțiunea strânsă a modelelor de educație și de civilizație să fie neașteptată, ca, de altfel, și faptul că civilizația actuală și educația ei reprezintă de asemenea un întreg și o parte a acestuia. Căci educația este una dintre instituțiile societății. Criza civilizației nu poate să nu fie o criză a instituțiilor ei. Educația tradițională, fiind cel mai amplu sistem social, este totodată, după cum s-a menționat, și unul dintre cele mai conservatoare sisteme. De mai multe decenii deja, educația, în dimensiunea sa globală, nu satis-

face exigențele vieții sociale, continuând să transmită în viitor valori proprii unei societăți de consum, neglijând apropierea unei catastrofe antropoecologice globale.

Noul sistem științific-educational, în comun cu alte sisteme ale sferei spiritual-culturale care contribuie la trecerea pe calea DD, va deveni o bază nu numai a societății postindustriale informaționale ca „societate autodidactică”, ci și a societății științei durabile. Evident, în modelul EA se va găsi loc și pentru trecut și prezent; educația trebuie să poarte un caracter temporal-continuu, presupunând reciclarea adulților și alte forme noi de pregătire. EA pare un fel de ideal, spre care poate să aspire procesul educațional, depășindu-și accentele dezvoltării de la trecut către prezent și viitor. Gradul de cunoaștere și previziune a viitorului, în procesul educațional general, poate servi drept criteriu de realizare a modelului EA, ca un nou mecanism eficient de supraviețuire a civilizației. Modelul EA consună cu ideile formării noosferei, deoarece are în vedere nu întârzierea conștiinței față de existență și a educației – față de viață, ci anticiparea acestora și, astfel, constituirea rațională bine orientată a viitorului dezirabil [14].

Viitorul, se poate spune, este, în principiu, incert și neunivoc. Această incertitudine a viitorului poate fi esențial diminuată când, din diferite alternative și prognoze, se reușește să se desprindă o multitudine de tendințe dintre cele mai dezirabile și totodată reale care converg spre un viitor ce se supune unui impact controlat rațional. Astfel de tendințe ca trăsăturile viitorului se pot transforma într-o viziune normativă a dezvoltării societății sau a unei sfere de activitate a acesteia, de exemplu a educației, sau chiar să fie recunoscute și de comunitatea mondială în calitate de unul dintre modelele de dezvoltare a viitorului civilizației. Anume așa s-a întâmplat cu concepția dezvoltării durabile, chemată să devină, deocamdată, un model virtual al dezvoltării generale dezirabile a civilizației, pe care în imediata perspectivă istorică trebuie s-o urmeze fiecare stat și fiecare comunitate de pământeni. Din acest punct de vedere, modelele educației secolului XXI, ca educație „anticipativă”, trebuie să se orienteze spre strategia unei astfel de dezvoltări. Schimbându-se cardinal, educația secolului XXI se va transforma într-o educație a societății viitoare cu dezvoltare durabilă.

Nu trebuie să credem că acest model de evoluție va fi unul definitiv și că nu vor mai urma nici un fel de schimbări revoluționare. Cercetarea perspectivelor educației mondiale duce la concluzia că în educație vor avea loc transformări strâns legate de schimbările revoluționare și evoluționiste ale întregului proces civilizațional și interacțiunii societății și naturii. Viitoarele forme și modele ale educației vor fi influențate de evoluția civilizației, iar educația trebuie să susțină în ritmuri devansatoare acele forme de dezvoltare socială și socionaturală care vor realiza în cea mai mare măsură cea mai eficientă strategie a supraviețuirii omenirii și conservării biosferei. Și nu va fi vorba despre un model „final” al educației sec.XXI (de exemplu, modelul educației pentru dezvoltare durabilă),

ci despre o serie evoluționistă (revoluționară) de modele și strategii ale unor procese și sisteme educaționale care contribuie la formarea unei noi civilizații, capabilă să asigure interacțiunea coevolutivă a societății cu biosfera conservată.

Educația actuală se va transforma treptat în educație pentru un proces global ca DD, acceptat de comunitatea mondială, după aceea va evoluționa în educație noosferică în procesul constituirii ulterioare a sferei rațiunii prin DD. Acestea sunt, cel puțin, următoarele două etape ale celor mai mari și previzibile transformări global-evolutive ale educației mondiale în domeniul de dezvoltare vizat de noi.

În conformitate cu cele spuse mai sus, întregul sistem al educației (ca, de altfel, și al științei) în procesul „fufurizării durabile” capătă două funcții globale noi. Aceste funcții (le putem defini drept funcții-DD) trebuie reflectate în actualele transformări ale instituțiilor și organizațiilor de educație, urmărind, măsurând realitatea schimbărilor care se produc. În primul rând, este vorba despre o funcție pe care o vom numi convențional antropocentrică, sau chiar neumanistă, sau, avînd în vedere orientarea ei spre crearea noosferei, – nooumanistă. Esența ei se rezumă la orientarea de lungă durată a procesului educațional spre supraviețuirea și DD progresivă continuă a întregii omeniri. Și în acest plan educația sec.XXI va trebui să transmită generațiilor viitoare nu numai realizările (cunoștințele, deprinderile, experiența etc.) deja acumulate în trecut, dar și să le orienteze spre crearea viitorului nostru comun dezirabil, fără de care supraviețuirea, în principiu, nu este posibilă. Deosebirea neumanismului de varianta renașcentistă și de alte variante ale umanismului nu constă numai în orientarea și în prolongarea sa futuristă, ci și în noile accente puse pe dezvoltarea omului și a omenirii și pe alegerea unor căi optime de rezolvare a problemelor globale.

Natura însăși a fixat pentru drepturile și libertățile omului un fel de linie limită și o serie întreagă de parametri, ca și cum cerându-i să renunțe la antropocentrismul său fie și civilizat, dar totuși primitiv, care îl vede pe om drept cununa și scopul suprem al creației. Anume natura a dat alarma, ca și cum revendicându-și „bunurile” și „interesele”, pe care le ignoră omul – cel ce împărtășește valorile civilizației occidentale, ca și cum umane. În principiu, omenirea nu poate să se debaraseze definitiv de antropocentrism, urmînd, de exemplu, concepția biocentristă asupra lumii de a se dizolva totalmente în natură, însă ea este capabilă să n-o distrugă atât de mult, creînd în felul acesta o bază naturală pentru propria sa supraviețuire pe calea coevoluției societății și naturii.

Cea de-a doua funcție a educației, pe care o vom numi biosferocentrică (sau ecologică), este strîns legată de prima - neumanistă. Dacă în cea dintîi accentul se pune pe supraviețuirea omenirii, pe grija pentru generațiile viitoare, atunci funcția ecologică (biosferocentrică) a științei și educației își accentuează atenția pe conservarea biosferei, a naturii în general (Pămîntul și Cosmosul), pe asigu-

rarea unor condiții ecologice favorabile și a unui prisos de resurse materiale și energetice.

Această componentă funcțională a educației – universală, permanentă și anticipativă – va deveni un mecanism prioritar de rezolvare a problemelor ecologice și altor probleme globale pe calea trecerii la DD. Afirmatia vine în contradicție cu viziunea cea mai larg răspândită astăzi, potrivit căreia ieșirea din criza mediului ambiant constă în măsuri tehnico-tehnologice [5]. Acestea din urmă sunt importante, fără îndoială, însă ca o urmare și o complementare a procesului științific-educativ în noua sa orientare și a unei serii de alte soluții și acțiuni – sociale prin esența lor.

În ansamblul și în integralitatea lor pe cale de formare, funcțiile-DD ale procesului educativ anticipativ trebuie să ducă la transformarea funcțiilor tradiționale ale educației, ridicând-o la un nou nivel calitativ. Răspunsul la întrebarea „E posibilă oare supraviețuirea civilizației?”, în studiul nostru, depinde de faptul dacă va putea știința, împreună cu educația, să devină cheia pentru viitorul nostru comun. Și cu cât mai mult traiectoria reală a mersului în pregătirea unor specialiști profesioniști, capabil să impulsioneze mișcarea în această direcție, se va apropia de idealul imaginat al dezvoltării, cu atât mai mare va fi probabilitatea supraviețuirii civilizației.

Noul model pentru comunitatea mondială a dezvoltării durabile, adoptat în 1992 la Conferința ONU pentru mediul ambiant și dezvoltare, a întruchipat în multe privințe ideile deja expuse de reprezentanții gândirii științifice ruse K.E.Tiolkovski și V.I.Vernadski. Se prea poate, ideea nemuririi omenirii, adică a dezvoltării sale eterne în variantă cosmică, a fost expusă pentru prima dată de fondatorul cosmonauticii teoretice, K.E.Tiolkovski. Iar ideea lui V.I.Vernadski referitoare la necesitatea creării noosferei – sfera rațiunii – a devenit, propriu-zis, temelia conceptuală și un fel de scop final al strategiei trecerii comunității mondiale la noul model de dezvoltare.

Noile modele educaționale ale sec.XXI urmează să fie organizate, consecvent și cu perseverență, conform cu analiza problemelor educației anticipative. Deja astăzi (dacă nu de ieri) trebuie să le introducem în abordările conceptuale ale problematicii educației. Poziția științelor despre societate este chemată să impulsioneze mișcarea orientat spre depășirea consecințelor distructive ale consumismului perimat, ale creșterii cu orice preț a rezultatelor aplicative ale progresului tehnic etc. În opinia autorilor, o astfel de știință și educație poate deveni principala forță motrice a revoluției, egală ca semnificație cu revoluțiile agrară și industrială. Este, înainte de toate, o revoluție științifico-educatională, al cărei domeniu principal de aplicare este conștiința și comportamentul oamenilor vizavi de problematica generării cunoștințelor, a educației, a formelor de transmitere și asimilare a cunoștințelor etc.

Se presupune că, în urma trecerii treptate la modelele educaționale de perspectivă, se va forma un om de tip nou – o personalitate noosferică, pregătită pentru realizarea ideii de supraviețuire globală a omenirii, pentru evoluția permanentă de mai departe a acesteia în biosfera conservată și în afara ei.

Bibliografie

1. Ильин И.В., Урсул А.Д. Эволюционная глобалистика (концепция эволюции глобальных процессов). – Москва, 2009.
2. International Commission on education for the twenty first century. Report of the Commission. Preliminary synthesis. UNESCO. – Paris. October. 1995.
3. Coombs P.H. The World education crisis. A systems analysis. – Paris, 1968.
4. Coombs P.H. The World crisis in education: the view from the eighties. – New York, 1985.
5. Лосев К.С. Мифы и заблуждения в экологии. – Москва, 2010.
6. Моисеев Н.Н. Современный рационализм. – Москва, 1995.
7. На пути к образованию для устойчивого развития в России. // Под ред. Касимова Н.С., Малхазовой С.М. – Москва, 2006.
8. Новиков А.М. Постиндустриальное образование. – Москва, 2008.
9. Образование в интересах устойчивого развития: информационно-аналитический обзор. – Минск, 2007.
10. Образование: сокрытое сокровище. – Paris, UNESCO, 1998.
11. Сорокин П.А. Главные тенденции нашего времени. – Москва, 1997.
12. Степин В.С., Горохов В.Г. Розин М.А. Философия науки и техники. – Москва, 1995.
13. Стратегии ЕЭК ООН для образования в интересах устойчивого развития. – Москва, Информационный центр ООН, 2005.
14. Урсул А.Д. Модель опережающего образования. // Глобальный кризис западной цивилизации и Россия. 2-ое доп. изд. – Москва, 2009.
15. Урсул А.Д. Стратегия национальной безопасности России и образование для устойчивого развития. // Открытое образование, 2009, №5.
16. Урсул А.Д. Образовательная революция в перспективе устойчивого будущего. // Знание. Понимание. Умение, 2009, №№ 1, 2, 3.
17. Урсул А.Д. От модернизации к футуризации образования: инновационно-опережающие процессы в интересах устойчивого развития. // Безопасность Евразии, 2008, №3.
18. Урсул А.Д. Переход России к устойчивому развитию. Ноосферная стратегия. – Москва, 1998.
19. Урсул А.Д. Путь в ноосферу (концепция выживания и устойчивого развития цивилизации). – Москва, 1993.

Prezentat la redactie
la 26 ianuarie 2011

ТОЛЕРАНТНОСТЬ КАК ИСПЫТАНИЕ МОЛДАВСКОГО ОБЩЕСТВА НА ПУТИ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Николай ЦВЯТКОВ

Республика Молдова, Кишинев, Академия Наук Молдовы, Институт Европейской интеграции и политических наук, Отдел политических наук
Доктор политологии, старший научный сотрудник

In the modern society different people form different groups: ethnic, by common hobbies and interests. But sometimes they are such a thing as a misunderstanding and the unwillingness to accept the opinions of others. This is due to the low level of tolerance or lack of practice in this society on tolerance, which is necessary as the value and should be a base of social development. This image is an extremely important element of the multiethnic and multicultural society. In such intense period of history, which is now experiencing the Republic of Moldova is very important to the enforcement of all sensible people in the harmonization of public relations, nurturing a culture of interethnic dialogue and tolerance behavior in society.

Absence of a culture tolerant of communication between political actors on the objectives of internal and external policies, as well as their means of implementation, has led to a 90-ies, the Republic of Moldova has been unable to fully meet the challenges and problems of building a sovereign and independent state. Model of a modern education can not be created without taking into account regional characteristics, without relying on the historical memory of peoples, on national experiences and learning and family education.

Проблемы современного мира способствуют переосмыслению толерантности. История идей толерантности, как и история философии терпимости, является одной из наиболее сложных концептуальных проблем, которые характеризуют современное политическое развитие демократических стран. Проблема толерантности не потеряла актуальности и в настоящее время. Это означает дальнейшее непрерывное развитие данного феномена в современном обществе [1, 52].

Вопросы толерантного обращения стали одними из самых популярных для исследования общественных отношений и перспектив его развития. Данная тема особенно актуальна для Республики Молдова на современном этапе, когда путь европейской интеграции ставит вопросы доселе не обсуждавшиеся публично, в масштабах всего молдавского общества.

К примеру, вопрос о так называемой недискриминации спровоцировал глубокий общественный резонанс, взбудоражив большинство общественных институтов и средств массовой информации. Несомненно, этот воп-

рос сложен и многогранен. Толерантность - это особое человеческое качество, готовность быть терпимым и снисходительным к чужому образу жизни, поведению, обычаям, чувствам, мнениям, идеям, верованиям. Умение мириться с существованием кого-либо, считаться с мнением тех, кто отличается от тебя. Мало кто подставит под сомнение, что подобная атмосфера присуща молдавскому обществу. Однако, сексуальная толерантность для молдавского общества – это вовсе не запретная тема, а, скорее малоизвестная или вообще не представляющая сколь-нибудь значимого публичного интереса. Вопросы сексуальной толерантности для подавляющего большинства жителей Республики Молдова является картинкой из телевизора о «причудах в далеких странах». Именно этот факт объясняет резкую реакцию населения на принудительное навязывание дискуссий по данной теме. С другой стороны, данный аспект толерантности несет в себе гораздо меньше потенциальных угроз, чем вопросы межкультурного общения, учитывая, что Республика Молдова традиционно является государством, где совместно проживают этнические группы, несущие в себе не только культурные, но даже и цивилизационные отличия.

В современном обществе среди людей формируются различные группы: по национальности, общим увлечениям и интересам. Но иногда в них происходит такое явление, как неготовность и недопонимание считаться с чужим мнением. Это происходит из-за низкого уровня терпимости или отсутствия в данном обществе практики по воспитанию толерантности, которая необходима как ценностная установка и должна является базой общественной развития.

Такой образ – это исключительно важный элемент полиэтнического и поликультурного общества. В такие напряженные периоды истории, которые сейчас переживает Республика Молдова, очень важное значение имеет объединение всех здравомыслящих людей в деле гармонизации общественных отношений, воспитании культуры межнационального общения и толерантного поведения в обществе.

Во многих культурах понятие «толерантность» является своеобразным синонимом «терпимости»: лат. - *tolerantia* - терпение. В процессе общественного развития и становления политической мысли категория «терпимости» («толерантности») претерпевала определенные изменения. Это является естественным явлением, так как менялось и само общество, а во главу угла в человеческих взаимоотношениях ставились разные идеи.

Формирование современного молдавского общества в постсоветский период

Сразу после провозглашения своей независимости в 1991 году, в условиях, когда резко повышается актуальность и значимость национальных

культурных установок, ценностно-символических аспектов существования культурно-этнических групп, этносов в Республике Молдова возникает проблема толерантного межкультурного общения. В этом плане особый интерес представляет южный регион Республики Молдова, в котором компактно проживают два этноса – гагаузы и болгары, обладающие богатыми культурными традициями. В этот период, одним из серьезных препятствий на пути стабилизации межэтнических отношений в регионе является попытка «сломать» устоявшиеся в советский период взаимоотношения при отсутствии вынужденного представления в общественном сознании дальнейшей структуры межэтнических отношений.

Острота межкультурного общения в современной Республике Молдова обусловлена совокупностью факторов: разрушением социально-экономических, политических, идеологических взаимосвязей советского периода; игнорированием национальных идеалов, ценностных установок культурно-этнических групп после обретения Республикой Молдова независимости; неконтролируемой миграцией, как внутренней, так и внешней.

В Республике Молдова феномен «культуры межнационального общения» в основном стал изучаться с начала 1990-х годов. Так, например, проблема общения в этнической сфере и попытка определения критериев культуры межнационального общения в условиях различных социально-политических групп находит отражение в работах «Конфликт в Молдове: опыт этнополитологического анализа» (1992) [2], «Децентрализация, автономия, федерализм?» (1995) [3] и др.

С определенной долей уверенности можно утверждать, что Советский Союз был обречен именно потому, что национальные правящие элиты утратили необходимость в существовании централизованной вертикали власти. Этому способствовала авторитарная форма власти советской системы, отсутствие механизмов противовеса партийно-государственным органам власти в виде структур гражданского общества, политической оппозиции, свободной прессы, независимых общественных ассоциаций и других автономных политических подсистем, которые не сложились, да и не могли сложиться за считанные годы. Бурная деятельность представителей местной интеллигенции, которые, по их мнению, отражали народное волеизъявление, охватила все союзные республики. Отделение республик проходило неравномерно, а это повлекло за собой разрушение союзных политических, экономических и других связей, в результате чего народы, населяющие республики бывшего СССР были отброшены на целую эпоху назад, погружены в кровопролитные конфликты и войны, в невиданные по масштабам и безысходности перманентные кризисы.

В Республике Молдова центробежные устремления появились сразу в двух регионах – на востоке (так называемый приднестровский регион) и на юге (места компактного проживания гагаузов и болгар).

Отдельный пласт причин, порождающих этнополитическую напряженность, коренится в истории этносов и их взаимодействии, сформировавшемся национальном складе ума, обычаях, традициях, идеологических мифах и стереотипах, транслирующихся из поколения в поколение.

В условиях разрушенных социальных связей усиливается роль национальности как традиционно значимого канала социальной идентификации. Национализм может служить своеобразной приманкой, с помощью которой социальные низы вовлекаются в орбиту влияния политических партий, решающих задачи политической мобилизации населения [4, 74].

Таким образом, изучение этнополитических процессов, происходящих на территории Республики Молдова, воспроизводит основные фазы крушения советской политической системы, напоминая и об угрозе, которая может быть актуальной и для Республики Молдова. Анализ причин этнополитического характера, вызвавших исчезновение целого государства и даже мировой системы, даёт нам повод думать о том, что разрушение прежних социально-политических структур и переход к «новым» сопровождается глубокими качественными преобразованиями, сильно затрагивающими политическую сферу на глубину.

Общение как основа толерантного поведения

Гармония отношений подразумевает под собой, прежде всего, взаимное уважение. На наш взгляд, именно такую смысловую нагрузку несет определение «толерантность». В процессе общения человек всегда стремится определенным образом воздействовать на своего партнера, и сам подвергается воздействию со стороны последнего.

Эффективность общения во многом зависит от понимания. Обычно результативная сторона понимания выражается в двух аспектах: явление включается в смысловую структуру личности, и понятое соответствует целям общения, которое не может рассматриваться просто как передача знаний, а всегда как взаимодействие сторон, преследуя определенные, часто различные цели. Понимание носит диалогический характер, которое зависит от особенностей воспринимающего субъекта его целей, ориентации, контекста осмысления.

С нашей точки зрения межкультурная коммуникация подразумевает межличностное общение представителей разных культур, а также культурные контакты. В процессе межличностного общения представителей различных культур происходит обогащение национального самосознания. Из более развитых обществ в менее развитые проникают элементы культуры,

которые могут содействовать сокращению исторического пути народов, в процессе культурных контактов. Однако не всегда культурные контакты бывают положительными.

В настоящее время выделяются пять основных направлений взаимозависимости, взаимопроникновения культур, которые служат основой выработки глобального мышления для значимой и продуктивной совместной жизни сообществ людей:

1. Развитие технологий;
2. Глобализация экономики;
3. Интенсивные миграционные процессы;
4. Мультикультурность;
5. Распад нации – государства.

Совокупность этих направлений развития создает основу для осознания решающей роли владения компетенцией межкультурного общения в условиях жизни во взаимозависимом мире, когда человек должен демонстрировать «терпимость к культурным различиям и взаимоуважение культур как признак цивилизованного общения на кросснациональном уровне» [5, 142].

Для молдавского общества это особенно актуально, так как объект нетерпимости - представители конкретных этносов. Однако перед нами возникает проблема, по крайней мере, с двумя аспектами: первое - все ли люди, непохожие на нас, могут быть признаны как отдельные личности, социальные группы; второе - всегда ли уважение - снисходительность к другим и отсутствие личных ценностных ориентаций. Дать ответ на этот вопрос нам поможет политическая энциклопедия: «Толерантность политическая - непереносимое требование в отношениях всех активных участников общественной жизни, осознающих необходимость упорядоченных цивилизованных отношений как внутри государства, так и между государствами» [6, 357].

Таким образом, поиск решения проблемы заключается в следующем: распространяется ли толерантность на лиц (группу лиц), стремящихся к позитивному взаимодействию, упорядоченным отношениям, не нарушающим общечеловеческие законы бытия, не причиняющим вред другим лицам при реализации собственных свобод? Понятие «толерантность» имеет яркую активную направленность. Толерантность - не пассивное, неестественное покорение мнению, взглядам и действиям других; не покорное терпение, а активная нравственная позиция и психологическая готовность к терпимости во имя взаимопонимания между этносами, социальными группами, во имя позитивного взаимодействия с людьми иной культурной, национальной, религиозной или социальной среды.

Воспитание толерантности в системе образования.

Толерантность, культура мира, которую мы в настоящее время пытаемся привить подрастающему поколению, есть культура принятия другого, терпимости к нему, его образу мышления и поведения.

Образование подрастающих поколений, обеспечивая механизм передачи обычаев, традиций, ценностей – всего культурного наследия новым поколениям, призвано, вместе с тем, обеспечить и интеграционные процессы, заложить основы для понимания и общения с другими культурами, нацеливать на умение поддерживать и развивать диалог культур. Именно такие задачи сегодня остро стоят перед системой воспитания и образования в молдавском обществе, которой необходимо оптимально решать задачи межнационального общения, формирования культуры мира, воспитания толерантности.

Изучение опыта разных народов, исключает навязывание тех или иных ценностей, межнациональную нетерпимость, способствует не только выявлению общности духовных истоков разных этносов, но и наглядно иллюстрирует, что именно в диалоге культур проявляется духовность этноса, его гуманистические ценности. Такие знания позволяют привести молодое поколение к пониманию взаимосвязи национальных духовных культур, умению мыслить аналитически, сопоставляя категории «частного» и «общего», взаимосвязи «национального» и «межнационального», что способствует принятию общегуманистической позиции.

Одним из основных направлений в решении проблем воспитания культуры межэтнического общения может стать увеличение роли общественных дисциплин, которые способны системно продемонстрировать и объяснить специфику отличий, лежащих в области межнациональных различий. Показ неповторимой сущности самых разнообразных культур и демонстрация того, что носители этих культур не могут думать и чувствовать абсолютно одинаково, могут во многом способствовать повышению межэтнической терпимости (толерантности). При этом особое внимание необходимо уделять не только теоретической подготовке, но и практическим контактам между представителями различных культур, как на межгосударственном уровне, так и внутри страны, где межэтнические различия оказываются зачастую даже более яркими, острыми.

При работе с молодым поколением необходимо помнить, что это и будущие воспитатели, которые должны будут передать полученные знания и сформированные установки последующим поколениям. История же демонстрирует, что наличие социальных и психологических факторов, в той или иной степени нарушающих адекватность поведения нового поколения, обусловлено влиянием «учителей» с неадекватными формами выражения этнического самосознания. Молодые люди, воспитанные в духе по-

зитивной формы выражения этнического самосознания, лучше адаптированы в компании, коллективе, их поведение характеризуется больше гибкими и гармоничными способами взаимодействия с окружающими. В противном случае, у нового поколения возникают барьеры в социально-психологической адаптации к политэтническому обществу [7].

В этой связи интересно отметить, что большая часть различных этнофобий имеет корни в негативной оценке своей этнической группы. Именно отсутствие позитивной оценки своего этноса и переживания национального комплекса неполноценности приводят к тому, что срабатывает психологическая защита, и люди обрушиваются на другие народы, обвиняя их во всех смертных грехах. Таким образом, формирование позитивной оценки своей этнической группы является одной из основных составляющих комплекса мер, направленных на формирование здоровой межэтнической обстановки [8].

В целом, именно в студенческой среде должна формироваться и распространяться межнациональная политика. Именно здесь должна формироваться общая система ценностей и установок, обеспечивающая единство многонационального молдавского общества. Сегодняшнее студенчество как будущая интеллектуальная элита страны может стать активным проводником идеи мультикультурности, гарантируя тем самым стабильное развитие общества.

Особая роль в этом процессе принадлежит системе образования. Система образования призвана скорректировать негативные проявления разного рода, создать условия для формирования и распространения тех ценностных ориентиров, которые предпочтительны как для личности, так и для общества.

В условиях многонационального общества одной из важных задач системы образования, является целенаправленное формирование норм и эталонов, отражающих специфику социально – исторического опыта жизни народов, проживающих в крае, привитие навыков межнационального общения, формирование умения преодолевать конфликтные ситуации, развитие интереса к историко-культурному наследию народов, проживающих в различных регионах страны.

Освоение, понимание и принятие иной национальной культуры – важное требование нашего времени. И на первый план выходит проблема толерантности в межэтнических и социальных отношениях. Толерантность должна стать культурной нормой поведения в обществе. Эту работу необходимо начинать уже в начальной школе.

Развитие толерантности в образовании должно происходить путем диалога сотрудничества обучающей и обучаемой сторон, гуманизации процесса образования. Необходимо обогатить содержание учебных курсов и

программ гуманитарных, социальных и естественнонаучных дисциплин поликультурной тематикой, а так же совершенствовать методы преподавания всех видов дисциплин. Воспитанию толерантности может способствовать внедрение в образование элементов поликультурности.

Важными шагами на пути воспитания толерантности можно считать:

- воспитание в духе мира, терпимости, гуманного межнационального общения;
- всестороннее изучение культурой своего собственного народа, как непременное условие интеграции в иные культуры;
- формирование представлений о многообразии культур в Республике Молдова и мире;
- воспитание положительного образа, отношения к культурным различиям, способствующим прогрессу человечества;
- формирование умений и навыков эффективного общения с представителями различных культур.

Поликультурное образовательное пространство предполагает формирование системы ценностных ориентаций, гражданственности, патриотизма, толерантности, чувства собственного достоинства, умения понимать другого и самого себя.

Каждому молодому человеку необходимо понимать, что национальная локализация, изучение только родного языка, собственных культурных традиций и религии неизбежно приведет к культурной и экономической отсталости страны, поскольку молодежь страны не сможет продолжить образование на тех высоких уровнях, которые задают мировые образовательные центры.

Особая роль сфера образования обусловлена тем, что только она, может способствовать межкультурному взаимопониманию. Только здесь, в паритетном творческом взаимодействии, в диалоге культур рождается понимание общности человеческой природы, общности ценностей и жизненных установок.

Итак, поликультурное образовательное пространство, отвечает вызовам времени и имеет своей стратегической целью достойный вход воспитываемой личности молдавского общества в европейское пространство и в мировое сообщество.

***Принцип равенства и значимости культур
– основа долгосрочного и успешного развития***

Отсутствие культуры толерантного общения между участниками политического процесса относительно целей внутренней и внешней политики, а также средств их реализации, привело к тому, что в '90-х годах прошлого века Республика Молдова оказалась не в состоянии в полной мере про-

тивостоять вызовам и проблемам построения суверенного и независимого государства. Слабо выраженные политические преобразования, отсутствие четкого видения по развитию межнациональных отношений, стихийное развитие гражданского общества – вот лишь некоторые последствия отсутствия четкого представления о существовании молдавского государства. Данный факт объясняется низким уровнем интеграции между участниками политических процессов, а также ограниченным количеством социальных групп и политических партий, отражающих интересы государства, в целом, и его народа, в частности. Политическая раздробленность, а также отсутствие между точек соприкосновения в сфере урегулирования общественных конфликтов, привели к тому, что создание целостной системы общественных отношений, раз за разом терпело крах.

В нашем сложном мире, чтобы оставаться самим собой, культурные различия нужно воспринимать как данность и пытаться освоиться в «чужой» культуре, не теряя своей собственной.

Подлинная культура межнационального общения, взаимодействия и сотрудничества народов может возникнуть только на основе раскрытия духовно-нравственного потенциала каждой нации, обмена опытом социального и культурного творчества, на основе реализации идеалов свободы, справедливости и равенства. И именно образование призвано обеспечить сочетание интернационального и национального воспитания.

В условиях интенсивных миграций и взаимодействия культур, современная система образования призвана создавать условия для формирования человека, способного к активной жизнедеятельности в многонациональной поликультурной среде. Высокая ставка на традиционную культуру воспитания в этом плане, существующая в современном мире, естественна и закономерна. Национальная традиция воспитания практически остается главным условием возрождения любых национальных традиций и национального возрождения в целом [9].

Исторический опыт развития демонстрирует, что воспитание толерантности, выраженное в теоретической форме, может и должно стать базисом современной модели образования и новых педагогических концепций. Этот опыт способствует лучшему выявлению содержания образования, определению основных направлений его развития, средств и методов непрерывного духовного совершенствования и обновления общества. Модель современного образования не может быть создана без учета региональных особенностей, без опоры на историческую память народов, на национальный опыт обучения и семейного воспитания.

Литература:

1. Тишков В. О толерантности. // Этнополис. Москва, 1995, №5

2. Мошняга В., Илащук Д., Спиной Ф., Завтур А. Конфликт в Молдове: опыт этнополитологического анализа. - Кишинев, Молд. ГУ, 1992.
3. Децентрализация, автономия, федерализм? (материалы конференции). - Кишинев, 1995.
4. Гордон Н.А., Плискевич Н.П. Развилки и ловушки переходного периода. // Полис, 1994, №4
5. Ломтева Т.Н. Базовые концепции межкультурной коммуникации. – Ставрополь, 1999.
6. Политическая энциклопедия. - Москва, 1999.
7. Хотинец В.Ю. Этническое самосознание. СПб., 2000.
8. Хотинец В.Ю. О содержании и соотношении понятий этническая самоидентификация и этническое самосознание. // СОЦИС, 1999, №9, с.72-80.
9. Тхагапсоев Х.Г. О новой парадигме образования. // Педагогика. 1999, №1.

Представлена в редакцию
13 апреля 2011 года

Рецензент – **Анжела КОЛАЦКИ**, доктор социологических наук, доцент

COMPARTIMENTUL
RELATII INTERNAȚIONALE

ASPECTE PRIVIND STABILIREA RELAȚIILOR
DIPLOMATICE ALE REPUBLICII MOLDOVA
CU REPUBLICA BELARUS (1991-2005)

Constantin SOLOMON

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de istorie,
Doctor habilitat în științe politice, profesor

Ion GHELEȚCHI

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de istorie,
Doctorand

The article analyzes the main stages on the establishment of diplomatic relation between of Republic of Moldova and Republic of Belarus in the early '90-s taking into account the historical context of international diplomatic relations after the collapse of the USSR. An important aspect of the article is the listing and interpretation of the factors that led to the establishment of a collaboration based on principles of friendship and mutual support and international relation. At the same time the author of the article emphasizes the beginning of the Moldovan-Belorussian diplomacy after the declaration based on equality and mutual respect.

The author comes to materialize the cooperation aspect of the two countries under different international organizations like the UN, the CIS, the OSCE, and the European Council. Due too the diplomatic and friendly relations the partnership between of Republic of Moldova and Republic of Belarus bear an active character in other areas such as economy, trade, culture, etc.

Moldovan-Belarusian relations have evolved between years 1991-2005 progressive and political dialogue between the two countries has acquired a constant, constructive. Agreement signed during this period was meant to ensure further development of friendly relations and mutually beneficial cooperation between Moldova and Belarus.

După destrămarea Uniunii Sovietice, noile state apărute pe harta lumii s-au confruntat cu problema recunoașterii ca subiecți de discuție pe plan internațional. La acel moment relațiile internaționale erau dominate de confruntarea Est-

Vest. De aceea, țările blocului NATO, pentru a distruge în totalitate sistemul de funcționare al URSS-ului, au recunoscut imediat și necondiționat independența fostelor republici sovietice.

Ajunse a fi subiecte de discuție în diplomația internațională, ele au căutat să se integreze treptat în cadrul relațiilor internaționale sub două aspecte:

a) *micro-regionalizarea* procesului, ce se referă la stabilirea și cooperarea relațiilor în cadrul unei regiuni, fiind la momentul actual un proces extrem de dinamic;

b) *macro-globalizarea* procesul internațional care unifică toate regiunile lumii într-o colaborare la nivel mondial.

Politica regională nu este destinată spațiului, ci locului. Un „loc” este format din: relațiile sociale ale unei populații într-o perioadă de timp (în cazul nostru cele două state au evoluat, în cadrul fostei URSS, mai bine de 45 de ani), de caracteristicile fizice ale mediului, de istoria comună în ultimii ani și de experiența de colaborare. Regionalizarea în cadrul fostelor republici sovietice are un specific aparte, deoarece tranziția de la un sistem ultracentralizat spre unul național a fost, și continuă a fi, un proces foarte îndelungat și anevoios. În cadrul Europei, se disting mai multe grupări regionale dintre care cele mai apropiate geografic de țările în cauză sunt: Europa Centrală, Europa de Sud-Est și Comunitatea Statelor Independente. Însă aceste procese de regionalizare sunt în curs de schimbare care, cu siguranță, vor modifica pe viitor harta politică a Europei.

În contextul internațional, Republica Moldova și Republica Belarus sunt considerate a fi două state apropiate între ele, datorită mai multor factori:

– ambele au fost incluse de către majoritatea specialiștilor occidentali în regiunea CSI, aceasta datorându-se infrastructurii comune politice, economice, militare în cadrul fostei URSS;

– amplasarea geografică a ambelor state este apropiată, ceea ce le oferă o nouă poziție strategică ele aflându-se la hotarul dintre comunitatea europeană și cea rusă;

– sunt două state, care alături de Ucraina, fac puntea de legătură între Uniunea Europeană și CSI;

– statele sunt apropiate și din punct de vedere istoric actual – Republica Belarus și-a proclamat independența la 25 august 1991, iar Republica Moldova – la 27 august 1991;

– lipsa experienței la momentul declarării independenței în diplomația internațională.

Procesul dramatic și contradictoriu al destrămării Uniunii Sovietice a pus clasa politică de la Chișinău într-o stare de incertitudine vizând orientarea politicii externe a țării – spre organismele europene sau prelungirea legăturilor tradiționale cu fostele republici unionale. În condițiile lipsei totale a unor relații cu

Consiliul Europei și Uniunea Europeană cât și menținerea influenței politice, militare și economice a Rusiei în regiune, au determinat conducerea Republicii Moldova de atunci să acorde prioritate relațiilor tradiționale care asigurau tânărului stat o relativă stabilitate economică și acces pe piața de desfacere în spațiul CSI.

Una dintre direcțiile principale în concepția politicii externe a Republicii Moldova, adoptată chiar imediat după declararea independenței se referă la delimitarea de fostul Centru și stabilirea relațiilor diplomatice cu ex-republici membre ale URSS-ului. Conform celor mai sus menționate, scopul principal al statului nostru era formarea unui spațiu economic unic în cadrul Comunității Statelor Independente. Conducerea de vârf de atunci preciza că era gata să ducă tratative pentru a rezolva echitabil toate problemele, pretențiile, ce apăruseră în relațiile cu fostul Centru, precum și pentru păstrarea și întreținerea relațiilor oficiale în conformitate cu tratatele semnate cu toate republicile ex-sovietice [3, 20-21].

Istoria relațiilor diplomatice dintre Republica Moldova și Republica Belarus a început odată cu prima vizită oficială a unui reprezentant al executivului din Republica Moldova în Belarus, după declararea independenței, efectuată de către V.Muravșchi la 29 octombrie 1991, când s-a întâlnit cu omologul său belarus V.F.Kebici. În urma acestei vizite s-a semnat un Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Belarus privind principiile de colaborare comercial-economică [2, 37-39], document care nu a fost catalogat foarte important, deoarece se referă numai la relații comerciale bazate pe principii existente încă din perioada sovietică.

Relațiile diplomatice dintre cele două state au fost stabilite la 19 noiembrie 1992 [15], moment care a redeschis calea vechilor relații bilaterale, stabilite în cei 45 de ani de aflare în comun în cadrul URSS, dar, de această dată, sub un alt aspect și într-un nou format internațional. Semnarea Protocolului privind stabilirea relațiilor diplomatice bilaterale a fost și punctul de început al unei fructuoase colaborări între Republica Moldova și Republica Belarus. Protocolul în cauză a fost semnat la Chișinău, la 19 noiembrie 1992, și prevede tendința ambelor state de a dezvolta relațiile bilaterale în conformitate cu prevederile Cartei ONU; Actului Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa; al Cartei de la Paris pentru o Nouă Europă etc. Statele în cauză, din start, și-au exprimat co-interesarea bilaterală în consolidarea bunei vecinătăți, înțelegerii reciproce și colaborării dintre cele două state. În acest caz, s-a convenit stabilirea relațiilor diplomatice la nivel de ambasade în conformitate cu Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 1961 și Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare din 1963 [9, 232-233].

Evident că schimbările survenite în anul 1991 au deschis noi perspective, dar și noi probleme la nivel de relații, atât internaționale, cât și bilaterale. Lipsa de experiență în acest domeniu și nu numai, și-a pus amprenta și asupra relațiilor

lor dintre cele două state care abia apăruseră pe harta lumii. Vechile relații trebuiau refăcute într-un nou context politic. Astfel, fostele republici-surori erau obligate în acest nou context să înceapă noi relații de colaborare.

Republica Moldova și Republica Belarus și-au anunțat poziția încă în etapa inițială a procesului de încadrare în relațiile internaționale, că ele, tind să construiască relații bilaterale în contextul procesului de consolidare a securității și a încrederii reciproce atât la nivel regional, cât și european; la constituirea unei politici regionale propice dezvoltării consecvente a statelor din această regiune a Europei.

Acest Protocol a dus la stabilirea relațiilor diplomatice între cele două state, dar el nu se referă concret la relații bilaterale, ci mai mult la principii în relațiile internaționale. Se pare că această caracteristică a contribuit la o inerție a tuturor acordurilor semnate mai târziu între Moldova și Belarus. Cu toate acestea Protocolul vizat a fost important în spațiul ex-sovietic, fiind, în acea perioadă, cel mai progresiv dintre toate actele bilaterale semnate între fostele republici sovietice. Aceasta se datorează, într-o oarecare măsură și faptului că statele nou-formate au avut drept scop recunoașterea internațională pe bandă rulantă. O urmare directă a Protocolului în cauză a fost crearea la Chișinău a unei Comisii Permanente. Prima persoană acreditată în cadrul Comisiei a fost pământeanul nostru V.Poia, care era familiarizat cu societatea de aici, dar și cu statul pe care îl reprezenta.

Pe de altă parte, relațiile comune din perioada anterioară au făcut ca după declararea independenței aceste relații să nu diminueze, ci, din contra, să se extindă. Astfel, din 1991 și până în 2005, colaborarea s-a desfășurat la cel mai înalt nivel: între președinții de stat, între președinții Parlamentelor, prim-miniștri, ministere, departamente, precum și între diverse structuri locale – culturale, economice, comerciale, științifice, antreprenoriale, diasporă, școli, licee, sportive etc.

În decembrie 1992, în Republica Moldova s-a aflat într-o vizită oficială președintele Adunării Naționale a Republicii Belarus S.S.Șușkevici. Rezultatul principal al acestei vizite a fost semnarea Tratatului cu privire la stabilirea relațiilor de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Belarus, semnat la 21 decembrie 1992 la Chișinău și intrat în vigoare din 10 august 1994. Documentul în cauză servește drept baza juridică de început al relațiilor bilaterale între cele două state într-un nou context istoric. Documentul a mai fost și primul imbold în înviorarea și dezvoltarea relațiilor bilaterale. Astfel, în cadrul Acordului, părțile au convenit asupra principiilor de parteneriat, egalitate, respectul față de suveranitate și integritate teritorială, de neamestec în problemele interne, dreptul popoarelor la autodeterminare, înțelegere reciprocă și promovare a politicii externe independente, îndeplinirea obligațiilor dreptului internațional [10, 40-44].

Atât Republica Moldova, cât și Republica Belarus și-au pus drept scop de a-și desfășura politica de parteneriat în relațiile externe conform Cartei O.N.U., Actului Organizației privind Cooperarea și Securitatea în Europa acestea fiind confirmate prin interesul comun de întărire a relațiilor de bună vecinătate, înțelegere și o bună colaborare, precum prevede Convenția de la Viena semnată la 1963 cu privire la relațiile diplomatice internaționale [13].

Ambele părți s-au orientat conform principiilor bazate pe relații de prietenie bilaterală: egalitate, respect pentru suveranitatea și integritatea teritorială a statelor, neamestecul în treburile interne, dreptul popoarelor la autodeterminare, înțelegere mutuală și cooperare reciproc avantajoasă, performanțe înalte în domeniul exportului, respectarea obligațiilor care decurg din dreptul internațional, totodată și-au anunțat tendința de a construi, în această parte a Europei, o colaborare strânsă bazată pe încredere reciprocă și productivitate, pentru a menține dezvoltarea pașnică a acestei zone din Europa. Republica Moldova și Republica Belarus s-au înțeles de la bun început să nu susțină crearea armelor de distrugere în masă, precum bombele atomică, chimică, biologică, de a nu aproba un program de înarmare fapt care ar duce la destabilizarea ordinii în zonă sau pe continentul european. Ambele state au convenit să nu folosească puterea și amenințările internaționale, evitând de a participa la orice acțiune împotriva integrității oricărui stat din zonă.

Acordul a servit și ca bază legală pentru politica bilaterală privind cooperarea, stipulând totodată, dorința ambelor părți de a dezvolta contacte regulate la toate nivelurile între diverse organe de conducere, în special, parlamentele ambelor părți și-au dat consimțământul că vor fi întotdeauna predispuse către discuții pașnice privind reglementarea litigiilor și a dreptului suveran al fiecărui stat de a-și promova atât o politică externă independentă, cât și disponibilitatea ambelor de a coopera la nivel internațional, de a se consulta reciproc cu privire la aspectele internaționale de interes comun [14].

Documentul subliniază direcțiile principale de dezvoltare bilaterală în domeniul parteneriatului economic, acțiunile comune privind protecția mediului înconjurător și folosirea rațională a resurselor naturale, rezolvarea de comun acord a problemelor ecologice, îndreptarea parteneriatului în sferile culturii, științelor, cercetării, învățământului, în domeniul sănătății, al serviciului social, turism, sport, ocuparea locurilor de muncă, la fel și lupta în comun împotriva infractorilor, în aceeași ordine de idei, a crimelor organizate, terorismului, traficului de droguri, de armament, comerțului ilegal cu opere de valoare, delapidărilor economice, actelor ilegale îndreptate împotriva populației civile și a contrabandei [16].

Următorul pas în stabilirea de relații politice între cele două state a fost crearea ambasadelor. Funcțiile ambasadelor fiind: de a ocroti în statul acreditat interesele statului acreditant și ale cetățenilor săi, în limitele dreptului internațio-

nal, de a duce tratative cu guvernul statului acreditar, de a se informa prin toate mijloacele licite despre condițiile și evoluția evenimentelor din statul acreditar, de a promova relații de prietenie și de a dezvolta relații economice, culturale și științifice între cele două state. Istoria ambasadelor din țările în cauză se prezintă în felul următor:

Ambasada Republicii Moldova în Belarus. Conform Decretului președintelui Republicii Moldova nr.138 din 15 septembrie 1993, la Minsk s-a deschis Ambasada Republicii Moldova în data de 6 octombrie 1993, la fel au fost acreditate prin cumul în cadrul aceleiași ambasade și Lituania, Letonia și Estonia. Ambasadorii Extraordinari și Plenipotențieri ai Republicii Moldova în Republica Belarus au fost: Gr.Ereimei (1993-1994), I.Leșanu (1994-1998), N.Dudău care a înmănat scrisorile de acreditare președintelui Republicii Belarus, A.Lukașenko, la 30 octombrie 1998, fiind ambasador până în 2001, I.Vancea (2001-2005), I.Filimon (25 august 2005-2009), Gh.Hioară (2009-prezent). Chiar de la început, Ambasada Republicii Moldova la Minsk și-a concentrat eforturile în vederea intensificării raporturilor social-politice și economice bilaterale, consolidării bazei juridice dintre Republica Moldova și statele acreditate.

Ambasada Republicii Moldova în Republica Belarus îndeplinește concomitent funcția de reprezentare a Moldovei pe lângă organele statutare ale CSI cu sediul la Minsk, participând la diverse întruniri de experți în cadrul structurilor create de această organizație, inclusiv în cazurile când reprezentanții mai multor ministere și departamente din Moldova nu au posibilitatea de a se deplasa la Minsk. Ambasada menține și contacte strânse cu membrii diasporei moldovenești din Republica Belarus, contribuind astfel la protejarea intereselor conaționaliilor în statul dat [7, 91-93].

În conformitate cu Legea nr.1134 cu privire la statutul misiunilor diplomatice ale statelor străine în Republica Moldova din 4 august 1992 [8, 5-7].

Ambasada Republicii Belarus în Moldova și-a început activitatea din 3 mai 1995; primul ambasador belarus acreditat la Chișinău a fost N.Grinev (1995-1999), V.Sakovici (1999-2009), din 2009 și până în prezent – V.Osipenko.

Pentru promovarea și dezvoltarea mai eficientă a relațiilor economice și comerciale bilaterale, statele în cauză au convenit și la stabilirea *relațiilor consulare*, al cărui scop este colaborarea într-un domeniu anumit al vieții internaționale – cel al protecției cetățenilor proprii, supraveghind sau contribuind, în acest fel, la punerea în practică a unui regim de drepturi recunoscute acestor cetățeni. Secțiile consulare sunt amplasate în ambele state în cadrul misiunilor diplomatice. Deși servesc la organizarea și dezvoltarea relațiilor de colaborare între state, ca și ambasadetele, secțiile consulare nu sunt acreditate pe lângă Guvernul statului de reședință, ele având legătură directă numai cu autoritățile locale ale acestui stat, iar consulii au privilegii restrânse, fiind subordonați ambasadorului. Fu-

ncțiile consulilor din cele două state conform Convenției de la Viena din 1963 sunt: eliberarea pașapoartelor, eliberarea certificatelor autentificate de notarul din statul respectiv, eliberarea certificatelor de stare civilă, eliberarea licențelor economice și culturale, acordare de asistență cetățenilor din statul acreditat care au reședință în circumscripția consulară respectivă etc. [6, 37-53]. Un aport deosebit în stabilirea relațiilor bilaterale dintre cele două state l-a avut primul consul moldovean numit în Belarus, D.Munteanu, care pentru prima dată a promovat în Republica Belarus interesele Republicii Moldova privind dezvoltarea relațiilor economice, comerciale, tehnico-științifice, culturale, sportive, turistice.

Concepția politicii externe a Republicii Moldova a fost adoptată de către Parlament abia la 2 februarie 1995. Analizând respectivul document constatăm că direcțiile prioritare rămăneau a fi continuarea raporturilor de bună vecinătate cu statele limitrofe – România și Ucraina, dar și extinderea și aprofundarea relațiilor cu Federația Rusă și Republica Belarus precum și cu alte țări din spațiul CSI, la fel și cu cele șapte state puternic industrializate [5, 10-14]. În aceeași ordine de idei, alte priorități în politica externă a statului nostru sunt considerate a fi: afirmarea țării în calitate de factor de stabilitate pe plan regional, contribuirea la promovarea comerțului reciproc care să ducă la bunăstarea populației, aprobarea legilor ce țin de recunoașterea minorităților noastre și protejarea lor prin diverse legi organice.

Grație acestui document, relațiile Republicii Moldova cu Republica Belarus intrau într-o nouă fază politică, în conformitate cu realitatea istorică, de atunci s-a și inițiat o colaborare diplomatică intensă care durează și în prezent.

După destrămarea URSS-ului, ambele state au căutat să se integreze la începutul anilor '90 în diferite organizații internaționale. Fiind amplasate în aceeași zonă geopolitică, ele s-au trezit, alături de Ucraina, a fi la finele secolului XX puntea de legătură dintre Est și Vest. Necesitatea stabilirii relațiilor diplomatice dintre Republica Moldova și Republica Belarus a fost și pentru asigurarea securității în această regiune a Europei. În toată această perioadă, diplomația dintre Republica Moldova și Republica Belarus pe arena internațională s-a desfășurat atât bilateral, cât și prin intermediul diverselor organizații internaționale: în cadrul ONU, parteneriatul în cadrul CSI, dar și dialogul constructiv privind acordarea sprijinului de către Moldova pentru aderarea Republicii Belarus la structuri internaționale și regionale, cum sunt Consiliul Europei, Organizația de Cooperare Economică a statelor ce fac parte din Bazinul Mării Negre, Organizația Mondială a Comerțului.

În anii '90, ambele state au devenit membre ale celor mai importante agenții, fonduri și programe din cadrul ONU precum: Organizația Mondială a Comerțului, UNICEF, UNESCO, Banca Mondială etc. Cooperarea este influențată și de faptul că ONU este unica organizație internațională care se afirmă în prezent

ca un garant al păcii și securității internaționale, al dezvoltării economice și sociale, principiile de bază promovate de ambele state în cadrul politicii externe.

Parteneriatul privind aderarea Republicii Belarus la Organizația Mondială a Comerțului. Ca membru, Republica Moldova, a susținut aderarea Belarusului în cadrul acestei organizații, care din 1995 a obținut statutul de colaborator special cu OMC-ul. Însă după reforma din 1996, adoptată de către Adunarea Națională din Republica Belarus, principalele organizații internaționale inclusiv OMC-ul și-au întrerupt colaborarea cu țara dată, pe motiv că noua Constituție este nedemocratică. Conform surselor din presa belarusă statul dat pierde anual peste 15 miliarde de dolari pentru faptul că nu este nici membră dar nici partener strategic al Organizației Mondiale a Comerțului. Începând cu anul 2001, Republica Belarus încearcă prin toate căile posibile redeschiderea dialogului cu organizațiile în cauză, apelând în dese cazuri și la ajutorul Republicii Moldova. [12, 7-9].

Parteneriatul în cadrul Comunității Statelor Independente. La 21 decembrie 1991, la Alma-Ata, conducătorii a 12 state, foste republici sovietice (cu excepția Țărilor Baltice: Letonia, Lituania și Estonia), au semnat Protocolul la Acordul cu privire la crearea Comunității Statelor Independente și Declarația de la Alma-Ata. În cadrul acestui Acord se stipula că noile state semnatare vor putea stabili relații reciproce cu alte state, axându-se, în primul rând pe recunoașterea și respectarea suveranității statale și a egalității, pe dreptul la autodeterminare, neamestecul în treburile interne, respectând drepturile și libertățile omului și ale grupurilor etnice [4, 1-2]. Pe parcursul acestor 14 ani, Moldova explică dezvoltarea relațiilor sale cu CSI prin necesitatea consolidării suveranității, integrității teritoriale, protejării intereselor comercial-economice, elaborarea unor politici unice privind protejarea și dezvoltarea minorităților etnice de pe teritoriul spațiului CSI.

În relațiile cu țările-membre ale CSI, Republica Moldova consideră drept un obiectiv primordial încheierea și îndeplinirea riguroasă a tratatelor de prietenie și colaborare, în vederea creării unui climat de încredere și respect reciproc, stabilirii unor relații reciproc avantajoase în domeniile politic, economic, tehnico-științific și cultural, ținând cont de particularitățile dezvoltării istorice și de situația geopolitică a ambelor state. Chiar se remarcă faptul că în colaborarea Republicii Moldova, în cadrul CSI prioritatea o dețin trei state: Federația Rusă, Ucraina și Republica Belarus. În atare context Republica Moldova și Republica Belarus au semnat un șir de documente ce au un caracter politic pronunțat.

Statutul juridic și cel politic al Republicii Moldova în cadrul CSI este determinat și de Acordul privind constituirea Comunității Statelor Independente, adoptat de liderii Federației Ruse, Ucrainei și Republicii Belarus la 8 decembrie 1991 la Minsk, precum și de Statutul Comunității Statelor Independente, adoptat

la 22 ianuarie 1993 la Minsk în ședința Consiliului șefilor de state de la Minsk, același statut a fost urmat și de către liderii de la Minsk [1, 4-7].

Parteneriatul privind reprimirea Republicii Belarus în cadrul Consiliului Europei. În 1993 Republica Belarus a depus cererea pentru a obține statutul de invitat special în cadrul Consiliului Europei, peste un an obținând acest statut, însă la 17 decembrie 1998 acest statut i-a fost anulat pe același motiv expus anterior. Moldova a devenit membru a Consiliului Europei în 1995 la data de 13 iulie. Începând cu anul 2000, Republica Belarus în permanență s-a adresat Republicii Moldova s-o sprijine pentru a-și redobândi statutul. În februarie 2003, când Moldova a deținut șefia în cadrul Consiliului Europei, Republica Belarus a redevenit invitat special în cadrul Consiliului Europei și presupune pe viitor o nouă aderare la respectiva organizație europeană.

Parteneriatul în cadrul Convenției Economice a țărilor riverane din Bazinul Mării Negre. Republica Moldova este membru al acestei organizații din 1992, iar Republica Belarus din 2003, cu suportul nemijlocit al Republicii Moldova, a fost numită observator al organizației în cauză.

Parteneriatul în cadrul OSCE. Ambele state sunt membre ale OSCE din 1992, consultându-se reciproc în cazul crizelor apărute în această zonă a Europei. Deținând președinția OSCE-ului pe anul 2005, Belarusul a continuat să susțină rezolvarea pe cale pașnică a diferendului transnistrian și a susținut partea moldovenească privind reintegrarea Transnistriei în Republica Moldova [11, 11-15].

Cadrul juridic bilateral dintre Republica Moldova și Republica Belarus pentru anul 2005 era format din 70 de tratate și acorduri bilaterale (la momentul actual fiind de circa 100 de acorduri), acoperind astfel de domenii ale vieții politice și sociale, precum: colaborare politică interparlamentară – 5 acorduri (în prezent numărul lor este de 8 acorduri) și interguvernamentală – 9 acorduri (în prezent – 13), colaborare științifică și asistență tehnică – 8 acorduri (11), economică – 34 acorduri (51), culturală – 7 acorduri (8), turism – 2 acorduri (3), sfera socială – 4 acorduri (5), ecologie – 1 acord (1), menite să dezvolte relațiile pașnice dintre cele două țări.

Din investigațiile efectuate, se poate concluziona că relațiile Republicii Moldova cu Republica Belarus după dezmembrarea URSS-ului s-au stabilit și au evoluat constant, atât în cadrul diferitelor organizații internaționale, cât și la nivel bilateral, iar istoricul comun de la sfârșitul secolului XX a favorizat, într-o oarecare măsură, acest proces. Scopul principal urmărit de ambele state în timpul stabilirii relațiilor politice este, în primul rând, apărarea, consolidarea și asigurarea intereselor naționale ale statelor în cauză, aceste principii constituind, totodată, și pilonii de bază ai activității unei națiuni în cadrul politicii internaționale. În instituțiile serviciului diplomatic un loc de frunte îl ocupă activitatea

ambasadelor din ambele state, care au menirea să apropie relațiile diplomatice bilaterale.

În cadrul parteneriatului desfășurat în comun în cadrul diferitor organizații internaționale, precum ONU, CSI, OSCE, CE și alte organizații, ambele state depun eforturi privind susținerea reciprocă și eliminarea pe cale diplomatică a disensiunilor apărute în această perioadă.

Pe parcursul întregii perioade de tranziție la economia de piață, Republica Moldova a întreținut cu puține state relații de colaborare multilaterale, similare celor cu Belarus. Colaborarea respectivă continuând să se dezvolte cu succes la toate nivelurile. În prezent, Republica Belarus reprezintă un partener solid pentru Republica Moldova, sprijinindu-se reciproc pe arena internațională. Dialogul politic dintre ambele state continuă a fi construit în prezent conform principiilor politicii internaționale și în cadrul diverselor organizații internaționale și regionale.

Bibliografie:

1. Acord de constituire a Comunității Statelor Independente, semnat la Minsk la 08 decembrie 1991. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Nr.40 din 8 aprilie 1994. // *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998), ediție specială, vol. XVI. - Chișinău, Moldpres, 1999, p.4-7.*
2. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Belarus privind principiile de colaborare comercial-economică, semnat la Minsk, 29 octombrie 1991, în vigoare din 1 ianuarie 1992. // *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998), ediție specială, vol.XVIII. – Chișinău, Moldpres, 1999, p.37-39.*
3. Cojocaru Gh. *Politica externă a Republicii Moldova (studii).* - Chișinău, Civitas, 2001.
4. Declarația de la Alma – Ata. // „Sfatul Țării”, 1991, 28 decembrie.
5. Hotărârea Parlamentului privind aprobarea Concepției politicii externe a Republicii Moldova Nr.368-XIII. // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.20 din 6 aprilie 1995, art.187, p.10-14.*
6. Hotărârea Parlamentului privind Relațiile Consulare Nr.135-XII din 4 august 1992, în vigoare din 25 februarie 1993. // *Tratate Internaționale, vol. IV. - Chișinău, Moldpres, 1994, p.37-53.*
7. Legea Nr.1133 cu privire la statutul misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în alte state semnată în data de 4 august 1992. // *Legi, Hotărâri și alte acte adoptate la Sesiunea a VII-a a Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XII-a, volumul IV. Ediție a Parlamentului Republicii Moldova. - Chișinău, Universitas, 1993, p.91-93.*

8. Legea Nr. 1134 cu privire la statutul misiunilor diplomatice ale statelor străine în Republica Moldova din 4 august 1992. // Monitorul Oficial, 1992, august, nr.8, p.5-7, art.195.

9. Protocol cu privire la stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Moldova și Republica Belarus, semnat la Chișinău, 19 noiembrie 1992. // Tratatе internaționale la care Republica Moldova este parte (1992-2006), ediție specială, volumul XXXVI. - Chișinău, Moldpres, 2006, p.232-233.

10. Tratat cu privire la relațiile de prietenie și colaborare între Republica Moldova și Republica Belarus, semnat la Chișinău, 21 decembrie 1992. // Monitorul Oficial 1994, mai, nr.5, p.20, art.146, în vigoare din 10 august 1994. // Tratatе internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998), ediție specială, vol. XVIII. - Chișinău, Moldpres, 1999, p.40-44.

11. Негуца А. Беларусь - Молдова: 10 лет сотрудничества. // Материалы Международной научно-практической конференции «Беларусь – Молдова: на путях дружбы и сотрудничества», Кишинев, 19 ноября 2002, - Минск-Кишинев, 2003, с.11-15.

12. Снатковский В.Е. Периодизация истории внешней политики. // Материалы научной республиканской конференции «Беларусь в современном мире», Минск, 22-23 Октября, 2002, - Минск, 1992, с.7-9.

13. Acte semnate între Moldova și Belarus [on line] 2009. <http://www.mfa.gov.md/img/tratate-bilaterale/belarus.doc>: (citat 19.10.2010).

14. Внешняя политика Республики Беларусь [on line] 2010. www.mfa.bel.by.doc (citat 26. 03. 2011).

15. Договор о дружественных отношениях и сотрудничестве между Республикой Беларусь и Республикой Молдова [on line] 2001. <http://bellemassy.org/moldova/article.php?id=120&fm> (citat 09.01.2009).

16. Договор о дружественных отношениях и сотрудничестве между Республикой Беларусь и Республикой Молдова [on line] 2009. <http://bellemassy.org/moldova/article.php?id=120&fm> (citat 04.03.2011).

Prezentat la redactie
la 15 februarie 2011

**PARTENERIATUL ESTIC:
PERSPECTIVELE ȘI INCERTITUDINILE
UNUI PROIECT EUROPEAN**

Eduard ȚUGUI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene, Catedra Relații Internaționale și Științe Politice
Doctor în politologie, lector superior

Eastern Partnership is a project recently detached from the European Neighborhood Policy and oriented to political association and economic integration between European Union and six post-Soviet states. This European project brought a new multilateral framework and bilateral commitments to cooperate with Ukraine, Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaijan and Belarus, in terms of consolidating relations with the European Union. Although this strategy of the European Union to its Eastern borders was launched with great enthusiasm, the study argues that Eastern Partnership is a project that requires adjustments. The weakness of the Partnership and possibilities to improve this project are analyzed through the relationship between Republic of Moldova and the EU.

Parteneriatul Estic al Uniunii Europene vine să consolideze pozițiile Uniunii Europene pe dimensiunea estică a Politicii Europene de Vecinătate (PEV), prin asociere politică și integrare economică cu șase state ex-sovietice din Europa de Est și Caucazul de Sud. Acest nou proiect comunitar acoperă un areal dominat de instabilitate și incertitudine și, prin urmare, de realizarea acestuia se leagă nu doar viitorul statelor vizate, dar și capacitatea Uniunii Europene de a elabora și implementa strategii într-o zonă proximală. Lansarea Parteneriatului a fost intens mediatizată, a suscitat mari așteptări în statele eligibile și a nemulțumit Rusia, însă obiectivele parteneriatului și, mai ales, finanțarea realizării acestora nu poate, cel puțin deocamdată, să reprezinte un angajament serios al UE la granițele sale estice, precum nu poate să reprezinte o ofertă serioasă pentru statele incluse în Parteneriat. Analiza sectorială a noului parteneriat din perspectiva parcursului european al Republicii Moldova, denotă perspectivele și limitele evidente ale acestei politici europene.

Uniunea Europeană și proximitatea geopolitică

Stabilitatea și prosperitatea de care beneficiază Uniunea Europeană de jumătate de secol nu pot fi separate de statutul pe care îl are Uniunea în arhitectura economică și politică internațională și de relațiile acesteia cu diferite entități și regiuni ale globului, în special de relațiile cu arealul limitrof. Fără o prezență semnificativă în proximitatea geopolitică, de unde să-și asigure o parte din sursele bogăției și securității, nici o entitate, de talia Uniunii Europene, nu poate să cu-

noască o dezvoltare durabilă în secolul XXI. Astfel se explică și interesul Stateelor Unite pentru America, a Chinei și a Japoniei pentru Asia de Sud-Est și a Rusiei pentru spațiul post-sovietic. De altfel, sărăcia și instabilitatea regiunilor proxime sunt argumente suplimentare pentru UE de a fi mult mai angajată în vecinătatea apropiată și, respectiv, să exporte stabilitate și bunăstare.

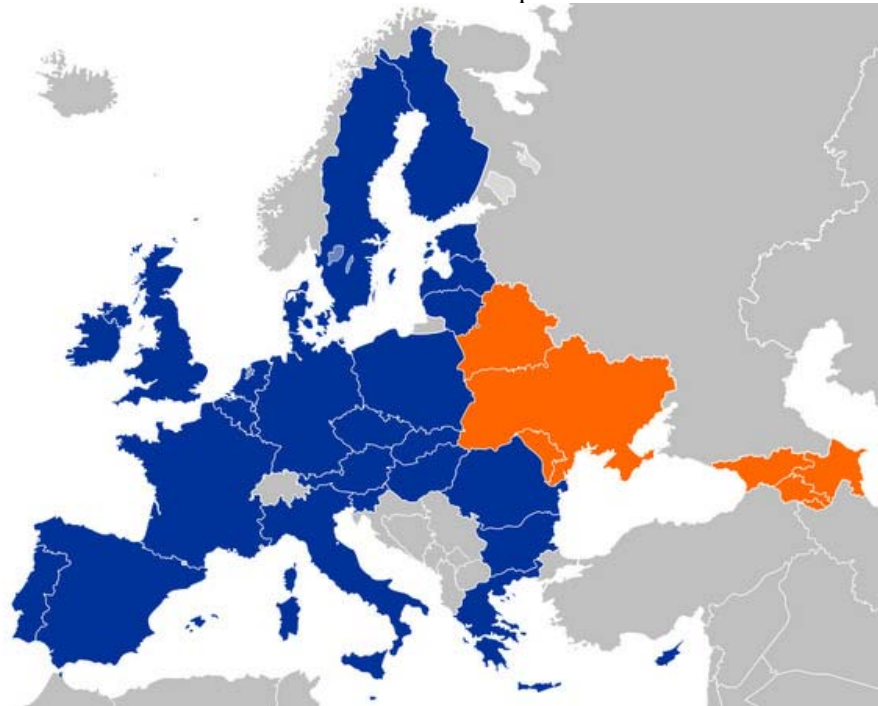
După repetatele extinderi, proximitatea geopolitică a Uniunii Europene, unde trebuie să fie suficient de activă, cuprinde un areal destul de vast cu regiuni, pe cât de eterogene pe atât de importante pentru Uniune ca întreg. Acestea se întind de la Atlantic și Magreb, Levant și Canalul Suez, Balcani și Caucaz ca să intre în contact cu arealul geopolitic tradițional al Rusiei în Transcaucazia și Europa de Est. Prin extensie, acest spațiu atrage UE în Orientul Mijlociu și Asia Centrală și o serie de spații maritime conexe. Dacă uscatul leagă Uniunea Europeană direct de cinci state balcanice (dacă includem și Turcia), patru state est-europene și Norvegia (în total zece); atunci marea învecinează Uniunea cu cel puțin (în cazul când ne referim doar la proximitatea geografică) optsprezece state. Prin urmare, UE, în strategiile actuale și potențiale asupra arealului limitrof, este obligată să dea prioritate regiunilor în totalitatea/complexitatea lor.

Lansarea în anul 2004 a Politicii Europene de Vecinătate a răspuns parțial unei asemenea perspective, din moment ce aceasta era prima politică comunitară care stabilea relațiile Uniunii Europene cu vecinii din sud (nord-estul Mediteranei) și din est (spațiul post-sovietic), care, conform deciziilor Consiliului European de la Copenhaga 2002, nu vor adera într-un viitor previzibil la Uniune. Preocuparea pentru crearea în jurul său a unei regiuni stabile și prospere, ancorată puternic în orbita diplomației europene, UE intenționează să o realizeze oferind statelor care intră sub incidența Politicii Europene de Vecinătate, o perspectivă de participare la piața ei internă și sporirea asistenței financiare nerambursabile bazată pe o serie de obiective sectoriale [1, 10-15]. În baza programelor MEDA și TACIS a fost creat un nou instrument financiar – Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat, care să susțină realizarea obiectivelor PEV-ului și care va dispune în actualul exercițiu financiar european (2007-2013) de aproximativ 15 miliarde de euro [2, 36-37].

Primii ani de realizare a noii politici a scos în evidență și dificultățile de a programa în același cadru relațiile cu Palestina și Ucraina sau Maroc și Belarus, iar statele membre ale Uniunii Europene și-au reconfirmat interesele diferite pentru zone geografice diferite. Tentativele Franței, tradițional interesată de Mediterana, de a-și apropia unilateral statele nord-africane și ale Levantului a condus, după intervenția Germaniei, la instituirea, în vara lui 2008, a Uniunii pentru Mediterana, organism care înglobează UE 27 și statele mediteraneene ale politicii de vecinătate. Polonia, pe de altă parte, a reușit să obțină susținerea Suediei când cei doi membri UE au propus, la 26 mai 2008, instituirea unui Parteneriat estic în cadrul politicii de vecinătate. Evenimentele din Georgia, august 2008, au grăbit

promovarea și reformularea proiectului, iar la 7 mai 2009 Parteneriatul Estic este oficial lansat în cadrul primului summit la nivel înalt de la Praga [3]. De fapt, prin crearea Parteneriatului Estic și a Uniunii pentru Mediterana, UE separă vecinii din cadrul politicii de vecinătate, fără să dea clar de înțeles care sunt prioritari.

Harta 1. Parteneriatul Estic al Uniunii Europene

Sursa: Site-ul oficial al Uniunii Europene

Comunicarea Comisiei din decembrie 2008 *Parteneriatul Estic*, care a stat la baza noului proiect, pornește de la premisa că „Uniunea Europeană are un interes vital în asigurarea stabilității, îmbunătățirii guvernării și dezvoltării economice la frontierele sale răsăritene”, iar Parteneriatul Estic trebuie să consolideze în continuare relațiile dintre UE și vecinii săi estici. Obiectivele globale ale Parteneriatului Estic sunt asocierea politică și integrarea economică dintre Uniunea Europeană și Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan și Belarus prin stabilirea de noi angajamente bilaterale și a unui nou cadru instituționalizat de cooperare multilaterală pe patru platforme tematice: democrație, bună guvernare și stabilitate; integrarea economică și convergența cu politicile UE; securitatea energetică și; contacte interumane [4, 10-14].

Susținerea financiară a Parteneriatului va fi asigurată prin majorarea pachetului financiar actual al Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat cu fonduri suplimentare în valoare de 350 milioane euro, care se adaugă la resursele planificate pentru perioada 2010-2013, în timp ce suma totală a resurselor destinate noilor „inițiative estice” este de 600 milioane euro [4, 14].

Dinamica „angajamentelor estice” ale Uniunii Europene

Spațiul post-sovietic a beneficiat, încă de la destrămarea Uniunii Sovietice, de un tratament diferențiat din partea Uniunii Europene, în virtutea dinamicii (geo)politice și (geo)economice specifice unui areal plin de incertitudine. Rusia, care după ce acceptase unificarea Germaniei și retragerea militarilor din estul Europei, aștepta recunoașterea propriei suveranități în republicile ex-sovietice și, respectiv, trata circumspect orice demers euroatlantic în „vecinătatea apropiată”, pe care a înglobat-o rapid în Comunitatea Statelor Independente (CSI). Astfel, mecanismele instituționale, dependența de piața și hidrocarburile rusești, de rând cu infrastructura militară și „pacificatorii” ruși nu au permis noilor state independente să dezvolte relații speciale cu Uniunea Europeană. Regiunea a moștenit o gamă de conflicte așa-zise „înghețate”, susținute și alimentate de către Rusia, cunoaște un proces lent și complicat de tranziție, iar valorile democratice și ale economiei de piață prind greu rădăcini în statele din acest areal.

De cealaltă parte, fiind ea însăși protagonista unor transformări majore, Uniunea Europeană demonstra un optimism reținut în intensificarea dialogului politic cu fostele state sovietice, inclusiv statele Parteneriatului Estic. Uniunea semna Acorduri de Asociere cu 12 state, dintre care doar trei erau foste republici sovietice, se afla într-o fază avansată în realizarea Pieței Unice Interne și a planurilor ambițioase lansate prin Tratatul de la Maastricht, printre care Uniunea Economică și Monetară, iar temerile de nu a deranja autoritățile ruse impuneau acțiuni precaute din partea acesteia într-un areal geopolitic dominat de Rusia.

Hidrocarburile caspice și declanșarea crizei balcanice, de la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut, sporesc treptat interesul lumii euroatlantice pentru zona extinsă a Mării Negre, odată ce NATO semnează Parteneriate pentru Pace cu Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Azerbaidjan, Armenia și Belarus, iar Uniunea Europeană semnează acordurile politice de bază cu acestea. Totuși, statele Parteneriatului Estic au fost tratate de către structurile euroatlantice „la pachet” cu restul republicilor post-sovietice și, drept consecință, raportul politico-juridic stabilit între Uniunea Europeană și acestea a fost același ca cel stabilit cu Uzbekistan sau Kirgizstan. Acordurile de Parteneriat și Cooperare (ACP), cum au fost denumite aceste documente cadru, veneau să consacre fostele republici sovietice în calitate de parteneri direcți ai UE, creând scheme instituționale comune care să mențină dialogul politic și un mecanism financiar de asistență teh-

Armenia	0,7	0,5	0,1	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,4	0,3
Azerbaidjan	2,1	1,6	0,2	0,1	10,6	7,3	0,7	0,6	- 8,5	- 5,7
Belarus	6,4	5,0	0,5	0,5	4,7	2,6	0,3	0,2	1,7	2,4
Georgia	1,2	0,9	0,1	0,1	0,7	0,5	0,0	0,0	0,5	0,4
Moldova	1,7	1,2	0,1	0,1	0,7	0,5	0,0	0,0	1,0	0,7
Ucraina	25,1	13,9	1,9	1,3	14,5	7,9	0,9	0,7	10,6	6,0
Total P E	36,8	23,1	2,9	2,1	31,5	19	1,9	1,5	5,7	4,1

Sursa: Adaptat de autor după: Eurostat. External and intra-EU trade – statistical yearbook. Data 1958-2009. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, p.31-42; European Commission. Bilateral Trade Relations. [On-Line 2011]. <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries-and-regions/>. (citat 02.04.2011).

Dincolo de deschiderea comercială și stimularea fluxurilor investiționale, Planurile de Acțiuni și reformele prevăzute în cadrul acestora au fost luate în serios, deși în proporții diferite, doar în Ucraina și Republica Moldova. De aici și dinamica diferită a celor două state în consolidarea relațiilor cu Uniunea Europeană, dinamică vizibilă inițial în cazul Ucrainei și ulterior în cazul Republicii Moldova, care după schimbarea guvernării în 2009 [5] devine „copilul favorit” a Parteneriatului Estic. În acest context, în martie 2007 sunt lansate negocierile dintre UE și Ucraina privind noul tratat politic de bază (Acordul de Asociere), iar în februarie 2008, negocierile privind instituirea unui Acord de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv dintre cele două părți, ca pilon central al noilor relații politice [6]. La sfârșitul lui 2007, Ucraina semnează cu UE Acordul de Simplificare a regimului de vize și Acordul de readmisie, documente care au menirea de a simplifica procedurile de deplasare a cetățenilor ucraineni în UE, iar la ultimul summit UE-Ucraina (al 14-lea), din 22 noiembrie 2010, Ucraina primește Planul de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize [7].

Republica Moldova, de cealaltă parte, semnează cu Uniunea Europeană, în octombrie 2007, Acordul de Simplificare a regimului de vize și Acordul de readmisie însă, relațiile moldo-europene au rămas ostatic proceselor politice interne moldovenești. Doar la 12 ianuarie 2010 au fost lansate negocierile privind Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, acord care va cuprinde și instituirea unui Acord de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv dintre cele două părți. Totodată, la 15 iunie 2010 este lansat la Luxemburg Dialogul privind liberalizarea regimului de vize dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, iar la începutul anului 2011 Guvernul a primit Planul de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize.

Perspectivile și limitele Parteneriatului Estic: cazul Republicii Moldova

Politica de vecinătate a Uniunii Europene a primit aprecieri diferite în cercurile politice și literatura de specialitate, de la cele care susțin că este o politică

neclară și de slabă calitate, care nu reflectă nici interesele clare ale UE și nici ale vecinilor, până la altele care văd în PEV un mare proiect (geo)politic al Uniunii [8, 169-170]. Desprinderea Parteneriatului Estic din cadrul politicii de vecinătate, un proiect deja „specializat”, ar trebui să faciliteze o analiză a eficacității acestuia. Poziția oficială a protagoniștilor Parteneriatului este una destul de optimistă, din moment ce în concluziile celei de-a doua întâlniri a miniștrilor de externe din cadrul Parteneriatului Estic, din 13 decembrie 2010 de la Bruxelles, se menționează importanța strategică a Parteneriatului Estic în consolidarea relațiilor dintre UE și statele partenere [9]. Tot în această perspectivă a fost înțeles Parteneriatul și în Rusia, din moment ce Ministerul Afacerilor Externe rus a criticat oficial noul program al UE, pe motiv că acesta creează noi linii de demarcație în Europa, iar statele ex-sovietice vizate vor trebui să aleagă între Moscova și Bruxelles [10].

O serie de cercetători ruși au fost și mai categorici în analizele făcute Parteneriatului Estic, susținând că acesta este o „nouă redacție” occidentală a GU-AM, care cuprinde deja Armenia și Belarusul, în care obiectivele politico-militare au fost înlocuite cu cele socio-economice. „Scopul real al Parteneriatului Estic – susține A. Suzdalițev – este „împingerea” Rusiei în extremitatea nord-estică a Eurasiei, transformând-o într-o anexă furnizoare de materie primă, crearea în jurul Rusiei a unui „cordon sanitar”, înlăturarea Rusiei din Caucaz, pentru a avea acces la resursele Asiei Centrale, care implică descompunerea EvraZes, a Organizației Securității Colective, precum și degradarea completă a CSI” [11].

Greu de crezut că în acest proiect al Uniunii Europene au fost investite atâtea speranțe euroatlantice, mai ales că Rusia are baze militare în Belarus și Armenia (ambele membre ale Organizației Securității Colective), baze militare „neautorizate” în Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud, arendează stația-radar de la Gabala (aflată la 200 de kilometri de capitala Azerbaidjanului), iar în primăvara anului 2010 a semnat cu noua conducere a Ucrainei acordul care permite flotei militare ruse de la Sevastopol să rămână aici cel puțin până în 2042. Deocamdată este salutară doar intenția de a aborda șase state ex-sovietice separat de statele Procesului de la Barcelona, care de altfel denotă preocuparea UE pentru spațiul post-sovietic și, respectiv, dezinvoltura crescută a acesteia de a concura Rusia în arealul geopolitic de tradițională influență a acesteia. Pentru o imagine mai clară a parteneriatului Estic, precum și a perspectivelor Republicii Moldova în cadrul acestuia, se impune o analiză a angajamentelor bilaterale ale Parteneriatului pe cele cinci mari paliere: noi relații contractuale (acorduri de asociere); integrarea progresivă în economia UE; mobilitate și securitate; securitatea energetică și; sprijinirea dezvoltării economice și sociale [4, 4-9].

Primul palier al Parteneriatului – *noi relații contractuale* – presupune înlocuirea Acordurilor de Parteneriat și Cooperare cu Acorduri de Asociere, care se menționează în Comunicarea Comisiei „vor crea un atașament politic mai pro-

fund și vor promova o mai mare convergență prin stabilirea unei legături mai strânse cu legislația și standardele UE” [4, 4]. Europeanizarea legislației statelor post-sovietice, prin implementarea *aquis*-ului comunitar este în sine o modernizare instituțională și, în mare, o procedură providențială, însă nu suficientă, dacă nu se finalizează cu aderarea la UE. Pentru Belarus includerea în cadrul programului și eventuala semnare a unui Acord de Asociere este suficientă, din moment ce aceasta îi asigură recunoașterea regimului existent acolo și, totodată, un argument suplimentar în negocierile cu Rusia. Republica Moldova sau Ucraina nu pot fi satisfăcute de diplomația includere într-un program alături de Belarus, care a semnat deja apartenența la Uniunea Vamală (alături de Rusia și Kazakhstan), din moment ce documentele politice urmate a fi semnate în cadrul acestui program nu conțin expres prevederea aderării la Uniunea Europeană. Mai ales că cazul Turciei, care are un Acord de Asociere cu Uniunea Europeană semnat în 1963, sugerează că perspectiva aderării nu garantează automat aderarea. Altfel, Acorduri de Asociere care doar consolidează relațiile UE cu statele semnatare au fost încă din 2002 semnate cu Algeria, Liban (de rând cu majoritatea statelor mediteraneene) sau Chile și nu ar reprezenta un angajament deosebit pentru Uniune la granița estică sau o performanță deosebită pentru Republica Moldova.

Doar mențiunea că noile acorduri „ar trebui să conducă la adâncirea cooperării în ceea ce privește politica externă și de securitate comună și politica europeană de securitate și apărare” [4, 4], ar putea conduce la „solidarizarea” diplomației europene cu problemele Republicii Moldova, în special la activizarea acțiunilor UE în soluționarea diferendului transnistrean, deși Comunicarea Comisiei nu face referire la „conflictele înghețate”. La sfârșitul anului 2005 UE a mandatat deja o misiune – EUBAM – care să asiste la controlul frontierei moldo-ucrainene pe segmentul transnistrean, precum a devenit parte, în același an, a noului format de negocieri „5+2”. Prin urmare, suntem îndreptățiți să anticipăm o mai mare implicare a Uniunii Europene, pe termen mediu și lung, în soluționarea diferendului transnistrean.

Implicarea crescută în soluționarea conflictului a unor state ca Germania, ar rămâne în manualele de istorie dacă s-ar finaliza cu un Acord semnat de către Uniunea Europeană și Rusia (și poate contrasemnat de către SUA), care să prevadă înlocuirea pacificatorilor ruși de către o misiune post-conflict europeană. Doar la nivelul Uniunii Europene există misiunile civile în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune, care s-au recomandat în diferite regiuni fierbinți ale globului, din Macedonia până în R.D.Congo și Indonezia, și care ar putea înlocui actualii pacificatori. OSCE nu dispune de asemenea mecanisme, rezultatul mandatului pacificatorilor ONU din Kosovo nu poate fi relevant, din mai multe puncte de vedere, iar două decenii de confruntare au demonstrat că Republica

Moldova nu va fi niciodată unificată cât are în estul țării, fără voia sa, muniții și trupe rusești.

Integrarea progresivă în economia UE presupune semnarea unor Acorduri de Liber Schimb Aprofundate și Comprehensive, care, conform logicii celui de-al doilea pilon al Parteneriatului Estic, presupune nu doar o simplă liberalizare comercială, dar perspectiva creării, pe termen lung, a unei Comunități economice de vecinătate unde să fie intensificate circulația de mărfuri, capitaluri și servicii [4, 5]. Apartenența la o Comunitate economică europeană ar permite Republicii Moldova, pe termen lung, relansarea economică și întoarcerea cetățenilor acasă în condițiile în care companiile europene vor încerca să revină după criza economică delocalizând o parte a producției în economiile din vecinătate. De asemenea, o economie care are comerț liber cu UE, pentru a nu vorbi de o piață comună, va atrage și un flux mare de investiții asiatice, în special chinezești, care demult caută posibilități de a penetra cea mai mare piață din lume. Totuși, integrarea economică în termenii propuși suscită, cel puțin pe termen scurt, o serie de riscuri.

Întâi de toate, iese în evidență „scoaterea” (cel puțin din acest capitol) circulației persoanelor, una (și poate cea mai importantă pentru Republica Moldova) dintre cele patru libertăți ale pieței unice europene. Fără granițe dar nu pentru cetățeni, ciudată abordare. Mai departe, Republica Moldova, care își formează o mare parte din buget din impozitarea importurilor/consumului, și-ar reduce substanțial încasările vamale/bugetare într-o zonă de liber schimb cu Uniunea Europeană sau cu oricare entitate economică. Aceasta în condițiile în care finanțele publice moldovenești sunt deja sub presiune, iar guvernul are semnat un Acord Stand-by cu Fondul Monetar Internațional, prin care se împrumută pentru finanțarea deficitelor bugetare și a stabilității macroeconomice.

Nu în ultimul rând, o liberalizare comercială, pentru a nu vorbi despre o integrare economică avansată, va pune o mare presiune pe mediul de afaceri moldovenesc. Datele din Tabelul 2 arată că comerțul cu Uniunea Europeană este cu deficit pentru Republica Moldova, în condițiile când beneficiem de facilități comerciale unilaterale din partea Uniunii. Astfel, suntem îndreptățiți să credem că într-un regim comercial liberalizat, adică în care producătorii autohtoni vor concura în regim de piață liberă cu cei europeni, deficitul comercial va crește iar multe companii moldovenești vor da faliment. Pe lângă avantajele tehnologice, fermierii europeni sunt subvenționați prin Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală iar companiile prin Fondul European de Dezvoltare Regională și alte inițiative comunitare. Totodată, inflația ridicată din Republica Moldova, ține sus dobânzile la creditarea economiei reale și, drept consecință, pune din nou în situație inegală producătorii moldoveni în raport cu cei din zona euro, care activează în spatele unei monede (euro) puternice și se pot credita la dobânzi mult mai joase.

Prin urmare, integrarea economică moldo-europeană trebuie obligatoriu să fie însoțită de creșterea (geometrică) a fondurilor nerambursabile europene, care să compenseze iminentele externalități pentru economia moldovenească. Când cele zece state est-europene recent aderente la Uniunea Europeană și-au liberalizat comerțul cu ultima, acestea dispuneau deja de instrumente financiare (de preaderare) mult mai consistente comparativ cu Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat și anume PHARE, ISPA și SAPARD. În condițiile contracției economice europene contemporane și, drept consecință, a marilor deficite bugetare și datorii publice, îi este greu Uniunii Europene să-și asume angajamente financiare suplimentare „în est”, însă mult mai greu va fi producătorilor moldoveni (în special IMM-urilor) care vor fi nevoiți să concureze într-un regim de liber schimb cu producătorii europeni, masiv subvenționați prin politica agricolă și de coeziune europeană. Altfel, dacă liberalizarea comercială și integrarea economică nu va fi însoțită de asistență financiară considerabilă, liberalizarea pieței muncii sau (ca variantă de rezervă) de eliminarea vizelor, există riscul să fie aruncați în șomaj muncitori care efectiv nu vor avea soluții de angajare. Pentru că din moment ce economia moldovenească va fi integrată în economia europeană, Rusia poate oricând închide piața muncii pentru cetățenii moldoveni.

Palierul *mobilitate și securitate* este cel „responsabil” de liberalizarea regimului de vize. „Politica vizelor – se menționează în comunicarea Comisiei – ar urmări o abordare structurată pe etape, care va conduce la liberalizarea vizelor sub rezerva îndeplinirii unor condiții specifice și aplicării unor măsuri însoțite” [4, 6]. Eliminarea completă a vizelor însă, este un obiectiv pe termen lung, formulat diplomatic în continuare: „odată ce acordurile de facilitare a eliberării vizelor și de readmisie sunt puse în aplicare în mod efectiv, să inițieze dialoguri privind eliminarea vizelor de călătorie cu toți partenerii de cooperare” [4, 7]. Republica Moldova are deja acorduri funcționale de facilitare a regimului de vize și de readmisie, doar că aplicarea „în mod efectiv” rămâne a fi apreciată de către Comisie și atunci „termenul lung” poate deveni „prea lung” pentru cetățenii moldoveni. Deocamdată, foile de parcurs pentru eliminarea vizelor, prevăzute în document, au fost înlocuite cu Planuri de Acțiuni, documente cu mai puține pretenții [12], care se pare că îndepărtează perspectiva liberei circulații din moment ce chiar după o realizare exemplară a prevederilor acestuia pot fi invocate alte cerințe. Permeabilitatea graniței estice a Republicii Moldova poate servi oricând unui asemenea scenariu. Într-un asemenea context, cetățenii moldoveni vor continua să migreze masiv pe piața muncii rusească și/sau vor solicita în continuare cetățenie română, mai ales după aderarea României la Spațiul Schengen. Atunci politicienii și presa europeană [13] nu ar trebui să aibă pretenții că România aduce moldovenii în UE pe ușa din spate, oferindu-le cetățenie română.

Despre *securitatea energetică* se menționează că „Parteneriatul estic va avea drept obiectiv consolidarea securității energetice a UE și a partenerilor săi în ceea ce privește aprovizionarea cu energie și tranzitul de energie pe termen lung” [4, 8]. Republica Moldova a devenit membru a Comunității Energetice Europene în martie 2010, apartenența la care poate avea un efect catalizator asupra reformelor din sectorul energetic, precum și asupra securității energetice moldovenești într-o mega-piață energetică europeană. Totuși, deocamdată demersurile concrete ale Uniunii Europene pe sectorul energetic au ținut doar de asigurarea propriei securități energetice și doar tangențial a partenerilor estici. După deschiderea oleoductului Baku-Tbilisi-Ceyhan, se negociază în continuare cu Azerbaidjanul posibilitatea exploatării în comun a rezervelor și importului de petrol și gaze, se negociază cu Georgia construcția unor noi infrastructuri de transport, iar cu Ucraina se semnează, în martie 2009, o Declarație comună privind modernizarea sistemului ucrainean de tranzitare a gazului [14]. Republica Moldova însă, nu este inclusă (cel puțin deocamdată) în principalele proiecte de infrastructură energetică, cum ar fi gazoductul Nabucco sau oleoductul Odesa-Brody-Gdansk, prin care urmează a fi tranzitate hidrocarburi caspice pe piața europeană.

Srijinirea dezvoltării economice și sociale, ultimul palier bilateral al Parteneriatului Estic, care să transfere practicile politicii de coeziune europene în reducerea disparităților geografice și sociale interne din statele partenere, este unul de bună seamă binevenit. Lipsește doar finanțarea sau, mai exact, nivelul de finanțare de care beneficiază proiectele similare europene prin Instrumentele Structurale. Mai mult, în contextul evenimentelor din sud-estul Mediteranei, Franța, Italia și Spania, de rând cu alte trei state europene, au solicitat ca Uniunea Europeană să acorde o mai mare prioritate și, drept consecință, o finanțare mai mare vecinilor sudici nu celor estici, în cadrul Politicii Europene de Vecinătate. Astfel, s-ar putea ca Uniunea Europeană să reducă din finanțările și proiectele pentru Parteneriatul Estic, din care face parte și statul nostru, redimensionându-și interesele și ajutoarele economice spre Uniunea pentru Mediterana, din care fac parte statele Maghrebului.

Concluzii

Uniunea Europeană devine un actor tot mai prezent în geopolitica sud-est europeană, areal în care concurează cu Statele Unite și Rusia, unde ultima a avut de fiecare dată interese și pârgii de influență, și toate trei contestă tentativele Chinei de a intra în disputa pontică. Intenția de a stabili relații cu șase state ex-sovietice într-un proiect (geo)politic unic, separat de statele nord-africane membre a politicii de vecinătate europeană, dar și de Rusia, este una salutară, precum salutară este și perspectiva stabilirii raporturilor cu acestea funcție de realizările lor individuale. Totuși, Parteneriatul Estic nu este un cadru politic ca-

re să ofere explicit perspectiva aderării la Uniunea Europeană a statelor vizate, ci doar o consolidare a relațiilor prin asociere politică și integrare economică. Altfel spus, integrarea periferiei externe a Uniunii Europene prin proiecte care să asigure stabilitatea și securitatea la granițele estice ale acesteia.

Totodată, faptul că integrarea economică preconizată nu este susținută și de mecanisme financiare substanțiale, care să compenseze externalitățile pentru economiile statelor incluse în Parteneriat, aceasta nu reprezintă o ofertă serioasă pentru Republica Moldova. Mai ales că liberalizarea economică nu este însoțită și de liberalizarea pieței muncii europene. De asemenea, nu este clar cum va beneficia Republica Moldova, spre exemplu, de securitatea energetică care este stipulată în Parteneriat.

Sunt doar câteva din argumentele care susțin o regândire a Parteneriatului Estic și, respectiv, o schimbare de atitudine a Uniunii Europene față de vecinii estici. Altfel, dacă asocierea politică nu va da posibilitatea aderării (statelor care doresc și corespund criteriilor), integrarea economică nu va fi însoțită de mecanisme financiare redistributive, cetățenii vor face în continuare cozi la Consulatele statelor UE, iar securitatea energetică va fi selectivă, atunci toate statele Parteneriatului Estic vor fi înglobate “la pachet” în structurile integraționiste eurasiatice dominate de Rusia.

Bibliografie:

1. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. Brussels, 11.3.2003 COM(2003) 104 final.
2. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument, Brussels 29.9.2004 COM(2004) 628 final.
3. Council of the European Union. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. Brussels, 7 May 2009 8435/09 (Presse 78). [On-Line]. 2009. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf (citată 02. 04.2011).
4. COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN □I CONSILIU Parteneriatul estic. Bruxelles, 3.12.2008 COM(2008) 823 final.
5. Popescu N. Re-setting the Eastern Partnership in Moldova. // CEPS Policy Brief, No 199/4, 2009.
6. European Union Ukraine relations. [On-Line] 2010. http://eeas.europa.eu/ukraine/index_en.htm (citată 10.12.2010).

7. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION 14th EU-Ukraine Summit (Brussels, 22 November 2010) Joint Press Statement. [On-Line] 2010. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/117912.pdf (citat 10.12.2010).
8. Dandiș N. Extinderea și Politica de Vecinătate a Uniunii Europene. – Chișinău: Bone Office SRL, 2008.
9. Eastern Partnership Foreign Ministers Meeting. Chair's conclusions. Brussels, 13 December 2010. [On-Line]. 2010. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/118435.pdf (citat 15.12.2010).
10. Стрелков А. Восточное партнерство: первые результаты. [On-Line]. 2009. http://www.perspektivy.info/oykumena/politika/vostochnoje_partnerstvo_pervyje_rezultaty_2010-03-26.htm. (citat 03.11.2010).
11. Суздальцев А. Россия теряет постсоветское пространство. [On-Line]. 2009. <http://evrazia.org/article/963>. (citat 03.11.2010).
12. PLANUL DE ACȚIUNI PRIVIND LIBERALIZAREA REGIMULUI DE VIZĂ. [On-Line]. 2011. <http://www.gov.md/doc.php?l=ro&idc=447&id=3397>. (citat 5.04.2011).
13. Litra L. Sunt moldovenii care dețin pașapoarte românești un pericol devastator pentru UE? // IDIS Viitorul, Buletin de Politică Externă a Moldovei, nr.10, 2010.
14. Joint EU-Ukraine International Investment Conference on the Modernisation of Ukraine's Gas Transit System. [On-Line]. 2009. http://eeas.europa.eu/energy/events/eu_ukraine_2009/joint_declaration_en.pdf (citat 10. 10. 2010).

Prezentat la redacție
la 7 aprilie 2011

Recenzent – **Ion SANDU**, doctor in istorie, profesor

**COMPARTIMENTUL
BIBLIOGLOBUS & INFO**

INFORMAȚIA

**privind susținerea tezelor de doctor / doctor habilitat în științe politice în
Consiliile științifice specializate din Republica Moldova în anul 2010**

<i>nr.</i>	<i>Autorul</i>	<i>Denumirea tezei</i>	<i>Conducător / consultant științific</i>
Teze de doctor			
1	COJOCARU Igor	Politici sociale in sfera muncii in contextul integrării europene a Republicii Moldova (dimensiuni politico-juridice)	Valentina TEOSA, <i>doctor habilitat în științe politice, profesor (conducător științific)</i>

Informația a fost prezentată
la redacție la 1 februarie 2011
de către profesor V.MOȘNEAGA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2 (LIII), 2011

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 20.05.2011. Formatul 70x100¹/₁₆.
Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.
Tirajul 50 ex.